НАРОДНИ УМОТВОРЕНИЯ.

I.

1. Пѣсни периодически и религиозни.

а) Коледни обичаи, пѣсни и слави (благословии).

Изъ Горня-Баня (Софийско).[1]

Записалъ *Хр. П. Константиновъ*.

Коледенъ обичай.

Приготовления. Щомъ настжпьтъ коледнитѣ пости, сдумвали се 30 40 или повече души пѣснопое да прѣговарятъ коледарскитѣ пѣсни. Тѣ се събирали днесь въ една кжща, утрѣ въ друга, а нѣкой пжть въ „селското школо“ при черквата и пѣяли пѣснитѣ. На 24 Декемврий сж се събирали всички на събрание и сж избирали изъ помежду си 8 души отъ най-способнитѣ и най-гласовититѣ за коледаре.

Съставъ на коледаретѣ. Осъмъ-тѣхъ коледаре сж извършвали разни служби. Отъ тѣхъ е имало:

1 старецъ,
1 баба,
1 гайдáрь,
1 трохобéръ, и
4 четнúци.

Старецътъ е главатарь на коледаретѣ. Той ги води, той имъ заповѣдва и даже ги наказва, разбира се, на шега. Той е ималъ звънци на лактитѣ да дрънчжть и е носилъ една толга съ топузъ на края. Тая толга той е въртѣлъ, съ неж е наказвалъ дружината си и на неж е навиралъ подаряванитѣ отъ всѣка кжща колачета и послѣ ги е прѣдавалъ на *трохобера.* Старецътъ е нареждалъ и *славитѣ*, които ще видимъ по̀-надолу, както и особеннитѣ заповѣди къмъ трохобера, гайдаря и четницитѣ. Имало е случай, когато старецътъ е убивалъ бабата. Това е било прѣди 40 години. Убиецътъ старецъ е билъ дѣдо Златко Ковачътъ, а убитата баба е билъ отъ

---

[1]) Настоящитѣ пѣсни и слави съмъ слушалъ прѣзъ Юний и Юлий 1886 год. отъ дѣда Коля Стоилковъ Кю,кчията, отъ дѣда Младена Гайдаржията и отъ Тодорина Стефчовъ, главатарь на най-многочисленното сега домакинство въ село Горня-Баня. (Пер. Сп. XXI—XII, 434). Първиятъ отъ тѣхъ е билъ много години наредъ коледарь, та е прѣредилъ всичкитѣ коледарски служби; вториятъ много пжти е бивалъ коледарски гайдарь, а третиятъ е билъ тоже коледарь-пѣячъ двѣ три години наредъ. Дѣдо Колю и дѣдо Младенъ сж 70 годишни старци, а бай Тодоринъ приближва къмъ 55-я год. Една пѣсень и нѣколко слави съмъ слушалъ отъ Тодориновия братъ Никола Стефчовъ.

Пѣячетѣ прикавватъ за коледарскитѣ пѣсни, че тѣ били останжли отъ времето на царь Коледа.

Коледуванието е изоставено въ Горня-Баня прѣди 15—20 год. Въ съсѣднитѣ села Суходолъ и Обѣля още си ходжтъ коледаре.

село Клисура [1]), между Владая и Бали-Ефенди. Ужъ на шега поискалъ да ѭ накаже и като ѭ цапналъ съ тукмака въ челото, паднѫла си на мѣстото.

Бабата се обличала въ дрѣхи съвсѣмъ инакви отъ мѣстната носия, съ мѫжки чешире подъ ризата, съ невѣстински *подчелникъ* и окичена съ цвѣтя като булка. Тя се е въртѣла около стареца, за да ѭ брани отъ множеството, което е слѣдило коледаретѣ и постоянно ѭ закачали. Тя нѣкой пѫть е искала да се непокорява на стареца и въ такъвъ случай била е наказвана. Прѣправяла се е на млада булка, на стара баба и на болна жена, за да произвежда смѣхове.

Гайдарьтъ е свирилъ гайдата.

Трохоберътъ е носилъ торби и е събиралъ колачетата, които му е прѣдавалъ старецътъ. Тая служба се е считала за най-долня и най-неприятна, та за това за неѭ сѫ се мѣрили съ рѫцетѣ на старцовата тояга и чиято рѫка е оставала на края, приемалъ е тая служба. За подемивъ трохобера сѫ наричали *магаре*.

Чтницитѣ сѫ пѣяли пѣснитѣ. Тѣ сѫ се наричали и *пеяче*.

Коледувание. Коледаритѣ сѫ ходили въ тѣхното и въ ближнитѣ имъ села на 24, 25, 26 и 27 Декемврий, всѣкога слѣдвани отъ множество мѫжие, момчетия и дѣца. Като влѣзѣли въ нѣкоя кѫща, казвали "добро іутро домакине" [2]). Старецътъ започвалъ да издава заповѣдитѣ си. Гайдарджията засвирвалъ, четницитѣ запѣвали, бабата започвала смѣшни играчки. Испѣвали сѫ най-напрѣдъ пѣсень за домакина, втора за домакинката, третя за първия синъ, четвърта за първата мома и т. н. т. За всѣки членъ отъ домакинството — било то сдружно или не — си има особенни пѣсни. Има пъкъ отдѣлни пѣсни за всѣки членъ отъ домакинството, споредъ занятието му (за овчарь, козарь, конярь, меанжия, попъ, пчеларъ и пр.)

Всѣка пѣсень за мѫжки членъ отъ домакинството започва така:

„Станенѝне господѝне,
Тѐбе пеіѐм, домакине,
Добрѝ еме ти гѐскье дошлѝ,
Добѫр еме ти глас донѐли".

А завършва:

„Станенѝне господине,

Тѐбе пеіѐм (и тукъ добавятъ или „домакине" ако пѣсеньта е на домакина, или „лудо младо," или „младо момче" или „малко дѣте", споредъ възрастьта на лицето, комуто се пѣе пѣсеньта.

За женскитѣ членове отъ домакинство, пѣснитѣ захващатъ както горѣ, само че слѣдъ първия стѝхъ се добавя: или „и тѝзека домакѝнко" или „и тѝзека млáдо бýлче" или „и тѝзека мáлка мóме." Така сѫщо и на края на пѣсеньта добавятъ „тѐбе пеіѐм" или „домакѝнко" или „млáдо бýлче" или „малка моме."

Домакинътъ има право да казва на стареца, коя пѣсень слѣдъ коя да се пѣе. Слѣдъ испѣванието пѣснитѣ, иде редъ на *славитѣ*. Домакинътъ има право да изисква и *слави* отъ стареца.

Слѣдъ коледуванието, което е ставало нощно време и се означавало съ „Голѣмото Коледо" коледаретѣ и селянитѣ сѫ се събирали въ една кѫща, та изидали и испивали събраното отъ коледаретѣ. Излишното продавали и съ паритѣ купували вино.

[1]) Това село не сѫществува вече. То се е распръснало когато Арнаутитѣ отъ Македония сѫ отивали за Видинъ. Землището му е присъединено къмъ Боянското, тъй като повечето жители се прѣселили въ Бали Ефенди (сегашното Княжево) лежаще на Боянско землище.

[2]) Въ Софийско на голѣми и радостни дни, гоститѣ казватъ „добро ютро" и въ вечерно време.

Коледарски пѣсни.[1]

1. На скотовъдецъ.

(На домакинъ що има всѣкаква стока).

Станени́не господи́не,
Добри́ сме ти го́скье дошли́,
Добж́р[2]) сме ти гла́с доне́ли,
Низ ху́бава[3]) долна́ зе́мьа.
Офци́ ти се изiагни́ли,
Се офчи́ци вакло̀ша́тки,
И овно́фци виторо́шци;
Кози́ ти се искози́ли
Се кози́ци виторо́шки
И пжрче́вци[4]) iарчоро́шци;
Кра́вици се иете́лили,
Сѐ кра́вици белобо́ски,
Сѐ воло̀вци еленчо̀вци;
Коби́лки се иждре́били,
Сѐ коби́лки левогри́вки,
И коньо́вци патуньо́кци.
Станени́не господи́не,
Те́бе пеiѐм, домакине.

2. На орачъ.

Станени́не господи́не,
Ора́ч оре́ равно́ по́ле,
Воло́вци му два а́нгелье,
Купра́льа му стржк боси́льок.
Веде́нь орѐ, Бо́га мо́ли:
Да́й ми, Бо́же, да се роди́
Се пчени́ца се бели́iа
Да оме́сим Бо́гу кола̀к[5]).

3. На овчарь (а).

Станени́не господи́не,
Не́што ми се гла́с зачу́ва,
Низ ху́бава долна́ зе́мiа:
Да ли моми́ хоро́ пе́iа[6]),
Или офци́ за со́л бле́iа,
Или вла́сци ро́бье ро́ба?
— Нито̀ моми́ хоро́ пе́iа,
Нито́ офци́ за со́л бле́iа,
Нито́ вла́сци ро́бье ро́ба.
Iа́нкеiа́ ста́до во́ди,
Та му би́iа златни́ зво̀нци,
И блай́ му вакло́ iа́гне.
Iа́нкеiа́ iудгова́рьа:
„Шту ми блайш вакло́ iа́гне
Та ми бла́зниш сиво́ ста́до?“
Iа iа́гне му iудгова́рьа:
„Фа́ла те́бе iа́нкеiа́,
Iа не дра́зним сиво́ ста́до,
Нал си тра́жим моiа̀ ма̀кьа“.
Iа́нкеiа́ iудгова́рьа:
„Та коi зна́iе вакло́ iа́гне,
Коiа́ офца́ твоiа́ ма́кьа“.
Iа iа́гне му iудгова́рьа:
„Моiа́ ма́кьа млóгу ли́чна:
Вакло̀ша́та рогоша́та“.
Iа́нкеiа́ iудгова̀рiа:
„Сно́шти ве́чер нападна́ха,
И́ни ве́ри кле́ти ту́рци,
Та фана́ха твоiа́ ма́кьа,
Фана́ха iа закла́ха iа,
Закла́ха iа, опе́коха,
Опе́коха, изе́доха.
Небоi ми се вакло́ iа́гне,
Iа́зе и́мам сѐдам о́сем
Сѐдам о́сем подо́йници;
Iа чем те́бе одуи́ти,
Одуи́ти, учу́вати“.
Iа iагне му iудговарьа:
„Своiа́ макьа ма́лко до́и.
Ма̀лко до́и, мло́гу го́и;
Чу́зда ма́кьа, мло́гу до́и,
Мло́гу до́и, ма́лко го́и“.

---

[1]) 4 коледарски пѣсни отъ Горня-Баня сѫ вмѣстени въ „Сборникъ отъ народни умотворения, обичаи и др. събирани изъ разни български покрайнини. Отъ Ат. Т. Илиевъ. Кн. I стр. 92—97. Първата („Съграждание нови църкви отъ камикъ и тухли“) се пѣе на всички домакини, втората („Младъ царь“)—на най-възрастния въ домакинството синъ, третята („Даръ отъ Божа майка“)—на мома, четвъртата („Лудо младо и мома“)—на мома за женидба.

[2]) Ако надъ нѣкоя дума не е отбѣлѣжено ударение, а въ нѣкой слогъ има гласна ж, ударението е надъ тази гласна.

[3]) Съгласната *х* слабо се чуе.

[4]) Когато надъ звукътъ ж нѣма ударение, произнася се съ ефектъ къмъ *а*=*жа*.

[5]) Хлѣбъ що се дава коледаремтѣмъ или що се носи въ църква.

[6]) *Пеiа* (сегашно вр. трете лице, мн. ч.) вмѣсто пѣѭтъ.

4. На овчарь (б).

Станени́не господи́не,
Снóшти доiдóх от оздóле,
От оздоле Офчó-Пóле.
Добж̀р сме ти глàс донéли,
От офчи́ци от офчáрье,
Сé се óфци изiагни́ли:
Сé iагнéнца ваклошáтки
Сé офчи́ци белошáтки
Сé овнóфци виторóшки.

5. На козарь.

Станени̇не господи̇не.
Снóшти доiдó из оздóле,
Из оздóле от плàнина
Добж̀р сме ти глáс донéли
Од кози̇ци од козáрье:
Сé се кóзи искози̇ли
Се козéнца белошáтки,
Се iарчóвци виторóшки,
Се кози̇ци брадорóшки.

6. На конярь.

Станени̇не господи̇не,
Снóшти доiдó из оздóле
Из оздóле од Загóрье.
Добж̀р сме ти глáс донéли
Глас донéли от конiáрье:
Кобѝлки се иждрiéбили,
Се коньóвци патунóжки,
Се кобѝлки левогрѝвки.

7. На механжия.

Станени̇не господи̇не,
Поминá си Желéп Нéно,
На дервéно на мехáни,
Па на Пéтра iудговáрья:
„Пéтре, Пéшо механжѝо!
Като седѝш на дервéно,
На дервéно на мехáни;
Да ли вѝде да помѝне,
Да помѝне моé стáдо?“
Пéтре Пéшо iудговáрья:
„Слáва тéбе, Желéп Нено!
Iá не знáем коié бéше,
Коiе бéше твоié стáдо,
Туку стадá поминýiа,
Поминýiа заминýiа“.
Желеп Нено iудговáрья:
„Моié стáдо дáко лѝчно
Дáко-лѝчно и обѝчно:
Дéвет овнѝ с мéден звж̀нéц,
Десéтото вàкла офцá,
Вáкла офцá с мéден звж̀нец,
И пред нéго iáнкехаiа.
Iанкехаiá с’ кафáл свѝри.
Такóво iе моié стáдо“.
Петар Пéшо iудговарья:
„Товá стáдо рáно мѝна,
Рáно мѝна одзарáна,
До сегà iе достигнáло
Овчó-Пóле бел босѝльок,
Покраi река геренлѝва,
Под горѝца под елѝца“.

8. На богатъ човѣкъ.

Станени́не господи́не,
Собрàхме се момчети́iа,
Момчетиiа Дренопóлски,
Дренопóлски Етропóлски,
Та се згóвор зговóрихме:
Да и́деме колéджанье,
Колéджане млáди гòсти.
Проговáрьат момчети́iа,
Момчети̇iа Дренопóлски,
Дренопóлски Етропóлски:
„Може мóже да и́деме,
Несмеiеме од еднóго,
Од еднóго Пéтра Бáна“.
Тамáн дýма издумáха
Проми́нж̀л iе Пéтар Бáна,
Дочýл ги iе Пéтар Бáна
Iудговáрья Петар Бáна:
„Мóже мóже да и́дете,

Небо̀ите се од ме́нека;
Ка и́дете да хо́дите,
Да хо́дите по село́то,
И у ме́не да мине́те
Лепо чем ви да́р дари́ти:
Цжрна́ чо́ха, некро́іена,
Мо́р калпа́ци нено́сени,
Врани́ ко̀нье неіазде́ни.
Я чем това́ да ви да́рим
Да сте вийе благода́рни".

9. На кошаритѣ.

Станени́не господи́не,
Ле́ком лети́ лева́ чела́,
Ле́ком лети́ по роси́ца,
По роси́ца по треви́ца.
Та сжби́ра мло́гу бла́го,
Та доно́си на ножи́ца,
На ножи́ца по жжлти́ца,
На глави́ца по пани́ца.

10. На скороожененъ мжжъ.[1])

„Станени́не господи́не,
Маре мла́ди Мануи́ле,
Што ти ли́бе хилно ходи.
Оми́іено неплѐтено,
А о́прано некжрпено?"
Мануи́л им іудгова́ріа:
„Сла́ва ва́ша коле́джанье,[2])
Виде́ло ме прлвно̀ ли̂бе,
Сно́пци ве́чер на кладе́нци,
При моми́те и неве́сти.
Дало́ сам им по іа́блочка.
Та за това́ хилно ходи,
Оми́іено неплѐтено,
А о́прано некжрпено".

11. На невѣста.

Станени́не Господи́не,
„Неве́стице фуру́глице́.
Де́ си била́ ото́нува
Ото́нува досе́нува?
Невестица іудгува́рьа:
„Испра́штах си своіа́ бра́та
У дружи́на коледаре;
Дружи́на го оча́куіа,
Они́ без не́го немо́жа,
Че им тре́ба на зли́ ме́ста,
На зли места и на добри́
На зли́ места на при́помош,
Іа на добри́ за ра́зговор".

12. На младоженецъ первецъ (първа година отъ женидбата му).

Станени́не господи́не.
Бра́нко іуна́к коньа́ кове́,
Спорет не́го прлвно̀ ли́бе.
Та му да́ва сребро́ пло́чи,
Сребро́ пло́чи златни кли́нци,
Да си кове́ добра́ ко́нья:
Бра́нко іуна́к туку мета
Туку мета цжрни́ о̀чи
Ту́ у конья ту у ли́бе.
Іа ли̂бе му іудговарьа:
„Сти́га ме́таі цжрни̂ о̀чи,
Ту у конья ту у либе,
Нело ко́ви добра́ ко́нья
Да си конья неукове́ш".

13. На домакиня, която ражда.

Станени̂не господи́не,
Замжчи се божа́ ма́кьа́,
Од Игна́та до Божи́ча.
Та си роди́ мла́да Бога.
Па запретна́ свилни́ ску́ти,
Та си везе́ мла́да Бо́га.
Па се шетна́ низ Іурда́на,
Низ Іурда́на воз Іурда́на,
Та си сресна́ свети́ Ива́н
И му ти́ом іудгова́рьа:

[1]) Слушана отъ Никола Стефчовъ.

[2]) Въ други коледарски пѣсни записани въ краището Палакария (Самоковска окол.) въ селата Чупетлово и Студена, се казва „Сла́ва ва̂мо коледжанье".

„Добра́ сре́шта свети́ Іова́н:
Тѐбе сре́снах те́бе сти́гнах,
Ти че кржстиш мла́да Бо́га.“
Пошлуша́ іа свети́ Іова́н,
Запретна́л е свилни́ ску́ти
Та си зема́ мла́да Бо̀га,
Мла́да Бо̀га ле́ва ржка,
Де́сна ржка стржк буси́льок.
Свети́ Іова́н іудгува́рьа:
„Постоі гòро постòі вòдо,
Да си кржстим мла́да Бо́га.„
Што іе чу́ло все́ стана́ло,
Едно држво́ недочу́ло
Недочу́ло нестана́ло.
Това́ држво трепетли̇ка,
Прокле́л го е свети Іова́н:
„Хеі ти држво трепешли̇во!
Да си расте́ш по зли́ ме́ста
По зли ме́ста усо́іата.
Да неста́неш и сас ве́тар
И сас ве́тар и без ве́тар.“

14. На ергенинъ за женетье.

Станеніне Господи́не,
Изіазди́ло лу́до мла́до,
Лудо мла́до нежѐнето,
Изіазди́ло добра́ кòньа,
Та го іазди́ мало млогу,
Прес пла́нина през ру́дина,
Да си лови́ добра́ ло́ва.
Искара́ло сур еле́на,
Та го гони́ ма́ло млòгу,
По пла́нина по ру́дина.
Еле́н бе́га надза́т гле́да,
Лудо мла́до се по не́го,
Се по нѐго та до не́го.
Сур еле́на іудгова́рьа:
„Фа́ла[1] те́бе лудо мла́до,
Нетѐпаі си добра́ ко́ньа,
Добра́ ко́ньа и сам се́бе;
Не іе іеле́н за ден ра́сал
Не іе іеле́н іедного́дец,
Нал іе іеле́н троіего́дец.
Три гòди́н іе трева па́сал,
На пла́нина на ру́дина;
Три гòдин іе мле́ко сица́л,
На іеле́на куш́утица.“
Лудо мла́до іудгова́рьа:
„Бегаі бегаі, су́ри еле́н,
Бе́гаі бегаі да утече́ш:
Конь ми не іе за ден ра́сал,
Конь ми не іе едного́дец,
Нал е ко́ньа троіего́дец;
Три гòдин іе мле́ко сица́л,
Три го́дин іе зо́ба зо́бал,
Зо́ба зо́бал зоб бели́іа,
Во́да по́іен ру́іно вино́
Бегаі бегаі да те го́ним,
Че те го́ним че те сти́гнем.“
Елен бѐга надза́т гле́да,
Лу́до мла́до се́ по него
Се по нѐго та до не́го.
Та го скара́ до́лье по́лье,
До́лье по́лье до́лье село́.
Долье полье крива ре́ка,
Долье селò Гьургьу́лево,
Гьургьу́лево Гьургьу́шево,
Де́ка моми́ пла́тна бе́ла
И неве́сти тжнки̇ ри́зи.
Па побегна́ су́р елѐна,
Па побегна́ да утечѐ;
Прогово́ри лу́до мла́до:
Хеі ви̇іека ма́лки мо́ми,
Ма́лки мо́ми и невѐсти!
Ма́лки мо́ми сѐстри да сте,
И неве́сти сна́хи да сте.
Распрегнѐте бели́ платна́,
И ва́шите тжнки̇ ри́зи,
Тжнки̇ ри́зи бели́ кжрпи.
Направѐте пла́тнен сара́і,
Да фа́неме сур еле́на,
На дел че го поде́лиме,
Секому че дел дели̇ти.“
Распрегна́ли ма́лки моми́,
Распрегна́ли бели́ платна́,
И неве́сти тжнки̇ ри́зи,
Тжнки̇ ри̇зи бели кжрпи.
Та фана́ли сур еле́на,
И на дел го подели̇ли,
На си момѝ и невѐсти.
Една̇ мома́ дел нестигна́.
Лудо мла́до іудговарьа:
„Леле, варе, ма́лка мо́ме!
Тизе мѐне на дел падна́,
Тизе мене іазе те́бе
И фана́ іа де́сна ржка,
Та іа фжрли ко́ньу сапа́,
Па си оідѐ на дворо́ве,
От по́рти се прови́кнуіа:
„Излес моіа́ стара́ ма́ле,
Ето тѐбе іо̀дменица
Мѐне бѐла прѐменица.

[1]) Тая дума нѣкои пѣснопойци пѣятъ *вала*.

15. На скорородено мѫжко дѣтéнце.

Станенйне господйне,
Подунá ми вйри вéтар,
Вйри вéтар низ бел Дýнаф.
Низ бел Дýнаф воз бел Дýнаф;
Та издýха враná кóнья,
На коньáта сйньо седлó
На седлóто мѫшко детé,
На детéто зелéн венéц,
На венéцо секуїаку
Секуїаку горекó цвéкье
Наї-пóвише здравичéто,
Да е детé зáман здрáво
Зáман здрáво млóгу живо.

16. На близнета.

Станенйне господйне,
Чувá макья два гѫлаба
Та ги чувà очувà ги,
Та станáха та литнáха,
Едйн литнá над Загóрье.
Та одлетé на Загóрье;
Дрýги литнá над бел Дýнаф.
Та одлетé зад бел Дýнаф.
Та летéха мáло млóгу,
Мало млóгу до три дéна;
Та летéха долетéха,
Па се двáма испйтуїа.
Пó-младйо їудговáрья:
„Лéле брáте, пó-стар брáте!
Като летé над бел Дýнаф,
Да лй вйде нéгде нéшто?“
По-старйо їудговáрья:
„Лéле брáте пó-млат брáте!
Алй летéх та си видóх,
Мренá рйба у бел Дýнаф;
Да зéмеме тѫнкà мрежа
Да йдеме да фáнеме
Да фáнеме мренá рйба.“
Пак старйо одговáрья,
Одговарья на младйо:
„Лéле брáте пó-млат брáте!
Като летé над Загóрье,
Да лй вйде нéгде нéшто?
Пó-младйо одговáрья:
„Алй идóх над Загóрье,
Алй идóх алй видóх;
Та си видóх малкá момá.
Да мáхнеме мренá рйба,
Мренá рйба у бел Дýнаф
Да йдеме над Загóрье,
Да зéмеме малкà момá,
Малкà момá за тéбека.
Да се, брáте, ти ожéниш.“
Станенйне господйне
Вам си пеїéм двé близнéта

Коледарски слави.

1. На домакинъ.

Кадè Цáна цанýвахме,
Кадè Бога богýвахме,
Доїдóхме у нáшего домакйна,
Да го развесéлим.
Он би вéсел.
Та ни зарадýва, та ни обрадýва,
Нéго Гóспот
Сос орàтни волóвци,
Сос бѫрзи коньóвци,
Сос ягни овчйци.
Речéте дружина амйнь,
Паднáл кумйнь та те сломйл.
Дошéл петéл та ти го напéл.

Краятъ на тая слава е билъ измѣняванъ споредъ положението на домакинството. Нѣкога старецътъ ѭ завършвалъ така:

Та го дари Гóспот:
Кого лѫжйчка, кого панáчка
А нéго колеснйчка сос злáто и сребрó.
Речете дружина аминь и пр.

Пакъ нѣйдѣ е завършвана така:

Забрáха Бóга и светаго Ивáна,
Та го искарáха на високо дéлье

Нéго Гóспот дарѝ сребрó и злáтó
Та оіде домакѝн,
Та го докарá с колеснѝца.
Речéте дружѝна амѝн и пр.

2. На домакиня.

Тáзи нáша домакѝнка
Тъа е нóсена и поднóсена
Като рѝба длъбочѝна
Като орел височѝна
И като сврàка
С ýстрената опáшка.
Тако ми слáва домакѝнъа.
Речéте дружѝна амин и пр.

3. На трохобера.

На трохобера старецътъ е нареждалъ:

„Трохобéро трóхи брáлъ,
Друга фаідá невидéл;
Еднá ти ржка лóіана,
Друга ти ржка вóштена,
Под носá ти мжртва кóс,
Да немóш зѝме на лéда
Вóда да се напиé
Лéте у стóмна.
Речéте дружѝна амѝнь и пр.

4. Друга за трохобера.

Трохобéро додé бил, трóхи брал,
Дрýги хайрь хич невидéл;
Една ти ржка лóіана
Дрýга ти ржка вóштена
Зѝме при огѝн непришéл,
Лéте на слжнце неизлéл.
Речéте дружѝна амѝнь и пр

5. На гайдаря.

На гайдаря стареца казвалъ:

„Свѝри стàрче свѝри, да се насвѝриш,
По Руманніа на кисело млéко;
Дýхаі, дýхаі, дýхнала ти маікьа
У студéна ýста.
Речéте дружѝна амѝнь и пр.

6. На колакътъ.

Като зималъ отъ домакинята колакътъ, старецътъ го навиралъ на тоягата, па нареждалъ слѣдующата слава:

„Тáзи вѝта колачѝна,
Превѝта, премлéна, претлéна.[1])
Тъà е бѝла на голéмо нѝвье кржсцѝ,
На мáли гýмна копнѝ;
Да немóже светѝ Ивáн,
С лéки боздугáн
Да ги престрелѝ.
Речéте дружѝна амѝнь и пр.

7. На дѣте.

Тáзи мàлка нѝвица,
У нѝвица крýшица,
Под крýшица лýлчица,
У лýлчица детéнце;
Макьа му го льульаше,
Баштá му пéсни пéіаше:
„Раснѝ, Стоіàнчо, пораснѝ,
Та да тржгнеш

1) прѣсѣяна.

По ба́штин си занаiа́т“.
Расна́ Стоiанчо порасна́,
Направи́ си саму́р калпа́к,
Запаса́ си ме́ден кафа́л.
Па си тржгна́ по седенки, по бѣли́лки.
Така́ и башта́ му чиньеше на
мла́ди годи́ни.
Та́ко ми сла̀ва дружи́на, ами́нь,
Паднал куми́нь, та те сломил и пр.

8. На парата.

Като земе старецътъ пара̀та, що му даджтъ, сла́ви:

Та́зи пари́ца, ако iе медена,
Ме́дна му кошари́ца;
Ако iе зла́тна, зла́тна му кесiiа;
Ако iе сре́бжрна,
Сребро́ му се лѐло и кова́ло,
Като ли́с на го́ра,
Като ле́т на во́да,
И като за́ман води́ца по́д водени́ца,
Тако ми сла́ва дружина и пр.

Всѣка една отъ горнитѣ слави е била заключвана съ слѣдующитѣ думи:

Рече́те дружи́на ами́нь,
Паднал куми́нь та те сломи́л,
Доше́л пете́л, та ти го напе́л.

или

Та́ко ми сла́ва дружи́на, аминь,
Падна́л куми́нь и т. н. т.

Когато кажели нѣйдѣ на стареца: „Де́до! Стар ли си, стар ли си?“. Той е отговарялъ:

„А, а, а, стар сам, стар.
Кога бе цар Кустади́н на Босньак[1])
Де́до са дарже́ше за кваснíк,
Кога бѣ цар Кустади́н на Бошу́лья[2])
Де́до са кри́iеше пот кушу́лья“.

Кога дадѣли малко колаци, старецътъ казвалъ:

„Дай повече.
Тука нема баба да покрiiе,
Та нело ко́пни да доби́е“.

За себе си старецътъ нареждалъ:

„Ху ху, ху ху, станени́не
Та виде́ ли чудо ти̇
Ста́рецо се премени́
Сос поту́ре бошна́чки“.

Ако въ нѣкоя кжща укорѣли бабата, че неможе да се носи, както трѣба, старецътъ казвалъ:

„Ако згреши́ дру́ги не́коi,
Та што на ба́ба оста́на“.

Нѣкои *слави* сж изговаряни отъ старeца и на турски и на български.[3]) Една такава забѣлѣжихъ и тя гласи:

---

[1]) Село съ това име има въ краището Палакария (Самоковска околия).

[2]) Село между Ветренъ и Пазарджикъ.

[3]) Сжщо и въ града София, на Гергевденъ, когато извършватъ обичаятъ *мортофелъ* и изваждатъ бѣлѣжкитѣ на момитѣ изъ гърнето съ вода, прѣдричанията за щастието на[?]ечени *мании* се нареждатъ по турски.

„Беш киши́, оду́н кесе́р.
Алтѫ киши́ есте́ш іака́р.
Казанда́ дѫр казанда́,
Башинда́ дѫр калдѫрдѫ“.

На български:

„Пети́на дарва̀ сечеха,
Шестина о́гин кладеха.
Гѫската по́ глава ди́га наго́ре“.

Изъ Хаджиеллесъ, Хасковско.

Записалъ *С. Поповъ,* учитель.

При настѫпването на коледнитѣ пости, събирали сѫ се момцитѣ отъ цѣлото село на събрание, за да наредѭтъ работата по коледуването. Най-напрѣдъ сѫ се допитвали до по́-старитѣ хора и слѣдъ като взимали тѣхното позволение, измолвали сѫ нѣкой селянинъ да имъ отстѫпи една стая, въ която да се събиратъ прѣзъ поститѣ, за да прѣговарятъ коледарскитѣ пѣсни и да изберѫтъ пѣвци, една или двѣ тайфи.

Всѣка тайфа се е състояла отъ четире души пѣвци, отъ които единиятъ се е считалъ за първъ и се е наричалъ *чета*. Той е билъ длъженъ да знае всичкитѣ коледарски пѣсни и тѣхнитѣ напѣви, и при коледуването той е започнувалъ най-напрѣдъ да пѣе.

Слѣдъ избирането на четитѣ и пѣвцитѣ, тѣ сѫ се събирали прѣзъ нѣколко вечери въ опрѣдѣлената кѫща и сѫ прѣговаряли и учили коледарскитѣ пѣсни.

Пѣснитѣ сѫ пѣяли така: четата съ единъ пѣвецъ е запѣвалъ и сѫ испѣвали единъ стихъ, а другитѣ двама пѣвци сѫ *отпѣвали* или повтаряли сѫщия стихъ.

Слѣдъ изучването на пѣснитѣ, коледаретѣ сѫ намирали една неразрѣзана кратуна, на която пробивали една рѣзка, колкото да влизатъ пари. Кратуната е носилъ единъ особенъ момъкъ, избиранъ отъ и измежду момцитѣ.

Като настѫпѣлъ деньтъ за коледуването, и двѣтѣ тайфи коледаре послѣдвани отъ всичкитѣ селски момци сѫ отивали да пѣѭтъ най-напрѣдъ въ кметовата кѫща. Кмета ги подарявалъ съ пари и имъ давалъ устно позволение да ходѭтъ и по другитѣ кѫщи. Пѣянието е ставало все вечерно време де срѣдъ нощь. И двѣтѣ тайфи сѫ пѣяли и въ кѫщитѣ на селскитѣ първенци, и не по два и два, но по четире и четире пѣвци, така щото да имало по единъ *чета* и въ запѣването на стиха и въ отпѣването му.

Слѣдъ пѣянието въ кѫщитѣ на кмета и първенцитѣ, четитѣ сѫ зимали всѣки своитѣ пѣвци и сѫ отивали еднитѣ къмъ една, а другитѣ къмъ друга страна на селото да пѣѭтъ.

Всѣка вечерь тѣ сѫ се събирали въ опрѣдѣлената кѫща и сѫ се сдумвали, коя тайфа къмъ коя махала ще отива да пѣе. Сѫщо и селскитѣ момци, сѫ се раздѣляли на два дѣла и еднитѣ сѫ слѣдили едната, а другитѣ — другата тайфа, за да изучаватъ коледарскитѣ пѣсни, та на слѣдующата година, да могѫтъ да бѫдѫтъ избирани и тѣ за пѣвци и чети.

Коледаретѣ не сѫ пѣяли редомъ въ всѣка кѫща, а само въ кѫщята, гдѣто е имало госте. Момитѣ сѫ ги прѣдизвѣстявали, гдѣ имало гостье и гдѣ не. Освѣнъ момитѣ, и момцитѣ сѫ били длъжни да обаждатъ всѣка вечерь на коледаретѣ, въ кои кѫщя имало госте.

Това за прѣдъ бѫдни вечерь; а на бѫдни вечерь, коледаретѣ сѫ ходили да пѣѭтъ въ всѣка кѫща.

На бѫдни вечеръ, четитѣ заедно съ пѣвцитѣ сѫ се събирали по отрано въ общата стая на общо събрание, въ което трѣбало да присѫтствуватъ всичкитѣ селски момци. На това събрание, тѣ сѫ опрѣдѣляли: коя тайфа или чета, отъ коя кѫща да захване коледуването и въ коя да свърши, та да не подминѫтъ нѣкоя кѫща. Момцитѣ тоже сѫ се раздѣляли на двѣ дружини по една за всѣкоя тайфа. Нѣкои отъ момцитѣ сѫ земали по една торба, за да събиратъ фасуль, булгуръ, соль, сланина отъ закланото за коледа свине, масло, отвара, пченичено брашно и вълна; а двама момци сѫ били назначавани да носѭтъ краваитѣ или колачетата, които оная вечерь събиратъ коледаретѣ.

На бѫдни вечеръ, коледаретѣ сѫ пѣяли не само въ кѫщитѣ, но и по пѫтищата, отивайки отъ една кѫща въ друга. Тѣзи пѣсни, що сѫ пѣли по пѫтищата иматъ и особено название *пѫтни пѣсни* за отлика, отъ другитѣ *коледарски пѣсни*. Въ нѣкои кѫщя, коледаретѣ сѫ испѣвали само по нѣколко пѣсни; въ кѫщията, гдѣто имъ се давало нѣщо за ядение и пиение, т. е. гдѣто сѫ ги гощавали, тѣ сѫ пѣли по̀ много пѣсни. За това, тѣ сѫ били прѣдизвѣстявани, въ кои кѫщя имъ била приготвена гозба.

Прѣзъ деня всѣка домакиня приготовлявала за коледаретѣ единъ кравай. Ако въ кѫщата е имало мома, тя е мѣсила кравая и го е нашарвала съ стафиди. Коледаретѣ пѣяйки сѫ отивали къмъ кѫщата и сѫ се спирали на двора, гдѣто сѫ испѣвали една пѣсень. Четата е приемалъ кравая и е нареждалъ славитѣ. Ако въ кѫщата е имало нѣщо приготвено за ядение коледаретѣ сѫ влазяли вѫтрѣ и прѣдъ сложената трапеза сѫ испѣвали на всѣки членъ отъ домакинството по една пѣсень, като сѫ пѣли най-напрѣдъ на най-стария членъ, а най-сетнѣ на най-младия. Слѣдъ това, коледаретѣ сѫ били гощавани и въ сѫщото време, домакинята е донасяла по малко фасуль, булгуръ, соль и пр. и го е турялa въ коледарскитѣ торби.

При испращанието на коледаретѣ, домакинята, — или пъкъ момата ако е имало въ кѫщата такава — е изнасяла на двора приготвения прѣзъ деня кравай, и го е прѣдавала на четата, който приемайки го съ двѣтѣ си рѫце *славилъ* е съ слѣдующитѣ три *слави:*

1. „Скочете момчета, подскочете, че сме дошли на наш болерина в годината еднаш, та ни дарба подари виіан краваі, та му се злато и сребро льало и прес плет прельало.“

2. „Това ако му е малко, дал му Госпоть синове и штерки, та се носили и подносили като царь сас воіска, като павун по весело, като риба по бѫрзол,[1]) като елен вѫс планина и като шума в гора“.

3. „Дал му Госпоть до два вола, като два сива гѫлаба, по небето фѫркали, по земьата орали, та наорали на големиниви чести големи крѫсци, на хармане големи сорове, а житница пѫлна сас жѫлта пченица.“

Слѣдъ изрежданието на всѣка отъ горнитѣ слави, четата се е обръщалъ къмъ пѣвцитѣ и момцитѣ съ възвикъ: „Речете, момчета, аминь!“ Момчетата извиквали едногласно: „Аминь!“ Всички коледаре изговаряли къмъ домашнитѣ „прощавайте“ и си излазяли, пѣяйки нѣкоя пѫтна пѣсень.

Въ послѣдния день, майкитѣ на четитѣ и пѣвцитѣ сѫ приготовлявали по една масленица [2]) и по нѣкоя и друга гозба, която изсипвали въ единъ сѫдъ и туряли въ тавата надъ млина. Всичко вързвали въ единъ мисаль, и всѣка чета и пѣвецъ занасялъ приготвената отъ майка му *хлѣбница* въ общата стая, въ която се бѣхѫ събирали по-напрѣдъ всѣка вечерь за

[1]) Бързей.

[2]) Масленица е млинъ месенъ въ масло.

да прѣговарятъ и изучватъ коледарскитѣ пѣсни. На общата трапеза бивало да зематъ участие и другогодишни (лански, по-лански и по-напрѣшни) пѣвци, а и желаещитѣ отъ момцитѣ, що сѫ слѣдвали коледаретѣ. За общата трапеза се е наготвювало за ядение и часть отъ събраното прѣзъ вечерьта изъ кѫщята, което е сварявала въ два три медника нѣкоя жена, а остатъкътъ се е продавало и паритѣ туряли при онѣзи събрани въ кратуната. Кратунята сѫ строшавали, щомъ коледаретѣ сѫ се съберѣли на общата трапеза.

Пиршеството и веселбата при общата трапеза се е продължавало цѣлъ день съ свирни, пѣсни и хора. При мръкване, момцитѣ сѫ се прощавали единъ други съ думитѣ: „Хайде, момчета, дано даде дьадо Госпоть за до година сас по-живо и сас по-здраво, да прекараме коледнината.“ Тѣзи думи сѫ се изговаряли и по-напрѣдъ при наздравицитѣ.

Слѣдъ прощаванието, коледаритѣ сѫ се разотивали.

Пѣсни, които се пѣѭтъ въ пѫть.

1.

Чорбаджиіо больа́рино!
Ко си сѫнен бу́ден би́ваі,
Ко си піан трезвен би́ваі,
Че ти ӣдат добрӣ го́сти,
Добрӣ го́сти коледа́ри.

2.

Іорда́н тече́ низ о́ре́ши,[1])
Над во́да, над во́да, Іордане ле.
Из Іорда́на тѫнка шаіка[2])
А в шаіката Бо́жа ма́ле.
Ф рѫка дѫржӣ мла́да Бо́га,
Мла́да Бо́га от ху́бости
Божа мале от па́рости,[3])
Шаіката се польульа̀ва,
Бродове се позлатьават.
Видели іа офча́рите,
Напуснаха офцете си,
Да претечат шаіка с Бога.
Видели іа орачите
Исхвѫрльаха копралите,
Да претечат шаіка с Бога.

3.

Пропаднала тѫмна мѫгла,
Гиздава равна Романиіа.
Не е била тѫмна мѫгла,
Гиздава равна Романиіа.
Но іе била лоша ламіа,
Гиздава равна Романиіа,
Лоша ламіа с девет глави,
Гиздава равна Романиіа.
Диха, диха, мѫгла издава,
Гиздава равва Романиіа.

Пѣсни, които се пѣѭтъ по кѫщята.

4. На кметъ.

„Стани нине господине,
Чули сме та, та сме дошли,
Имаш сина златокоса,
Златокоса шестопрѫста.
Пише му се това име,
Това име царь да бѫде.
Даі го даі го с нас да доіде,
С' нас да доіде царь да бѫде“.
— „Оі ви момци коледари!
Имам си го бѫх неправьа.
Ала ми е мѫниничко,
Мѫниничко глупавичко,
Неможе се на конь дѫржа,
Неможе са воіска реди“.
— „Стани нине больарине,
Ти му пиши това име.
Това име царь да бѫде.
Воівода ште му конь дѫржи

[1]) Ореши = орѣшакъ.
[2]) Шаіка = гемийка.
[3]) Парость = драгость.

И тоі ште му воіска реди.“
Тебе пеим домакиньо,[1])
Тебе пеим бога славим,
Од Бога ти много здраве,
Колко здравец по планина,
Толко здраве ф тази кѫшта,
Ф тази кѫшта ф таз дружина.
Оі коледо моі коледо!

На духовни лица.

5.

Замѫчи се божа маіка
От Игнатьа до коледа.
Да си роди млада Бога,
Всички сѫ се превѫрвьали,
Да ми гледат млада Бога.
Пocаниха свет Ивана,
Да ми кржсти млада Бога.
Свети Иван одромане:[2])
„Та што мога да си кржстьа,
Да си кржстьа млада Бога?
Ас сѫм слама, тоі е огень“.
Млада Бога одромане:
„Преіди, преіди свети Иван,
— Да оставиш божи закон“.
Свети Иван се зарадва,
Па запретна бели рѫки,
И засука силно скуте,
Силно скуте за поіаса,
И исеука до три свешти.
Свешти зема ф лéва рѫка,
А в десница млада Бога.
Млада Бога от хубости,
Свети Иван от парости,
Рѫки му се посребриха,
Скуте му се позлатиха,
Брада му се маламоса.
Тебе пеим домакиньо, и пр.

6.

Трѫгнал ми беше Свети Гьорги,
Рано рано на Гьоргевдень,
Долу долу на зимове.
Да обиде зелен синор,
Сиво стадо шилетина,
Шилетина вакли овни,
Здраво ли іе живо ли іе.
На пѫт срешна добра срешка,
Добра срешка свети Ивана:
„Каде збогом свети Иване?“
— Долу ф земьа на зимове,
Да обидам сиво стадо,
Сиво стадо шилетина,
Шилетина вакли овни,
Здраво ли іе зимовало.“
— „Вѫрни се вѫрни свети Гьорги,
И ас сега от там ида
Здраво и живо иззимило,
Ош по лепом изіагнило.
Клали ти сѫ Гергьувштина,
Едно агне ваклошато,
Ваклошато каврошато“ [3])
Свети Гьорги се зарадва,
Та си фсегна в десни жебве,
Та извади леви кльучве
Та раскльучи небо земльа,
Та пропадна тѫмна мѫгла,
Та поросьа блага роса,
Та поникна добра трева,
Та попаси сиво стадо,
Сиво стадо шилетина,
Шилетина вакли овни.

7.

Архангеле Мирхангеле,
Што ти дворе разметено,
Разметено расветлено,
Ред по редом наредено,
Бѫрзо конье изваденo,
Сине седло заседлано,
С' златни юзди заіуздено,
Да ли мислиш боі да биеш,
Влашка земьа та і Богданска?
— Мили ми драги коледари,
Нетоі мисльа боі да биіа
Влашка земьа и в Богданска.
Сношти ми е слогарь дошѫл.
В' деветь села да кумовам,
А в десето да сватовам.“
— Мили ни и драк Архангеле!
Като мислиш да кумоваш,
Да кумоваш да сватоваш,
Камо ти са млади момци,
Млади момци кривошапци.

---

[1]) Стиховетѣ отъ „Тебе пеим домакиньо“ до края се повтарятъ слѣдъ всѣка коледарска пѣсень.

[2]) Одромане = отговарьа.

[3]) Каврошато=витарошко.

Кривошапци, левострелци?
— Мили ми драги коледари!
Пратил ги сѫм доле доле,
Доле доле покраі море
Да ми ловьат дребна лова,
Дребна лова іаребича.
Неловили дребна лова,
А ловили добра лова,
Добра лова три елени,
Три елени златороги.
На чело им іасно слѫнце,
На грѫди им месечина,
На плешти им дребни звезди,
Напред бегат назад гледат.
Три елени одромали:
-- Оі ви момци кривошáпци,
Кривошапци левострелци!
Неморéте врáни кóнье,
Некѫнéте крíви лѫци,
Негубéте тѫнки стрели.
Не сме ние три елени,
Но смė ние до три светци,
Та слиаме кат година,
Кат година по Коледа;
Прегльаваме Христьанніа,
Тачат ли си христиіанство,
Тачат ли се малко големо,
И момците коледнина.
Тебе, пеим домакиньо и пр.

8.

Свет се Иван вѫзвишава
На сребарна патерица,
Ф раі да иде, ф раі да бѫде.
Подир иде негоф тьаіно,
Вйком вика, тичом тиче:
„Стоі почакаі, моі мил сине,
Моі мил сине свет Иваце,
И ас с тебе ф раі да дóіда,
Ф раі да дóіда ф рáі да бѫдьа“
—„Вѫрни се вѫрни моі мил тьаіно
Нéмаш пѫтьа ф раі да доідиш,
Ф раі да доідиш, ф раі да бѫдеш;
Некога си орач бивал,
Синоре си разорáвал,
Сирáци си непреглéдвал,
Затó немаш пѫт вѫв раіа,
Ф раі да доідиш ф раі да бѫдеш.“
Свет се Иван вѫзвищáва,
На срéбарна патерица,
Ф раі да иде, ф раі да бѫде.
Подѝр ѝде нѐгова маіка,
Вѝком вѝка тичом тѝче:
„Стоі почакаі, моі мил сине,
Моі мил сине свет Иване,
И іас с тебе ф раі да доіда
Ф раі да доіда ф раі да бѫдьа.“
-- „Вѫрни са вѝрни, мила мале,
Немаш пѫтьа ф раі да доідиш,
Ф раі да доідиш, ф раі да бѫдеш;
Некога си кума била,
Поюф пльени недодáла;
Зато немаш пѫт вѫв раіа,
Ф раі да доідиш ф раі да бѫдеш.“
Свет се Иван вѫзвишава,
На сребарна патерица,
Ф раі да иде, ф раі да бѫде.
По нéго вѫрвѝ нéгов брàтец,
Вѝком вѝка тѝчом тѝче:
„Стоі почакаі, моі мил братец
И ас с тебе ф раі да доіда,
Ф раі да доіда ф раі да бѫдьа,
„Вѫрни се вѫрни моі мил братец,
Некога си офчáр бѝвал,
Стáдото си разбѫрквувал,
Нивите си упáсовал,
Затó немаш пѫт вѫв раіа,
Ф раі да доідиш, ф раі да бѫдеш.“
Свет се Иван вѫзвишава,
На сребарна патерица,
Ф раі да иде, ф раі да бѫде;
По него вѫрвѝ негова сестра,
Вѝком вика тичом тиче:
„Стоі почакаі моі мил братец,
И ас с тебе ф раі да доіда,
Ф раі да доіда ф раі да бѫдьа.“
— „Приди приди, мила сестро,
Некога си слуга била,
Малки деца запазвала;
Зато имаш пѫть вѫв раіа,
Ф раі да доідиш, ф раі да бѫдеш.“

9.

Свети Никола вино пиіаше,
Млади наш божнеле господіінеле.[1])
Сѫн го заіўсна, чáша опўсна,
От сѫн се сéпна, чáша пѫдхвана,
Нито чáшата до зéмьа допрьа,
Нито се вино от чáша разльá.
Всичките светии се позгледаха,
Та свети Никола доглéдаха.

[1]) Тоя стихъ се повтаря подиръ всѣки стихъ на тази пѣсень

Свети Никòла им одромáне:
„Што виі стойте, штò виі глéдате?
Кòрап се дáви нис Чéрно-Мòре,
А вжв кòраба трѝста іунáка
На нòги стоіат ф едѝн глас вѝкат:
Ти ни помáгаі свети Никола,
Кòрап ни мáхни на добрá стрáна,
На добрá стрáна кам чéрна зéмьа,
Што сми обрéкли ште го дадéме:
До трѝста мери все рòіно вино,
До трѝста килá бьала пченѝца.
Не ште Никола, до трѝста мéри,
До трѝста мери все рòіно вѝно;
Не ште Никòла до трѝста килá,
До трѝста килá бьала пченѝца;
Но ште Никола до една мéра,
И ште Никола до един креваі,
Сже добрá ржка сже добрò сжрце.

10.

„Оі Илиіа свет Илиіа!
Іа ѝзлези на висòко,
На висòко на поладе,
Та зáсвири с мéден кавáл,
Да се збержт вси светѝни,
Ште ги пѝтам и тефтѝшам:[1])
Кої іе сторил таіа рáдос,
Та огрело льатно слжнце,
Льатно слжнце мéсечинка?“
И излеза свет Илѝіа,
На висòко на поладе,
Та засвѝри с мéден кавáл.
Задал се іе свет Димѝтар,
И след нéго тжмна мжгла,
Тжмна мжгла льута слáна.
„Оі Димитре, свет Димитре,
За[2]) та питам и тефтишам,
Ти ли стори тáіа рáдос,
Та огрьало льатно слжнце,
Льатно слжнце мьасечинка?“
— „Прости ма, боже, несжм ас“.
Задáл се іе свет Никола,
С тжмна мжгла бели сньагве.
„Оі Никòла, свет Никòла,
Ште та питам и тефтѝшам .
Ти ли стори таіа рáдос,
Та огрьало льатно слжнце
Льатно слжнце мьасечинка?“
— „Прòсти ма, боже, несжм ас“.
Задáл се іе светѝ Гьорги,
С тжмна мжгла блáга рòса.
„Светѝ Гьорги, свети Гьорги!
Ште та питам и тефтишам,
Ти ли стòри тáіа радос.
Та огрьало льатно слжнце,
Льатно слжнце мьасечинка?“
„Прòсти боже, ас іа стòрих,
Та огрéіа льатно слжнце
Льатно слжнце мьасечинка“.

11. Пѣсень на момци.

Седи іунак на краі море,
На краі море на постельа.
Постелки му сребарени,
Вжзглаве му сребарени,
Вечера му морска риба,
Морска риба диненско вино.
Слугарьат му малка мома.
„Іаш іўначе, пиі іўначе,
Ненапиваі чаша вино,
Іа напиваі малка мома
Бело лице лебедено,
Черни очи черешеви.
Прòсти іунак таіа вечер,
Іала іунак утре вечер,
Докле несжм вечерала,
Вечерала нелегнала,
И портите преклучила
Вжрло цесто прехранила.“
Простѝ іунак таіа вечер,
Доіде іунак сетна вечер.
Мома била вечерала,
Вечерала и легнала,
Портите іе прекльучила,
Вжрло цесто прехранила.
Добжр іунак порти біе,
Порти біе льуто кжлне.
Где го зачу малка мома,
Тьа искочи гола боса,
Бжрзо раскльучи портите,
Прехвана му врана коньа,
Окачи му зоп пченица,
И прекани добжр іунак
Вжведе го пренесе му
Морска риба диненско вине.

---

[1]) Вм. сждіж.
[2]) *За* вм. щж.

12. Моминска.

Пофали се малка мома,
Че е мома наі-хубава,
По-хубава от слѫнцето
По-гиздава од брата му,
Од брата му од месеца.
Од де зачу іасно слѫнце,
Тоі си мома одромане:
„Мари моме, малка моме!
Ти ли си се тѫі пофали?
Че си мома наі-хубава,
По-хубава от слѫнцето,
По-гиздава од брата му,
Од брата му од месеца?
Нека сторим вьара клетва,
Да се личим, да се красим,
Од истока до захода.“
Влезна мома в тьаінова си,
В'тьаінова си ламперишка;[1])
Та надьана всичко льапо,
Всичко льапо коприньано
Ошт по-льапо сандалено.
Изльазла іе вѫн на двора,
Да се личат по хубости,
Од истока до захода.
Личили си по хубости,
Доіде мома по-хубава
Од милното іасно слѫнце,
Од брата му од месеца.
Іасно слѫнце одромане:
„Мари моме, малка моме!
Іа влезни си ти вѫв кѫшти,
Сос да греим до две слѫнца;
Изгорьаха жетваритѐ
Жетварите на полето,
Косачите в ливáдите
Орачите в' угарите
Офчарите пот сьáнките.

Изъ Прилѣпско (Македония).

Записалъ *Марко К. Цепенковъ.*

На 23 Декемвриіа вéчерта, спрóти 24-й, ке се збѝраат дéцата стрéт село или стрéт маáло и ке пàлат òгон за да се грéіат и ке вѝкаат: „Кòледе, кòледе, кòледе!“

По пóлнокь ке сѐ зáберат дéцата со стáпчиньа[2]) во рáце и со тóрбиньа нà гуша[3]), зàедно со ѐдно колѐндарче, вѫрзано со кóнец бел и цѫрвен, *мартинка*, за пóіас. Колендáрчето ет од éдно дѫрвце издéлкано со чéтири кьошеи и нашáрено со рéски, едни нацѫрвени со боіа. Вó него ке надéнуа колáчиньа, каі [4]) што ке му дáат, и ке го закàчуат зá поіас. На кóнецо ке му вѝсат колачѝньата.

Кога ке óдат пó пат дéцата, ке вѝкаат: „кóледе,“ а едни по-гóлемки ке пеат вака:

„Колéдица варвáрица,
Сивá сивá гулàбица,
Долéтала от плáнина,
И дóнесла убáнна.

Друга.

Колéдица варвáрица,
Бери пéньа[5]) за вéчера,
Мéне ми се вéчера,
Оти пѝле ми зáгина,
Од море дó море,
Во царѝчини двòрои.
Цáрица го налáзила,
И црéвцата[6]) му истỳрила,
Цѝуцвиц ми стòрило
И пѝлето си ỳмрело.

По Битолцки.

Колéдица мелѐдица,
И пò неа васѝлица,
И пò неа давá давá.
Éднаш ни сте во гòдина,
Кáко цвéке во грáдина.

---

[1]) *Ламперишка* казватъ задната часть отъ кѫщата, гдѣто държѫтъ ковчегитѣ съ дрѣхитѣ.

[2]) Тояжка. [3]) На вратъ. [4]) Кѫдѣ. [5]) Пѣна. [6]) Чървата.

Пе́еким ва́ка, ке до́ідат прѐт порти, ке склу́кат за да му о̀творат и ке вле́зат ф ку́ки: „Коле́де, коле́де!“ ке свѝкаат (Во́ Кру́шоо „ко̀леде, баба, ко̀леде“ ке ре́чат), и ке му да́ат е́дни ко́лаци, а друзи ко́стенье [1]) и ке свѝка́ат де́цата:

„И вго́дина доче́кале,
Со́ се ва́ша милѝ рода“.

По́сле дома́кинот ке и на́тера за да пробурѝчкат [2]) о́гнот, за да се сѝлат коко́шките, да не́сат іа́іца. „Пири пири, пири пири“ ке ре́чат де́цата и ке о́дат во дру́га ку́кіа“

Де́нта [3]) се́коі до́макин тжрча̀т за да си прѝготви іа́денье и пііенье, едно за ба́дник а друго за бо́жик.

Домакѝнката ке су́реди и ке про̀мени ку́кьата и ке ме́сит е́дин ма́зник [4]) по̀сен за ве́черта. Ве́черта ке се кла́іи е́дна пѐньушка [5]), го̀лема во о̀гнот и таіа ке се на̀речи *бадникоі́ца*. Ко̀стенье ке ва̀рат и ке іа́дат ве́черта; од во̀дата от косте́ньето ке си ѝзмиіат ра̀це и но̀зе, за да не му пу́каат през ле́тото.

Туку-ре́чи са́нок [6]) не ке за̀спиіат ду́ри да у̀дри клепа̀лото. То̀гаі ста̀рците и се́коі што мо̀жи, цжрква ке о̀ди. От цжрква ке се до̀идит и ру́чекот го̀тоф.

По̀ ру́чек ке по̀ідат на че́стенье, каі нункото [7]), каі де́до — зето и каі по-ста̀реа-не́коі си.

За честе́ніето ке му ста́ват [8]) не́колку ме́зинья: лебле́бии, су́о гро́зье, смо́кви и цжрнѝ сливи, джѝгерче ме́зе, расо́л сто́рен и пѝперки. Ра́киіа и ка́ве ке му се да́ва.

Од ма́знико што ке го ме́сат, ке на́праат по е́ден кжрс по вра́тите и ке за́качат по тро́а [9]) смре́ка [10]) и троа ке за́палат за да ѝзгори. То́а би́ло за а̀рно — за од ва́пир да не́можи да влези во та́іа ку́кья.

Трѝ дни бо́жик се пра́ит и о́ра со га̀іди се ѝграт на стре́т село.

Коле́дето туку-ре́чи и по селата го пра́ат ка́ко во гра̀дот.

Во Кру́шоо коледарчѝньата вѝкаат ва̀ка:

„Ко́ленде, ме́ленде,
Ста̀рава го̀дина.
Цѝпци ка́ка, о́твори ми вра́та,
Даі, бабо, кола́ка“.

На свжршуа́ньето коле́дото, де́цата ке ре́чат е́дна пе́сница ва́ка:

„У́тре ве́чер ба́дник ве́чер.
Коі го ѝма, ке го ту́чи [11]);
Коі го не́ма, ке го лѝжи“.

По се́лата ба́днико го пра́ат по́еке од гра́до. Ве́черта ке кла́ат е́ден ко́тел ко́стенье да ва̀рат за да іа́дат. Во́дата от косте́ньето е́дни іа ту́раат во жрве́нико [12]), велѐікьум ва́ка:

„На ти цжрнило,
Даі ни бе́лило“.

То́а ка́жуат, за да ѝзлези гламѝіцата от пченѝцата и да бѝди бе́ла.

И по се́лата кла́ваат пе́ньушка бадникоі́ца и пра́ат ма́зник. Во е́дни се́ла ке о́стаат наі-ста́рио чо́ек да се́дни по́краі о́гно, а дру́зите ке ѝзлезат от ку́кья на́ двор. Е́ден чо́ек ке кре́ни на́ глаа ма́знико и ке тжргнит за да вжрти [13]) ку́кьата трѝ пати о́колу на о́колу со сѝте кукьнѝ лугье. На

[1]) Кестани. [2]) Разбъркатъ. [3]) Дента=деньтъ — прѣзъ деня. [4]) Баница. [5]) Пънь. [6]) Всичката нощь. [7]) Кумътъ. [8]) Сложжтъ. [9]) Малко. [10]) Хвойна. [11]) отъ *тучно*=тлъсто. [12]) Кладенецъ. [13]) Обиколи.

тре́ки пат ке вле́зат ф кукьа и ста́рио ке ста́ни. „Добро, вечер бадник“ ке ре́чи тоі со ма́знико. „Дал ти Госпот до́бро, бо́жик“ ке отго́орит ста́рiот.

Ке ста́ват да вече́раат и от си̂те што ке имат на трапе́зата ке зе́мат по́ троа и ке му кла́ат прет е́мешо и цре́слото на тла́нико[1]), чу́нки та́ка сет ти̂е кла́ани, како да му пра́ат чес. Ке му за́палат по е́дна све́кьа на е́мешо и цре́слото на іаслите, на рого́ните од воло́ите и био́лите, на сама́рите от ко́ните и магари̂ньата, на плу́го и на ко́лите, на сте́жеро во гу́мното, на тжрлото и гоеда́рнико.

Со све́ките паленье ми́слат, о́ти чес му пра́ат на бо́жик, за да му блао́соит ала́тите, што рабо́таат ни̂вьето.

От те́стото што го пра́ат ма́знико, ке на́праат кжрстои по си̂те вра́ти, за да и чу́ат од ло́шо. Смре́ка ке за́качат тро́а да по́чадат (укаджтъ), за да не́можи ва́пир да вле́зи или дру́го не́кое се́ниште (духъ).

По Поре́чките се́ла, на ба́дник ке ка́снат (хапнжтъ) по е́дна смо́ква (смо́ква и по на́шите се́ла іа́дат), по тро́а ни̂шаджр и по тро́а те́рьак. То́а би̂ло за да не и ва́кьа пала́нца (бес).

На ба́дник спорет бо́жик ка́ко по се́лата и во гра́дот незаспи̂ваат и ако при̂легнит не́коі, дру́зите ке му ре́чат: „ле́гнуіте, ама и бу́дни би̂дете, оти ве́черва ет ба́дник и во цжрква се о́ди“.

Едно ке кле́па по́по и си̂те ке по́ідат во цжрква. Села́ните на бо́жик и ве́лигден си̂те се пречесту́аат.

Три̂те дни за бо́жик и три дни за ве́лигден по се́лата го и̂граат о́ро на стре́т се́ло и че́стат[2]) по ку́ките.

За бо́жик и̂маме е́дна подго́орка: „Пре́д божик, за́д божик, ка́і да си, дома́ да си“.

Детински песни за бждникъ.

1.

Збира́іте се́ де́чинья
Стре́т село на гре́іачка[3]),
Огон да си па́лиме
За да се изгре́име,
Оти по́сле ке о́диме,
Ко́леда да ви̂каме,
Ко́стенье да збі̂раме,
За ба́дник д іа́диме,
Божик да го че́каме
И пра́се да іа́диме.

2.

Ко́лете бре се́лани
Де́белите кжрвнаци[4]),
Оти бо́жик ке до́ідит
У се́кого на́ гости.

---

[1]) *Тланикъ* се казва мѣстото, между двата кжта на огнището задъ огъня. Огнищата тамъ сж тъй съградени, че остава такова мѣсто за седенье.

[2]) Ходжтъ за много години на гостье.

[3]) Срѣщу коледа дѣцата се събиратъ срѣдъ село, дѣто запалятъ дърва или слама, донесена отъ тѣхъ и се грѣжтъ на този огънь до зори, когато вече тръгватъ да коледватъ по кжщитѣ.

[4]) *Кръвнакъ* = дебела хранена свиня.

б) Лазарски пѣсни.

Изъ Софийско.

Записалъ учитель *С. Вълчиновъ.*

1.

Имаш іунàк не жѐнен, Лàзаре!
Што го млад не ожѐниш? Лàзаре!
Што му грйимньи не ковеш? Лàзаре!
Што му пжрстен не лѐіеш? Лàзаре!
Што му гаітан не шйіеш? Лàзаре!
А маікьà им говòре: Лàзаре!
И грйимньи сам ковàла, Лàзаре!
И пжрстен сам леіàла, Лàзаре!
И гаітàн сам ушйла; Лàзаре!
Сàл немòга да нàіда, Лàзаре!
Сйну лйка прилйка. Лàзаре!
Што на лицѐ прилѐга, Лàзаре!
И на родà пригòда. Лàзаре!
Лàзарки й говòре: Лàзаре!
— Лàзарова мàле ле! Лàзаре!
Прилйка му прилйча, Лàзаре!
Лàзарова сестрйца; Лàзаре!
Брат й іа Лàзар не дáва, Лàзаре!
Дур не грàдиш мòстове, Лàзаре!
От мòмини двòрове, Лàзаре!
До мòмкови двòрове, Лàзаре!
Когà поіде млад Лàзар, Лàзаре!
Когà поіде на госкье, Лàзаре!
Пòли да си не прàши, Лàзаре!
Чѐхли да си не кàлья. Лàзаре!

2.

Кираіне белá червенá,
Скòро не бѐх те видѐла,
Сегá те видòх на Лáзар,
Принйкнах да те цалỳвам,
Посѐгнах да те здравỳвам,
Ти се сас ỳбос поднѐсе,
Та бегá в гòра зелѐна,
Дек елѐн вòда пиіѐше,
Дек паỳн трѐва пасѐше,
Окáти пѐрья рòнеше;
Дѐка ги момй бѐреха,
Та ги на венци виіѐха,
Та ги на Лáзар нòсеха,
И ги на кйтки виіѐха,
Та ги на мòмци дáваха.

3.

Похòди Стоіан отòди
На дòле на тжрговйіа,
Сивй говѐда да бѐре,
Пò-малку сивй говѐда,
Пò-вече момй да глѐда,
Да вйди Дйнка момáта,
Порáсла ли іе голѐма,
Што іа іе годйл мáненка,
Оште у свйлни пѐлени
У позлáтени повоіѐ.
Когá іе Стоіан отишѐл,
У Дйнкините двòрове,
Дйнка големá порáсла,
Та у градйна седѐше
И свйлен гергѐв шйіеше.

4.

Забележйл іе млад Стоіáн
У гòра джрво висòко,
У пòле момá ỳбава.
Рачй порачй млад Стоіáн
По стáри та на по млáди:
Момáта да ми не лйбат,
Джрвòто да ми не сечáт;
Іа си джрвòто познáвам,
По шỳма по маламѐна;
И си момáта познáвам
По кòса по бел косйчник.

5.

Седѐла іе Елйн-Доіна
У градйна под капйна,
Та си шйла сжрмен колáн,
Пошивáла свйлен ракáв,
Пошивáла задремáла,
Задремáла санувáла,
На сан й се присанйло:
Чỳдно джрво чудновáто,

Вжршето му дур до̀ небо,
Сжлпето му дур до́ земи,
Листа́та му маламѐни;
Род роди́ло две іа́бжлки.
Што іе било̀ тѐмна магла́,
Оно̀ било̀ тѐшка гри́жа;
Штото̀ било̀ чу́дно джрво,
Оно̀ било̀ тѐшка сва́дба;
Штото било̀ две іа́бжлки,
Оно̀ било̀ до два млади,
До два млади под два вѐнци.

6.

Чул се іе Стоіа́н и прочу́л,
Че и̂ма Стоіа́н, че и̂ма,
Че и̂ма дво̀ри ка̀мени,
У дво̀ри кули̂ жилезни,
У кули̂ ба́чва о́лово,
У ба́чва вино̀ червено́,
У вино̀ іелѐн играіе,
Сас позла̀тени ро̀гове,
И на ро̀гове пи̂ргове,
И на пи̂ргове ту̂гове,
На ту̂гове синьо̀ седло̀,
На седло̀то ма̀шко детѐ,
У ра̀ка му зла̀тна ча̀ша,
У ча̀шата сту́дна во̀да,
У вода̀та ро̀сна ки̂тка.
Вода̀та іе от чешма̀та,
Ки̂тката іе низ гради̂на,
Што іа брала малка̀ мома̀. —

7.

Каков іе то̀іа гиди́іа,
Што іа́зди ко́нья дори̂іа
Низ Едренската чарши̂іа,
Краі Едренското кафенѐ.
Турци в кафенѐ седѐха,
Та па се сами̂ чу́деха:
— Како̀в іе то̀іа гиди̂іа,
Што іа́зди ко̀нья дори̂іа;
Што се іе толку премѐнил,
У ту́рска бела̀ премѐна;
Што се іе толкуната̀кнал,
У арнау́тски пиштолѐ.
Никуі си Стоіан не позна̀, —
Едно̀ го турчѐ позна̀ло,
Та па на ту́рци гово̀ре:
Това іе Стоіан от Троіан,
Това іе Стоіан гиди́іа,
Што іа́зди ко̀нья дори̂іа.

8.

Тодо̀р с Тодо̀ра зборѐва:
— Мома̀ чи̂чова Тодо̀ро,
Баіева мома̀ у́бава,
Излажи ба́іу девоікья.
А Тодо́ра му гово̀ре:
— Та ко̀іа ба́іе, та чи̂іа́?
Тодо̀р Тодо̀ри гово́ре:
— Мома̀ у́бава Тодо̀ро!
Като̀ си то̀лку у́бава,
Зашто̀ си то̀лку глу́пава,
Іа се над во̀да на̀дведи,
Та ко̀іа ви̂диш у во̀да,
Таіа штеш ба́іу да ла̀жеш.
Тодо̀ра шту́ра, глу̀пава,
Та се над во̀да надвѐде,
Видѐ си сѐнкья у во̀да;
Та на Тодо̀ру гово̀ре:
— Баіе Тодо̀ре, Тодо̀ре!
Кату́ се, баіе, надвѐдох,
Надвѐдох та се огледа̀х,
Видо̀х си сѐнкья у во̀да,
Може, ли баіе, да ба́де?
На ли̂, сме баіе, ро̀днина,
Чи̂чо и та̀та два бра́та,
Ма̀ма и стри̂на іетжрви;
А ни̂іа с тѐбе чи̂чови.
Тодор Тодо̀ри говоре:
— Мома убава Тодо̀ро!
Чи̂чова мома̀ у́бава.
Като̀ си толку у́бава
Зашто̀ си то̀лку глу́пава.
Си̂ньото нѐбо краі нѐма,
Си̂тно ка̀менье броі нѐма,
Гаста тжрни̂ца страк нѐма
Джлбока вода брод нѐма,
Убава мома̀ род нѐма. —

9.

Стоіа̀н си ста̀до разма̀мьа,
По, вжрх по Ста̀ра-Пла̀нина
И Овчо по̀ле голе́мо.
Си́тна си роса̀ приро̀си,
Вжрла го дрѐмка пребѝла,
Та легна̀ Стоіа̀н, та заспа̀,
В сгред Овчо по̀ле голе́мо,
Под столова̀то орешѐ.
Сепна̀ се Стоіан, сабуди́,
Кога̀ се сепна̀, сабуди́,
Та па разгледа̀, разгледа̀
На го̀ре, та па на до̀ле;
Та па се качи́, возека̀чи
Воз столова̀то орешѐ,
Сиво̀ си ста̀до согледа̀
У Кара̀-Вла̀шка широ̀ка.
Вла̀си му ста̀до дѐлеха,
На де́веть де́ла ту̀раха.
Оста̀нал ове́н караджа̀,
Овен караджа̀-оладжа̀.
Стоіа̀н се викна̀ провикна̀:
— Овен караджа̀-оладжа̀!
На кжрст ми ста̀до кжрето̀саі,
Та го при ме́не до̀веди,
Дзване́цо кьу ти по̀злата,
Ро̀гове кьу ти по̀сребра.
Дзване́цо кьу ти по̀злата,
Да пеіе́, като̀ дево̀іка;
Ро̀гове кьу ти по̀сребра,
Да лашта̀т, като̀ сжлнцето.
Ка го іе дочу̀л караджа̀
Караджа̀ ове́н аладжа̀,
На кжрст му ста̀до кжретоса,
Та го при нѐго докара̀. —

с. Локорско. Януарий 1888 год. Слушана отъ Божана Ласкова Вълчинова.

10.

Па̀сло момче́ врани́ коньѐ
У зеле́ното лива̀гье,
Та испа̀сло до три пѐрьа,
До три пе́рьа пауне́ви,
Пауне́ви галуне́ви;
Затикна̀ ги на глава̀та,
На глава̀та над очи́те;
Па возседна̀ врана̀ коньа,
Та отиде́ на чешма̀та,
Там зате́че три дево̀іки,
Три дево̀іки, едноли́ки,
Едноли́ки, едноимки
Едно̀ руфо̀ преме́нени.
Прогово̀ри лу̀до-мла̀до:
— Ле́ле вараі, три дево̀іки!
Три дево̀іки едноли́ки,
Едноли́ки, едноимки,
Едно̀ руфо̀ преме́нети,
Една̀ ду̀ма продума̀іте!
Една̀ игра̀ заигра́іте!
Да ви вѝди лу̀до-мла̀до,
Коіа ште го не́го зе́ме,
Да іа да̀ри добра̀ да̀ра
До три пе́рьа пауне́ви,
Паунѐви галунѐви.
Наве́де се наі-стара̀та,
Да си зе́ме до три пе́рьа
До три пе́рьа лауне́ви.
Пауне́ви галуне́ви;
Дигна̀ гла̀ва не да́де ги.
Наве́де се по̀-средна́та,
Дигна́ гла́ва не да́де ги.
аве́де се наі-млада́та,
Све́де глава да́де и́ ги,
Та іа фана́ за рака́та
Та іа качи́ ко̀ньу се́бе,
Заве́де іа низ дру̀мове,
Та іа свалѝ на дво̀рове.
Искачи́ іа на ча́рдаци,
На ча́рдаци на о̀дрове.

С. Воінеговци. Мартъ 1888 год. Слушана отъ Велика Спасова (Веша Магаранова).

11.

Било̀ ма̀ло ма̀ненко,
Не гледаі го ма̀ненко,
На го гледаі на вран ко̀нь,
Кжк му ко̀ньа игра̀іе . . . .
Уздѝци му дзвезди́ци,
Седло̀то му срѐбарно,
Озго̀р-оздо̀л свѝлено,
Стре́менье му пжрстенье;
Ко̀ньа му ги ру̀паше,
Онѝ пѐньа пу̀штаа,
Де́ка пе́ньа па́днеше,
Там топо̀ла ни́кнеше,
Под топо̀ла Нико̀ла,
Чи́ста чоа̀ кро́іеше,
Свѝлни дре́и шѝіеше,
Сас сребрана игли́ца,
И с ле́нени кончици.

с. Локорско, Февруарий 1888 год. Слушана отъ Божана Ласкова Вълчинова.

12.

Тодо́ра кжрши ли́льако
Нат товà Белò Ду́наво,
Нат товà синьо́ е́зеро.
Пу̀сти се ли́льак откжрши,
Та се Тодо̀ра уда́ви,
У товà Бело́ Ду́наво.
Та се Тодо́ра провикна:
— Божеле, мили Божеле!
Кòлико селò Коіна̀ре
Полови́н моіа рòднина,
Оти ме не́коі не чу́іе,
От ту́ка да ме изва́ди,
От товà Белò Ду̀наво.
Тамàн Тодо́ра изду̀ма,
Ете́ че иде баштà и̂,
Та на Тодо́ра говòре:
— Пли́ваі, Тодòро, кòлку мош,
Та на краі да ми испли́ваш.
А Тодора му говоре:
— Немòга, та́те, немòга!
Немòга, тàте, да пли̇вам!
Пу̀сти се гаітан упли́та,
У таіа ви́та раки́та.
До де си това́ изду̀ма,
Ете́ че иде маікьа и́,
Па на Тодòра гово́ре:
— Момà даштéрко Тодòро!
Коі ми те, момà, удàви?
Пливаі, Тодо́ро, испливаі,
На краі на пли́тки бро́дове,
На краі на су̀хи бре́гове;
Та маікьа да те прифа́не,
Прифа́не, да те пригжрне,
От Ду̀нав да те извàди.
А Тодо́ра и́ говòре:
— Ма̀леле, ми̇ла маічице
Немòга, ма́ле, немо́га!
Немòга, ма́ле, да пли́вам!
Пу̀сти се гаітан уви́ва
У ти̇іа га́сти шаварè,
Пу̀ста са кòса упли́та
У та́іа ви́та раки́та.
Доде си това́ издума́,
Ете́ че и́де ли́бето
Ли́бето што го ли́била,
Па на Тодòра говòре:
— Мома убава, Тодоро!
Заштò се момà уда́ви?
Дали̇ те маікьа удàви?
Или̇ те баштà уда́ви?
Или̇ ти дови́ досади̇
От мои тешки іадове?...
Не деі се, моме́, іадосва́,
Не гини́ млàда зеле́на!
Іа пли̇ваі, моме́, испливаі
На краі на пли́тки бро́дове,
На краі до су̀хи бре́гове,
Іàзека *кьу* те при́фана,
При́фана да те и̇звада,
От товà Белò Ду̀наво.
А Тодора му говòре:
— Не мòга, ли́бе, не мòга!
Те́шка іе гри́жа на ме́не,
Бистра́ се во́да лулеіе,
Синьо́ се не́бо синье́іе;
Пу̀сти се гаітан уви́ва
У ти̇іа га́сти шаваре́;
Пу́ста се ко́са упли́та
У та́іа ви́та раки́та.
Я при́ди, ли́бе, при́стапи,
Та ми гаітàно отвжржи,
Ил ми коса́та отрежи.“
Ли́бе нали іе, мило іе.
Фжрли́ се в Белò Ду̀наво,
С ле́ва іа ра́ка прифа́на,
С де́сната бжркнà въ силафе́,
Извàди злàтна чеки́іа,
Та и̂ гаітàно отрѐза
И коса́та и́ отвжрза,
Та іа отъ Ду̀нав извѐде,
Прàво іа до́ма заве́де,
Та па на маікьа гово́ре:
— Излез ме, мале, пòсрештни,
Изнеси вино́ червенò,
Прòстери платнò лѐнено.“
Ка го іе чу̀ла маікьа му,
Ка го іе чу̀ла, излѐла,
Излѐла та го срештнàла
Мла́до на маікьа говòре:
— Іа на́ ти ма́ле отмена,
На сестра́ та́нка ..летушка
И жѐне бела́ прем..а.

с. Войнеговци Мартъ 1888 г. Слушана отъ В. Сл. и Т. К. Магаранови.

13.

Возви̇ се ела̀ Милнѐва,
Не ми іе ела̀ Милнѐва,
На ми іе Іàнка граждàнка,
Сас Ми́луша се зговàрат.
Іàнка Милу́шу говòре:
— Ли́бе Ми́луше, Ми́луше!
Когà за мѐне доідете,
Дòведи млòгу свàтове,

Млòгу сам дàри готвùла,
Сèкуму свàта по дàра,
Стàрому свèкру два дàра,
Свекжрви бела кошỳлья,
На зжлви белѝ бèлушки,
Дèвере свѝлни колàнци;
На кумó Пèтар шамлѝiа,
На шамлѝiата iабжлка,
У iабжлката жжлтѝца.

С. Войнеговци, Мартъ 1888 год. Слушана отъ Баба Елена Бешова.

14.

Што ми iе мѝло и дрáго,
Че се iе пролеть пукнàла,
Се iе излѐло на трèва
И стòка, марè, и мàка;
Сивѝ говèда в горàта,
Вранѝ коньèве в полèто,
На ильадници овчѝци
И на стотѝни козѝци.
Сѝчка iе стòка вèсела,
Сѝчко iе жѝво станàло,
Сѝчко iе жѝво и здрàво.
Сѝчко на пáша тжргнàло,
Орáч ми орé в полèто.
Пòлските рамнѝ рỳдини,
Пòлските цáли цáлини.
Два му волóве ангьеле,
Рáлото му стрáтурково,
Жеглѝте му босѝлкьови,
Босѝльок млóгу мерѝше,
Та сѝчко жѝво сабỳди.
Сѝчките жѝви живòтни,
Сѝте по нèго поiдòа,
Сѝте се Бóгу молеа:
— Iа даi, ни Бóже, iа даi ни!
Таiа годѝна наi-добра,
На сѝчки здрáве и живóт,
Орáчу дóбар берекéт.

С. Войнеговци. Слушана отъ Веша Магаранова.

15.

Ти Пéтре, ти джелéпине!
Сам си се Гóспод покàни
У вас нá госкье да доiде,
Мòжеш ли Бòга посрещтнà?
Имаш ли платнó свѝлено?
Бѝто набѝто нáткано,
И по кенàре злáтено,
Та млàда Бòга да свàлиш,
На рáце да го прифáнеш,
Постѝлкьа да му постéлеш
И блàго да го погòстиш,
Погóстиш винó напóиш?
Больáрин Пéтар говóре:
— Iа ѝмам сѝчко готòво
Сал тукỳ Гóспод да доiде,
Iа ѝмам платно свѝлено,
Сѝтно нáбито нàткано,
По кенàре iе злàтено
И по средáта шáрено
И óште ѝмам в двóрове,
До три земнѝци с ракѝiа
Четвжрти с винò червенò
Дéветь оборé с говéда
И óште дéветь с овчѝци.

С. Локорско. Б. Л. Вълчинова.

16.

Прошетá сé млáдо гьачé
Низ ỳбави Цáриграда,
Сас ỳбава враná кòнья,
Да продáва белá свѝла,
Белá свѝла и цжрвенá
Синьа бледá богасѝiа.
Сѝте момѝ надоiдòа
Да купỳват белá свѝла,
Белá свѝла и цжрвенá
Синьа бледá богасѝiа;
Сал не доiде момà Iана.
Прошетнá се млáдо гьачé,
Прошетнá си срем-кучѝiа,
Низ ỳлици, воз ỳлици,
Сѝте момѝ надоiдòе,
Iа че ѝде момá Iана.
На пред нéiа две робѝньи,
Две робѝньи пат размѝтат,
Две ѝ момѝ краiци джржáт
И óште две с неiа ѝдат,
Та отидé момá Iана,
Та отидé на стред пазáр
На стред пазáр у чаршѝiа.
Па на гьачé проговòри:
— Лéле варе, млáдо гьачé!
Избери ми белà свѝла,

Бела̀ сви́ла и цжрвена́
Синьа́ бледа́ богаси́іа,
Че ми сви́ла іако тре́бва
Да си пра́ва та́нки да́ри.
Проговѐри мла́до гіаче́,
Проговори отговори:
-- Фа́ла те́бе, мома́ Іа́но!
Іа се ка́чи в срем-кучи́іа,
Избери си бела́ сви́ла,
Бела́ сви́ла и цжрвена́,
Синьа́ бледа́ богаси́іа.
Излага́ се мома́ Іа́на,
Излага се, измами́ се,
Измамѝ се, не верва́ се,
Та се качи́ ф срем-кучніа,
Да избе́ре бела́ свила,
Бела́ свила и цжрвена́,
Синьа́ бледа́ богасиіа
Бутна́ гьаче́ срем-кучніа,
Та заве́де мома́ Іана́.

С. Войнеговци, Мартъ 1888 год. Слушана отъ Мица Стоичкова.

17.

Покани́ се свети́ Гьо̀рги,
Да си и́де у раі Бо̀жи,
Та обседльа̀ добра̀ ко̀нья,
Добра̀ ко́нья хилинда̀ра,
Обседльа̀ го в зла̀тно седло̀,
Обузда̀ го в но̀ва узда̀
Но́ва узда̀ чи́сто сребро̀,
Па си оіде́ по̓ дру̂мове.
Нѐшту му се глас зачу̀ва,
Глас зачу̂ва глас дочу̀ва.
Обжрна̀ се свети Гьо̀рги,
Обжрна̀ се та поглѐдна,
На по нѐго ста́ри башта̀
Ти́ком тича̀, гла̀сом ви́ка:
„Посто́і, посто́і, си́нко Гео̀рги!
И іа̀зека с тѐбе ди̂да
С тѐбе дида у раі Бо̀жи
В раі да и́да, в раі да вида,
В раі да вида, в раі да ба̀да“.
Прогово̀ри свети Гьо̀рги:
„Наза̀т, наза̀т, ста̀ри та̀те!
Тизе не мо̀ш с мѐне ди́деш,
Кога бѐше на млат зама̀н,
Кога̀ бѐше тизе ора̀ч
Чу̂жда зѐмнья предо̀рваше,
Не си ти́зе за в раі Бо̀жи,
Че си тизе мло̀го грѐшен“.
Те по нѐго ти́ком тича́,
Ти́ком тича гла̀сом ви́ка
Него̀вата ми́ла сестра̀
И се нѐму ми́лно мо̀ли:
„Іа стоі постоі свети Гьо̀рги,
Да те сти́гна и при́стигна
И іа с тѐбе в раі да и́да,
В раі да ида, в раі да ба̀да“.
Прогово̀ри свети Гео̀рги:
„Наза̀т, наза̀т ми̂ла сѐстро!
Ти̂зе не мо̀ш с мѐне ди́деш
Тизе не си за в раі Бо̀жи,
Кога бѐше на млат зама̀н
Кжрчму̂ваше, тжргу̂ваше,
Добро̀ вино̀ прода̀ваше,
Сас во̀да го доли́ваше“.
Іа по нѐго ти́ком тича,
Ти́ком тича́ ѐком ечи́,
Него́вата ми́ла снаа̀
Па се гла̀сом провикну̀ва:
„Посто̀і, посто̀і свети́ Гьо́рги,
Посто̀і, посто̀і причѐкаі ме
И іа с тѐбе в раі да и́да
В раі да и́да, в раі да ба̀да“.
Свети́ Гьо̀рги ко́нья сапрѐ,
Ко́нья сапрѐ на наза̀де,
„Па на снаа̀ прогово́ри:
Ти́зе мо̀жеш с мѐне ди̂деш,
Тизе мо̀жеш раі да ви́диш,
Раі да видиш в раі да ба̀деш,
Кога̀ бѐше на млат зама̀н,
Чу̂жда прѐжда ти предѐше,
Кога̀ мѐра не сти́гаше,
Сас сво̀іа іа домѐрваше,
Ти́зе мо̀жеш раі да ви́диш,
Раі да ви̂диш в раі да ба̀деш“.

18.

„Кмѐте, Пау̂не, Пау̂не“!
Кмет Пау̂н седи́ та піе́,
Та піе́ бистра̀ раки́іа
И това́ вино̀ червено̀,
На висо̀ките ча̀рдаци,
Та па сагледа́, сагледа́,
Кадѐ под нѐбо летѐа
Дѐвет рѐдове га́лабе,
Дѐсети сиви́ пауне́.
Кмет Пау̂н викна́ слуги́ни,
Па на слуги́ни гово̀ре:
„Слуги́ни мои́ дворки́ни,

Земéте тестé кліучéве
И товá рештò срéбрано,
Та отворéте сжрпіiа,
Та награбéте белиiа,
И червéната чениiца,
Та наранéте гáлабе
И тиiа сиви паунè;
Па ги смамéте, фанéте,
Че кога доiде нáпролет,
Iáзе кьу сиадба да прáва,
Кьу жéна сина Никòла,
Та ми гáлабе требувват,
Гáлабе ошете паунé;
Гáлабе да ми погукат,
Паунé да ми попеiат,
Госкіето да ми весéлат",
И слугиiни го слушáа,
Узéли тестé кльучéве
И товá рéшто срéбрано,
Та отвòриа сжрпиiа,
Та нагрéбоа белиiа
И червéната чениiца;
Та нараниiа гáлабе
И тиiа сиви паунé.
Па кога билò нàпролет,
Кмет Паун кòнья обсéдлья,
Обсéдлья добрé обуздá,
В цáрски се дрéи премéни
Отидè снаа да дири;
Та па проминà заминà
През Димно-рàмно Загòрье.
Сàкаде идè обидè
Сину приличка да нàiде,
Никаде немà да нàiде.
Та па отидè, отидè
При крàльо при Долiàнскио,
Та па му тиiо говòре:
„Кральо Долiàнски, Долiàнски!
Знàеш ли заштò iа доiдох?
До тука дори до тèбе?
Iа сàкам свàдба да прàва,
Да жèна сина Никòла,
Та си му дира прилиiка,
Што спроти нèго приличча
На нàша родà пригòда".
Когà си товà думаа,
Крàлева момá убава,
Крàлева добрá даштèрка,
Чуена и прочуена,
Онá им измèт чинеше,
Бистрá ракиiа слýжеше.
Кмет Паун дума кáзваше,
Кáзваше и домèташе,
Как да си стáнат свáтове
Кральо се сетѝ-досèти,
Та си му дума продума:
„Кмèте ле свáте Пауне!
Каквò кьу да iа òбреча,
Катò не са се видèли
Сас твòiа сина Никòла,
Некьат се бèлки аресá.
Тогаі му Паун продума:
Свáте ли крàльо Долiàнски,
Iа слушаі да ти продумам!
Когá за момá доiдеме,
Iа кьу да доiда за момá
И моiи китка свàтове,
Сас три иiльади кòньаци
И три иiльади пешàци,
Ке дòiде и млат Никòла,
Па ти излезни, та глéдаі,
Има ли, катò Никòла?
Има ли други пò-убав?
От мòiа сина Никòла?
Аку да има пò-убав,
Свàдбата да ми повжрнеш
И да си зàпреш момáта
Без момá да си идеме."
Тогáiа крàльо пристáна
И па друго му продума:
„Не мòга свáте да ида,
У друми има млогу прах
Дрèите кьу си нàпраша.
Паун му тиiо думаше:
„Свáте ле, кральо Долiàнски!
Iа кьу нàправа друмове
И с чоá кьу ги пòстела,
Па тогаі ти да излèзнеш
И iа кьо да те пòсрешна".
И си се двáма здумáа,
Здумáа и додумáа;
На здрáве пиiа ракиiа,
На здрáво дума думáа,
Та у Недèльа годèжо,
До друга да iе свáдбата.

С. Долни-Ловенъ, 2 Ноемврий 1888 г. Слушани отъ Никола Стояновъ Кюрчиски.

—

в) Разни религиозни.

Изъ Ахъръ-Челебийско.

Записалъ *Ст. Н. Шишковъ.*

1.

Бужеа мàіка, бугрóдица,
Бугрòдица с свеатéк Пéтра,
Гóспудіу са замóлили:
„Отвури ни бужи-рàеан,
Бужи-рàсан в дòлна зéміа,
Да ми вѝдим булерьене,[1]
Булеарьене, сирмàсине,
Каквò надоат, каквó пиіоат".
И Гòспуть си хи пуслýшеа,
Утвòри хми дòлна зéміа,
Дóлна зéмьа с Бужи-рàеан;
Булеарье са заградéни
С меарьмéрь кàмеань са вградьéни,
Нитò надоат, нитó пиьоат.
На суфри́ хми поарс и пéпеал.
Сирàцине, сирмàсине,
Сас суфрѝ са заградéни,
Сасъ бакли́ци са вградѐни.
Булеарьене, зеаньги́ніене,
Сирмàсеам са жеалну мóлеатъ:
„Йòі сирмàси, йоі сирàци!
Дàіте и нам с вас да адéм,
С вас да адéмь, вàши гóзби,
Вàши гòзби, вàшу вѝну."
— „Йóі булеарье, йóі зеаньги́нье!
Иоі бугàти натрупóзье!
Вѝіе сте и еали, пѝли:
Нáши моаки гóзби ели,
Нàши соалзи вѝну пѝли...

Слушана отъ Митювица Ишкитийката въ с. Левочово.

2.

„Та слеази ми Свеати Пéтре,
Та ми пóдаі óтдліучіене,
Отклiучіене уд бужи раі,
Да утвóрим бужи-рàеан,
Да ми вѝдим моартьви дýши,
Шту ми прàвеат факи́рьене,
Факи́рьене, зеангѝньене?"
Та ми слеазе Свеати́ Пéтар.
Та пудàде óтклiучіене,
Утвóриха бужи-рáеан,
Та вѝдеха моартьви дýши,
Факи́рьене, зеангиньене.
Зеанги́ньене на крај сидьоат,
С мерьмѐрь кáмеань приградьѐни;
Факи́рьене ф бужи-рáеан,
Та ми адоат и ми пиьоатъ
Зеанги́нье са жáцну мóлеатъ:
„Оі факи́рье, нáши брáтіе!
Отвурите мерьмѐрь кáмень,
Та и нѝе с вас да дóідим!"
Факи́рье хми одрумòне:
— Оі зеангинье, чурбажи́е!
Вѝе ни стé нáши брáтье,
Та нимòжим с вас да сидѝм.

3.

Тоарнали ми са, тоарнали,
Ду трѝста млáди хажи́іе,
Нах хажилоак штат да и́дат.
Варвеаха, кòлку варвеаха,
Флеазаха ф шеаіка гимѝіка,
Флеазаха ф мóре длибóку,
Дýінаха зѝмни веатруве,
Лéтнаха беали снеагуве,
Чоарну са мóре залеади́
Дéвеать пéдеаіе лéдуве
Запреа са шеаіка гимѝіка,
Хажи́іене са здýмуват:
„Ивáнчу, млáди кализмáріу![2]
Та фри́пни ф дòлна гради́нка,
Нáкарши рáньеан буси́леак,
Скоалеасаі ліу вру свеатци́не,
Свеатéк Никóла наі-напрѐш".
Ивáнчу си хи пуслýшеа,
Та фри́пна ф дòлна гради́нка,
Накоарши рáньеан буси́леак,
Скалѐсал іе врý свеатци́не,
Свеатéк Никóла наі-напрéш.
Врýть си свеатци́не дóідаха,
Свеати́ Никóла ни доіде.

[1] Въ членоветѣ тѣ, сѣ, нѣ, звукътъ *е* се изговаря съ примѣсъ отъ *а*=еа.

[2] *Кализмаръ* се наричатъ поставенитѣ отъ манастиритѣ хора, да поканватъ людетѣ *за отиване на* поклонение.

Чоарну са мо́ре заразлеада,
И свеатѝ Нико́ла чи до́іде,
Адноаш гу с о́чи поглъоадна
Чоарну са мо́ре разлеадѝ,
Та че хажѝем вѝкаше:
„Та воарнитіе са хажѝе,
Та три гудѝни се́дите
Туга́ф на хажилоак ѝдите.

Слушани отъ Иванъ Поидовский въ Устово.

4.

Сѝчку си Стуеан имеа́ше,
Моаску си деате нимеаше,
Та са на Бо́га мо́леа́ше:
„Та хоаризаі ми, Бо́же лье,
Ду іедно́ моаску деа́теанце,
Га гу гулеаму ѝскутеам,
Ду двана́деасте гудѝни,
Курба́нь ща да гу за́кулеам,
Де́ту ти реаче́ш Го́спудіу!“
Зачу́ му Го́спуть мо́лба-на,
Та си му Го́спуть харѝза
Ду іедно́ моаску деа́теа́нце.
Та си гу Стуеан искýти,
На двана́деасте гудѝни,
Тога́ф си Стуеан спумасаноа,
Каква́ іе ду́ма прудýмал,
Да са іе Стуеан фта́сувал,
Деа́теанце курба́нь да даде́.
Ста́на гу Стуеан заве́де
Нах висо́ка-на пла́нина,
Деатеа-ну курба́нь да ко́ли.
Ага́ мѝ Стуеан утѝде,
На пла́нина си пристѝгна,
Изва́ди са́бье іо́гньену,
Да му главоа-на іутсеаче́;
Де́ му са іевѝ а́нгеальчеак
Сас іедѝн іуве́н ка́матан,
Та си Стуеану вѝкаше:
„Стуеане гѝдим, Стуеане!
Нимо́і си ко́ли деатеанце;
Деате са курба́нь ни ко́ли;
Курба́нь са ко́ли, Стуеане
Ва́клиеан іуве́н, ка́матан.

Слушана отъ Странджовица, въ село Левочово.

5.

Зада́ли са са, пуда́ли
Ут чоарну мо́ре гимѝіки,
Гимѝіки поальни и ра́вни,
Гимѝіки воарли хаіду́тье;
Та си са чу́дум чу́деаха
Ф ра́вну-ну по́лье широ̀ку,
Кутра́ щат юдрѝ сіурѝіа.
Юдрѝли ми са, юдрѝли,
Ф Тупузлѝцка-на сіурѝіа,
Гулеам са іо̀бир сто̀рили,
Ду три стутѝни увно̀ве,
Ду петь стутѝни шѝлета,
Ф чоарну хи мо̀ре фка́раха.
Чеанкувіе[1]) еасну цоапкаха,[1])
Увно̀ве жеалну блеаіе́ха,
Іфчеарье мѝлну пла́чеаха,
Кіехсаіа̀ на хми вѝкаше:
„Нимо̀іте пла́ка уфчеарье
Іам са на Бо̀га мо̀лите,
Да си ми Госпуть пруво̀ди
Ліу вруть свеатци-не да до̀ідат.
Свеатѝ Нико̀ла наі напре́ш,
Да си ми ста́ду изва́ди
Ут чоарну мо́ре длибоку.
И Го̀спуть си хи пуслу́ша,
Та хми свеатцѝ-не пруво́ди,
Свеатѝ Никола наі напре́ш,
Та си хми ста́ду изва́ди
Ут чоарну мо̀ре длибо̀ку.

Слушана отъ Няся Тикларьтъ, въ село Хасювица.

6.

Пусабра́ Го́спуть меажѝіе,
Го́рна и до́лна махалоа.
Лузе́-ну да му васпрашоат
Га́ беаха ф сраде́ лузе́ну,
Чи ми на́іdаха, на́іdаха,
Ду две́ сре́барни сабальки,
Та хи да́даха Го́спудіу,
Го́спуд хи да́де а́нгеаліу,
Ангеаліу, Араха́нгеаліу:
„На́ ти а́нгеале сабальки,
Де́ чу́иш бо́льнеак чилеака,
Да ѝдиш, да гу убѝдиш,
С сабалка да гу изма́миш,
Душоата да му изва́диш“.

[1]) Отъ тур. дума *Чанъ*=звънецъ, умалит. *Чеанкувье*. [2]) Цоанкаха=звънтѣхѫ.

Имáла мáіка, имáла,
Аднúчьек сúна, Стуеана,
И тоі са бóлан разбулеа.
Дé гу іе зачул Ангеалчеак,
Та си Ангеалчеак утúде,
На Стуеануви двóрувe,
Стуеана да си іубúде
С сабалка да гу измáми,
Душоа-на да му извáди.
Агá ми Стуеан издоахна,
Стуеанована мáіцица,
Пу рáвни двóрье хóдеаше
Еасни си глáсіе пýскаше,
Мóрни си кóси моакнеаше
И на Бóга са мóлеаше:
„Бóже лье мúли, Гóспудьу!
Как ми каідúса, Стуеана
Стуеан бе адúн у мáіка,
И пéтьувничеак у баштá".
Гóспудьу си са нажеалú,
Та си áнгьельу вúкаше:
„Иди си вдúгни Стуеана,
Чи ми іе адúн у мáіка
И пéтьувничеак у баштá,
Чи гу мáіка му жеалеаіе".
Утúде áнгеал, вдúгна гу.
Стуеанува-на мáічица,
Тá си Стуеану вúкаше:
„Стуеане, сúну, Стуеане,
Што ми си, сину, путеавнеал
И блеадан ми си публеаднеал,
И бúінал ми си на мýхаль?[1]
Бóже лье мúли, Гóспудьу!
Заштòк ми зúмаш и врáшташ"?
Гóспут áнгеальу вúкаше:
„Ангелье, Арахáнгелье,
Иди си зоами Стуеана,
Чи гу мáіка му нирáчи".
Ут тугáф Гóспут арнúса,
Да зúма назáт, да врáшта
Да вдúга уд гроп умреали.

Слушана отъ Добра Маркова въ Устово.

7.

Рахсадала іе леапа Марúіка,
Рáньеан босúлек ф мáшка градúна.
Ут дé іа вúдеа еаснуну слоанце,
Тó си мáіци му тúху румóне:
„Оі мáлье, мáлье, ти стáра малькe,
Зьоами ми, мáлье леапа Мариіа,
Леапа Марúіа за поарву льýбе".
Зьоала му мáіка леапа Марúіка,
Леапа Марúіка за поарву льýбе,
Та іе гувеала дéвеат гудúни:
Бáби и деаду ду трú гудини,
Лéлеам, дéвереам ду двé гудини,
Стрúку, стричинú цáла гудúна,
Кýму, кумеахи друга гудúна,
Поарвуму льýбе ду двé гудини.
Еаснуну слоанце тúху румóне:
„Оі мáлье, мáлье, ти стáра мáлье,
Как да си прáвеа сас неаму льýбе?
Зьоами ми мáічу ду дрýгу льýбе,
Ду дрýгу льýбе, звеáзда Деанúчка,
Зьоала му мáіка ду дрýгу лíубе,
Ду дрýгу льýбе, звеазда Деанúчка,
Агá ми бéше на веаньчеавану,
Леапа Марúіка бóрна свеатеаше,
Изгуреа бóрна ду тьоанки поартье,
Запáли хи са и дéсниеан ракáф;
Звеазда Деанúчка тúху румóне:
„Марú Марúіку, леапа Марúіку!
Акý си леапа, та слеапа ли си?
Изгуреа бóрна ду тьоанки поартье,
Запáли ти са и дéснеан ракáф".
„Оі звеазду, звеазду, звеазду Деанúчку!
Ни соам ни неама, ни соам ни слеапа,
Гувеала ми сам дéвеат гудúни:
Бáби и деаду до трú гудини,
Лéлеам, дéвеареам ду двé гудини,
Стрúку стричúни цáла гудина,
Кýму кумеахи дрýга гудúна,
Поарвуму льýбе ду двé гудини.
Пак ти ни гувеа ни веанчúлкеа хи,
Леапа Марúіка тúху румóне:
„Оі Бóже, Бóже, мúли Гóспудьу,
Та стóри си ма леатну пúленце,
Леатну пúленце и леаступичка,
Да си ми феаркам пу врьут диньоана!
Та си ми стана леатну пúленце,
Леатну пúленце и леаступичка,
Та ми нефоарка прис пéньжуркине[2]).

Слушана отъ Марта Странджува въ с. Левочово.

[1]) *Мухаль* кавватъ на плесеньта. *Мухалеаса* плесениса.

[2]) Вариянтъ на горнята пѣсень, слушана отъ Марина Маркова въ Устово, е печатана въ изданието ми „Родопски старини" I книга. Както първата, така и послѣдната пѣвачки

8.

Имáла мáіка садни́чеак си́на,
Еадьни́чеак си́на, хýбавеак Пéтра,
Та си ми тоарна нах бужи-рáеан.
Слеад нѐгу тоарна стáра му мáіка,
Та си на Пéтра ут срьоашту рука:
„Чеакаі ма, чеáкаі си́ну льу Пéтре,
И іа сас тѐбе фаф раі да дóіда,
Нах раі да дóіда, нах раі, бужи-раі.
Пéтар мàіци си ти̇̀ху румóне:
„Воарни са, воарни стáра мáлье лье.
Ти нѐмаш поатье с мéнеа да дòідиш;
На двор дóідаха сирáци, сирмáси,
Та ти пуи́скаха, да хи упратѝш,[1])
Пак ти хми рѐче стáра мáлье лье:
„Ни стé ни кýци, ни стé ни слеáпи,
Та рáбутите и са хрáните.“
Че си хми дáде адно́ пувеáсму,[2])
Адно́ пувеáсму, кунóпалеану.“
Пак си ми тоарна Пéтруф бубáіку,
Та си Пéтруму ут срьошту рýка:
„Чеáкаі ма, чеáкаі си́ну льу Пéтре,
И іа сас тéбе фаф раі да дóіда,
Нах раі да дóіда, нах раі бужи-раі!“
Пак си му Пéтар ти̇̀ху румóне:
„Воарни са, воарни стáри бубáіку,
Ти нéмаш поатье с мéне да доідиш:
Ти беаше урáч, урáч и купáч,
Та призѝмаше чьузду си̇̀нурье,
Чьузду си̇̀нурье и чьузда зéмья.“
Пак си ми тоарна Пéтрува сéстра,
Тà си Пéтруму ут срьоашту рýка:
„Чеáкаі ма, чеáкаі, брáте лье Петре.
И іа сас тѐбе фаф раі да дóіда,
Нах раі да дóіда, нах раі, Бужи-раі“.
Пак си хи Пéтар ти̇̀ху румóне:
„Воарни са, воарни, ми̇̀ла сеастрице,
Ти нéмаш поатье с мéне да дóідиш:
Ти привѝзаше си́тнуну веазмó,
Си́тнуну веазмó рачеани́чину,
Та призи́маше чьузди купри̇̀ни.“[3])
Пак си ми тòарна Пéтрува сноаха,
Та си на Пéтра ут срьоашту рýка:
„Чеáкаі ма, чеáкаі, дéвеарьу Пѐтре,
И іá сас тéбе фаф раі да дóіда,
Нах раі да дóіда, нах раі, бужи-раі.“
Чи нéхи Пéтар ти́ху румòне:
„Хáіда ми, хáіда ми̇̀лна снаши́це,
Ти и̇̀маш поатье с мéне да дóідиш,
Чи пригльеодуваше и упрáташе
И сирáцине, и сирмáсине.

Слушана отъ Василъ Стойчевъ въ с. Левочево.

9.

Изльéли са три сьури́и,
Три сьури́и с три офчарье,
Та троасеаха óфцеам треава,
Офцеам треава нé пáсеана
Студна вóда нé пи̇̀іана.
Ути́даха ф Куи́нь гóра,
Та нáідаха óфцеам треава,
Офцеам треава не пáсеана,
Студна вóда нé пи̇̀іена,
Распýснаха си́ву стáду,
Засви̇̀рнха кавáльене.
Дé хи дучý си̇̀лна Іýда,
Си̇̀лна Іýда, Самуви̇̀ла,
Та си фáна гулеáмеанук,
Гулеáмеанук уфчеáреанук;
Тоі си хи са жеáлну мóли:
„Іýду, Іýду, Самуви̇̀лу!
Нимòі си ма каідѝсува,
Чи си и̇̀мам поарву льýбе,
Поарву льýбе с дрéбни деацá,
Та штат жеáлну да ми плáчеат“.
Си̇̀лна Іýда, Самуви̇̀ла,
Чи си фáна пó среáдьнеанук,
Пó среáдьнеанук, уфчеáреанук;
Па си фáна пó среáдьнеанук,
Тоі си хи са жеáлну мóли:
„Іýду, Іýду, Самуви̇̀лу!
Нимòі си ма каідѝсува,
Чи си и̇̀мам стáра маіка,
Стáра мáіка с дрéбни сéстри,

на горнята пѣсень, ми казаха, че „кугáту да си нефоарка леапа Мари́іка, стóрена ут Гóспудіа на леастовичка, прис пéньжурките, деаду хи ри́инал да си іа запрé, та іа фáнал за рахýчките[4]) на рачеаникат и óти ни мужѝл да іа ударжѝ, скоацал хи рахýчките та са раздрáл и рачени́кат увáть; затувá сигá леастувичкеантеа неарцáта са раздрáти на упашкитѣ“ (Раздѣлени къмъ двѣ посоки).

[1]) *Упрати, упрашта* въ тая мисль показва: даде имъ нѣщо, благодари ги съ щедростьта си, испълни имъ просбата.

[2]) *Пувеасму* е една топка (прѣчетени *жички*) прѣжда.

[3]) Между тия редове въ пѣсеньта има и за Петровитѣ братъ и жена, но пѣвачката ги бѣше забравила, пакъ отъ други не можихъ да испитамъ. И за тѣхъ е било отрицателното отъ Петрова страна да го послѣдватъ въ рая, вслѣдствие на грѣховетѣ имъ.

[4]) „Рахучки“ сж висулкитѣ отъ разноцвѣтни прѣжди на невѣстиния рачевикъ.

Та штат жеа́лну да ми пла́чеат“.
Уста́ви гу, смилѝ хи са,
Та са фа́на с наі-ма́лькеанук,
С наі-малкеанук уфчеа́реанук;
Тоі хи тѝху о́друмоне:
„Іу́ду, Іу́ду, Самувѝлу!
Дьоа́ да сто́рим веа́ран кау́ль,
Іа да свѝреам, пак ти ѝграі;
Аку́ си та іа на́тсвиреам,
Чи іа́ те́беа да по́губеам;
Пак ку си ма надигра́ниш,
Чи ти ме́неа да пугу́биш.
Уфчеа́р свѝри, Іу́да играі́е;
Свѝрили са, игра́ли са
Ду три де́нье и три ноашта,
Ни са іуна́к надсвѝрьува,
Ни са Іу́да надигра́ва.
Уд де́ ро́сна сѝтна ро́са,
Іу́ди крилца́ утижеаха.
Іу́да му са жеа́лну мо́ли:
„Бре́ уфчеа́рьу, бре стада́рьу!
Нимо́і си ма каідѝсува,
Чи си ѝмам ста́ра ма́іка,
Поарву льу́бе, дре́бни деаца́“.
„Іу́ду, Іу́ду, Самувѝлу!
Де́ штат пла́ка млогу ма́іки,
Чи да́ пла́че твоіа ма́іка“.
Та си фа́на сѝлна Іу́да,
За крилца́на, раменца́на,
Та іа фтапта́ де́веат пе́дье,
Де́веат пе́дье низ зеамьоа́на.

Слушана отъ Лика Бояджиева въ Устово.

Изъ Охридъ.

Сфети Гьо́рьгиіа и Ла́міа[1]).

Записалъ *К. И. Шапкаровъ.*

(Испѣна отъ покойната ми баба (по майка), Арса Г. Стрезова,*) презъ 1855 г.).

Забило́**) ми се сѝноно[2]) мо́ре,
Се зака́зала сѝлнана[2]) ла́мьа;
Ката ден іа́дит[3]) и една де́воіка;
Ре́т†) ми іе до́шол за ца́реа кье́рка,
Ца́реа кье́рка, едино́родна;
Ца́реа кье́рка да ми іа іа́дит![3])

[1]) Сравни у Милад. Б. Нар. пѣс. No. No. 11, 31 и 38. С. П. С. кн. XIII стр. 147. Бълг. Книж. год. III, ч. I стр. 200.

*) Покойната ми баба, Арса Г. Стрезова, която едва преди 15 години почина (се помина) на 90 годишна възарасть, бѣше неисчерпаемъ изворъ и богато съкровище отъ чисто български народни умотворения. За жалость, часть само отъ този богатъ складъ бидохъ честитъ да почърпнѫ, и то повече отъ поезията ѝ, а прикаски съвсѣмъ малко. Причината на това нещастие за мене е била че, когато покойната бѣше на врѣме и въ състояние да ми прѣдаде съкровището си исцѣло, азъ или не съмъ билъ още въ положение да го оцѣнѭ, та да го превземѫ, или пакъ не съмъ се намиралъ въ родното си мѣсто и при неѭ. А когато азъ притежавахъ и двѣтѣ тѣзи условия, тога пакъ она, поради глъбоката си старость, не бѣше вече въ състояние да удовлетвори напълно желанието ми. Ето защо трѣба да се прибързва съ събирание на народни умотворения.

**) Ударението въ западно-Мякедонский говоръ, освѣнъ въ Костурско, е непостоянно; нъ пакъ зато прѣмѣстяванието му не става туку-така и случайно, а по единъ постояненъ и траенъ законъ. То обича въ всѣка рѣчь третята сричка, считана отъ послѣдната; а, когато до една троесрична рѣчь на края ѝ се прибави още нѣкоя или нѣкои срички, членътъ н. п. или нѣкои окончания по склонителнитѣ правила или по производителни, тогава то слиза надолу съразмѣрно съ прибавенитѣ частици, така щото пакъ да стои на третя сричка. Сѫщо така става и когато по енклитиката, която е много обична у насъ, се прибере до рѣчьта нѣкоя или нѣкои още други едносрични или двоесрични рѣчи, които заедно съ главната, прѣдидуща рѣчь съставятъ като една нераздѣлна рѣчь, както н. п. въ дадений тукъ случай.

[2]) *Сѝноно* и *сѝлнана;* послѣднитѣ срички: *но* и *на* сѫ членове, употрѣбявани въ западно-Македонский говоръ, които се срѣщатъ и у Рупаланский въ Родопитѣ. За този членъ повече ще се види другадѣ и другожь.

†) *Рет,* вм. *ред;* причината на това неправилно правописание, както и въ други още рѣчи, е строгото фонетично начало, коего съмъ слѣдвалъ и слѣдвамъ въ записванието събиранитѣ ми материяли, за което впрочемъ повечко въ другъ случай ще кажѫ.

[3]) *Іадит* и іа́йт, = іаде, — ѣде. Въ говора на западно-Македонското българско население, освѣнъ въ Костурското, въ 3-те лиц. ед. чис. изяв. накл. у глаголитѣ, послѣдната съгл. б. *т* се запазила, а и до днесь се пази; като: *ходит, велит, седит, сакат, іадит* и др. Колкото за бук. *іа* вм. *ѣ* или *е* и обратно, и за *и* вм. *е* ще имаме случай да кажемъ въ другъ случай.

Ми се со́брали сфи̇те гра́жджани,[4])
Сфи̇те гражджани по пирго́ите,††)
За да ми ви̇дат ка́к кье се іа́дит,
Ка́к кье се іа́дит ца́реа кьерка,†††)
Та ми іе до́шол Сфети Гьо́рьгиіа:
„Ха́і ти̇, де́воіко, ца́реа кье́рко!
Шчо ми си до́шла краі сино́ мо́ре?“
„Ха́і гьиди ми̇ли Сфети Гьо́рьгиіа!
Излегла ми іе си̇лнана ла́мьа;
Се́кьи ден іа́дит п една де́воіка,
Ре́т ми іе до́шол ме́не, си̇рота!“
И му го́ворит и со́лдзи[5]) ронит!
„Ма́лчи, де́воіко, со́лдзи не́ рони!“
Іе́[6]) се на́веди на скуто́ите:
„Ца́реа кье́рко, да ме по́пошчиш;
Ко́га кье до́ідит си̇лнана ла́мьа,
То́га ти ме́не да ме ра́збудиш!“
Како ми ле́гнал на скуто́ите,
Та́ка ми за́спал Сфети Гьо́ргьиіа.
То́га ми таіа си го по́пошчи.
Ми се за́било си̇ноно мо́ре,
Се зака́зала си̇лнана ла́мьа;
То́га си ре́че са́ма со́ себе:
„Се́кьи ден іа́дам[7]) п една де́воіка,
Де́нес кь и̇зедам две́не де́воіки“.
Де́воікье[8]) би̇ло страм[9]) да го бу́дит,
Да го ра́збудит Сфети Гьо́рьгиіа;
Тук[10]) ми за́рона со́лдзи го́решчи,
Та му ка́пнаа на него́а гла́ва,
Му изго́реа[11]) руданж́ гла́ва.
На ча́сот тоі ми се ра́збуди,
На ча́сот ско́чи Свети Гьо́рьгиіа:
„Ха́і ти̇, де́воіко, ца́реа кье́рко!
Ти шчо ми ро́ниш со́лдзи го́решчи?“
„Ха́і гьиди ми̇ли Сфети Гьо́рьгиіа!
Ми се за́каза си̇лнана ла́мьа!“
Ко́лку ре́ч у́шче не ми до́рекла,
Та ето́ ми іа си̇лнана ла́мьа;
Колк се за́каза си̇лнана ла́мьа,
То́і ми іа у́дри со злати̇ мжздрак.
Ми иско́чиле[12]) сфи̇те гра́жджани,
Му́жджe да зе́мит от цара́того[13]),
От курту́лиса ца́реа кье́рка.

---

[4]) *Гра́ждани* по Охридский говоръ изговаря се: *гра́жджани;* а пакъ по така нареченый Бърсячкий говоръ — *гра́дьани*, както по-обширно тоже ще се види другадѣ.

††) *Пиргоите* = пирговетѣ, гръц. рѣчь, = стлъбове, или тур. кули. Въ Охридъ има една куля, до главната порта, която и до днесь се нарича, като съ собственно име, „Пиргъ“; това се види и отъ една отъ брачнитѣ ми пѣсни, която започва така:

„Доле́тал іе сивй сокол, и̇зобжренал,
Доле́тал іе сивй сокол на́ *пирга*;
Извйкал іе сфем гра́жджани на́ име
Дали сто́ит таіа мома у́-т тка? ;
Доне́сол-сум злати́-пжрстен за́ неіа.“

(Брач. пѣсн. No. 1-о.)

†††) *Ца́реа-кьерка* вм. *Ца́рева кье́рка* Въ нашия говоръ бук. *в* въ последнята сричка често се исхвърля, както въ този случай, а особито въ окончанието мн. ч. на едносричнитѣ имена и на прилагателнитѣ, както се види и въ по горнитѣ: *пиргоите, скутоите* и пр.

[5]) *Со́лдзи, сльзи.* Бук. *з* много пжти у нашия говоръ се изговаря: *дз;* като: *дзве́здu, дзе́мнам, со́лдза, дзвіска,* дзве́нец и пр., съгласно съ древното S.

[6]) *Іе́* или *ѣ*, 3-то личн. мѣстоим. ж. р. дат. пад. вм. *и́*; повече другъ пжть.

[7]) *Іа́дам* = ям, — ѣдж = съ Елинското: ἔδω, ἐσθίω.

[8]) *Дѐвойкье*, дат. пад. = *девойки*, на девойката. У нашия говоръ дат. пад. на ж. р. ед. ч. окончава на *е—ѣ*, а не на *и*, както у другитѣ български говори; като: *майце, сестре, Богородице* и пр.

[9]) *Страм* = *срам;* букв *с*, когато се случи предъ *р*, зима между себе и послѣдующата си бук. р, едно *т;* како: *страм, страх* (гл.), *стреде, стредско, стребро* и пр. вмѣс. срам, срах, среде, средско, сребро и пр. Сжщо и бук. з предъ *р*, зима *д*, — *здрело* вмѣс. *зрело*, и др.

[10]) *Тук* = туку = нъ.

[11]) *Ка́пнаа, изго́реа,* = ка́пнаха, изгореха. Съглас. бук. *х*, у мн. ч. лиц. 3-то на прѣм. врѣм. у глаг. не се слуша ясно или и съвсѣмъ е изоставено, както обикновенно и когато се намира тя въ началото на рѣчьта; а и когато се чува, звукътъ не е точно подобенъ на грьцкото *х:* Горѣпоменутата ми баба никога не можеше да произнесе *х* освѣнъ гърлено, подобно на французкото *h*.

[12]) *Искочиле,* = наскочиле, наскакали, скокнжли, та излѣзли вънъ. Въ Велешко и Щипско гл. искачам има значение на просто: изливам; искочи = излѣзъ.

[13]) Цара́того, вин. пад., и *царо́тому*, дат. падежъ. Подобни древни форми често се срѣщатъ не само въ умотворенията, които сж останжли отъ по-прѣжни врѣмена, а и въ днешний живъ говоръ, а особито въ г. Охридъ.

„Дете́тому ма́ана,
Деве́т іайца ка́йгана“.

(Послов. No. 198.)

2. Пѣсни изъ личния животъ.

Изъ Ахъръ-Челебийско.

Събралъ *С. Н. Шишковъ*.

1.

Мари̂ мумѝньке, ма́шка мумѝньке,
Іе́ си ма гàли, каіну́ са гàли,
Іе́ си ми кàжи дру́га да гàлем,
Дру́га да гàлем, дру́га да следем,
Че га са жѐниш и кень калесаі,
Момин[1] да до́іда, конь да ти во́дье
Ра́таі да ти сам за три гуди́ни,
Дуде́ ми руди́ш мала муми́ца,
Мàла муми́ца с' мо́рна куси́ца,
Тебь да ми меаса ф' чіо́рни-не о́чи,
Ф' чіо́рни-не о́чи, ф' беалу-ну лі́це,

Слушана отъ Мария Дечева въ Устово.

2.

Стуеане по́арву льубо́вье,
Ни ли ти са іе дудеалу
На во́злавье-ну лиженье,
Си́ньу-ну не́бу гліоданье,
Ста́ни, Стуеане, по́слушеі,
Какво́ іе пи́лье запеалу,
Ф' чіо́ста-на го́ра зеле́на?
Ди́мке ле по́арву льубовье,
Тѝ гу Ди́мчице по́слушеі.
Стуеане по́арву льубòвье,
Да ни біо́ хòдил Стуеане,
Фаф де́вет села на хòру,
Да ни біò га́лил, Стуеане,
На ка́та се́лу пу мума́,
Ф' Ра́йкуву се́лу две́ мòми:
Ди́мчица Кольуви́чина,
Мари́іка То́дуричина;
Че та Стуеане прислеади
Ди́мчица Кольуви́чина,
Та іе Стуеане приве́де,
Прис Кра́льува-на барчѝна,
Та іе дуве́де Стуеане,
На висòка-на пла́нина,
Че ле́гна болан да лижѝш.

Слушана отъ Димитръ Стефановъ отъ с. Кременье.

3.

Марѝ Тудо́ру, тіòнка Тудòру
Шту́ ти іе соарце сòлкуф ве́селу,
Та везмò везе́ш и пеасне пеіеш?
Іоі пѝле, пиле, пиле билбьу́ле,
Как да ми ни іе соарце ве́селу,
Га сигà и́ма де́вет гудѝни,
Как ми забеагна поарву-ну льу́бе,
Нитò духода, ни хабер прàшта;
Сига сам чу́ла, чи си ми и́деа.
Сас трѝста мòмци бoi тьуфеклѝе.
Марѝ Тудòру, тіòнка Тудòру,
Наи́маш ли са да гу дучàкаш?
Іоі пѝле, пѝле, пиле билбьу́ле,
Наи̂мам си са, дуча́ка гу шта,
Налеала ми сам две́ боачви вѝну,
Две́ боачви вѝну, боачва ракѝіа,
Пусадѝла сам на двор калѝнка,
Излеазам, флеазам и зароачем хи:
„Ра́сти ми ра́сти, тіòнка калѝнку,
Да ми нарасте́ш тіòнка, висо́ка,
Сас две́ста стоальби, с' трѝста филѝзе,
Га си ми до́іде поарву-ну льу́бе,
Да си ми варзе́ боарза-на кòне
И да закàчи тіòнка-на пушка".

4.

Мѝла ми іе, мѝла маічу,
Сѝфкуска-на сѝтна го́ра
Де́ну са ра́ну разлѝснува,
Рàну, ра́ну, пу Гергіòфден;
Га ми мѝнам прис гурѝца,
Та ми сіòдна пуд е́лица,
Пуд е́лица на сеанчица,
Та зàлуже тіòнка сна́шька,
И за́каче тіòнка пу́шка.

Слушани отъ Добра Маркова въ Устово.

---

[1] „*Мо́минъ*" роднина на момата, която ще се жени и който е дълженъ да съпроводи невѣстата отъ дома ѝ до момъкътъ, гдѣто го гощаватъ и дарятъ.

5.

Калу́герчица ба́тьува,
Ки̇тку панаги̇рцка,
Іа шта та пи̇там батьува,
Пра́ву да ми ка́жиш.
Китку панагирцка,
Утко́ле ли си батьува,
Илѝ ут ско́ру батьува?
— Ти га ма питаш, ба́тьу ба,
Пра́ву да ти ка́жеам,
Ни соам утколе, батьу ба,
Ни соам ут скору;
Сига́ ми ста́нва, батьу ба,
Деветь гудини,
Как соа удрѝха, батьу ба,
Ту́рце с булгаре;
Та ми прибиха, батьу ба,
Поарву-ту ліу́бе,
Кир Тудураки, батьу ба;
Ни тоі духода
Ни хабе́р пра́шта, батьу ба.
Калу́герчице батьува,
Китку панагирцка,
За когу бра̀ниш ба̀тьува
Чоарни-те очи.

6.

Ко́ньу льу алеан ка́матан,
Висо́чку вдигаі главоа-на,
Ситьничку пу́скаі рахва́нан.[1])
Те́бе са справѝ бре ко́ньу,
Пашмаклицку іе сука́чіе
И Ра́ікуску іе куна́чіе,
Усто́ска ситна чеарщиіка.
Іа шта та мо́леам, бре ко́ньу,
Ага́ наближим ко́ньу льу,
До́лна махалоа Ра́ікуву,
Ситьничку ситни рахва́нан,
Висо́чку вдигаі главоа-на
И да са ко́ньу извишті̇ш[2])
И с но́ги да си путоапниш;
Там имам льу́бе и дру́гу,
Га́льену не́ дуга́льену,
Льу́бену не́ дульу́бену;
Дано́ излеазе́ бре́ ко́ньу
На висо́ки-не кьо́шкьуве,
На ше́реани-не меаньде́рье,
На ситьничкине кафе́зье,
Да си ми видеам льу́бе-ну;
Та шта та зо́беам, ко́ньу льу,
Фильбе́цка беала пчиница;
И шта та по́еам, ко́ньу льу,
Адалцко́[3]) вину чеарве́ну.

Слушана отъ Михалъ Андоновъ въ с. Пашмаклж.

7.

Сно́шта бех ма́ічіу пусабра́л,
Ду седеамдеасе́ мо́мчета;
Та хи сам служи̇л и густи̇л
И нарьо́ат хи сам пугльо́адал:
Вруть беаха́, ма́ічу, главе́ни,
Главе́ни с поарстеань меане́ни,
Льу іа беах само́ ле́фтеару.
Ха́іда и ме́не за́глави
И іа главе́ну да хо́деам.
Главе́ну сас главе́ни-не?
— По́худи, сину, по́худи,
Ду дру́геан ле́атан Пе́трув деань,
Пе́трув-деань света́ Нидеа́лья;
Ле́фтеару коашта да гради̇ш,
Ле́фтеар гизди̇лу да пра́виш.
— Ма́лье лье, ста́ра ма́лье лье,
Ха́йда ма, ма́ічу, за́глави,
Дудѐ пу се́лу ни хо́деам,
Дудѐ ти беальо́а ни пра́веам,
Чи мо́мече-ну ни че́ака,
Чи му духо́дат ма́лье лье
Іут че́три стра́ни мума́рье.

Слушана отъ Стайкя Манолюва въ Устово.

[1]) Турската дума *рахванъ*, название на единъ ходъ на конетѣ, за който ходъ тѣ се прѣдпочитатъ, обиченъ въ Родопитѣ. Българско название не сжществува, или поне не се знае до сега въ Родопитѣ за ходътъ на домашнитѣ товарни животни, освѣнъ търчание, което казватъ *грабеніе, припусканіе*. *Рахванъ* казватъ когато коньтъ върви силно, но не стрѣсено, и лѣвата си прѣдня нога поналѣга малко, та прави ходътъ си малко като че куца и главата си държи високо и гордо. *Кичеръ-чепкънъ* казватъ когато по-напрѣдъ прѣмѣта прѣднитѣ си нозе една по една, а послѣ заднитѣ. *Линканье* казватъ когато съ една предня и друга задня, като че подскача, та стрѣскова и върви много слабо. Тоя ходъ е най простиятъ и всичкиятъ добитъкъ върви по него, естествено вървѣние за по-бърво на всичкитѣ четвероноги животни. Коньетѣ се учжтъ на такива ходове доклѣ сж малки съ помощьта на връзки *„спони“*, които имъ връзватъ на нозетѣ.

[2]) *Извиштиш* отъ *вищи* = цвили, изцвилишъ.

[3]) *Адалцко* = островитянско, вино отъ островитѣ на Архипелагъ въ които Ахж-Челебийскитѣ абаджии—шивачи ходжтъ по търговия.

8.

Гла́ва ли та були, сину моі, или пулуви́на?
— Ни моа глáва були, мáічинку, ниту пулувина,
Сарцéсу ма були „ сарцé-су ма були,
За снóшниеан вéчеар „ . . . .
За снóшнуну льýбе. „ . . . .
— На лажеа ште излéа, сину моі . . . .
— Как ми бива лажеа, мáічинку . . . .
Сигá ут там идам „ . . . .
Пóрти раствóреани „ . . . .
Двóрье измéтеани „ . . . .
Стóлье нареадéни „ . . . .
Мумá на стол сиди, „ . . . .
Три іа бýльки плеатоат „ . . . .
Бýлькинцку плéтьуву, „ . . . .
За мумчé іа гóтьвеат „ . . . .
За каквó-су мéне, мáічинку, за каквó-су мéне.

9.

Стáни, мумице, пóглеадаі,
Скóру ли ми са соавнува,
Душлó ли ми іе вреамьóану,
Да ми са вéікеа раздеалим?
Стáна мумица пугльóда
И назáть си са завоарна,
Та на іунáка викаше:
— Пóспи, пóсиди, іунáче,
Оштеа іе на ноаш пулуноаш;
Поарви са пеатли нé пеали,
Нé пеали, нé пуфтóрили.
Іунáк мумица ни слýшеа,
Рипна самѝчеак пуглъóада,
Чи са бе беалу[1]) соавналу;
Дéну ми кóнче сеадлáе,
Чи ми іе слеанце угрéалу
На муминькини двóруве.

Слушани отъ Мария Дечува въ Устово.

10.

Зоамни ми, момнье лье, чеашка-на,
Пиіни ми ут ракиіка-на,
Коасни ми ут меазица-на;
Да знаеам и да веарувам,
Чи штиме да са зоамиме!
— Юначе луду и младу,
Госпуть та испил, юначе!
Пуста ти била чеашка-на.
Чеашка-на сас ракиіка-на,
Ракиіка сас меазица-на.
Бубáіку ф равну-ну поле,
Брáтче ми ф чоарну-ну море!
— Мумице мари хубава,
Ти моли Бога, мумице,
Маіка ти дано ни стане,
Баща ти дано ни доіде,
Братче ти там да устане,
Ние с теб да са зоамиме,
Чи ми сме пуста прилѝка,
Каіну два строака иглика.

Слушана, отъ Стайкя Монолюва въ Устово.

11.

Стани ми, маічу, іоткачи,
Моіа-на ситна баламоа;
Ситьничку да ти посвиреам,
Жеальничку да ти попеаеам.
Зам[2]) да ми видиш, малье лье,
Как соа сме другуш галили,
С близну кумшицку момече;
Сига гу менье ни дáват,
Ами гу дават другеаму,
Другеаму ф друга махалоа.
Поди хми речи, малье лье,
Ага гу мене ни дават
И нему да гу ни дават;
Га гу шта мисли, малье лье[3]),

[1]) *Беалу соавналу* казватъ когато се развъмне добрѣ.
[2]) *Зам* се произнася вмѣсто *за* или *та*, като: *замъ да доіде* = за да дойде, *замъ да пеаé* — за да пѣе и пр.
[3]) Съгласната се произнася мегко прѣдъ мегкитѣ гласни.

Другеаму ф друга махалоа,
Чи да гу мислеам, малье ле,
Ф чоарна-на земьа расипна,
Дену ми, маічу, рассипва,
Моми и млади іунаци
И още дребни деачѝнки.

Слушана отъ Рада Стайкова въ с. Горно-Райково.

12.

Рáду льу, мóіа доаштерьу,
Стáни са Рáду рáзбуди,
Та ми пóслушеаі пильчкóве,
Каквó ми жеалну утпеават!
– – Мáлье лье, стáра, мáлье лье,
Мéне ни соа іе слýшеалу
Пѝлешти еасни глáсуве,
Нитý ма вóдеат, мáлье лье,
Пѝлеашти кѝпри дрáгустье[1];
Мéнеа іе соарце струшéну,
Струшéну и загýбену:
Бéлу ми лице заблеадé,
Тьóанка ми снáга завéахна,
Завéахна и засоахнала.
– Рáдице моіа доаштерьу,
Заштóк ми дýмаш, Рáдице,
Такива дýми притажни?
Дýмам ти дýмам, мáлье лье,
Дýмам ти и ште да стáне,
Агá ми, мáічу, развоарна,
Поарви-не ми мумáрье,
Мумáрье поарви касмéтье;
Тó стáна, мáічу, себéпан,
Да ти са Рáда пувоарне[2].
Та іа ни вòдеат, мáлье лье,
Пильешти éасни глáсуве,
Да слýше, агá утпéават.

Слушана отъ Добра Маркова въ Устово.

13.

Соан сам соанила, мѝла мáму,
Ф соабута вéчер,
Срештý нидéала: „ „
Да си имéахме
На двор калѝнка, „ „
Ду калѝнка-на
Тьоáнка сьульвѝіка, „ „
Ду сьульвѝіка-на
Чарвéн треандàфел „ „
На тріендàфела-н
Ду три пильчкóве. „ „
Поарву-ну пѝле
Пеаé кàзува: мѝла мàму
Терзпіе-не штат
Да са увѝдат; „ „
Фтору-ну пѝле
Пеаé кàзува: „ „
Дьульгéре-не са
Збѝрат тоарнуват „ „
Трéту-ну пѝле
Пеаé кàзува: „ „
Кундуражѝіе штат
Туф да си сидьоат „ „
Моми да гàлеат.

Слушана отъ Василка Вълчова въ с. Долно-Райково.

Отъ с. Сестримо (Ихтиманско).

Записалъ *Тома Георгиевъ.*

Изъяснило се е небото
Милчо воіводо воіводо;[3])
Нашарила се іе земньата,
Секакво цвете шарено,
Повеке ружа алена
И бела лоза винена.
Милчо под лоза седеше
И мила Бога молеше:
– Боже ле, мили Боже ле.
Ако се с Іанка неземем,
Кога се Іанка годева,
Іа болен да се побола;
Кога Іанки годеж пиіат,
И іа оште по-зле да стана;
Куга се Іанка зажени,
И іа с душа да се раздела;

[1]) *Дрáгустье* = радости, веселби.

[2]) *Пувоарне* въ горнята смисълъ означава поврѣди здравието и назадъ ся вратнало. Въ друга смисълъ въ говора *пувоарна са* казватъ, когато човѣкъ се е обѣщалъ или е далъ нѣкому нѣщо, па се раскае отъ послѣ и си го веме надирѣ. Въ такъвъ случай казватъ: „*Нимóі са пуврáшта, чи ште ти са пувоарне карфтоа*“.

[3]) Тоя стихъ се повтаря слѣдъ всѣки стихъ.

Кога си Іанка венчават,
И мене да си опеват;
Кога си Іанка изваждат,
И мене да си изнасьат;
По Іанка сваи да пéат,
По мене сестри да плачат.“
Какво рекал така било:
Куга се Іанка годила,
Милчо се болен поболи;
Куга Іанки годеш пиле,
Милчу си по-зле настана;
Куга се Іанки зажени,
Милчу се с душа раздели;
Куга Іанка изважда’а,
И Милчо си изнаса’а;
По Іанка сваи пее’а,
По Милчо сестри плаче’а.
Па се прет цржкви ставиле,
Іанка девере говори:
„Девере, стари кумове!
Не е закон да ви думам,
Іала кьу да ви продумам.
Пуштете ми десна рака,
Сас Милчо да се простиме,
Че сме се ногу искале,
Іа па не сме се іузеле.“
Кумове се несетиле,
Пуснале и́ десна рака,
Сас Милчо да се проштават.
Дури се с Милчо простиле,
Іанка се с душа раздели,
Па ги двама закопале.
Іанка туриле прет цржкви,
Милчо туриле зат цржкви.
Кога било утре рано,
Утре рано на преливки,
На Іанка танка топола,
На Милчо расне зелен бор.
Та се прес цржкви превеле,
Па си вржове ставиле,
Та се двама пригржнале.
Кое ка ги е видело,
Се е слжзи поронило.
Іанкина макьа маічица,
На ли е макьа маічица,
Сас студна вода прилива.
Милчова макьа маште’а,
Сас врела вода прелива,
Корене да му иса’нат,
Они оште порáснуват.
Та са пот цржкви прорасле,
Па са се двама ставиле.
Кое ка ги е видело,
Се е слжзи поронило.

—

3. Пѣсни изъ челядния животъ.

а) Свадбарски.

Отъ село Върбово (Рупчосъ).

Записалъ *М. Катаржиевъ*.

—

1. На зетя.

Што стуи ваз тебж[1]), зіокіо,
Кіонку та високу,
Белу та чарноку?
Іа сж[2]) мж[3]) гу прудаі,
Іа сж мж гу менж[4]).
— Ниту гу прудавам,
Ниту гу меновам;
Ваівода гу зима,
Ваіводж[5]) гу давам;
Льу неіа да зима,
Льу неіа да вогьа.

2. На деверя.

Ти сж мж сждиш, девжріо,
Та пиіеш и іадеш,
Та мж нж видиш, девжріо:
Конж тж сигіот у плет ворзанж,[6])
Та вриннж[7]) мж момку ф градина,
Та накарши мж чарвен тржндафил.
Та метнж коньам, конж да гризат,
Конж да гризат чарвен тржндафил.

[1]) Тебе. [2]) си. [3]) ми. [4]) мѣнй. [5]) войводи. Това особно на Рупчосъ фонетично явление не е било до сега отбѣлѣжено отъ събирачитѣ на народнитѣ умотворения.
[6]) Конье ти седьжтъ у плетъ вървани. [7]) врипни, скочи.

3. На зълвата.

Ету чорнѫ[1]) очи, золво,
Ету белу лицѫ[2])
Іа сѫ мѫ хи прудаі,
Іа сѫ мѫ хи менѫ.
— Ниту хи прудавам,
Ниту хи меновам;
Ваівода хи иска,
Ваіводѫ хи давам.

4. На кума.

Станѫ, куме, конѫ ковѫ[3])
Конѫ ковѫ, воіска вдигаі,
Откупи сѫ, милни куме,
Откупи сѫ кумицана.
Вредна ти и за два града,
За два града угpаденѫ[4]),
Угpаденѫ заграденѫ,
Друмѫ ти и за день далеч,
День далечѫ камѫнѫву[5]).

Отъ Широка Лѫка (Рупчосъ).

Записалъ *Кръстю С. Узуновъ.*

—

1. Кога извидатъ невѣстата.

Русо, мала моме,
Пpѫвальаі, пpѫвальаі
Пpѫз вѫсоку борцѫ[6])!
Назать са убpаштаі,
Маіцѫ тѫ нарочаі:
— Мале, мила мале,
Села сам бусильак
В долнана градина
В среднана льашица,
Та ми гу заливаі,
Заливаі, пудливаі
Вутѫрну с русица,
Вечеру с вудица.
Ага са заварна,
Китки да пувивам
Моіамньам[7]) бpакьа,
Моіамньам девѫpѫ.

2. Кога тръгватъ нахъ невѣстата за да ѭ доведѫтъ.

Русо, мала моме,
Што сѫ уникнала?
Дали дарѫ немаш,
Дарѫ да дароваш,
Спапьа[8]) да туварьаш?
— И дарѫ сѫ имам,
Дарѫ да даровам,
И спапьа сѫ имам,
Спапьа да туварьам;
Ам сѫ мѫ и балну,
Отѫ ма удельат
Уд маіка, уд башта,
Уд гулема рода.

3. Кога отведѫтъ невѣстата у зетя.

Бабу, мила бабу,
Размитаі, пудбираі,
Чѫ тѫ водѫм, бабу,
Млада измьаница (2),
Да сѫ та изменьа
Зимѫ ут мразувѫ,
Летѫ ут пекувѫ.

Отъ с. Демирджилеръ (Овче-Хълмско).

Записалъ *Г. К. Допинковъ, учитель.*

—

1. Кога тръгватъ отъ кѫщата на момъка.

Летьала іе уруглица,
Хем летьала, хем питала:
— Дека има ройно вино,
Ройно вино, баш ракиіа?
— У Ивана (името на момъка) ройно вино,
У Драгана (името на момата) баш ракиіа.

[1]) черни. [2]) лице. [3] Стани, куме, конье кови. [4]) оградени. [5]) камениво, каменливу.
[6]) бърдце. [7]) на моитѣ (дател. пад. множ число отъ *моине).*
[8]) *Спап* се зове зестрата (прикя, чеизъ) на момата.

2. Кога отиватъ свадбаритѣ да взиматъ булката.

Іана двори мела,
С китка босилкова,
Вьаіка сраторова.
Пушки испушкаха,
Іани ржка трепна,
Метлица испусна,
Іана в кжшти влезьа,
Па маіци си кажи:
— Мале, мила мале,
Пушки испушнаха.
Маіка Іани кажи:
— Не бої ми се, Іано,
То іе твоїта свадба.

3. Кога излизатъ свадбаритѣ съ булката отъ дома на момата.

Мжгла припаднала
На момини двори;
Слжнце іе огрьало
На момкови двори.

Слушани отъ Мария Д. Стоянова.

Отъ Чепино.

Записалъ *Хр. П. Константиновъ.*

(Пѣе се отъ момичетата на помашка свадба, прѣди да изведжтъ булката).

Іа́ну[1]) ста́ра ма́йку ле,
Іа́ну ле стара майку ле[2]),
Я іо́барни[3]) са надза́де,
Я іобарни са ле надзаде.
Да си ти нешту за́рачам,
Да си ти нешту ле по́рачам:
Да ми дру́шките пусрешташ,
Пусрешташ, іа́ну ле, испра́шташ,
Ве́чер ву́трина сас во́да,
Па на пладни́на сас со́лзье.
Іа́ну ле стара майку ле,
Кугату пу́шки запу́кат,
Па іази, іане, ша доіда
Па тугас, маіку, ша доіда.
— Ште́рку ле ми́ла по-стара,
Штерку ле мила ле еднôта[4]),
Мене си, штерку ле, нежа́ли.
Іами си гле́даі ли́бето,
Іам си пусрештаі либето,
Либето штéрко маікьа ти,
Маікьа ти, штерко, башта́ ти,
Та туга́с добре ше ти іе.
Штерку ле мила еднôта,
С махалôта не ка́раі са,
Сас махале́не си би́ваі[5]),
Чи іутре за іогин ше и́деш,
Леба да кра́тиш ше идеш,
Ше идеш, штерку ле, да зе́меш;
Солта ше кратиш, штерку ле,
Ше идеш, штерку ле, да иштеш.
— Іану ле стара маіку ле,
Іа́ну ле стара ле безу́мна!
Фногу деверье си и́мам,
Іо́ти ма, маіку, іуда́де,
Іоти ма, маіку ле, іупрати́.
— Штерку ле мила ле еднôта,
Іо̀ти са, штерку ле, буга́ти
За жи́то не штеш ле да ку́пиш,

[1]) Въ нѣкои отъ помашкитѣ краища, помацитѣ сж промѣнили българскитѣ родствении названия на турски. Така, бащата казватъ *бубà* (зв. пад. *бо́бя*), майката *анà* (въ Ахж-Челебийско помацитѣ сж добавили къмъ думата *ана* послѣдната часть отъ *майка* (йка) и казватъ *анайка* вм. *майка*. Въ краището Чепино, гдѣто е записана тая пѣсень, вмѣсто *анà* казватъ *яна* (зв. пад. прави *яну* и *яне*). Въ всичкитѣ почти Чепински помашки пѣсни, редомъ съ *яну* или *яне*, стои думата *майку*, както е въ първия стихъ на горната пѣсень. Въ Ахж-Челебийскитѣ помашки пѣсни твърдѣ на рѣдко се срѣща въ пѣснитѣ думата *анайку* и то безъ да слѣдва редомъ думата *ма́йку*, защото българското окончание *йку* на първата е іж доближило до втората.

[2]) Тая пѣсень се пѣе нѣкакъ по́-провлѣчено съ полутжжовна мелодия, съ каквато мелодия се пѣжтъ въобще пѣснитѣ при свадбенитѣ обичаи въ Родопитѣ. Всѣки стихъ се повтаря и при повторното испѣвание на стиха се добавя частицата *ле*.

[3]) Гласнитѣ звукове въ началото на думитѣ не се умегчаватъ и въ говора, както въ пѣснитѣ. Така думата *обърни* въ пѣснитѣ се чуе *іобарни*, а въ говора *о́барни*.

[4]) *Еднôна* вм. *еднàта* (въ Ахж-Челебийско *еднoата*). Тжпиятъ звукъ *оа*, който въ Ахж-Челебийския говоръ замѣства ж и ъ въ срѣдата на думитѣ въ Чепино повече клони къмъ *о*, съ твърдѣ малъкъ ефектъ къмъ *а*. За това, тоя звукъ се отбѣлѣжва тукъ съ *о* съ знакътъ ˆ надъ него, за отлика отъ *о*-то, което не замѣства тжпогласнитѣ ж и ъ.

[5]) *Бивай* = добрѣ живувай, погаждай се.

Ли́бе ти не штôт ле да запрôт.
— Іа́не ле стара, маіко ле,
Што си ле ду́маш таз дума?
Тоі си ми, іане ле, негалчи́,
Тоі си ми, маіку ле, неду́ма,
Колкиш си влезе́ при ме́не.
Тоі си са, маіку ле, несмее́
Тоі си са, маіку ле, льу вôсн.
Как ше са, маіку ле, іутржпи́!
— Іоі мо́ме іоі ма́лка моме,
Момече ле ма́лко ле шту́раво,
Што си си гла́дна и жо́дна,
Та си са то́лкос ле іудбе́сьаш?
— Іа̀ну ле стара ле маіку ле,
Іа́ну ле стара безумнô,
Іа́ ша си іане ле да бе́гам,
Іа ша си іане ле да до́ідам.
— Штерку ле мила маічина,
Штерку ле мила шту́рава,
Не штô та штерку да доідеш,
Не штô та маічина да вле́зеш,
Іа́ си та да́дох, пруда́дох,
Какту си иштôт да правьат.
Да ти месо́то ле іутоньо́т,
Да ти ли́цето ле загубьо́т.
— Іа́ну ле стара маіко ле,
Іа́ну ле стара ле штурава,
За леба ша ти ра́ботьа[1]).
— Штерку ле мила еднôта,
Штерку ле мила штурава,
Не штô си да та ле іо́ставьа.
Нека си маіку ле да не штеш,
При тебека ле ша се́дьа,
При бра̀т ми маіку ле ша седьа
Ша му деца́та разна́сьам,
Ша му децата разви́вам,
Ша му ра́бута ле подвржа́шам,
Ама *седьала*[2]) ша доіда

Слушана отъ Исмаилъ Ерапчовъ Чолакътъ на 16 Априлъ 1888 год.

Отъ село Грамада (Кулска околия).

Записанъ *П. Ивановъ.*

Воіник Стоіан и Кралица.

Зажѐни се млад Стоіа̀н
Ф сѫбота срешту́ недѐльа,
Ф сѫбота булка довѐде,
Ф недельа свадба направи.
Кога іе било понделник,
Кралица писмо допрати,
Да иде Стоіан, да иде,
Да иде младо воінѝче
На това тешко воіа̀нство,
Напред барьака да носи.
Стоіан ги[3]) ду́ма проду́ма:
— Многo сте, братье, чекале,
Іош' малко да ме чекате,
Вѫв среда до икиндііа,
Свадбата да си развала,
Госкето да си испрата.
Іони му дума продума̀а:
— Не ште те чекам до іобед,
Камо ли, море, до среда,
До среда до икинд іа,
Свадбата да си развалиш,
Госкето да си испратиш.
Стоіан си за вера улови,
Расфѫрльа бела премѐна.
Башта му коньа седла̀е,
Маіка му меси бѐли леб,
Сестра̀ му реши рус перчин,
Бу́лка му влезна в' градѝна,
Набрала цвеке свекакво,
Искити китка мешана,
Мешана китка воіа̀шка.
Кога̀ ле Стоіан да поіде,
Младо воінче да иде,
Іона̀ му китка подаде
И си Стоіану ду́маше:
— Либе Стоіане, Стоіане!
Че на̀ ти китка мешана,
Денем у поіас да носиш,
Ноштем у вода да топиш.
Додѐ ти ї китка весела,
До тогава іа ште седа,
Ште седа да те поча̀кам[4]).
Като̀ ти китка повеіне,
Да знаіеш, либе, да повниш,

[1]) Съгласнитѣ *д* и *т* се произнасятъ много умегчени прѣдъ гласнитѣ *е*, *я* и *ю* и първата доближава звукътъ *г*, а втора — *к*. *Седя* се чуе като *сегя*, *работя* — *рабокя*, *тютюнь* — *кюкюнъ*.

[2]) *Седяли* се чуе *сегяла*.

[3]) Тукъ *ги* е употрѣбено вмѣсто *им*.

[4]) Пѣвецътъ по нѣкой пѫть произнасяше думата: *чекам* ту чекам, ту **чакам**.

Іа ште се, либе, ожѐна,
Іожена, либе, пристанѫ,
По дрŷго либе ште ида.
Стоіан си китка іузѐло,
У ален іа поіас поднѐло,
Младо воіниче отиде,
На това тешко воіанство.
Денем іа в' поіас нòсило,
Ноштем у вода тòпило.
Доде іе Стоіан поседѐл
На това тешко воіанство,
Нешто се малко минало,
Тѫкмо ми девет години,
Настѫпи годин' десета.
Нареди Стоіан воіаци,
Наред гатанки гатале
И Стоіан си ги досешта.
Кога ми гатна млад Стоіан:
Чŷіете мене, дружина,
Дома си имам іабѫлка
Све цѫфти, брате, вѫрзува,
Іа сиги ис корен исѫхна,
И што завѫрза, òпадна.
Никоі се не іе досетил,
Досетила се кралица,
Іале Стоіану продума:
— Стоіане младо воіниче,
Іа іàлаі близу до мене
Ти рѫка да ми цѫлуниш
И прошка да те іопрòста
От това тешко воіанство;
Дòма си, море, да идеш,
Че си невеста іоставил.
До іот зàран те чекàла,
А іот зàрана си пристала,
Іот днеска й іе свадбата.
Нели іа Стоіан поверва,
Близо до неіа отѝде,
Та па и рѫка цѫлŷва,
И кралицата го опрòсти
От това тешко воіпство,
И станал беше млад Стоіан,
Па стегна конче 'ранено,
Дорде в зенгиіа да стѫпи,
Преминал Стоіан преминал
Дор девет гори зелени.
Стоіан през лозье минŷва.
Нему се милост домиле,
Лозьето да си іобиди.
Па се на лозье отбило,
У лозье беше башта му —
В' неделья лозье режеше,
Стоіан му дŷма продŷма:
— Бог ти помага стареo!
Што режеш лозье в' неделья?
Да ли го режеш да роди,
Іели го режеш да сѫхне?
Башта му дŷма продŷма:
— Дал ти Бог добро, пѫтниче!
Не рéжа лозье да рòди,
Іала го рéжа да сѫхне,
Іот жалба іот Стоіанова.
Имал сѫм синә Стоіана,
Младо воіниче отиде,
Таіа девета година,
Ка іе невеста оставил,
До іот заран го чекала
Іот заран си іе пристала —
Іот днеска й іе свадбата.
Стоіан ми ништо не рéче,
Че бŷтна конья 'ранена,
Право у село отиде,
Та па си дома іотишло.
Дома си беше маіка му,
Стоіан й дума продŷма:
— Бог ти помага, старице!
Што тачеш платно в' неделья?
Дали го тачеш да носиш,
Или го тачеш за покров?
Днéска се платно не тачé,
Іоти іе света недéлья.
Маіка му зина продума:
— Не тачéм платво да носим.
Іазе го тачем за покров,
Іот жалба іот Стоіанова.
Има' си сина Стоіана,
Има' си сина Стоіана,
Младо воіниче отиде,
Тоіа і' девета година,
Ка си невеста остави:
До іот заран го чакала,
А іот заран си пристала,
Іот днеска й іе свадбата.
Стоіан ми ништо не рече,
Право на свадба іотиде.
Воіка ми одат девере,
Стоіан ги (им) дŷма продŷма:
— Чŷіете мене, девере,
Іа си невеста изведете,
Та рѫка да ми цалŷва,
Че ште іа дарба дарŷвам,
Че ма іе пѫтье нанело.
Послŷшале го девере,
Та си невеста изведе.
Сегнала беше невеста,
Стоіану рѫка цѫлŷва,
Іона си беше познала
На десна рѫка пѫрстена,

Дето са мена менилe,
Вечерта на венчаньето.
Невеста ду́ма проду́ма:
— Чу̀јете мене, девере,
И виіе стари ку́мове,
Коі от кжде іе да с' иде:
Мене іе Стоіан достигнал,
Іот това тешко воинство.
Та си свадбата развали,
Іале іа Стоіан заведе.
Кога си дома достигна
И маіка му го познала,
Зашто іе това млад Стоіан,
Млад Стоіан младо воіниче.
Некога беше на лжжа́,
Іа сега, брате, истина.

б) Тжжачки.

Отъ града Прилѣпъ.

Записалъ *Марко К. Цѣпенковъ.*

1. Поп умрен. Маіка му на попо почна да тажит.

Ле́ле си́нко, о̀че свети!
Што ми умре ти без врѐме,
Уште мла́до и зѐлено;
Ти сжрцево ми изгоре.
Попа̀диіа си по̀цжрни
Уште мла́да и зѐлена,
Іа о̀стаи ти вжрзана
От сѐкого прека́рана
И во цжрно облѐчена.
Му о́стаи два си́рака
Да іи глѐда да іи ра̀сти:
Едно ма́шко, дру̀го жѐнско.
Ти за ма́шкото нара́ча,
За да го у̀чиме книга,
За да зна́и да ни пѐи,
Да се у̀чи поп да би́ди.
Ние него ке пуштиме,
Ко̀га ке си тоі по̀расти,
На да́скал за да се у̀чи,
И по́сле поп да се сто́ри,
И тѐбе да те за̀мени.
Лѐле си́нко, по́пе Тра́іко!
Ка́ко ке те забо́раам,
И ка̀ко ке те прѐжалам,
Дѐка мла́до ти ми у̀мре.

2. Дошла маіка іе на попадиіата и іе вели маіка на попо, за да плачит.

Ела, сва́ке, ти да ви́диш,
Ти да вѝдиш што не на́іде:
Зѐт ти по̀по што ни у̀мре,
Мѐне ста́ра ме ѝзгори,
И кѐрка ти іа по̀цжрне.
Пла́чи, сва́ке, да пла́чиме
И ко́си да искорниме,
Жѝви в зѐми да влѐзиме.
Зашто сме да живѐеме
Поцжрнети како гла́мна,
Ф куки до век затво́рени.

3. Ватила свакьата да тажит.

Жа́лам, сва́ке, ем си пла́чам,
И до Бо́га іас ке вѝкам
За о̀вої та̀ксир што не на́іде.
Оі ти, по̀пе, попе Тра́іко!
Што те на́іде, што ми у́мре,
Уште мла́до и зѐлено?
Што о̀стаи два сира́ка,
При кѐрка ми да іи глѐда
Цжрна, тѐмна дур до̀века
От сѐкого прека̀рана?
По̀врати се, оче свѐти,
От каі што си кинѝсало,
Не оста́ваі твѐіте дѐца,
Тво̀іте дѐца сира́чиньа
И тво́іата попа́диіа
Поцжрнета дур до́века.
Секоі коі што по̀шол та́мо,
До́ма вѐке не се вра̀тил,
Тамо ко̀ски си о̀стаил.
Оі те, кѐрко, попа̀диіо!
Што ти би́ло нарѐчено,
Ко́га ти си се роди́ло
От пу́стите нарѐчници[1])
За да оста́ниш вдо́ица
И да у̀мриш поцжрнета.
Лѐле, кѐрко, до Го̀спода,
Што те на́іде тѐбе мла̀да!

[1]) Орисници.

4. Попадиiата вати да плачи.

Плàчи, маiче, да плáчиме,
Моiте тáги да жáлиме,
Ф цжрно да се облèчиме,
Ф кýки да се затвáриме
И сѝраци да глèдаме.
Попе, попе, домáкине!
Што е ова, што ми стòри,
Ме òстаи со сѝраци
Мòшне мàли, ем неврèдни,
И ти мèне ме пòцжрни..
Како кáил ти се стòри,
За да ýмриш уште млáдич,
Ф цжрна земьа ти да влéзиш,
Ич сóнце ти да не вѝдиш,
Ни от вѐтжр да се лáдиш,
Тáмо кóски да óстаниш.
Лèле, лèле, iас сѝрота,
Iас сѝрота до Гóспода,
Си óстанаф кукáица,
За да кýкам дур дóвека.
Дýр во гробо да си влèзам,
И тòгаi ке забóраам.
Лèле, лèле, до Гóспода!

5 Стара баба си го тажит деда.

Лéле, стàро, што ми умре,
Што ми ýмре, да без iàзик,
Та нѝшто не ми нàрача,
За кàко да те зàкопам,
За зàдуша да ти стòрам,
Зàдуша да ти се наiди,
Во раi бòжи да ти пòiди.
Лéле, Дѝмо домàкине!
Ти што ýмре, àрно стòри,
Оти си се куртýлиса
От старѝчинската мàка,
Ами iас зàшто òстанав,
На зéмьава да се мàчам
Со стàпче да се пòтпирам,
Лéгни — стàни се да iàчам[1]
Од òчи нéпара[2]) глéдам,
Зàби ф ýста ич си нéмам,
Зàшто, Боже, iас òстанав,
Iас пòнапред што неýмреф,
Тук òстанав за да грéшам.
Лéле лéле iас стàричка,
Што си òстанав сáмичка!
Ти са мòлам, слàтки Боже,
Ти даi ми дòбра дýшичка,
За да си ýмрам пòбжрго.
Слàтки Боже, да ме прòстиш,
Да ми прòстиш моiте грèшки.
Што сум стòрила во млàдос.

6 Внука плачит деда си.

Лèле, дèдо, зер ми ýмре,
Леле, дедо, што ми стòри,
Мене сѝрак ме òстави.
Леле, дèдо, мачен дèдо,
Од нѝкого непоткрèпен
Ни от сѝна ни от снàа,
Ни от брàта ни от сéстра.
Сѝте прéт тебе ýмрени
И òт тебе закòпани.
Ти òстана мàчен жàлен,
За да глéдаш нам[3]) сѝраци,
Сѝраци ем до три внýки,
До три внýки от сѝна ти.
Ами сéга, злàтен дéдо,
На кòго ти не òстаiаш
За нас чупи[4]) да не глèдат,
Дал на мàiка дал на татка?
Лели знàеш, злàтен дéдо,
Оти тàтко си нéмаме,
Нѝто тàтко нѝто мàiка.
Ти до сéга не глéдаше.
Ами сéга ти ни ýмре
И нас сѝраци òстави.
Ти се мòлам, златан дéдо,
Ти на маiка да му кàжиш,
И на тàтка да му рéчиш,
Оти сàма си òстанав
За да глéдам до две сéстри,
Место мàiка да му бѝдам,
Гàiлето iас да му бéрам.
Вака, дéдо, да му кàжиш,
Ти се мòлам, жити мене,
И за тéбе се кàжи му
Кàко сум те глéдало бòлен,
Како сум ти чѝнело ѝзмет,
Нòке ич нéсум заспѝвало,
Се над глàа сум ти сèдело,
За нèшто да не пòсакаш,
За вèднаш iас да ти дàам.
Лèле дèдо, лèле тàтко,

[1]) Охкамъ. [2]) Не толкова, малко. [3]) Вмѣсто *насъ*. [4]) Момичета.

Ништо ку̀сур не о̀станѳ,
За да ми те полѐкуам
Пѐчаев[1]) за да о̀здравиш,
Од нѝшто ва̀іде нѐдоби,
Кашлѝцата да о̀здрави.
Таіа цжрна те ѝздроби
И си ѝсплука джѝгеро
Се да о̀вкаш, се да вѝкаш,
Гьоа да се курту̀лисаш.
Ништо ва̀іде не ти сто̀ри,
Ду̀ри ду̀ша не си да̀де.
Леле, дѐдо, ста̀ри та̀тко,
Лѐле дѐдо, мно̀гу ма̀чен,
Што ке чѝнам іас без тѐбе,
О о о в, леле іас сиро̀тица.

7 Ангелина маіка си тажит керка.

Леле леле іас сѝрота,
Іас сирота до Го̀спода
Што ме наіде ова утро,
Да ми умри Разде́лина.
Немоі керко, немоі слатка,
Немоі, керко, некжідисуі,
Да останш твоіа маіка
За да биди кука́ица.
Немоі, керко́, немоі сладка,
Непре́даваі твоіа младос,
За да влезиш ѳ цжрна земьа:
Цжрна земьа іе студена,
Тамо има цжрна змиіа,
Цжрна змиіа троіо́глава,
Ке ти пиіет твоіте очи;
Тамо има млогу цжрви,
Ке ти іадат твоіа снага,
Твоіа снага вида́нлиіа.[2])
Ти се молам, Разделино,
Поврати се уште еднаш,
От каі што си кинисало,
Нажали се, поврати се,
Немоі оди друг вильает,
Оти, керко, коі што ошол,
Коі што ошол, не се вратил.
Оти си ти многу болно,
И неможиш да до́одиш.
Послушаі ме, златна керко,
Тебе маіка не те лажи.
Прого́ври уште еднаш,
И на маіка да іе кажиш,
Каі те боли твоіе сжрце.
Твоіе сжрце отру̀іено,
От пустине горки билки,
Да ли од нив ти се згнаси,
Да што си се намуртило?
Ле ли ти маікье велеше:
„Оди, маіко, еким земи,
Донеси го да ме видит,
Белким, маіко, ке ме кренит.“
Кога екимо ти доіде,
Од радос рипна просто,[3])
За да го пре́чекаш чесно.
Тоі те праша, каі те боли,
Ти веднаш нему му кажа.
Тоі ти рече: „немаш ништо,
За три дни ке те о́здравам,
Сега би ка ке до́несам.“
От кога тоі си отиде,
Се го чека дури доіде,
Очи ич ти не одвжрте,
Се гледаше на пенджере,
Да ли екимо ке доіди,
Санким душа ке ти даи.
Едно екимо го виде,
Оти носи в раце шише,
Веднаш рипна ти на́ нозье,
И на екимо му рече:
„Аман, стрико, жити Госпот!
Арни билки да ми даиш,
За до три дни іас да станам,
Да си зара́дуам маіка,
Оти многу іа измачив;
Ако, стрико, ме оздравиш
Бо́вчалжк ке ми ти даам.“
Кога билки ти пиеше,
Радос многу ми праеше
И на маіка ти велеше:
„Маіко, сега сум по-арно.“
Кога доідоа три́те дни
Жешки солзи ти по́рони,
Бело лице си у̀топи,
Си утопи, си у̀скорби,
И іас тогаі ми те прашав:
„Зашто, керко, така плачиш?“
Ти тогаі ми прого́ори:
„Еіди, маіко, слатка маіко,
Еве три дни поминаа,
Екимо како што рече:
За три дни ке те оздравам;
Еве по-лошо сум сега,
На очи имам павлака[4]).
Така рече и неказа,
Оти си за умирачка.

[1]) Трудихъ се. [2]) Отъ ѳидана. [3]) Скочи право, на крака. [4]) Мрѣжа.

И веднаш нешто ти текна,
Та пóсака твоiе руо.
Ти го дóнесов прет тебе,
Се што беше го прéвиде,
И со солзи го пóрона,
И изди на[1]) та ми рече:
Стани, маiко, промени ме,
Промени ме, накити ме,
За нéвеста ти зготви ме,
Утре, маiко, ке ме земат,
Ке ме земат да ме немат.
Ти се молам, мила маiко.
Моiе руо копринено
Немоi, маiко, да продаиш,
Ами ти да го раздаиш,
По сиромáшките моми,
Да го носат и да речат:
„Бог да прости Разделина“.
Леле керко, леле сладко,
Леле керко многу умно,
Како ке ти забóраам.
Тиiе умни твои зборoi.[2])
Како, керко, iас ке гледам,
Твоiте дрýгачки стрет село.
Леле, iас сирота што ме нaiде!

(Босилка тетка iе дошла на Разделина).

Ела. сестро, ти Бóсилко,
Да ме видиш, што ме нашло,
Со твóiата мила внýка
Мила внýка Раздéлина.

8. Тетка iе Босилка почна да плачит.

Што те нашло сега тебе,
Дрýгаш не ке ми те наiди.
Леле сéстро Ангéлино!
Што сме биле таксúрлии,
Лани умре Дзвéзда моiа,
Дзвéзда моiа посвършена,
Ете сéга Раздèлина.
Оi ти, внýко Раздèлино!
Зашто стори тоа чудо
На твоiата мила маiка
И на твоiо стари татко?
Како ке те прежалиме?
У маiка ти èдна беше,
Те глèдаше каi спúiеше,
И за тèбе се кжлнеше.
Оi ти внýко Раздèлино!
Послушаi ме. ти са молам,
Уште èднаш опýли се,
Нèшто ке ми ти нарачам:
Да му носиш здраво—живо
На моiата мила кèрка,
На твоiата братýчеда,
Братýчеда наша Дзвезда.
Кога ке ми те прèчека
Да iе рèчиш вака вака:
Маiка ти iе многу болна,
Дека жалат се за тебе
И си одит се во цжрно;
Бога молит за да умрит,
За да доiдит да те видит.
Ти се молам да iе речиш,
И се при неiа да си седиш,
Само[3]) нигде да нéодиш,
И после да си загиниш;
Оти си ми аджáмиiа,
Многу галена од маiка.

9. Мита баба iе почна да тажит.

Леле внуко Разделино!
Што ни стори ова чýдо,
Ова чудо нечýено?
Разделино, се раздели
И од маiка и от татко,
И од баба и от тетка
И от сите ни родеи.
Што пóцжрни твоiа маiка,
Наi пóеке мене стара,
Твоiа баба прегжрбена,
Прегжрбена ослéпена.
Слатка внýко, Разделино!
Поврáти се и не оди,
Не расплáкуi сета кукьа
Iас да одам вместо тебе.
Оти мене ми iе редо,
Да умрам да куртýлисам,
От пýстава старос гжрда[4]).
Iас требаше да си ýмрам,
Ами за ошто óстанав,
Зер за тебе се да жалам?
Што пó-бжрго да прéжалам:
Да ли твоiа личóтиiа,[5])
Да ли твоiа умнóтиiа,
Да ли твоiа кроткóтиiа,
Да ли твоiа порúзливос?[6])

[1]) Издихнѫ. [2]) Рѣчи. [3]) Самичко. [4]) Гровна. [5]) Хубость, личность. [6]) Послушность.

Атжр никому некжршеше,
Ду́ри на̀ малките деца.
Мила, вну́ко, нажали се,
Нажали се, поврати се,
От каі што си кинисало;
Ти си болно и неолно,
Не ке можиш да доодиш.
Леле слатка внука на баба де!

10. Ангелина маіка іе пак почнуа.

Оі ти керко Разделино,
Што си толку налу́тено,
Што си очи закло́нило,
Што си раце прекжрстило?
Стани, керко, опу́ли се,
Да не[1]) видиш, да не чу̃еш,
Какви песни ти пеиме,
Како да сме те свжршиле.
Од радос баба ти пеи,
И за свадба се готвиме,
Тебе слатка да мажиме
За пу́стана цжрна земьа.
Сега ке доідат сватои,
Да те земат, Разделино.
Пу́сти конь ке ти до́несат.
Четво́рица ке те вкачат.
Даль ме слу́шаш, Разделино,
Немоі, керко, да се даваш!
Ти невеста да не одиш,
Ду́ри гаіда да не чу̃еш;
И зетот дури не видиш,
Недаваі се да те грабнат
Четворица што ке доідат.
Оі ти, Мито, стара маіко!
Оі ти, Дзвездо, мило сестро!
Помагаіте да плачиме
До небеси да се чу̃іе;
Белки́м Бога ке измолиме,
Да о́живи Разделина;
Место неіа іас да у́мрам!
Леле Разделино! Како ке се разделиме?
О, ов! Іас сирота што ме наіде!

11. Маіка плачат керка мажена.

Леле Боно, мила керко!
Што те наіде, што ми умре,
Сжрцето ми го и́згоре?
Мое сжрце поцжрнето,
Што жалило се за тѐбе.
От кога си ти паднало,
Се те жалам и цжрнеам,
И сѐки ден ми те чѐкав,
Ти на гости да ми доідиш
Со двѐте твои мали дѐца,
Да по̀седиш на по́седок.
Кжсмет не би ти да доідиш
Ти у маіка и у татка,
За да ми се порадуаш.
Со татко ти со маіка ти,
Со твоите мили сестри.
Нажали се, мила Боно,
На твоите две дѐчинья.
И остаи ти сираци,
Кому, кѐрко, и остаи,
За да ти и глѐда, Боно!
Коіа ке му биди маіка?
Кажи слатка и іас да знам,
Прогоори ти се молам,
Слушаі, керко, што ти вѐлам:
Како, керко, ти кжідиса,
Да остаиш два сирака,
Да шѐтаат по сокаци
И бес татко и без маіка?
Стани, кѐрко, да и видиш,
Ти се пулат и си плачат
И те викат да им станиш,
Да им даиш леп да каснат.
Лѐле, кѐрко, леле Боно!
Што по́бжрго да прѐжалам,
Да ли тебе, да ли мене,
Да ли твои две дечинья?
Бес тебе, керко, останав,
Нема ниіде каі да поідам,
Некоі ал іас да си кажам,
Кога имав нешто гаіле,
Веднаш при тебе ке доідев,
Се што имав ке си кажев,
Та́гата ке си и́звадев
И радосна ке си одев.
Ами сега каі ке одам
За тагата да си кажам,
Ф коіа река да се давам!
Леле Боже, ти са молам:
Земи моіа грешна душа.
Леле, керко, зер неслушаш,
Како маіка ти те тажит,

[1]) Не = насъ, ни.

Како убао те редит.
Леле Боно, златна керко!
Пусти кăсмет си немало:
Момчето што не е тука,
Пăрва твоia венчаниia,
За и тоi да те испрати,
Во пустана цăрна земьа,
От каi што нема повратка.
Тоi утре писмо ке земи,
Пусто писмо нагòрено,[1])
Ке го пеит и ке плачит
И вдоец ке си òстанит,
Со две неврредни дечиньа.
Леле, керко, ме изгоре,
О, ов! Iас сирота до Бога!

12. Жена плачит мажа iе умрен.

Леле, леле, домáкине,
Домакине Костадине.
Што ти наiде, што ми умре,
Уште во млади годиньe.
Да ми остаi сираци
Три дечиньа ич невредни.
Ич невредни сите чупи,
За сите руо ке треба.
Ами iас жена невредна,
Со што руо ке напраам?
Домакине, пожали ме,
Неоставаi си чупите,
Сираци да ти останат.
Костадине прогоори,
Прогоори поучи ме,
Како сама ке жѝвеiам,
Како чупи iас ке мáжам?
Немам татко, немам маiка,
Немам рода ни пòрода;
Саде имам една сестра,
Една сестра сирóмашка,
И таiа си iе вдоица
И таiа си има сираци.
Плачи, сестро Катерино,
Пусти ризик да плачиме,
Двете цăрно ке носиме,
И вдоици ке умриме,
Со сираци измачени,
И от светот зборуани.[2])
О, ов! Iас сирота жална!
Оi ти, маiко, стара маiко!
Каi си, маiко, да не видиш
Твоите керки поцăрнени,
Поцăрнени без домакини,
За да гледаме сираци,
Како ти нам што не гледа,
Се со тугьана рабута.
Да ли, маiко, ти не колна,
За вдоици двете да сме
И да гледаме сираци,
И да умриме вдоици.
Iас сирота до Господа,
Сирак малчка сум расла
И сиромашка ке умрам,
И сираци да одгледам.
Леле, леле, до Господа!
Да ли вака ми нарекле,
Кога сум се iас родило?
По-арно да не се родев!
О, ов! Iас сирота сиромашка

Слушани отъ Зоица Цѣпенкова, Софiя Цѣпенкова и отъ други стари жени.

4. Пѣсни изъ общественния животъ.

а) Земледѣлческа.

Отъ Ахъръ-Челебийско.

Записалъ *Ст. Н. Шишковъ.*

Iукрѝлчу мáiци вѝкаше:
— Мáлье лье стàра мáлье лье,
Iу̀треа гу кажеат Вилѝ день,
Вилѝ день лѝчеан цàрски день,
Сѝчкеам штат гóстье да дóiдат,
Нам нéма гóстье да дóiдат;
Доали смеа твоардеа сирмáси,
Та си на льу̀дье ни слáгат[3]),
Илѝ си рóда нéмаме?
— Iукрѝлчу сину, Iукрилчу,

[1]) Въ знакъ на трауръ обичай е да се нагорѣва писмото, въ което се извѣстява за смъртьта на нѣкого.

[2]) Прѣговаряни, одумвани.

[3]) *Слагат*=почитатъ.

Нашеа іе рода гулеама,
Ами смеа твоардеа сирмаси,
Та си на рода ни слага.
Ами са Богу помули,
И теб бугатству да даде.
Га беа ф пуньдеальник вутрина,
Сички на іоран тоарнаха,
Чоарну іугарье да уроат
Беала пчиница да сеаіоат.
Іукрилчу рану пудрани
На беальеан Дунаф іутиде,
Беалу си лице миеаше
И са на Бога молеаше,
И на триш му са пуклуни:
— Хоаризаі[1]) и мень Боже лье,
Ду два-на сиви бивулье
И іа на іоран да ида,
Чоарни іугарье да іора,
Беала пчиница да сеаіа;
И іа зенгинин да стана,
И менеа льудье да слагат.
Каіну са Богу молеаше,
Чи си му Госпуть хариза
Ду двана сиви бивулье.
Стана Іукрилчу да уре
Беала пчиница да сеаіе;
Ду две іе бразни прибразнил,
Ага трета-на зафтори,
Уралу-ну са закроаши[2])
И бивулье са запреаха.
Іукрилчу си са чудеаше
И на Бога са молеаше:
Доали іе камеань іеарлиіа,
Или іе кореань іеавуруф.
Бивулье си му думаха:
— Іукрилчу наш саібинне!
Ниту іе камеань іеарлиіа,
Ниту іе кореань іеавуруф,
Ами іе казань кулпліа
С девеать тувара алтоанье;
Ами на стани посудри,
Посудри и порукни ни,
Камеанеан да си прибоарним,
Иманье да ти извадим.
Стана хи Іукрилчу пусудри,
Пусудри и пурукна хми,
И камеанеан са прибоарна
Алтоанье-не си угреаха,
Каіну еасну-ну слоанчице.

Слушана отъ Марина Маркова въ Устово.

б) Жетварски.

1.

Кадоану млада нивеасту,
Готьвила ли си вечеарька?
— Аргатьки, мои ратаіки,
Ни соам готьвила вечерка;
Дете-ну ми іе плакалу,
Шеапка-на му сам низала
С манахи жоальти алтоанье.

Слушана отъ Кека Кирякова въ Устово.

2.

Момнье-лье мари хубава,
Нимоі са насеа, пуднасеа,
Нимоі са пудгулеамеава,
До ми ште леату, пролеату,
Фтаса ште ф поліе жоатва-на;
Вруть штат моми-не да идат
И ти штиш момне-ле, да идиш
Жоалта-на жоатва да жоаниш,
Легна штиш, разбулха са штиш
За даска вода студена,
За ореахова сеанчица,
За даску беалу копеалье,
Да доіде да та извеаде
Нах дахан, нах Дари-Дере,
Чоарни штиш очи пумреани,
Беалу штиш лице пувеана
За даска вода студена,
За ореахова сеанчица.

Слушана отъ Гана Манолюва въ Устово.

[1]) *Хоаризаі, хариза,* значи подари.
[2]) *Закроаши*=вахвана да се спира, вылови се.

Отъ Панагюрище.

Записалъ *Г. Панчовъ.*

Тодоро, Тодоро,
Тодоро Ромьанко,
Проклета подьавко!
Сабрал іе воівода
Три села гариа
И три ньа гариа,
Та па ги поведе
На гольама нива,
Та па им говори:
— Три села гариа
И три ньа гариа!
Коіа ште са наіе,
Нива да зажжне,
Постат [1]) да покара,
Кадиікьа да бжде,
Кадиікьа запчиікьа;
На чордак да седи,
И на шарен дьошекь,
Коприна да преде,
На сребарна хурка,
На златно вратено.
Сичките аргатье,
Ником поникнаха,
Кжрпи похлупиха,
Кжрпи похлупиха
Дур до черни очи,
Сжлзи порониха
Дур до черна земьа.
Тодора Ромьанка
Проклета подьавка,
Ником не поникна,
Кжрпа не похлупи,
Сжлзи не порони;
На воівода каже:
— Воіводе, воіводе!
Азе штж са наима,
Нива да зажжна,
Постат да покарам,
Кадиікьа да бжда,
Кадиікьа запчиікьа,
На чордак да седж,
На шарен дьушекь
Коприна да предж
На сребарна хурка,
На златно вратено;
Ала да ми наідеш
На моите братье
Од бужур сукница,
Од латина гашти.
Оште да им наідеш
И на биволете
Од облак чулове,
Од облак чулове,
От пьасак синджирье.
Воівода й каже:
— Тодоро, Тодоро,
Тодоро Ромьанко,,
Проклета подьавко!
Тэ де са іе чуло,
Чуло и разбрало
Од бужур сукница,
Од латина гашти,
Од облак чулове,
Од облак чулове,
От пьасак синджирье?

в) Овчарска.

Отъ Широка лóка.

Записалъ *В. Поповъ.*

Стоіене, сино Стоіене!
Каму тж[1]) сино мор калпак,
Мор калпак меднж кавалж?[2])
— Нжмоі ма пита, малеле:
Камо тж, сино, мор калпак;
Амж ма питаі, малеле:
Каму тж, сино, стадуну?
Вчера мж, маічо, мжноха[2])
Чарнуморьанцж—попльанлж,
Та мж стадуну пуіоха,
Вав чорну морж глжбоку.
Учи ма, маічо, научж,
Как да сж стаду извагьа
Ут чорну моржж глжбоку.
— Сино льо іа моі Стоіене!
Е та шта хитру научи:
Идж мж[3]) на краі мурену,
Зáсвжржж меднж кавалж,

[1]) *Постъ* въ нѣкои мѣста казватъ по тур. *чакжм.*
[2]) Вчера ми минжхж. [3]) Иди ми.

В кавальан дума да дума:
— Ела мѫ, ела, карагьос,
Та изважди мѫ стадуну!
Утидѫ Стоіен краі морѫ,
Засвирѫ меднѫ кавалѫ,
В ковальан дума думашѫ:
— Ела мѫ, ела, карагьос,
Та изважди мѫ стадуну!
Ага гу дучу карагьос,
На триш мѫ стаду убидѫ:
— Я збираіти са, шильата,
Збираі хи, брате, бьалчине,
Караі хи, сестро, ваклушко.
Га бьаха в среде мурену,
В мурену име бел камин,
Увен на камин излезѫ,
И Стоіену му викашѫ:
— Стоіене, іа моі ступане,
Нѫ мога веіки да ворвьа,
Алоцѫ мѫ укіогнаха[1])
И рушковѫ мѫ утонаха.
Стоіен мѫ сѫ му викашѫ:
— Карагьос вакал каматан,
Та привжди мѫ стадуну,
Та сѫ та нешта каідиса,
Каідиса да та закольа.
Малу і млочку пубилу,
И Стоіен сѫ са углави.
Стоіен сѫ му са фальашѫ:
— Карагьос вакал каматан,
Никуму нѫ сом казувал,
Теб шта да са пофальам,
Чѫ ма і маіка главила;
Тебѫ шта годѫш да карам
На можнинѫ дворувѫ.
Карагьос сѫ му викашѫ:
— Стоіене, іа моі ступане,
Прешан са илик забарьа.
Повнѫш лѫ, илѫ нѫ повнѫш,
Как сѫ мѫ са сѫ втасувал,
Га тѫ стадуну изведух?
Гьо да та мольа, Стоіене,
Ако і чарнока мумана,
Чѫ караі сестра ваклушка;
Ако е руса мумана,
Чѫ караі брата бьалчина.
— Тебѫ шта, тебѫ, карагьос,
Чѫ ми і мумана по драга.
— Стоіене, іа моі ступане,
Ага штѫш менѫ да караш,
Га рѫчеш да ма заколѫш,
Та штѫш да си мѫ удрежѫш,
Твоіана десна рачица,
Ут ништу лека да нема.
Амѫ да сѫ мѫ удрежѫш
Моіну белу сарчоцѫ —
Ут негу жда са изгуиш.

г) Лихварска.

Отъ с. Караджовренъ (Чирпанско).

Записалъ П. Ст. Бакаловъ, учитель.

Стуіан чичу си думѫши:
— Чичу-льо чичо Иванчо,
Іа даі ми пари на заим
Дистина грошѫ двѫнаіси,
Да си биволи пудкувѫ;
Тешка кириіа натварих,
Дур ида чичу дур додѫ.
Чичу му вьарно думаши:
— Стуіане, мумче братуву,
Аз немам пари на заим,
Аз имѫм пѫри сѫс фѫідѫ,
Сѫс фѫідѫ холан сѫс залук.
Ти имѫш булчи хубаво,
Ѫку си булчи заложиш,
Давам ти пѫри на заим.
Стуіанум многу добульа,
Чи си Стоіан зачлака,
Чи си у тьах утиди,
Ф тѫмни ѫхѫри нафльези,
Лиси биули извади,
Чи си биули продади,
Дѫ било нешто зѫ многу,
Зѫ иднѫ пушка буіліиа.
Чи си пушкѫтѫ нарами,
И у чичеви си утиди,
И на чичѫ си думаши:
— Чичульо чичу Иванчу,
Іази си булчи доведуф,
Дѫ ти гу залук вѫложѫ,
Зѫ десет грошѫ двѫнаіси.

[1]) Утегнѫхѫ, натегнѫхѫ.

Дуде си Стоіан издумж,
Чи си пушкжта нжспрегнжл,
Чи й чичж си ударил,
И на чичж си думаши:
— На, на теби пари сжс фжідж,
На, тебе булчи зж залук,
Давам ти пушкж зж жалук!

Слушана отъ Рада Петкова Крахтова.

д) Просяшки.

Отъ Прилѣпъ.

Записалъ *М. К. Цѣпенковъ.*

—

1. Крив питач водит слеп по куки за питанье (просянье).

Кривио пжрво вели:

Даруіте ни, брате мило,
Даруіте ни за Господа
И на мене сакатника,
За пред Бога ви се нашло!

Му пресече зборо слепио:

Даруіте ни, ви Рисьани,
Даруіте ни, сестри мили,
Даруіте ни една пара,
Една пара за Господа.
Една пара — мала стока,
А за голема дужбина.
И пред Бога ви се нашло
За вашите мжртви души,
Пред Господа им се нашло!
Даруіте ни, мила сестро,
Век[1]) со очи кердосале,
Бог ви чуал челат ваша,
От цжрната сипани́ца,
Што ме мене ослéпела,
Што ме мене ули́шила
Од мóите две очички,
Да не гледам, каі што одам,
По куките да се страмам.
Каил небеф и іас вака,
Да ви сакам лебна трошка.
Сестро мила, даруіте ни,
Век со очи кердосале.
Сестро мила, ви се молам,
Пожалите темни́чара[2]),
Темничара без виделце.
Ф темница сум денье нокье,
Не си гледам светло сонце.
Маіче мила, даруіте ни,
Свет Недела ви пóмогла,
Пред Бога ви се молила
За вашите мжртви души.
Даруіте ни, ви Рисьани,
Една пара — мала стока
Со вашата десна рака!
Десна рака ви цутила[3]),
Во раі божи ви отишла.

От кога му дадоа милостина блаосоуа:

Бог да прости, мила маіко,
Вие што ни дару́авте,
Курбан пред Бога ви пошло!
Бог ви дал од невидимо
Многу стока и добрина,
За да ви са вам претури
Од амбари пченицитe,
От тж́рлата іагниньата.
Збогум, сестро, и ти брате!

2. Пита слепио на цжрковната врата.

Даруіте ни, бракьа мили,
И на мене темничара,
Даруіте ни една пара,
Една пара — мала стока,
А за голема дужбина.
Нéмоі, бракьа, зами́нуіте,
Вие мене пожа́луіте,
Оти сум си без очички
Денье, нокье во темница.
Бог ви чуал ваша челат,
Ви се молам, даруіте ни,
Бог ви чуал ваше здравіе

[1]) Свѣтъ. [2]) Слѣпецъ. [3]) Цъвтѣла.

И денешен ви по́могол.
Со здравье ви исче́кале
До година до амина
Со се ваша мила рода.
Бог да прости, брате мило,
Десна рака ви цутила!

5. Пѣсни изъ политическия животъ.

Отъ Горна-Баня (Софийско).

Записалъ *П. Р. Славейковъ.*

1. Гъркиня кралица[1]).

Сон сонила Софиіска кралица,
Сон сонила и сон бѫлновала:
На сред се е небо препукнало,
Ситни звезди по земьа паднале,
Іасен месец кѫрвав е изгреіал
И по него звездица, деница,
И она е кѫрвава изгрела.
Проговара Еница кралица:
— Чуеш мене. Шишманине Іане,
Што горок сѫм сѫнок сѫновала:
На сред се е небо препукнало,
Ситни звезди на земе паднале,
Іасен месец кѫрвав е изгреіал,
А по него звездица деница,
И она е кѫрвава изгрела.
— Чуеш тизе, Енице кралице,
Што сон казва, што во книга пише:
Штото се е небо препукнало,
Оно си е царство препукнало,
Препукнало и че да пропадне,
Че пропадне и че се изгуби,
Старо царство, бѫлгарското кралство;
А штото сѫ звезди попадале,
Това си е бѫлгарската воіскьа.
Че испадне, че да изгине,
Че да гине нашио стар братец.
Стари братец сам цар Иван Шишман,
Че погине Михаил Василич[2]).
А што си е месец кѫрвав изгрел,
И по него звездица деница,
После них чем и іа да загинем,
А по мене тизе че загинеш.
Докѫд они това си думали,
Книга стигна от Костенец града.
Дойде книга на Шишмана Іане:
—Скоро, бѫрже, Шишманине Іане,
Да сѫбереш три ильаде воіскьа,
Па да доідеш на Костенец града,
Костенец го Турци обградиха,
Цар Шишмана во тесно туриха.
Ка прочете Шишманине Іане,
Ка прочете това бѫрза книга,
Он е сѫбрал три ильаде воіскьа,
Че іа води на Костенец града;
А оно го льубе не пуштило,
Іана льубе, Еница кралица.
Дору слѫнце рано да изгрее,
Еница е пустинка гѫркинка,
Не іа грижа за бѫлгарско царство,
Не іа грижа за своего мѫжа.
Ала ето втора книга стигна:
— Сбери воіска и да стигнеш скоро
На онова Ихтиманско поле,
Царьа гоньат и че го настигнат,
Че ухватьат Михала Василич.
И тогаі го льубе не пуштало.
Дори слѫнце на ручок не доіде,
Ал' ете ти трекьа книга стига:
—Скоро, скоро, Шишманине Іане,
Де пристигнеш, воіскьа да доведеш,
Да доведеш пет ильади воіскьа,
Затвориха Василич Михала,

[1]) Настоящата едва ли не единственна историческа българска пѣсенъ е записяна отъ Цвѣтана Вучковъ въ Юкарж-Баня на 1881 г.; отъ него е записана и пѣсеньта Никола татарче и други още двѣ три древни пѣсни. Когато ми каза тия пѣсни, Цвѣтанъ едва имаше 18—19 години, бѣше едно механджийско чираче и едва знаеше да записва и много ме очудваше, защото до тогава и отъ тогава до сега менѣ не ми се е случвало да чуѭ така близка до историческитѣ прѣдания Българска пѣсня.

[2]) Васелич или Василич тука не е име, а както се види употрѣбено е вмѣсто царевич, може би отъ гръцкото василикос, царски принц, или е нѣщо свързано съ името на селото Василица, тука до Трояновитѣ порти, дѣто се полага да е билъ лагерътъ на царския принцъ Михаила, когато баща му е билъ у Костенецъ и подиръ се е теглилъ.

Че погубьат царьа Шишмана.
И тогаі го льубе не пуштило.
Не послуша Шишманине Іане,
Не послуша свое пжрво льубе
И си поіде в' Ихтиманско поле,
И си поіде на воз река Искжр.
Искжр тече кжрвен и пороен
И си носи іунашки калпаци,
Цели трупе, ржце от іунаци.
Искжр гази премлада девоіка,
Искжр гази, та лови калпаци.
Проговори Іане Шишманине:
— Хвала тебе, премлада девойко,
Зашто ловиш іунашки калпаци,
Улови ми трупе от іунаци,
Да ги видим кои сж какви сж,
Іа хвати ми там онаіа ржка.
Проговори премлада девоіка:
— Не си сакам, слезни хвати си іа,
Іа си имах три брата іунака,
Сите беха на воіскьа отишли.
Сгодиха се во Костенца града,
И тримата у боі сж паднале,
Та им тражим три добри калпаци,
Да не би им у них книга нашла,
Та да видиш што ни нарачуе.
Засрами се Іане Шишманине,
Па отседна от своето конче,
Та си хвати ржка от іунака;
На ржката пржстен бурмалиіа,
На пржстено Иван Шишман пише.
Па се джрна Шишманине Іане,
И се метна на врано си конче
И повика што го сила джржи:
— Што стоите, момци, што гледате?
Погубен е сам цар Иван Шишман,
Іа хаідите на лево да идем
Да тражиме Василич кжде е,
Дано барем него да найдеме.
Тжргнали сж на лево да идат,
Излели сж в' Ихтиманско поле,
Стигнали сж пред Ступена града,
С' пушки Турци градо оградили,
С' маждраци сж караул оплели.
Ка ги виде Шишманович Іане,
Іуриш стори, караул изсече,
Іуриш стори и у градо влезе,
А тамо бе Василич затворен.
Проговори Шишманович Іане:
— Прости мене, Васеличу брате,
Даі ми вольа сега да погубим,
Да погубим сва турска ордиіа,
Да те водим у Софиіа стара.
Проговори Михаил Васелич.
— Не проштавам и не давам вольа,
Кжде бе ти пò-напред да доідеш,
Сега вече мина штиру време,
Турска воіскьа вред е попжлнила,
Іа не знаем кжде ми е тато.
Разльути се Шишманович Іане,
Та си іузе нему остра сабьа,
Та си поіде воз турска ордиіа,
Што докачи све на нож удари;
Па се врати и у градо оіде.
Проговори Шишманович Іане:
— Хвала тебе, Васеличу млади,
Прости мене, ти моі мили брате,
Даі ми вольа сега да погубим,
Да погубим сва турска ордиіа,
Да те водим у Софиіа стара.
Проговори Михаил Васелич:
— Не проштавам и вольа не давам,
Зашто тизе пжрви пжт не доіде,
Сега вече мина штиру време.
Па се вжрна Шишманович Іане.
Повжрна се воз турска ордиіа,
Да погуби сва ордиіа турска.
Бог да бие една джрта баба,
Што научи Турци Еничари.
Прашали іа и она им каже:
— Хвала вазе, Турци Еничере,
Бжлгари сж силни и инати,
А па Іане много харен іунак,
Они вазе тува че погубьат,
Ви тжрчете на Искжр на мосто,
Исвжрльаіте ваши остри саби,
Вжрлете ги на Искжр на мосто,
На Іанете коно не е кован,
Ега му се коно убодеше,
Убодеше от остриte саби.
Послушаха Турци Еничери,
Послушаха таіа стара баба,
Та вжрлиха нихни остри саби,
Вжрлиха ги на Искжр на мосто.
Минал моста Шишманович Іане,
Убола се неговата коньа,
Паднала е неговата коньа,
С' него падна Шишманович Іане,
Па е паднал на остриte саби.
И се ранил на неколко места.
Стигнали го Турци Еничери,
Отсекли сж нему руса глава.

2. Никола татарче.

Поболил се Никола татарче,
Та лежало тжкмо девет годин,
Низ кости му трава проницала,
Низ уши му мухи пролетали,
Низ меса му цжрве повадили,
Ни умира, ни па оздравева.
Проговори нему стара маікьа:
— Ой те тебе, Никола татарче,
Тизе, сине, много си греховен,
Ни умираш, ни па оздравеваш.
Проговори, Никола татарче:
— Фала тебе, моіа стара маіко,
Греховен сжм, па не сжм ли, маіко.
Кога беше пржвното размирство,
Подлизах се со цжрни Татаре,
Па поідохме на стара Софиіа,
Преминахме през поле широко,
Настанахме през гора зелена.
Там найдохме млади овчарчета,
Овчарчета, млади козарчета,
Сжбрахме ги седемдесе деца
И найдохме три нови поіати,
Накарахме седемдесет деца,
Турихме ги во нови поіати,
Запалихме три нови поіати
Та гореха три нови поіати,
И гореха седемдесе деца;
Ка гореха, мале, ка пиштеха,
Ка пиштеха седемдесет дечиньа,
Дур' до небо гласове са чуіат,
Дур' от жалби гора са свиваше,
От іадове шума опадаше.
Па оідохме на стара Софиіа,
Што е врата се бе затворена,
Сал' отворил, маіко, Етир паша,
Посрешна ни, коне ухвана ни,
Уведе ни у хладни одаи.
Си дружина с' ечимик зобиха,
А іа сака' това бел ориза,
Назобих си моіа добра коньа.
'Си дружина вечера ручаа,
А іа сакам пешерме да ручам,
Па пешерме, нему мжжко дете.
Доведоха нему мжжко дете,
Па заклаха негово детенце,
Туриха го на железен ржжен,
Кладоха го на іасна огина.
Само дете от огин думаше,
Само дете от ржжен думаше:
— Вжрти, вжрти, моі стар татко,
Изгореха мои бели ржце;
Топи, топи, моіа стара маіко,
Топи, топи студена водица,
Изгореха мои бели гжрди.
Доде това Никола издума,
И со душа он си се растаіа.

Отъ Софийско и Трънско.

Записалъ *Ст. В. Ватйовъ.*[1])

---

1. Марко Кралевич и кжрстато орленце.

Запали́ се Іа́нина плани́на,
Изгорѐла гори́ца зеле́на,
Изгорѐла го́ра га́берова.
Се са пи́лци низ гора бега́ли
И изгоре́ тоі голе́мо дж́рвье,
И има́ло тоі големо дж́рво,
У джрво́то тоі големо гньездо́,
У гньездо́то кжрста́то орле́нце,

---

[1]) Пѣснитѣ сж записани отъ мжже земледѣлци не по́-млади отъ 30 години. Най-много пѣсни сж записани отъ двама пѣвци: Жоте Илковъ отъ с. Суходолъ (Соф. околия) и Вуче Ангелковъ отъ с. Върбница (Соф. околия). Его за какво азъ намѣрихъ за умѣстно да споменж нѣколко чърти изъ живота имъ.

Жоте Илковъ е на 55 годишна възрасть. Пѣснитѣ е училъ отъ баща си и покойната си майка, които сж се прѣселили изъ Бурелеко (с. Цацоровци) въ Суходолъ още отъ дѣтинството на Жоте. Пѣсни е училъ и изъ Софийскитѣ села. Пжтувалъ е само до Пиротъ, ала тамъ не е научилъ ни една пѣсень. Жоте е тжпанарь и извѣстенъ като добъръ пѣвецъ; за това го канжтъ много и по свадбитѣ. Не знае да свири на никакъвъ инструментъ. Не знае да чете ни да пише. Пѣснитѣ прѣдава много точно.

Вуче Стоилковъ Ангелковъ е 45 годишенъ. Пѣснитѣ е училъ, като овчарь, въ селата Мра́моръ и Годе́чъ (Соф. околия), отъ майка си, отъ дѣда Божила Граховецъ и отъ дѣда Славка Йованчевъ отъ с. Върбница. Въ турско врѣме е ходилъ до Ломъ и Т.-Пазарджикъ. Вуче на́скоро послѣ освобождението ни е билъ една година кметъ. Смѣткитѣ е рѣзалъ на рабушъ и ги е държалъ съ най голѣма точность. Да чете и да пише не знае. Не знае да свири на никакъвъ инструментъ. Пѣснитѣ, при повтарянието, често ги измѣнява.

Имало іе си́тни дро́бни пилци,
Та не сте́ло пилци да оста́ви.
Изгорело тоі големо гньездо,
Изгорели ситни дробни пилци,
Изгорело кжрстато орле́нце.
Изгорели но́дзе до колѐна,
Изгорели крила́ до ра̀мена.
Падна́ло іе кжрстато орленце,
Паднало іе низ големо джрво,
Паднало іе низ големо гньездо,
Паднало іе на пу́ста польа́на,
На польана до равни́ дру́мове.
Па си пошли́ седжмдесѐ ду́ши,
Седжмдесе се мла́ди іуна́ци,
Да си ми́ра земьа покра́інина.
Па оідо́'а земьа умирѝ'а,
Вжрна́'а се седжмдесе души,
Седжмдесе се млади іунаци,
Па мина́'а през гора зелена.
А орленце на друмове лежѝ.
Се́ки мина́, секи го подритна́,
Наі одза́т іе Ма́рко до̀бжр іунак.
Он си мина, он го не за́мина,
Нел се све́де от до́брата ко́ньа,
Та си везе́ кжрста́то орленце,
Та го турѝ коньу на теркиа,
Па си оідѐ на своі̀ дворо̀ве.
Па остави кжрстато орленце,
Остави го у ла́дни одаі̀,
У одаи у бла́ги іа́буки,
Па на ма́ікьа по тѝо говори:
— Лѐле ма́ле, леле ми́ла мале,
Пра́ви, мале, тоі благи мехлеме́.
Да леку́ваш кжрстато орленце,
Да лекуваш да го излекуваш,
Ега́ мо̀же да го излекуваш.
Лекува́ го Марку ста́ра маікьа,
Лекува го и излекува го,
Излекува кжрстато орленце.
Па го везе Марко добжр іунак,
Изне́се го на висо̀ки ча́рдак,
Па го пу́шти од ладна пѐнджера.
Та си литна́ кжрстато орленце,
Залетѐ си у гори зелени.
Па си Марко кираджіа ста́на,
Та си Марко по друмове 'оди,
Па Марноте нево̀льа 'вана́ло,
По́боли се Марко добжр іунак,
Па си оіде у гора зелѐна,
Пушти Шарка на дебе́ло травье́,
Марко легна́ под дебела сѐнкьа,
Та си лежа́ три мѐсеца дж̀на.
Боздиса́ се Марковата мж́рша,
Боздиса се Марко, усмжрдѐ се,
Па не мо̀же Марко да си ста́не.
Лежи Марко, од местѝ не стае.
Набра́'а се цжрни̇̀ орлети́ни,
Набрали се сури́іа орло́ве
Да си пи́іа Марко цжрни кж̀рви,
Да си ва́да Марковите о̀чи.
Кога́ видѐ кжрстато орлѐнце,
Кога виде из под іасно нѐбо,
Пушти́ло се от под іасно небо,
Та си падна́ на цж́рната зѐмьа,
Та ра́згони суриіа орлове,
Разгони ги кжрстато орленце.
Па се вѝе над Марка іунака,
Крила́ пѐри, та му сѐнкьа пра́ви,
У кльуни́ца води́ца доно̀си,
Та си по́и Марноте іунака,
А Марко му по тио гова́ра:
— Фала те́бе, цжрно орлетино,
Што се виеш тѝзе нади́ мене?
Дал се виеш кжрви да ми пиеш,
Ил се виеш ду́ша да ми ва́диш?
А орле си на Марко говори:
— Фала тебе, Марко побра́тиме,
Бре сто́і Марко, тоі ду́ма не ду́маі,
Ни се вием кжрви да ти пи,ем,
Ни се вием очи да ти вадим
Ни се вием душа да ти вадим,
Мло́го има изме́т да ти пра́вим,
Ти си ме́не мла́да побратима.
Да зна́еш ли Марко ил не зна́еш,
Ка изгоре́ Іанина пла́нина,
Ка изгоре тоі големо джрвье,
А се́ пилци низ гора бега́'а,
А іа имах ситни дробни пилци,
Та не може́х пилци да оста́вим;
Та изгоре тоі големо гньездо
Изгоре́'а ситни дробни пилци,
Изгоре'а нодзе до колена,
Изгоре'а крила до рамена,
Па мина́хте седжмдесе ду́ши.
Ка минахте през гори зелени,
Секи мина, секи ме подритна,
А ти, Марко, наі одзаде бе́ше,
Ти си мина, ти ме не замина,
Нел се сведе од добрата коньа,
Та ме везе, на коньа ме качи́,
Та ме тури коньу на теркиа,
Занѐсе ме на твои дворове,
Па на маікіа ти'о одгова́раш:
„Леле мале, леле стара мале,
Прави мале, тоі благи мехлеме,
Да лекуваш кжрстато орленце,
Да лекуваш да го излекуваш.“
Послуша́ те тебе стара маікіа,

Та си прави тоі благи мехлеме,
Лекува ме излекува ме.
Кога беше на ден на Петро́вден,
Изнесе ме на високи чардак,
Та ме пушти од ладна пенджера,
Я до́летех у гори зелени.
Фала тебе, Марко добър іунак,
Млого има измет да ти правим,
Ти си мене добро́ направило.

Слушана отъ Жоте Илковъ на 12 Октомврий 1887 год.

2. Марко Кралевич, Иве и дете Дукадинче.

Ше́та Ма́рко по Пири́н пла́нина,
И по не́го И́ве, своі побра́тим,
Шета́ли сѫ по по́лье широ́ко,
Мина́ли сѫ през го́ра зеле́на,
Шетали сѫ през су̀и планини,
Плива́ли сѫ се́верни море́та,
Настана́ли самови́лски дерве́н;
Та́мо Марко дре́мка одрема́ло,
Тога́і Марко на Иве гово́ри:
— Еі фа́ла ти, Иве, мо̀і побра́тим,
Ви̇кни, Иве, с товой іасни гла́си,
С іасни гласи, сѫс іуна́чко сърце,
Викни Иве, викни та си запе́і.
Ега́ би се дремка урина́ла,
Ега ми се сърце развесе́ли!
А Иве му тога́і отка́зуе:
— Еі фала ти, Марко, моі побратим,
Іа́ не сме́ем ту̇ка да запеем,
Че тука̀ е самовилски дервен,
Че ни чу̇е Вида Баздаржиікьа,
Че ни чуіе из Пирин планина,
Че се слети от Пирин планина,
Че се слети с тиіа о́стри стрелки,
И два́ма че тука да гинеме.
Одговара Марко Крале́вичин:
—Викни Иве, моі побра́тим ве́рен,
Викни Иве, викни та си запеі,
Ега би се дремка уринал ,
Ме́не ми е Вида посе́стрима,
Не че смѐе код наз да доіде.
Иве го е вѐрно послуша́ло,
Викна Иве с нѐму іасни гласи,
С іасни гласи, сѫс іуначко сърце.
Ка запеіа през гора зелена,
По гора е шу̇ма попада́ло,
Долишта се с гласи угърме́а,
И сва́ се е гора уехта́ла.
Ка ги дочу̇ Гьу̇рга самовила,
Скоро поідѐ до Пирин пла́нина,
Па на Вида тогаі казуваше:
— Еі фа́ла ти, Видо Баздаржиіке,
Два іунаци низ дервене о̇да,
Іунаци с ни кра́і, ни броі нема,
Е́дин пеѐ низ тѐсни клисури
С іасни гласи, сѫс іуначко сърце,
По гора е шума попадала,
Долишта се с гласи угърмеа
И сва се е гора уехтала.
Тогаі стана Вида Баздаржиікьа
Она́ іазди сураго елѐна,
Што е елен, елен шесто .рилец,
Зенгии и́ зелѐни гуштере,
Камджиа и̇ од зелена смо̀ка,
Іузда и́ е до две льути змии.
Като іахна̀ сураго елена,
Та се слете из Пирин планина,
Два іунаци на дервен пресретна̀.
Тогаі везе до три остри стрелки,
Веднъг фърлья с тиіа остри стрелки;
С една стрелка Иве ударила,
Една стрелка у глава го удри,
Друга стрелка у гърло го удри,
Трекьа стрелка у сърце го удри
И Иве е от ко̀ньо паднало.
И Марко се върло уплашило
И веднъга надзат побегна́ло,
Тѐжки са го жа̀лби нападнали,
Че загина Иве зарат него,
Зарат него за негови думи.
Тежко горко нему іунаството!
И веднъга коньа попитува:
—Еі фала ти, Шарко, добра коньа,
Да виде ли Вида Баздаржиікьа,
Да виде ли на кѫде побегна?
Че іа гоним и іа да погинем,
Іа да гинем, іа да іа погубим,
Че загина моі побратим верен,
Че загина за моіте думи.
А Шарко му тогаі отказуе:
— Еі фала ти, Марко чорбаджио,
Виш ли Марко под видрото небо,
Де литна Вида Баздаржиікьа,
Де излитна с сураго елена,
Де излитна под видрото небо?
Еі іа Марко при іасно месец.
Тогаі Марко на коньа говори:
— Вала тебе, Шарко добра коньу,
Мож ли, коньу, код неіа да литнем?
Ега би іа наземи свалили.

Іа да гинем. іа да іа погубим.
Шарко коньа на Марко говори:
Хеі фала ти, Марко Кралевичин,
Можем Марко код неіа да литнем,
Нж извади твоіа бела кжрпа,
Та превжржи твои цжрни очи;
Като литнем вжз видрото небо,
Секакви че ветри да ни сретна,
Бесни ветри и вжрли вирулки,
Може тебе свет да се замае,
Може Марко од мене да паднеш,
Іа чем неіа скоро да намерим.
Извадил е Марко бела кжрпа,
Превеза си тиіа цжрни очи,
Излитна'а воз видрото небо.
Секакви ги ветри пресретна'а
Бесни ветри и вжрли вирулки.
Отидо'а код іаснио месец,
Намери'а Вида Баздаржиікьа,
Като дигна Марко Кралевичин,
Като дигна тежка топузина,
Да удари Вида Баздаржиікьа,
И веднжга Вида побегнала.
Ка іа погна Марко Кралевичин,
Скоро бжрже наземи паднала.
Шарко коньа с копита іа стигна.
Тжргна Марко сабльа димискиіа,
Да погуби Вида Баздаржиікьа.
А Вида се верно примолила:
—Фала тебе, Марко Кралевичин,
Немоі Марко мене да погубиш,
Іа не знаіах Марко Кралевичин,
Че си тизе, Марко, моі побратим,
Та погубих Иве своі побратим,
Іа чем сега Иве да сжбудим,
Ем че стане по больe іунака,
Больe іунак, што какво е било,
Да поідеме прес Пирин планина
Тука има Магда Самовила,
Тука има Магдини градини,
Секакво е цвекье посеіала
От секакви болки цвекье има.
Че наберéм цвекье самовилско,
Че да сварим цвекье самовилско,
Че запоем Иве че окжпем,
И веднжга Иве че да стане,
Ем по больe іунак че да бжде.
Тогаі стана Марко Кралевичин
И сас него Вида Баздаржиікьа,
Та поідоа прес Пирин планина,
Намериа Магдини градини,
Набрали сж цвекье самовилско,
Та свариа цвекье самовилско,
Запоиа Иве, окжпаа,
Стана Иве какво вакло іагне,
Больe че е като ка заспáло,
И по больe іунак па станáло,
Та станáло што какво е било.
И тогаі се Марко зарадува,
Па на Вида тогаі отказуе:
—Еі фала ти, Видо Баздаржиіке,
Баздаржиіке, моіа посестримо,
Аі д'іидеме у моите двори,
Три недели зиіавет че правим,
Че сaживи моі побратим верен.
Отидоа на Прилепа града,
Отидоа у негови двори;
Три недели зиіавет правиа,
Та са пили вино троіоготско,
И са пили тоі препек ракиіа,
Манжа им е крави іаловици.
Тогаі Марко на Вида говори:
—Фала тебе, Видо Баздаржиіке,
Баздаржиіке моіа посестримо,
Като ходиш по Пирин планина,
Че тизе си вжрла Самовила,
Че тизе си сичко преодила,
Одила си и води, и гори —
Дали има по іунак од мене?
Одговара Вида Баздаржиікіа:
— Фала тебе Марко Кралевичин,
И ти ли си іунак над іунаци?
Да іутидеш у Дукана града,
Тамо има дете Дукадинче,
Ем е дете на седжм години
Седжм пжти по іунак от тебе.
Тогаі Марко на Вида говори:
—Фала тебе. Видо Базарджиіке,
За колко че време да оідеме?"
А Вида му тогаі казуваше:
— То е Марко млогу на далеко,
Какво караш коньа така бива,
Мож да одиш три недели време.
Ако ли си коньа попритегнеш,
Че отидеш за три дена време.
Тогаі Марко на Вида говори:
—Фала тебе, Видо Баздаржиіке,
Те станахме трима побратиме,
Ха д'іидеме у Дукана града,
Да си ванеме дете Дукадинче,
И с него чем побратим да бждем,
Што какво сме и двата іунаци.
Ка оідоа краі Дукана града,
Тогаі Марко се чудом чудеше,
Да какво че дете да излжже,
Да излжже дете да погуби.
Отишле сж у Дукана града,
Краі Дукана каменье калджрме,

Стрет чаршии порти позлатени,
А в дворове кули направени,
А на кули дете Дукадинче,
А при него Богдан добжр іунак.
Ка видо'а Марко Кралевике,
Скоро бжрже порти отвориа
И сже слава Марко посрешна'а.
Окнаа го на високи чардак,
Та седели три дни и три ношти,
Се сж пили вино и ракиіа.
Тогаі Марко тихом отговара:
— Фала тебе, дете Дукадинче,
Те ние сме трима побратиме,
Че одиме по пусти пустии,
Че одиме по сухи планини,
Че одиме три недели време.
Тамо нема вода за пиіенье:
Коіто може за вода да трае,
Тоі сал може сназе да огива.
А дете му тогаі отказуе:
—Че да траем шес недели време.
А то не ли три недели време.
Тогаі се е Марко расжрдило,
Па на дете тогаі отговара:
—Хаіде, хаіде, дете Дукадинче,
Като идеш с мене, свої побратим,
Само дете ти да се не боиш.
Тогаі пошли троица іунаци,
Много време злини преминали.
Пливали сж северни морета,
Одили сж по пусти пустии,
Дето човек не е преминувал,
И тамо са іунаци минали;
Нема ништо іунаци да сретне.
Туку вжрви дете нанапреде,
Та играе конче тригодично,
Од ништо се дете не боіало.
И Марко си оди на сжрдито,
Сал се чуди Марко Кралевичин,
Да какво че дете да погуби,
Че е дете по іунак од него,
Дека мине се е по іунак од него;
Преминали прес суи планини,
Ходили сж три дни и три ношти,
Тамо нема вода за пиіенье,
Тамо вода никоі не са пили,
Сам Марко за вода ожеднело.
А дете се за вода не сешта,
Сам си Марко дума продумало:
—Еі дружина, верни и зговорни,
Тука има потаен кладенец,
Ха да идем вода да пиіеме.
А дете му тогаі отказуе:
—Оште нема три недели време,
Іа сжм думал шес недели време.
И Марко се па тогаі расжрди,
Па се чуди Марко што да чини.
Марко коньу пословечки дума:
—Еі фала ти, Шарко добра конья,
Стана време три недели време,
Ка одиме с дете Дукадинче,
Нигде нема дете да ми падне,
Какво коньу дете да погубим?
Раскриви се с четирите нодзе,
Па остани коньу на назаде,
Нека дете нанапред излезне,
Та ега би дете погубили.
Послуша го Шарко добра конья,
Раскриви се с четирете нодзе,
Останал іе Марко на назаде,
Изминало і дете на напреде,
Ка разигра Марко Шарко конья,
Ка отклопи сабльа димискиіа,
Като махна Марко Кралевичин,
Та пресече дете Дукадинче,
Пресече го на половината —
Това дете хич и не усети.
Тогаі се е Марко уплашило,
Та на дете тогаі отговара:
-Еі фала тебе, дете Дукадинче,
А пушнеме наши добри конье,
Да видеме чиіа е по бжрза.
А дете му тогаі отговори:
-Фала тебе, Марко Кралевичи,
Да нешто ма сжрце прегризуе.
И Марко му тогаі отказуе:
- Фала тебе, дете Дукадинче,
Те одихме по пусти пустии,
Одили сме снегове ледове,
И там пихме вода снежавица,
Та това[1]) те сжрце прегризуе;
Ха пуштаме наши добри конье,
Сас конье че да се разгрееме,
Разигра'а нихни добри конье;
Тогаі Марко на Шарко думаше:
— Бегаі, Шарко, до колко си можеш,
Іа погубих дете Дукадинче.
И дете си от конья паднало,
И на Марка тогаі продумало:
— Бог те убил, Марко Кралевичин,
Іа да знаех Марко Кралевичи,
Че тизека мене да погубиш,
Іа чех тебе з душа да уморим;
Проклет да си Марко Кралевичи,

[1]) При повтарянието на пѣсеньта пѣвецътъ казва *од неа* вм. *та това*.

От тебека нигде гроб да нема,
И Бог Марко да те не приема,
Сал да умреш и да те не знаіа,
От тебека нигде гроб де нема
Ни от тебе, ни от Шарко коньа,
Да не знаіа дека че да умреш!

Слушана отъ Вуче Ангелковъ 6 Септемврий 1887 г.

3. Марко Кралевиче, Милош и Вила Белогорка.

Ви́но пи́іу тройца іуна́ка:
Іедно́ бе́ше Крале́виче Ма́рко,
Дру́го бе́ше Ми́лош до́бжр іуна́к,
Тре́кьо бе́ше Миле́н от Топли́це.
Ви́но пи́ше и ду́ма дума́ше:
— Іу́тре, ка́жу, пресве́те Неде́ле,
Да и́демо цжрква Равани́це
Да слу́жимо свете́ литурги́іе.
Ка е било́ ра́но од зара́на,
Ка е дзвезда́ лице́ зачини́ла,
И они́ су ра́ну порани́ли,
Порани́ли пре́ко по́лье широ́ко,
Наста́доше го́ре и зеле́не,
Али Ма́рка дре́мка обори́ла,
Та не мо́же ко́нья да уіа́ши.
Па ми ви́чи Ми́лошу побра́тиму:
—Чу́іеш ме́не, Ми́лош побра́тиме,
Іа ми ви́кни тжнко̀ гласови́то
Да ега́ ме дре́мка остави́ти[1].
А Ми́лош му по ти́о гово́ри:
—Чу́іеш ме́не, Ма́рко побра́тиме,
Што іе Ви́ла у го́ре зелене,
Ка сме би́ли и два́ма ма́лечки,
Ни́е сме си и пе́сну поіа́ли
И пе́сен сжм іу бре натпоіа́ло,
Оче ме́не по глас да позна́е,
Оче ме́не мла́до да погу́би —
За това́ не сме́ем да си ви́кнем,
Да си ви́кнем та́нко гласови́то.
Іа гово́ри Кра́левичин Ма́рко:
—Ви́чи, ви́чи, Ми́луш побра́тиме,
Што іе ви́ла у го́ру зеле́ну,
Да она́ е моіа́ посе́стрима.
Чере́з[2]) ме́не и те́бе не́ че.
Ви́че Ми́лош танко гласови́то,
Едну́ш ви́че го̀ра се превжрну́ла,
Кжга́ іуна́к пе́сну повжрну́ло,
Од гора́та шу́ма попадну́ло.
Дочу́ла га Ви́ла Белого̀рка,
Ско̀ро барже на де́ла висо̀ка,
Та прече́ка Ми́луша іуна́ка,
Вжрли стре́лу, іуна́ка уте́па.
Іа́ли Ма́рко и това не зна́е,
Че́ка Ма́рко Ми́луш да му пое́,
Іа́ли Ми́луш не́ма да му пое́.
Ме́тну о̀чи Марко наза́т на тра́гове,
Ми́лош не́ма по нье́га да и́де,
Сави Ша́рца наза́т да го тра́жи,
Кжга́ наіде́ Ми́луша іуна́ка,
Бжшка́ гла́ва, бжшка̀ паі труни́на.
Паі се ски́не от ко̀нья шарено̀га,
Паі си Ма́рко Ша́рцу гово̀реше:
— Аку о̀чеш Ви́лу да ува́тиш,
Че те ра́ним ле́ба пексими́да,
Че те по̀им ви́но троіого̀теко,
Че ти ковѐм т. іа зла́тжн ко̀вжк,
Че ти ту́р м узду́ позла́тену.
Аку не́чеш Ви́лу да ува́неш,
Чу те сече́м на ма́лечке мжрвье,
Чу те ка́чим по гра́нки іе́лове.
Тжга́і говори коньа шараіане:
—Држж се мене Марко па рамена,
Ето ви́дим Ви́ла, де се скрила,
Де се скрила до іа́сното сунце[3]).
Ме́тну се Марко коньу шараіану,
Извиши́ се ви́шим под небе́са.
Ка на́близи Вилу Белогорку,
Таі говори коньа шараіане:
„У́дри, Марко, до іасното слжнце!“
Ди́жа Марко лаку топозину
Та у́дари Вилу Белогорку,
Та іу сту́ри на цжрни́ца зе̂мья.
Па іу ва́ти Крале́вичи Марку,
Па извади са́блью димиски́іу,
Да посече́ Вилу Белогорку.
А Вила му овакоі говори:
—Не мо̀і мене, Кралевичи Марку,
Ми́лоше чем на́ноге да ди́гнем.
Ста́ви гла́ву и паі бре трупину,
Па му ту́ри сва́іке-іа́ке травке,
Удари́ го ша́ком през обра́за;
Ри́пи іуна́к на іуна́чке но̀ге,
е́ма іунак да ка́же де́ка га боли́,
Нж се пла́че дека мно̀гу спа́ло,
И тога́і е Марко Вилу опушти́ло.

Слушана отъ Димо Раденковъ въ с. Филиповци (Трънска окол.) 29 Априлий 1888 год.

[1]) При повтарянието: да іуставн. [2]) При повтарянието: зарад. [3]) При повтарянието: слънце.

4. Тимишарин Гiуро, Марко Кралевич, дете Голомеше и Арапин.

Шéдба шéта Тимишàрин Гьýро,
Шедба шета, та прили́ка трáжи,
Садé òди, садé оби'òди,
Кòньу ý рака, сив сòкол нá рѫка.
Сé обидé рéдом по земьáта,
Од и́стока дорí до зáпада.
Ни́где нéма девòiкьа да нáiде,
Да си нáiде на лицè прили́ка
И на мàiкьа тоi вèрна одмèна,
И на баштà тоi верна родни́на.
Когà оiдè грàда Сѫлнчàмена,
Тàмо наiдè за сèбе прилика,
Тамо наiде за маiкьа одмена
Тамо наiде за башта роднина.
Утѫкми́л iе гиздàва девòiкьа.
Кýма кумí Мàркоте iунàка,
Пò стар дèвер Iàнкула воiвòда,
Па си нема премлàдо дèверче.
Прòговори Тимишарин Гьýро:
— Фàла тèбе, моià стàра мàле,
Одалèко девòiкьа утѫкми́х,
Одалеко града Сѫнчамена,
Кума кумих Марко те iунака,
По стар девер Iанкула воiвода,
Па си немам премладо деверче.
Проговори нему стара маiкьа:
— Фала тебе, Гьуро, мили синко,
И това ли, синко, да те учим?
Iа òмеси тоi бела погача,
Па наточи́ тоi препек раки́iа,
Па си турѝ у сви́лни дисàги,
Па си справи твоià добрà кòньа,
Па си iàхни твоiа добра коньа,
Та си поiди по равни друмове.
Коi те сретне побратим го вани,
Да ти бѫде премладо деверче;
Коi те сретне и па коi те стигне,
Ти́зе него побратим да вàнеш.
И Гьýро е маiкьа послушало,
Та омеси тоi бела погача
И наточи тоi препек ракiiа,
И си справи нему добра коньа,
Па уiахна нему добра коньа,
Та си поiде по равни друмове.
Нема нигде никого да сретне,
Ни да сретне, ни па да си стигне;
Кога оiде на краi Бело море,
На краi море у бèла песòка,
Дèка лежи́ детè Голомèше,
Дека лежи у бела песока,
Дека лежи голо голишаво.
Проговори Тимишарин Гьýро:
„Бог помàга млàди побрàтиме."
Одговàра детè Голомèше:
„Дал Бог добрò, незнàни дели́iо!"
Проговори Тимишàрин Гiýро:
— Фала тебе, млади побратиме,
Хàiде стàни низ бела песока,
Тèбе наiдòх, побратим че си ми,
Сà се жèним девер че ми бѫдеш.
Проговори дете Голомеше:
— Бог те било, незнана делиiо,
Ти ли с мене шèга че си би́iеш,
Хàiде вѫрви на кѫдè си пошéл;
Ако земем тòiа дрèбен кàмик,
Че те ýдрим у рýсата глàва,
Че искàрам твои́ цѫрни òчи.
Проговори Тимишарин Гьýро:
— Фала тебе млади побратиме,
Ià сѫс тебе шèга си не биiем,
Iàзе тебе за и́стина дýмам,
Ако нечеш за вера да ванеш,
Че се кѫлнем у дни́ у години
Ако нечеш за вера да ванеш,
Че се кѫлнéм у вели́ки пóсти,
Што постиме до сéдѫм недéли,
Та постиме за ден за Вели́кден —
И iý пости iáви че се кѫ́лнем.
Тогài са е за вèра ванало,
Тогаi стана дете Голомеше,
Излезнал iе низ бéла песóка.
Соблéкѫл iе Темишарин Гьуро,
Соблекѫл iе гýньа кубели́iа,
Та облéче дете Голомеше.
Завéде го на свои́ дворóве,
Одвéде го у лàдни одаи́,
У одаи шàрени кòвчедзи,
У ковчедзи ти́iа злáтни дрéи.
Па óтвори Темишарин Гьуро,
Па отвори шарени ковчези,
Па извади тиiа златни дреи,
Па говори Тимишарин Гьуро:
— Фàла тéбе, млáди побрáтиме,
Изби́раi си дреи спрòти тéбе.
Избрало е дете Голомеше,
Избрало iе тиiа златни дреи,
Па облéче тиiа златни дреи.
Та излéзе на високи чàрдак,
[Па говори Тимишарин Гiуро]
„Рéдома са сабли накачени".
Проговори Тимишарин Гiуро:
— Фала тебе, млади побратиме,
Избираi си сабльа спроти тебе.
И он избра сабльа спроти́ нéго,

Длъга сабльа шеснàесет пéди,
А ý ширин до чéтири педи.
Забрљмчѝ си сабльа димискѝіа.
Прòговори Тимишарин Гьуро:
— Фала тебе, млади побратиме,
Іéла на двòр у равнѝ дворове
Да избéреш лéка боздугáна.
Избрáло е лека боздугана.
Лéк боздуган сто и шесдесé òка,
Па іа везé дéте Голомéше,
Зáметна си лека боздугана,
Па му думá Тимишарин Гьуро:
— Фала тебе, млади побратиме,
'А д-іідеме у лáдни іахжрé,
Да избéреш кòньа спротѝ тéбе.
Ка улезнá дете Голомеше,
Ка улезна у ладни іахжре,
Па зáреди рéдом по коньòве,
Коіá коньа за опáшка вáне,
Сé коньове низ врàта исфжрли;
Рéд іе дошлó до Гьурова коньа.
Когá вáна коньа за опашка,
Коньа тéгли надзáт да повжрне;
А коньа са надзат не поврáшта.
До колéна ý земи уштýца,
А коньа се надзат не повраштa.
Избрáл си е Гьуровата коньа,
Оружа го и па оседлá го.
Па си іахнà Гьуровата коньа.
Итра билá Гьуровата коньа
Да коньа іе уіли̂іа кьутли̂іа,
Три пжтѝ іе ý бoi улазѝло,
Три пжти се сжс арáпе бѝло,
Та се коньа на чàркове вжртѝ.
Ка си іахнá таіа добрà коньа,
Ка го іахна дете Голомеше,
Па се збрá'а кѝтени свáтове,
Па поідòа по рáвни дрýмове.
Ка си поіде дете Голомеше,
Ка си поіде с китени сватове,
Па си лѝчи у китени свати,
Като кьосéм у голéмо стадо.
Ка минаа прес поле ширòко,
Настанáа у тéсни клисýри,
У клисури у гóри зéлени,
Излезнàл е цжрна арàпина,
Арапина стрàшна халетѝна:
Устàта му катò мáли вратá,
Очѝте му два мали пéнджери,
Нозéте му Сòлунски дирéци,
Ржцéте му, като два дирéци.
Пресретнàл іе китени сватове,
Пресретнал ги на сватове дýма:
— Фàла вие, китени сватове,
Аіде вѝіе сегà си минéте,
Сега нé чем нѝшто да ви чѝним.
Ка се вѝе отжд повжрнете,
Што зéмете дари от девоікьа,
Сé чем дари іàзе да си зéмем
И че земем гиздàва девоікьа.
Нѝкоі смéіа дýма да продума.
Проговòри дете Голомеше:
— Бог те бѝло, цжрна арапино,
'Арапино, страшна халетино,
Сéки си се от тéбека бой,
А іáзе се от тéбе не боим,
Іа не чýем, ти това што дýмаш,
По еднжж іе маікьа ни раждáла,
По еднжж че нам смжрт да си бжде
Комý вéче Гóспот че помòгне.
Заминаа китени сватове
Отидòа на мòмини двòри,
Излезнала момината маікьа,
Сви сватове дáри одарѝла,
На Маркоте кòпье костенòво,
На Іáнкула од злáто кошýльа,
На дéверче нѝшто дар не даде.
Па говори момината маікьа:
— Фала тебе, премладо деверче,
Тебе нечем ништо дар да дадем,
Тебе дарим гиздава девоікьа,
Да іа чуваш от злò по пжтишта.
Ка поідо'а китени сватове,
Ка поідо'а по равнѝ дрýмове,
Поведо'а гиздава девоікьа;
Ка минаа прес поле широко,
Настанáа у тесни клисури,
У клисури у гори зелéни,
Бог да бѝіе цжрна арапина,
Товарѝл іе петнáесе мжскѝ,
Товарѝл іе тоі тéжко имáнье,
Па си седѝ под зелéн чаджра.
Ка доідòа китени сватове,
Ка дойдоа у тесна клисура,
Бог да биіе цжрна арапина,
Уіахнáл іе коньа вирогóна,
Па претéче китени сватове,
Па ги запрé у тесни клисури.
Прòговори цжрна арапина:
— Чýете ли, китени сватове,
Дáваіте си, дар што са ви дали,
Ако дýхнем — вéтжр че ви нòси,
Ако пльýнем — порòі че ви носи.
Да ви іадéм — еднà локмá нéма.
Даваіте си дар, што са ви дали,
Сѝте сега че си погѝнете.
Сви сватове дари са си дали,
Марко даде копье костеново,

Іанкул даде от злато кошулья,
Па бегаа китени сватове,
Се бегаа еди́н не остана̀;
Сал остана премладо деверче,
И при не́го ги́здава девоікьа.
Про́говори цжрна арапина:
—Фала тебе, премладо деверче,
Даваі, каже, дар што са ти дали.
Проговори премладо деверче:
— Бог те било, цжрна арапину,
Іа́ не чуіем, ти това што думаш.
Мене не са ништо дар дарили,
Дари́а ме гиздава девоікьа,
Да іа чу́вам от зло по пжтишта,
Глава давам, девоікьа не давам.
Проговори цжрна арапина:
—Фала тебе, премладо деверче,
Даваі каже, гиздава девоікьа:
Да те духнем — ветжр че те носи;
Да си пльунем — вода че те носи,
Да те іадем — една локма́ не́ма.
Проговори дете Голомеше:
—Бог те било, цжрна арапино,
По еднжж іе маікьа ни раждала,
По еднжж че нам смжрт да си бжде,
Кому вече Госпот че помогне.
Іа не чуіем, ти това што думаш,
Іа ми стани на іуначко ме́сто,
Че да вжрльам ле́ка боздогана,
Да си ви́дим што іунаство имам.
Устраши̇̀ се цжрна арапина,
Устраши се, бо̀-ме уплаши́ се.
Скараа се до двама іунаци,
Кої по напре́д боздоган да вжрли.
Проговори цжрна арапина:
— Фала тебе, премладо деверче,
Іа че напред боздоган да вжрлим.
Кайл стана дете Голомеше.
Станало е премладо деверче,
Станало е на іуначко место.
Станало іе малко на беле́ги.
Ка ниша́ни цжрна арапина,
Ка ништани́ дете́ да удари,
Не ништани́ ко́ньу у гжрди́те.
Нел ниша́ни ко́ньу ме́джу о́чи.
Ка си вжрли с ле́ка боздога́на,
Сложи́ла се Гьу́ровата ко́ньа,
Сложи́ла се ни́чком на коле́на
И боздога̀н над не́го прелете́.
Проговóри цжрна ара́пина:
—Фа́ла, те́бе, премла́до де́верче,
Еднжж фжрли́х на изма́ма падна́х,
Аіде мо́ре ош еднжж да вжрлим.
Про́говори премла́до де́верче:
— Бог те би́ло, цжрна́ арапи́но,
Нас іе ма́ікьа по еднжж ражда́ла,
По еднжж че нам смжрт да си бжде,
Кому́ ве́че Го́спот че помо́гне.
Па си стана́ цжрна ара́пина,
Па си стана́ на іуна́чко ме́сто,
Па ниша́ни́ дете́ Голоме́ше.
Ка ниша́ни́ с ле́ка боздога́на
Да уда́ри цжрна ара́пина,
Не ниша́ни́ ка́ньу меджу́[1]) о́чи,
Нел ниша́ни́ ко́ньу у гжрди́те.
Ка се сло́жи ара́пската ко́ньа,
Он да зго́ди цжрна ара́пина.
Ка си вжрли́ премла́до де́верче,
Ка се фжрли с ле́ка боздога́на,
Сложи́ла се ара́пската ко́ньа,
Сложи́ла се ни́чком на коле́на,
Тжрка́льа се по зеле́на тре́ва,
И он сгоди́ цжрна ара́пина.
Удари го у ара́пска гла́ва,
Искара го низ си́ньото седло́,
Па си тжргна́ премла́до де́верче,
Тжргна́ло си та́іа остра́ са́бльа,
Расточи́ло са̀бльа на згла̀бове,
Па си махна́ сже о́страта са́бльа.
Дори̇̀ о́стра са́бльа да опра́ви,
На ара́пин гла́ва да одре́же,
До де́сет іе буче[2]) изспресе́кжл.
На ара́пин гла́ва одреза́ло,
По́губи си цжрна ара́пина,
Па о́дреза ара́пската гла́ва,
Па іа тури̇̀ ко́нска зоби́лница,
Па си оіде́ на зеле́н чаджра,
Та си забра́ петна́есе мжски̇́,
Товарени сас те́жко има́ньe.
Па паідоа з гизда́ва дево́ікьа,
Та си іі̇да по равни дру́мове,
Та оідо́а на Гьу́рови дво́ри.
Ка оідо́а на Гьу́рови дво́ри,
А сва́товe ду́ма са дума́ли:
— Фа́ла ві̇іе, кі̇теіи сва́тове,
До́ста пі̇хме и до́ста руча́хме,
Ха́де мо́ре ні̇іе да пі̇іеме.
Да пиіе́ме на дете́ за ду́ша,
Дево́ікьа іе ара́пин закара́л,
Погуби́л іе премла́до де́верче,
Та си не́ма де́верче да до́іде.
Тамжн са си ду́ма продумали,
И дете́ іе на по́рти чукна́ло.
До́ри оні̇̀ по̀рти да отво̀ра,
Ритна́ по́рти премла́до де́верче,
Ритна́ по̀рти, та по̀рти ѝскжрти,

[1]) При повтарянието: меджи. [2]) При повтарянието: бу́ки.

Нáкара ги у сред у дворòве,
А малѝте при къшните ошлѝ,
Па ýлезна у равнѝ двòрове,
Увéде си гиздавá девòікьа,
Па си събрá премлáдо дéверче,
Събрáл си іе кѝтени свáтове,
У трапéдза свáтове седнáа,
Па си тръгнá премлáдо дéверче,
Тръгнáло іе лéка боздогáна,
Та си бѝіе Мáрко дòбър іунáк,
Иá го бѝіе с лéка боздогáна,
Па го бѝіе и на Мáрко дýма:
— Бог те бѝло, Мáрко дòбър іунáк,
Заштò ѝдеш та си кýма лòвиш,
Кога не моіш кýма да си бъдеш,
И не мòжеш девòікьа да чýваш?
Па си вaнá Іáнкула воівòда,
Та си бѝіе Іáнкула воівòда,
Па говòри премлáдо дéверче:
— Бог те бѝло, Іáнкуле воівòдо,
Заштò ѝдеш, та се дéвер лòвиш,
Когá немòіш девòікьа да чýваш?
Па си ванà млàди младожéнья,
Та си бѝіе млàди младожéнья.
Па говòри премлàдо дéверче:
— Бог те бѝло, млàди младожéнье,
Оти ѝдеш далéк за девòікьа,
Когà немòіш девòікьа да чýваш?
Па го биіе с лéка боздогàна,
Па говòри гиздàва девòікьа:
— Ýдри, брáче, ýдри та утéпаі,
Садé немоі кòсти да потрòшиш.
Па си пуштѝ млàди младожéнья,
Па си събрà кѝтени свàтове,
Па си дàде пет азнѝ имàнье,
Па ги дàде, та свàдба правѝа,
А пет азни на девоікьа дàде,
А пет азни детé си везéло.
Па ги везé детé Големéше,
Па си оідé на краі Бéло мòре,
На краі мòре у бéла песòка.

Жоте Илковъ 31 Декемврий 1887. Мил. 173.

Отъ с. Ярлово (Самоковска Околия).

Записалъ *К. А. Шапкаровъ.*

Арватка девоікьа и триесе іунаци; Марко іа убива со превара.

(Испѣна отъ Достана Стоева, отъ сжщето село.[1])

Сèди Мàрко, та с макьа вечéра
Су'а леба и вино цървено.
Он вечера, макьа невечера;
Макьа сина сé у очи глéда.
Марко си пòтио говори:
„Бре вечераі, моіа стара мале!“
Она рекла: „Вечераі ми,
Вечераі ми, Марко, мили сине.
Тфóіа макьа милос' не вечера,
Де е макьа сина исчувала,[2]
Де е макьа іунака родила!“
Марко си поти'о говори:
„Мучи, мучи,[3] моіа стара мале!
И ти ли си сина исчувала?
И ти ли си іунака родила?
Іунак има, под мишка ме носи!“
Расплака се Марковата макьа.
Досети се Марко, вреден іунак,
Па на макьа потио говори:
„Мучи, мучи, моіа стара мале!
Не'де кажа Арватка девоікьа,
И она ме под мишка носеше,
Ама сьм іа мале, погубило;—
Ние бе'ме тріесе' дружина,
Собра'ме се под Арвата града,
Там наідо'ме една бела чешма,
На чешмата, дърво от борикьа,
На дървото, камик воденички.

[1]) Достáна Стóева, отъ село Ярлово, щерка на бáба Митра Стоева, отъ сжщото село, ми е испѣла 165 разни и прѣкрасни пѣсни тяка точно и редовно, като на книга да бѣхж писани, та да ги четѣше. Нейната чудесна поетическа паметь ме е толко удивила, щото мислыж, че едва ли ще се намѣри втора въ това отношение. А пакъ европейскитѣ слависти филолови, като критикуватъ „Веда Словена“ на С. Верковичъ, чудыжтъ се какъ единъ и сжщъ пѣвецъ ще можелъ да запомни 4.000 стихове? Тя обаче не само толко, ами може би, въ всичкитѣ ѝ, испѣни мень пѣсни, да е испѣла повече отъ 15 хиляди стихове. Нека пакъ се чудыжтъ и удивляватъ, които не вѣрватъ, или нека провѣрыжтъ, ако желаыжтъ. Лицето, за което ми е думата, е живо.

[2]) *Исчувáла* = изгледала, исхранила.

[3]) *Мýчи* = мълчи.

Чуди'ме се три'есе іунаци,
Чуди'ме се, мале, дзвери'ме се:
Кої ми тури джрво от борикьа?
Кої ми тури камик воденички?"
Провикна се козарче низ гора:
„Чудете се, триіесе дружина,
Чудете се и не чудете се! —
Штото ми е джрво от борикьа,
Това ми е Арваткьи вретено;
Штото ми е камик воденички,
Това ми е прешлен на вретено!"
А нам ни се вжрло не засфидé,
Та стана'ме три'есе іунака,
Та оідо'ме у Арвата града.
Почука'ме, на порти железни,
Почука'ме, мале, повика'ме:
„Тува ли си, Арватко девоікье?
Тува ли си море? іа излезни!
Отфори ни тоі железни порти, —
Зажени'ме Милоша іунака,
Зажени'ме та кье те водиме!"
Немало іа Арватка девоікьа,
Немало іа, мале, да излезе;
Излезна'ла по стара робинньа,
Излезнала, порти отфорила.
Проговори по стара робинньа:
„Іà елате, три'есе іунаци;
Тука нема Арватка девоікьа;
Отишла е на зѐмьа зáпада,
Отишла е, земьа да обиде."[1])
Па влезнали триіесе іунаци,
Наславиле от добри-те коньe.
Па поби'а тиіе буіни[2]) копье,
Навезали[3]) ниіни добри копье;
Чекáли са Арватка довоікьа.
Кога' било у нош, у полунош,
Загреáла една іасна дзвезда,
Загреала од земьа зáпада,
Греом грее, на порти догрее.
Та не ми е таіа іасна дзвезда,
Нело ми е Арватка девоікьа,
Па влезнала у равни дворове.
Нарипали триіесе іунаци.
Арватка им потио говори:
„Добре дошли, три'есе' іунаци."
„Добре нашла, Арватка девоікьо!
Зажени'ме Милоша іунака,
Зажени'ме, за тебе доідоме,
Доідо'ме, та че[4]) те водиме!"
А она се, море, зарадува, —
Искачи ги високьи чардаци,
Започели вино да си пиіа.
Тжргна сабьа Марко, вреден іунак,
Тжргна сабьа, там да іа погуби.
Арватка се, море, разльутила,[5])
Земала си троостру[6]) камджиа,
Та забрала триіесе іунáци,
Накара ги у кале Арватцко,[7])
Накара ги, та ги затфорила,
Та лежали до ден, до Велигден.
Кога било на ден, на Велигден,
Излезнали Арваткьи девоікьи,
Излезнали, оро да играіа.
Нема іунак, оро да си води.
Пожали се Арватка девоікьа:
„Іá си имам триіесе іунаци,
Че извадим, оро да си вода!"
Извела ги Арватка девоікьа.
Немогли са оро да и вода
Па земала троостру камджиа,
Накарала ги у кале Арвацко,
Накарала ги, па гьи затфорила;
Па е ошла оро да си вóди.
Закукáло піле кукавица,
Закукало на джáмна пенджéра;
Мáлко кýка, аль пòвече дýма.
Си-те си ги на влакно[8]) изведé,
Сал останá Марко врéден іунáк
И нѐгова шàрца, добрá кòньа,
Па си дошлà Арвàтка девòікьа;
Штó да види, море, што да чýе? —
Избегнàли триесе іунаци,

---

[1]) *Да обиде* = да обвидя, да обиколи и види. Сѫщата рѣчь *„обиждамь"* употрѣбява се въ Македония съ това значение; а още значи и *опитвамъ* Ела двáтя ние да се обидиме т. е. да се опитаме, да си опитаме силитѣ си, кой когó ще надмощи.

[2]) *Бýйни копье* другадѣ е казано: *бойно кóніе.* Послѣдното, по всѣкоя вѣроятность, е пó-право, като произведено отъ *бой.* А пакъ другадѣ изъ пѣснитѣ се срѣща: „пушка бýйлия", т. е. бýйна.

[3]) *Навезáли* = навързáли.

[4]) *Че* = ще. Въ Ярлово казватъ: *чем, чеш, че,* а въ г. Самоковъ: *кьéм, кьеш, кье.*

[5]) *Размутúла* — разсърдúла, както се казва и въ Охридъ.

[6]) *Трóостру* въ другъ единъ вариантъ казано е: *„стрдос трой"*. Кое отъ двѣтѣ е по-право, не могѫ да знаѭ точно, но чини ми се, казаното въ втория вариантъ; защото явно се види, че то произхожда отъ: „три и остро" *трóостру камджиé,* камшикъ който има три остроти, т. е. три върхове.

[7]) У другъ вариантъ е: алатцко халатцука, т. е. чудовищно.

[8]) *Влакнó* = косъмъ.

Сал останал Марко вреден іунак
И негова шарца, добра коньа.
Разльути се Арватка девоікьа,
Вра̀на коньа на голина[1]) іавна,
Та одгони триесе іунаци.
Погледал е Марко, вреден іунак,
Какфо̀ си е бра́ви[2]) отфораіа,
Какфо си е брави затфораіа.
Па се справи[3]) Марко, вреден іунак, —
Премьени се ру̀о калугерско,
И загжрна́ кожу̀в калугьерски
И си турил ка̀па калима́вка
И си зема̀ Марко патерица,
Патерица, Марко, позлатена;
Па се качи на добрата коньа,
Па си оіде́ по ра̀вни друмове,
Та е стигна́л Арватка девоікьа.
Арва̀тка му по̀тио говори:
„Аіде, а́іде, цжрно калугьерче;
Аіде, аіде, да си бжрзиме.“
А о̀н ре́кол: Та́ком Бо̀га,
Таком Бога, гъиздава девоікьо́!
Іа неможем с тѐбе да се бжрзим,
Мо̀іа коньа, коньа аджамиа,
Тфоіа коньа, коньа акаллиіа.“
Проговори Марко, вреден іунак:
„Таком Бога, гъиздава девоікьо!
Не́што ти се чижма подмакна́ла,
Подмакнала на но̀га десница,
Наведи се, чижма да потжргнеш.
Измами се Арватка девоікьа,
Наведѐ се чижма да натжргне.
Он извади лека боздогана,
Та а удри та́нкьи половини,
Де́ка у[4]) се джубѐ раздваіаше,
Од едно́го, два́мина стана́ла.
Па си зема́ она добра коньа,
Та одгони триесе іунака.
Ка видо̀'а Маркоти іунака,
Они пишта́ като льу̀ти змии.
Марко си им потио говори:
„Не бо̀іте се, триесе іунаци!
Сега́ не́ма Арватка девоікьа!
Погуби си Арватка девоікьа.
Па си ошли до́ма, на дворове.

Отъ с. Джибени (Костурско), Македония.

Доставилъ *К. А. Шапкаровъ.*

1.

Іанкула войвода пограбва бела Магда Арбанашка за стари Новака.[5])

Се собра́ле, се набрале[6])
Сфи́ кральо̀ви и бано́ви,[7])
Да ми іаде́,[8]) да ми пи́е
Мушафе́ре да ми пра́ве.
Му[9]) гово̀ри стари-Но́вак:
„Аі кральови и банови!
До́лна зе́мьа, Арбана́шка,
У̀тре и́ма го́лем сеи́р, —
Дево́ікьи-те о́ро и́гре,
Момчи́ната[10]) ка́мен фжрге,

[1]) *На голи́на* = на голо, т. е. безъ сѣдло.

[2]) *Брава, брави* = катанци, вратни куфари; по цинцарски: *брави*.

[3]) *Се справи́* = се приготви́.

[4]) *У* или *іу* = дат. пад. 3 = лично мѣстоим. ж. р. ед. ч. = *и́*.

[5]) И на тави пѣсень до сега не съмъ срѣщалъ вариантъ другъ въ до сега издаденитѣ сборници или период. списания. Записвачътъ и, Търнко Поповъ, отъ сѫщето село е единъ отъ най-родолюбивитѣ учители и ревнитель на народ. умотворения. Неговитѣ страдания не сѫ малко, нъ не имъ тукъ мѣстотото да се опишѫтъ.

[6]) Ударението въ Костурския говоръ е тоже неподвижно: то обича всѣкога прѣдпослѣдната сричка на рѣчьта, както ще се види и отъ наложената тукъ пѣсень.

[7]) *Кральо́ви, бано́ви;* въ Костурско, както и въ Дебърско прѣдпослѣдната съглас. *в* въ окончанието не се изостави, както по другитѣ западно македонски мѣста.

[8]) *Іаде́, пи́е* = вм. *ядѫт, пиѭт.* Въ Костурския говоръ 3 лиц. мн. ч. наст. вр. у глаголитѣ окончава на *е* вм. *іат, ѫт,* или *ат,* т. е. съ измѣнение прѣдпослѣдната гласна на *е* и безъ крайната съгласна *т.* Това послѣднето става и въ Ярловския говоръ, въ Самоковско, както видѣхме по-горѣ.

[9]) *Му=им.* 3-то личното мѣстоимение въ Костур. говоръ нѣма множеств. число, както много пѫти ще срѣщнемъ въ Костурскитѣ пѣсни. Сѫщето се срѣща обаче и въ други говори.

[10]) *Момчина.* Въ всичкитѣ западно Македонски говори имената отъ ср. р., съ окончание *е,* прѣимущественно умалителнитѣ и ония, съ окончание *че,* мн. ч. имѫтъ не на *та,* както у другитѣ български говори, а не *на*; както: *теле, телина,* а не: *телета: іагне, іагнина; момче́, момчина: момиче, момичина; девойче, девойчина;* (Въ Прилѣпъ *момчиньа, девойчиньа* и пр.) *петле, петлина; море, мо́рина* и пр.

Ста́ри старци сеир чи́не.
Бе́ла Ма́гда на́прет тжрга,
Напрет тжрга со три та́нци,
Со три танци ороберци.[1])
Ко́і іе си́лен, коі іе вре́ден,[2])
Да м доне́си бела Магда,
Кье м ари́зам Румели́іа,
Румелиіа и Влахи́іа!“
Іанку́лчето му говори:
„Бо̀г те у́бил, стари ву́іко![3])
Шчо́ іа́ та́ксфаш дедовни́на?“
Се́ наіа́ди стари Новак,
И од но̀во ми изви́ка:
„Кої іе ка́джр, коі іе вреден,
Да м донеси бела Магда,
Кье м аризам Румелиіа,
Румелиіа и Влахиіа!“
Се наіа́ди[4]) Іанкулчето,
Су́рва[5]) до́лу, зе́мен авур,[6])
Да́ подсе́дла бжрза ко́нья,
Му говори стари Новак:
„Аку Іа́нкул са́м ми о̀ди,
Рече́те му да не зе́ва,[7])
Да не зева сфо́іта ко̀нья,
Оти му іест аджами́іа;
Нека зева мо́іта конья,
Оти ми іе́ст[8]) унерлиіа!“
Іанкул ни́кої[9]) не пошчу́ка,[10])—
Си іа вьа́вна сфоіта конья,
Си іа вьавна и отиде
Арбанашка пу̀ста земья;
И му ре́че: „Бог пома́гал,
Долнозе́мци, Арбанафци!“
— „Добре до̀іде, до̀бжр іу̀нак,
Добжр іунак, горно̀земец,
Сле́зи, іунак, от конья-та,
Да ми фжрлиш ма́лце камен,
Кої шчо фжрге наши момци!“
Су́рва Іанкул от конья-та,
У́дри маждрак во земьата,
Вжрза конья за маждра́ка.
Му да́дое[11]) те́жок камен,
Тѐжок камен, шчо тегле́ше,
Шчо теглеше три́ста оки.
Сфи момчина го фжрлие,
Го фжрлие до краі гра̀да,
Тоі го фжрли во сред[12]) града,
Та раси́па[13]) до три маѐли.
Ми скочи́е сфи́те ста́рци,
Сфите старци и стари́ци,
Си оіdо̀е сфи по до́ма,
Да си пу́ле те́іни кжшчи.[14])
Вьавна Іанкул бжрза конья,
И му рече: „Бе́гаі, коіну,
„Бегаі, коіну, да бегаме!“
Конья не́му одговори:
„Бре́ Іанкула, мла́д Іанкула!
Не сме до́шле да бегаме,
Тук[15]) сме дошли[16]) іунер да сториме!“
Іанкул коіну одговорил:
„Пули,[17]) коіну, шчо стори́'ме,
Шчо стори'ме, — душегу́біе!“[18])
Іунак Іанкул іа заигра,

[1]) *Оробе́рец* = който умѣе да бере хорото, който добрѣ играе. Въ Охридъ *о̀робар*, който обича да играе, слѣд. и добрѣ играе.

[2]) *Вре́ден* = достоенъ, каджрен. Съ това значение тая рѣчь е въ употрѣбление на всѣкждѣ въ Македония; а значението ѝ *врѣдителенъ* никакъ у насъ не е познато.

[3]) *Ву́іко* = майчинъ братъ, *у́йкьа*; послѣдната форма, която е въ употрѣбление у другитѣ български говори, въ Македония никакъ не се слуша, а всѣкога първата: *ву́іко*.

[4]) *Се наіа́ди* = хвати го іадъ, се разсърди.

[5]) *Сурва* = слезе, отъ *урнвамъ, събирямъ*.

[6]) *Авур* = ахжръ.

[7]) Да не *зе́ва* = Да не зима.

[8]) *Іест* = іе.

[9]) *Ни́кой* вин. пад. вм. *ни́кого*.

[10]) *Не пошчу́ка* = не послуша, не ще да знае какво му говорятъ.

[11]) *Да̀дое* = дадоха.

[12]) *Сред* = срѣди.

[13]) *Расипа* = развали, събори.

[14]) Въ западна Макед. само въ Костурско казватъ: *кжшчи*, и всѣкждѣ другадѣ: *кукьи*.

[15]) *Тук* = туку, но.

[16]) *Дошле* и *дошли*; послѣдната форма рѣдко се слуша въ Македония, и то къмъ источната страна, отъ Кукушъ на тамъ, а въ западната всѣкога се употрѣбява първата форма съ оконч. *е*.

[17]) *Пу́ли* = гледай, виждь. Съ това значение глаг. *пульжм* се употрѣбява въ Костурско, Леринско и Воденско; а другадѣ по Македония сжщиятъ глаголъ значи: имамъ очитѣ си отворени, безразлично да ли гледамъ или не, т. е. еднакво съ грьцкото: κοτάζω а не и съ βλέπω..

[18]) Рѣчьта *душе́губіе* употрѣбява се и въ Охридъ.

Іа заигра бжрза коньа,
Та іа фати бела Магда,
И іа фжрли зат коньата.
Сфи момчина се фтурі́е,
Потжрча́е, се вжрна́е;
Ру́со Пе́тре не се вжрти,
Туку тжрчи и се мжчи.
А Іанкула му говори:
„Аі ти, іунак, добжр іунак!
Сфи, шчо тжркòе, се вжрнае;
Аі и ти, бре, ми се вжрни,
Да н погу́биш сфоіта млада!“
Бела Магда му говòри:
„Не го гьйбаі,[1] завалди́а;
Това іест моето армасни́че.“[2]
Му говори млад Іанкула:
„Аі ти, іунак, добжр іунак!
Вжрни се, оти кье погу́биш,
Кье погубиш тфоіа младос.“
Бела Магда му говори,
Му говори на Іанкула:
„Кої шчо си еме, бре, сака́'ме,
Така си се погоди́'ме.“
Млад Іанкула іе говори:
„Мори Магдо, бе́ла Ма́гдо!
Іаз за мѐне не те но́са;
Тук те носа за вуіка ми.“
Та́іа фати, да ми плачи.
Кральови-те си рекò'е:
„Дѐ ми грѐди[3]) ма́лко мжнгла,[4])
Малко мжнгла,[4]) ле́тна рòса.
Се опу́ли стари Новак,
И му рече на кральови:
„Таіа не іест сйна мжнгла,
Нито ма́іска летна роса,
Туку ми іест млад Іанкула.“
Ешче[5]) рѐч-та не доре́че,
Доіде Іанкул и доне́се,
И донесе бела Магда:
„На́ти, ву́іко, бела Магда!“
— „Аі ти, вну́че, бре Іанкулче!
Не́ка ти іест аризана
И од Бога и од ме́не.“
— „Бог те у́бил, мòи вуіко!
Іаз не са́кам бела Магда,
Ту̀ку сакам да ми да́диш.
Да ми дадиш шчо ми та̀кса!“

Записалъ учит. Т. Поповъ. Испѣна отъ 100 годишний старецъ Станиша, отъ с. Джмбени.

Отъ Градоберъ (Солунско).

Доставилъ *К. А. Шапкаревъ.*

—

Крали-Марко иска съ измама да убие дете Дикатенче, нъ не сполучва[6]).

(Записалъ Солунс. уч. А. Бираковъ).

Крали-Марко ка' си вечерал,
С' една іасна дзвезда си прикажувал[7]):
„Дзвездо, дзвездо, вечернице!
Даль има по-іунак од мене?“
И дзвездата му зборувала:

[1]) *Гьйбам* = закачамъ нѣкого.

[2] *Армасниче* = годиниче. Въ Кукушко и Костурско годежа наричатъ: „*армас*“ отъ гръцкото ἁρμόζω; а въ Охридъ *строй* и годеникътъ *свършеникъ;* другадѣ пакъ *тжкмежъ* и *тжкменикъ*.

[3]) *Греди* старобългарско = съхождя. Тая рѣчь се употрѣбява въ Костурско, Леринско и Рѣсенско.

[4]) Европейцитѣ слависти още нека се съмнѣватъ въ сжществуванието на *ринезма* у южно македонското наречие, а особито у Костурското (Знач. и задач. на нашата етнография отъ Д-ръ И. Шишманова, стр. 76), а ние нѣмаме нужда отъ друго потвърждение при живото потвърждение на рѣченото население (с. н. с. кн. XIX и XX стр. 257—258). Който има нужда отъ други, по-вѣрни доказателства, нека стори единъ трудъ да отиде лично въ Костурско, особито у село Джмбени, кждѣто отъ самото име на селото ще се увѣри въ неоспоримостьта на казаното ни сега и другожь. Отъ думата *джбъ*, която тамо се наговаря *джмбъ*, излегло е името на селото, Джмбени. Тамъ ще чуе още: *зжмби, гржнди, грнда, гржмбица, пенть, ржнка, мжнки, мжнгла,* и много още други.

[5]) *Іешче*. Никждѣ другждѣ въ Македония тави форма не се слуша. Въ цѣлата почти запад. Македония казватъ *уште*, а въ Кукушъ *онте*, или *йоще*; само въ Костурско чуе се *іешче*.

[6]) Срав. Милад. н. No. 121. Тази пѣсень тукъ прилича да е повече като приказка или разказъ отъ колкото пѣсень. Нъ азъ іж писахъ колкото за да се види говоря на селото отъ кждѣто е чърпана.

[7]) *Прикажувал* = разговарял се.

„Има, Крали-Марко, има;
Има на ,Дикатенска земья
,Дете ,Дикатенче на седжм години,
И седжм ката от теб по-іунàк.“
Си прижальал Крали-Марко,
Си наседлил коньот и кинисàл,
,Да шета, да іа наіде ,Дикатенска земья.
Ка іе наіде̇л ,Дикатенската земья,
Тамо, близу, имало едно село,
И утишел при селото,
И видел на един двор, шчо играет деца,
И го чекат на ,дете ,Дикатенче,
За да ходат на школьото.
Крали-Марко им іе рекал:
„,Даль го знаіте на дете ,Дикатенче?
,Даль го знаіте кжде си седе?“
Тие му рекле: „,Дете ,Дикатенче
„Си седе на горната страна на левата;
Неговите порти са от алтжи полеіани,
Неговите калджрми сж от злато позлатени.“
Крали-Марко отишел на портата:
Три-пжти викнал, три-пжти тропнал,
Не орорили; си префжрлил преку дзиджт,
Видел, алаікьите му ручок [1]) му готфат;
,Дете ,Дикатенче распашано спие.
Маіка му при него седе и мухите му бране.
Крали-Марко рекал: „добжр-вечер,
„,Добжр-вечер, ,Дикатенчино маіко!
Со него имам многу мерак да ше̇там.“
Маіка му му рекла: „Кжде е вреден,
„Кжде е вреден дете ,Дикатенче,
Конь да вьаха, остра сабьа да джрже?“
Станало дете ,Дикатенче
И рекло: „Мале, наседли ми коньот;
„И іаз имам мерак да шетам,
,Да шетам со стрико Крали-Марко.“
Маіка му му наседлила коньот,
И му ,дадела [2]) острата сабьа,
Кьинисале да шетат со Крали Марко.
Кà отишле до стрет пжтот,
Крали-Марко ху е рекал:
„,Даль ти се пие, дете ,Дикатенче, вода?“
,Дете ,Дикатенче му рекло:
„Ми се пие, стрико Марко.“
Крали-Марко му е рекал:
„Іа, кжд йма вода, наведце [3]) да пиш.“
Ка' се наведе и дете ,Дикатенче,
Махнал Крали-Марко со сабьата:
От дете ,Дикатенче коньот удрил на колена.
Крали-Марко неможел да у̇дре.
Ка станал дете ,Дикатенче,
Му рекал на Крали-Марко:
„Така не се маха, стрико-Марко!
Ка махнал дете ,Дикатенче,
Седжм стжжена го закопи̇л во зе̇мьата.

Отъ с. Банско, (Разложско), Македония.

Записалъ *Геор. Разлоковъ*, ученикъ отъ висшето училище.

—

Убийството на Момчилъ юнакъ.

Оі Мумчи̇ле, Мумчиле іунàче!
Нубулéа [4]) се Мумчилица млада,
Та на Мумчил гувòрене:
— Оі, Мумчиле, Мумчиле іуначе!
Іа йди си у гòра зелена,
,Да ми лòвиш ,дивéтина [5]),
А тоі си й вели̇й одгувòри:
— Оіле и ти млàда Момчилице!
Іа иди си дòлу ф'іажрету [6]),
Та йзбери Шàрца кубилиіца!
Тà е флеазла млада Мумчилица.
Та е флеазла долу ф'іажрету,

[1]) *Ручок*=обѣдъ. Така изговарятъ тази рѣчь въ Кукушко и Солунско, а по западна Македония: *руче*.

[2]) *,Дадели*=дала.

[3]) *Наведце*,=наведи се. Въобще говорътъ на тази пѣсень е Кукушки.

[4]) *еа*, дѣто се срѣща въ тази пѣсня, стои вм. *ѣ* и се изговаря заедно, слѣто.

[5]) ,Дивечь. [6]) Конюшня, вм. яхжрето.

Избра́ла е Шарца кубилица,
Избрала іа ѝ іа уружа́ла,
Та а[1]) іаана́[2]) Мумчил до́бър іунак,
Та утѝде у го́ра зеле́на,
Да уло́ви пѝле диветина.
Куга́ бе́аше Мумчил добър іунак,
Куга беаше у по́ле широ́ку,
Удгуво́ри Шарца кубилица:
— Оі Мумчиле, Мумчиле іуначе!
Обърни кѫх поле широку!
Да си вѝдиш каквѝ льу́де ѝдаа[3]),
Та фдѝгаа та́а те́вна[4]) магла́,
Таа тевна магла, магла и пра́уве[5])
Баіра́ци им кату́ че́ста гора,
А маждра̀ци кату те́вен о́блак.
Мумчиле, те́бе кье пугѝнаа[6]).
А то́і си и ве́али утгуво́ри:
— Оіле и ти Шарца добра коньу!
Бърже, бързаі дума́ да си ѝдем!
Отгуво́ри Шарца добра конья:
— Оіле и ти, Мумчиле іуна́че!
Бо́г да бѝие твоіе́ първу льу́бо,
Кье́[7]) ми іе крильата путстриглу,
Та не мо́га с те́бе да си фръкна!
А тоі си ѝ ве́али удгуво́ри:
— Чини гаіре́т, Шарца кубилице,
Чини гаіре́т ду дума́ да идеш!
А тиіа́ му веали удгувори:
— Оі Мумчиле, Му́мчиле іуначе!
Бог да биіе твоіе първу льубо,
Кье ми іе но́зеате укувалу!
Та стигна́а ду ниіните[8]) по́рти.
Удгувори Мумчил добър іунак:
— Оіле и ти се́стру Еврусиіу!
Іа излеази ми бърже утвори,
Бърже слеази, се́стру Еврусиіу,
Кье мене кье мла́ду пугуба́а,
И кье те́бе мла́ду зальу́баа!
Утгуво́ри сестра Еврусиіа:
— Оіле и ти Мумчиле іуна́че!
Бог да биіе твоіе́ първу льубо,
Кье кье ми іе ру́си ко́си
За дзит закува́лу!
И пулите за църната земьа́!
Кльу́чуве іе у буна́р фърлила!
А тоі си ѝ веали утгувори:
— Чини гаірет, сестру Еврусиіу,
Та сле́ази ми мари утво́ри!
Ага тиіа́ по́рти утво́реше,
Не́гуви душма́не напъниа,
Та му утсе́акуа глава́та,
Та узе́а Мумчилица млада,
Та фле́авуа у Мумчилуви двори,
Та седна́а на Мумчилуви ста́и,
Ка седнаа и стаи испрупа́дна.
Узе́а чеа́ша и чеаша испусна́а,
Зашчо́ бе́аше чеаша фно́гу те́шка,
Фногу тешка сто́ и два́есе ока.
Тога́і ве́лат не́гуви душмане:
— Оіле виіе, бре мла́да дружина!
Тьа погу́би то́а добър іуна́к,
Та на́с ле не кье́ да пугу́би!
Та пупита́а Мумчилица:
— Да ли иска слу́жба да ми слу́жи,
Е́ли иска за све́аш да ми све́ати.
Избра̀ла е Мумчилица,
Избрала е свете́нету,
Та а запалиа с катра́н,
Та ми светила три дни и три нощти,
А тиіа[9]) іали и пили.

Слушана отъ Пелагия Х. Поповъ.

Отъ Котелъ.

Записалъ *Г. Кировъ.*

1. Величко[10]).

Чи стана стана[11]) Виличку[12]),
А чи при Бонча[13]) утиди[14]);
А чи на Бонча думаши:
— Бати ле бате, Бончу льо,

[1]) *а* вм. ѭ вм. п. ед. ч. ж. р. мѣст. *тя.* [2]) Яхна. [3]) Идѫгъ. [4]) Тъмна. [5]) Прахове. [6]) Погубятъ. [7]) Кіе́ = че = що. [8]) Нихнитѣ = тѣхнитѣ. [9]) Тіiа = тѣ.

[10]) Въ 1867 год. Х. Димитровата чета се расхождаше изъ Котленскитѣ балкани. „Дѫбравата“ е курия, на растояние повече отъ $1^1/_2$ часъ и захваща отъ с. Градецъ до с. Мокрянъ. Величко бѣше младъ и хубавелякъ момъкъ, който що бѣше се засилилъ въ търговията си. Единъ на майка и баща, почиташе се отъ съгражданитѣ си твърдѣ много. Убийцитѣ му мислѣли, че той билъ турчинъ, като е тананикалъ маането облеченъ въ турски дрѣхи. На погрѣбението му въ Котелъ сѫ присѫтствували нѣколко души отъ четата, които открито искавали съболезнованията си на майката на покойния и съжалявали твърдѣ много прѣдъ населението за погрѣшката. Майката на покойния е още жива въ Казанлѫшкия женски манастирь, да се моли за спасението на душата на едничкия си синъ Величко.

Іа ми даі, бате, іа ми даі
Товито кончи хранину,
Кончиту с синьуту сидло[1],
Мишиняните[2]) дисаги
С пиринчаните куфари.
На панаирьжт шж[3]) идж,
Бончу льо, шж ти дунисж:
Цигаре и табакера,
На булката ти маргарит.
Чи стана Бончу, Бончу льо,
Та си кончиту изведи,
Чи гу усидла убузда,
И гу хубаву накичи,
На Виличка гу првводи,
Да иди на панаирьжт
На Карнубашки панаирь.
Виличку дума маіци[4]) си:
Маіну ле стара, маіну ле,
Іа ми даі мамо дрехити,
Дрехити османлиіскити,
И ми даі пушка буіліиа
И ми даі чифте пиштови
На панаирьжт шж ида.
Виличку мама думаши:
—Виличко миличак, маіци,
Ни худи тжзи година,
Тжзи гудина і размирна,
Тузи[5]) и лето хаідушку,
Шж та[6]) Величку убиьжт.
Нема та мама прижалеі,
Чи ти си един на мама
За мумче и за мумичи.
Виличку дума маіци си:
— Шж пода[7]), мамо, шж подж,
Разбрал сжм, мамо, разбрал сжм,
Чи жильазуту и ефтину,
Шж ида да гу прикупьж.
Чи стана стана Виличку,
Чи си дрехити сжблечи,
Турски си дрехи ублечи,
Альана феса накриви,
С синьа са кжрпа привжрза,
Нарами пушка буіліиа,
Припаса чифте пиштови,
Чи си кончиту вжседнж,
На панаирьжт да иди.
Виличку мама думаши:
— Кої ти е мама другарьжт?
Виличку дума маіци си:
— Маіну ле, стара маіну ле,

[11]) Буквата *а* въ двата слога има нееднакъвъ гласъ. Въ първия *ста* чува се каквото *е* въ фр. язикъ съ острото ударение; а слогътъ *на*, гласътъ *а* е каквото между *а* и *ж* т. е. като да е съ тежко ударение. Ударението на думата е на послѣдния слогъ.

[12]) Изобщо гласътъ *о* въ Котленско нарѣчие, когато се намира подиръ гърленитѣ *г, к, х* или прѣдъ устненитѣ се измѣнява на *у* твърдо. Членътъ *то* срѣденъ родъ тъй сжщо е съ *у* остро. За буквата *о* може да утвърдимъ, че въ тукашното нарѣчие несжществува, а винаги, и то по строго опрѣдѣлени фонетически правила, се измѣнява ту на *у* твърдо, остро или протежно. Ясния или сжщинския й гласъ може да се забѣлѣжи въ еднosложнитѣ думи, когато се намѣрва между съгласнитѣ, каквито и да бжджтъ тѣ. На пр. *столъ, дворъ, конь, долъ* и пр. Гласътъ *о* се промѣнява на *у*, щомъ приведенитѣ думи се обърнжтъ въ множественно число; тъй, *двурови, стулови, куне* и пр. въ мн. ч. Още гласътъ *о* се чува въ имена отъ ср. р. когато сж двусложни и когато се намира въ послѣдния слогъ на думата, а ако е въ първия слогъ и въ началото гласътъ е *у* твърдо; на пр. *сенó, млекó, селó, ухó* и пр., за втория случай имаме *уко* вмѣсто *око* и пр.

[13]) Буквата *а* слѣдъ мекитѣ съгласни *ж, ч, ш* има гласъ между *а* и *я* т. е. толкова меко, като да е половината отъ гласътъ на *я*, тъй както малкото *і* отъ *и*.

[14]) Всички глаголи отъ което спрѣжение и да сж, въ настояще време и въ минжлитѣ времена, вмѣсто да удържатъ гласътъ *е* въ съотвѣтствующитѣ лица и числа, замѣняватъ го съ *и* чисто, на пр. *думаши* вмѣсто *думаше, хлопахми* вм. *хлопахме, играхми* вмѣсто *играхме* и пр.

[1]) Въ двусложнитѣ имена тамъ, дѣто буквата *е* е приета въ коренътъ, споредъ тукашното нарѣчие, тя е положително замѣнена съ *и*; тъй на пр. *чило, сидло, дрибно, мико, пиро, мисо, сило* и мн. др. Това измѣнение, като да има влияние върху думата щото ударението й да бжде на послѣдния слогъ и слѣдователно да спави ясния гласъ на *о*.

[2]) Безъ исключение членътъ въ мн. ч. *тѣ* е *ти*, като: *дисагити, кравити, конити* и пр.

[3]) Бждяще време на глаголитѣ се образува винжги съ *шж* вм *ще* или *щж*.

[4]) Дателниятъ падежъ отъ старобългарския езикъ е спавенъ само въ нар. умотворения, а не и въ говоримия язикъ.

[5]) Показателнитѣ мѣстоимѣния: *туй, това*, които да означаватъ родоветѣ на имената, въ котленското говоримо нарѣчие, не сжществуватъ. Винаги си служжтъ съ показ. мѣстоимѣние отъ м. р. *тозъ*: на пр. казватъ *тозъ пиро, тозъ конь* и пр. и пр.

[6]) Мѣстоименията *ме, те, се* се изговарьжтъ чисто на *ма, та, са*; на пр. *били ма, минж са, хранжтъ та* и пр.

[7]) *Пода* е бждяще вр. отъ глаголътъ *идж*. Тази форма се запазва и въ повелително наклонение 1-во лице мн. число на пр. *хайде да подимъ* вм. да идемъ.

Другарьт ми и пушката
Пушката и пиштовити.
Ни бoi са, мамо, ни бoi са,
Мени ми ништу ни става,
Шѫ ида и шѫ си дода.
Ачи Виличку замина,
На напапрьт утиди.
Худи Виличку и дуде,
Кату са назакь врѫшташи,
Чи дуде ду Дѫбравата.
Из Дѫбравата вървеши,
И си високу пеѭши:
Цони ле Тинювичина,
Тинюва Цоне Визирьт,
Визирьт Тиню ризилът,
Зашто си, Цоне, пубегна
Уд Бонча Цоне поп Вичув
Ф нидельа на момьанити.
Кѫту тѫс песинь дувѫрши,
Туреку си маане захвана.
Като пеѭши вървеши,
Тѫнка сѫ пушка испусна,
Чи гу ф чилоту удари,
Ф чилоту мижду веждити.
Тoi са ут коньт прифѫрли,
Ачи високу извика:
— Отидух сирак-сиромах,
Клета му душа проклета,
Коiту мама си ни слуша!
Iазѫк и за кугoi iазѫк,
За моiта мама i наi-iазѫк:
Тьа ни ште да ма прижалеi,
Чи аз сѫм един на мама,
За мумче и за мумичи,
Коiту гу уби кату чу,
Чи дума Величку бѫлгарски,
Тиi са сами стриснаха,
Един си други думаха:
— Шу стурихми направихми,
Нiі Бѫлгарин погубихми!

2. Обискъ въ кѫщата на Х. Димитра[1]).

Чи стана iузбашiата,
У Марiкини утиди,
Чи на Марiка думаше:
— Марiке, бела бѫлгарко,
Нешто шѫ да та попитам,
Правичку да ми убадиш.
Кѫде i, Марiке, бакьу ти,
Бакьу ти Хаджи Димитар,
Кѫде бакьу ти утиди?
Марiка дума iузбаши:
— Гьаду льо iузбаши ле,
Бакьа гу нема тукàна,
Тoi си на долу утиди,
На долу, долу ф пулету,
Сиви гуведа да бире,
Сѐ отбур крàви iалуви
И белоглави биволи.
Днеска и бакьу тукана
И утри i бакьу ду плàдни.
Iузбашiата i думаши:
— Марiке, бела бѫлгарко,
Кату си дòди бакьу ти,
Да додиш да ни убадиш
Малку штиш хизмекь да сториш,
Гульам штиш бакшиш да зѫмниш
Ут мени и ут пашата.
Чи си iузбаши утиди.
Марiка i гори вѫзлезла,
И при бакѫ си утиди,
Чи на бакѫ си думаши:
— Бати ле, Хаджи Димитре,
Тѫрси та iузбашiата,
Речи ми iузбашiата:
Марiке, бела бѫлгарко,
Кату си доди бакьу ти,
Да додиш да ми убадиш,
Малку штиш хизмекь да сториш,
Гульам штиш бакшиш да зѫмниш,
Ут мени и ут пашата.
Марiкин бакьу думаши:
— Марiке мила бакьува,
Iа даi ми мори, Марiке,
Iа даi ми пушка буiлiа,
И устрà сабьа фрингiа,
И ми даi чифте пиштови,
Хубаву да са накича,
Чи шѫ утрешта да мина.
Чи стана Хаджи Димитар,
Ублечи дрехи iунашки,
Нарами пушка буiлiа,
Запаса сабьа фрингiа,
Чифте пиштови сребѫрни,
Чи са хубаву накичи,
Ачи вѫв Влашку утиди.

[1]) Не можахме да узнаемъ въ коя именно год. е станѫлъ този обискъ. Прѣдполага се, че той е билъ още въ началото, когато Х. Димитъръ се е рѣшилъ постоянно да се занимава съ хайдутлукъ: тъй като въ подирнитѣ си прѣбивания въ гр. Сливенъ той и неговитѣ ятаци сѫ вземали всичкитѣ мѣрки за тайното му укриване.

II.

1. Тълкувания на природни явления, разни народни вѣрвания и прокобявания.

Отъ гр. Прилѣпъ.

Записалъ *Марко К. Цѣпенковъ.*

1) Колко луге што имало на зéмньава, толку и *дзвезди* имало на нéбеси — на секоі чоек и дзвезда. Кога ке умрел чоек, ке паднала и звездата му.

2) *Сонцето* неіáдело два пати во двáесет и четири саати, како лýгето; ами еднаш óдвечер нáвечер, кога си одело дома, како аргатите од нива. Вечéрата негоа била: по еден котел млеко надрóбено со леп.

3) *Како пукнала пченицата от просото.* Во пролет го однесе́ле прóсото да го сеат. И помѝнало по краі една зелена и баіеги голема пченица. „Еі ди просо еі," му рекла пченицата, „мене ке ме жниіат, ти сега ке се сеиш." Просото ништо не му прогоѓрило. Го посеале и бжрго бжрго порасн̂ало и узреало. Го ожнале и го тоариле на кола, за да го вжршат. Го поминаа прет пченицата и просото му рекло: „еі ди пченицо, еі ди пченицо еі, како те оставив, кога поминав, за да ме сеат, така те наідов, кога ке ме вжршат." Кога чула и видела пченицата от одошто мака іе паднала, от каі што беше тжркелеста, пукнала прао постреде. И за тоа лугето велат на некого невреден: за тоа пукнала пченицата от просото, од вакви луге невредни.

4) *Кога штрагорит*[1] *штрачката*[2] пред некоіа кукьа бжрго бжрго, іедно ке іа чует домакинката, ке іа пречекат и ке іе речит: „штрагори, штрагори, за да ни донесиш добри абери от тугина и од роднина." От тоі ден жената ке опчекуат, за да іе доідат некои абери, или некоі гостин. Ако се погоди за да іе доідит тугинец или некоі гостин, едно ке го видит и ке го пречекат со радос вака: „у-у! добре ми доіде, добре ми доіде, повелете[3]), оти іас знаіеф оти ке ми доідете вие, оти штрачката уште од нокь ке се раскиньаше од штрагоренье; таіа знаіеше оти вие ке доідите, да еве вистина ве донесе Госпот." А пак ако се погодит, за да іе недоідит тугинец, или гостин, или да іе се погодит нешто лошо да іи се сторит, ке ватит да велит вака: „знаіеше пуста штрачка, што штрагореше уште од нокь, за овие пусти лоши абери, оти ке ми доіда."

5) *Гарвано кога грачит* во зимно време прикквечер жалóіто, не било на арно: или зима ке пекобит,[4]) или некоі чоек ке умрит, или ке щопсýаат волои и друго иманье.

6) *Буот*[5]) *кога да буат* во зимно време, ке донесел по лоша зима. Ако буат на некоіа кукьа на оджако, таіа кукьа ке се запустела.

7) *За утката*[6]) *да утат на некоіа кукьа.* Утките чунки утаат и живеат по пустите куки и туку да застани на некоіа кукьа, каі што живеат

[1]) Граче. [2]) Свраказ. [3]) Заповедайте. [4]) Прокоби. [5]) Бухътъ, Бухълътъ. [6]) Кукумявка.

луге, за да си попеет, едно ке іа чуіат и ке спискаат старите: „лелех! утката ни утат на кукьата; ах даби неутнала даби, ке ни доідит некоіа лошотиіа!" За поздрава запустуачка на кукьата ет, ако доідит утката до три пати на некоіа кукьа.

8) ***Кокошка, кога да запеит како петел,*** не ет за арно на таіа кукьа: или ке осиромашеит, или некоі ке умрит от таіа кукьа. За да се одбранат тиіа работи, лекот бил да се продаит кокошката, или на манастир да се даит поклон.

9) ***Кокошката*** ако снесет іаіце по-мало от како што си носит, не било на арно, чунки белек било тоа іаіце: за неаирлиіа било во таіа кукьа.

10) ***Кокóшката*** кога да се испжрпела ф куки и да се истреси пéрдуат[1]), за бéрикет било.

11) ***Кокошката*** кога идит дома óд надвор и да влечит нешто на нóгата како сламка и друго, тоа преткажуало оти ке доідел некоі гостин.

12) От ***кокошка*** кога кої ке іадит, ништо скришно нéможел за да скриет.

13) Кога да заколиш ***кокошка*** и за да умри пó-бжрго, за да не ритат многу, закачат ножо в земи.

14) ***Мáчката***[2]), ако се влечка по газо нис кукьа, нéбило на арно: ке зпіанела тáіа кукьа; ама ако се влечка од огниште каі врата, или ако от каі врата каі огниште, ке добиеле.

15) ***Пес*** кога да вие во некоіа кукьа, како волк, ке било за да умрит чоек во таіа кукьа или во комшиите. Со пжрво кої ке го чуе за да вие, трéбало да речит: „ви де ви, да би глаата си іа извил, да би".

16) ***Пес*** ако се измоча[3]) на прагo од врáтата кукьна, за гóлема лошóтиіа било.

17) ***Пес*** кога да нáпраи зáгреби[4]) на земи, ако видиш, да и плукниш[5]), оти ако не нàплукаш и да истáниш, сета снага ке се исполни со загреби[6]) (цжрвени пандже, зжрнца да те іáдат).

18) ***Бесен пес*** ако те нáлаі, да го утепаш и да му изеиш сжрцето, не си збéснуал. Едно било и да зáпалиш збéсенно пес, да да го прéскочиш до три пати.

19) ***Ластоицитѣ*** кога ке доідат, едни жени со пжрво кога ке ји видат, ке исмжрдаат[7]) пжрстите од рáцете и ке речат: „како што іе лéтаат крильата на ластоицата, така да ми бжрзаат рацете во рабóтата."

20) Кога ке доідит ***штжркот*** у нас, едно ке го видат да летат децата и ке му свикаат: „штжрк, штжрк, балабан, полна пушка шарлаган, нá ти мàртинка[8]), даі ми кòшула".

Секоі кáснуат[9]) во пролет на утрина по еден зáлак леп, за кога да чуе штжркот да кльака, пупýнецо да пупа, кукаицата да кука, магáрето на ден Гергьувден да рика и жабите да крьáкат, за да іи рáзбиіат. Со каéнуанье залак леп, кога да чуіат од горерéчените живóтинки, ке и рáзбіат и сите бóлести на ниф да бидат; а ако го разбиіат некого животинките, ако нéкаснал залак леп, са година болен ке бил.

21) За ***коньо*** веруаат, оти кога да го вьаал чоек и да го бодиньал, коньо велел: „джрш се, стопане, и небоі се".

22) ***Магарето*** кога да го вьаал чоек велело: „да паднипп да се отепаш: со мотика и лопата да те закóпаат".

23) ***Страчкитѣ*** от сева земньа оделе, во една пуста плáнина, каі што чоек нéможел да приди и му збирале на самовилите смил, што му бил тамо сéіан и му го вжршиле от пжрви Август до 15. Тогаі кога ке си доідат у нас страчките, сите со вратоите окубани, дека били вжрзани éдна до

[1]) Пердухъ = перушина. [2]) Котката. [3]) Пикаѐ. [4]) Рови, рие. [5]) Плюешъ. [6]) *Загребъ* се зове по нѣкои мѣста *сýгребъ*. [7]) Свиватъ и распущатъ. [8]) *Мартеница* въ Ист. България. [9]) Хапнува.

друга за стéжер, кога вършеле смилот. Едно ке доідат и ке штрáгорнат, за да ни кажат и да тресат поли (опашката) од маката, што търгале от самовилите.

24) За *гугутката*[1]) велаат, оти на излегум зимата ако прогуга едно по друго дванаесет пати не ке вати или да се поврати лош студ.

25) Кога насадат *квачка* да вадит пилци, іаіцата ке и клаат во една капа и ке и истурат во седéлото и ке речат: „како што се истýрна іаіцава лесно от кáпава, така да се изведат лесно и веднаш от квачката пилците“.

26) Од некое сéдело, каі што несит іаіца *кокошка*, било арно да се земат и непендек[2]) било што ке се збирале іаіца, како што се збираат луге многу на пазар.

27) Некоіа жена завистлива, кога ке му видит на некоіа кòмшивка, оти имат àрни и многу буби, ке пòідит, та ке іе ýкрадит една буба и ке му іа направит како нова нéвеста. Ке му іа нáбелит и ке му іа нàцървит и ке му іа пустит пак во бýбите. Непендек било, от тоа и сите буби ке трешта да бегаат по зидои и тавани и сите ке іе пòіделе каі комшивката.

28) Кої што ке отéпал *мачка*, ако нàсоли сиренье, ке му се смърдело.

29) *Мáшата* ако се скършит нечинело да іа зáварит некої женет дóмакин, оти ке му ýмрела жéната.

30) Мáлечко дете со първо кога го опашýаат, ке натéраат некої кої што има маіка и татко, за да бидат живи и нему татко му и маіка му.

31) Ако го дòнесла рабòтата чоека, за да одит на тугина на *Божик*, дури непòмина *Водици* нечùнело да се оди, оти било за неарно.

32) Нàвечер небидýало да шùіат терзùите, нито жèните бидýало да предат и друга работа да рабòтаат од *Божик* до *Водици*, чунки небила кръстева вòдата и леуника[3]) била Богородица.

33) По *Водици* от кога ке се кърстит вòдата или во друзи дни, се òдело на тýгина и се почнуало секаква нова работа; саде не чùнело во тòрник, чунки во тої ден имало лош саат.

34) Тýгинца, кога го испрàкьаат, ке му клаат едно барде вода на порта и кога ке пòминит да го турни со десна нога, за да истурит. Како што течит вòдата, така да му течит рабòтата.

35) *Портата* арно било да се незатворат, от кога ке си одит тугинецо, дури до вечерта.

36) Чоек кога ке ѝзлезит *от порта на двор* за по рàбота, ке глèдаат кої ке го прèстретит. Ако го престретат со празни стомни, или со гної[4]), или со што да е празно, или со непечен леп, тої ден пич небил за аùрлиіа. Се што ке работит, се за празно ке му излèзело.

37) Ако одит некої од грат нàдвор и да го престретит *поп* или *заіак* и то за църна штета ке му ѝзлези; а ако пак *волк* го прèстретит многу за арно ке му биделo.

38) Многу за арно било да го престрéтеле со *полни стомни*, со *печен леп*, со *тóарен конь* и со се што да е полно. Саде *трудна жена* небило за арно.

39) *Нова невеста* кога да носат, ако се престретит со полно, за аирлиіа било; а со празно — аирежъ. Наі лошо било мъртоец да прèстретит нòвата нèвеста.

40) За *елено* веруаат гьоа носи къре на рòгоите; затоа кої ке го òтепал ке умрел.

41) Во кукьата кога да кърцка нèкоіа греда, или таван, или врата, или мýсандра, или дòлап, покàжуало гьоа за умùрачка во таіа кукьа на некої чоек.

[1]) Гугушка. [2]) Безъ друго. [3]) Лехуса. [4]) Сметъ, боклукъ.

42) Кога *рибите* сет многу ефтини, скàпиia ке бидело; а кога скапи — ефтиниiа.

43) *Пирустиiата* кога да има искри, за да лазат по неа, многу пари домàкино ке земал.

44) *Празна пирустиiа* нечинело на огне да стоит, от кога ке симнит гьумо или друго нешто, оти ке му се празнело кèсето од домàкино.

45) Кога да се клават пѫрвиот камен на *нова кукьа*, требало курбан нешто да се заколит.

46) Ако зàстанит некоі чоек спроти сòнце и сèнката да му се сени во темело, каі што ке клаат пѫрвно камен, нечинело, оти сенката ке му се задзидат, здрàвiето му се задзидуало во темелот и от тоі саат ке вèнеiал чòекот и ке цѫрнеел, дури да умрит.

47) Ако ти е спружена ногата и ако некоі ти iа пречèкорит[1]), не ке си растел. За да растиш трèбало пак назат да ти iа пречèкорит.

48) От кога ке се прèнесат едни луги од некоiа кукьа во друга, за да си земит берикетот от кукьата, требало да си земит пепелта од огништето и ке сметит гнòiо от кукьата и ке си го òднесит во друзите куки.

49) Ако ти се смачит[2]) некоі чоек, кога да ти доіт дома, за да си станит по бѫрго, клаі му по троа сол во чевлите и веднаш ке си станел.

50) Ако ти се навьават[3]) чевлите еден на други, покажуале, за да одиш нà пат или на тýгина.

51) Ако ти се ничкòсаат[4]) двата чевла на собуàньето, покажýале, оти за бѫрго ке си умрел.

52) Ако ти се посерит коньо, кога ке тѫргаш за да одиш на пат, за бѫрго ке се вратиш.

53) Кога ке нàправиш ново кесе, арно било за да укниш[5]) три пати внатре, кога ке си клаваш парите.

54) Нова месéчина кога ке iа видиш, арно било да му шмукниш[6]) три пати и да клаиш пари ф кесе.

55) *Пари* да земиш сефте, кога ке сториш, арно било да и удриш од брàдата и да речиш: „колку коса имат на брадата, толку пари да земам дéнеска."

56) Арно било во понéделник уште од рано да земиш пари, оти са нéдела ке земаш. Ако даиш — са недела ке даваш. От тоі уплаф[7]), во понéделник редко оди чоек да сака пари от чòека.

57) Близо на затвòранье дýкьано, нечинело да го сметиш дукьано, или пред дукьано. Тоа било лошо. Муштериите ке си изметиш гьоа ми ти (ужъ).

58) За да сотриш *тафтабити*, бидуало, да почадиш четирите кьошеи на дзидоните со свекьата, што си iа запалил ф цѫрква на Велигден, кога го чу „Христос воскресе".

59) На Гьýргевден, ако видиш да носит некоі трева зéлена, да си украдел трошка и да iа кладиш каі што има *тафтабити* и непендек му било за да се сóтрат.

60) Едни пишуале и амаiлии и и клавале по кьушийньата, за да и снема *тафтабитите*.

61) Прашало *небото земньата*, што iе тежит поеки. Земньата му одговорила: „от стар пушт, од гол фудул и од богат лаж".

[1]) Прѣскочи. [2]) Додѣе. [3]) Дойджтъ единъ връзъ другъ.
[4]) Обърнжтъ наопаки.
[5]) Хукнешъ, духнешъ. [6]) Подсмръкнешъ. [7]) Уплашванье, страхъ.

Отъ Ахъръ-Челебийско.

Записалъ *С. Н. Шишковъ.*

1) Пролеать, коіту види *леаілек* наі-напреш чи фоарка, цалуту леату е здраф, пак аку види на поарву да ходи, чи ни іоа за хубаву.

2) *Кагне* пролеать на поарву аку видиш чоарну, ни іоа за хубаву; пак ку е беалу, за хубаву іе. (Черното нѣщо въобще въ всѣкой случай прѣдсказва лоши знамения: болесть, смърть, загуба и др. под.).

3) Ага са лаха[1] *руждельница* хи да неаіе понат (на четиредесетия день отъ рождението) фаф ньоатак, на сетьниіа поать ражда *копеалъ* (момче).

4) *Коіму са руди ф соабута*, нему са приказват приз животья булеахчици-те и сичку видьува и сануве-те му са истувни.

5) Между двамина уртаци га има кривиноа (да си крадоат адин друк) тугава мишки-те адоат уд иманье-ту. Пу теах са пузнава га има льу на косам крифку у будиек[2]).

6) Ага са дунесе *брашну* уд *вуденица*, нибива да са уставьа да зди ф торба са ф чувал, ами да са извади боаржеа, та да ражда жеана-та льоасну и боарже.

7) Вечеару, ут как запикне *слоанце-ту, соль, уцет и брашну* са ни изниса ут коашти нах воан, са будиеаму да дадеш, чи ни іоа за хубаву. Аку са изнесе соль, убиват са тарнаци-те копеамтеам и другеамтеам дубитацеам; пак ку изнеасеш са брашну, са уцет, чи льу колкуту имаш ф коашти ут теах, развалеа са.

8) На *капки-те коаштини*, на гробье и среашту слоанце-ту, и на смети, га пикаіе чилеак, струшеава гу (разболѣва се).

9) *Ут капушна вуда* ку са миш, излизат ти струпье.

10) Ага тоарниш на поат, ку та притеаче ф поать, са срьоашниш *змиіа*, за хубаву іе: штиш да имаш касметь, каде-ту си тоарнал; за тува нимоі іа хала, ами си подьминиш. Да іа прибииш, за лошу іе. Пак ку та притеаче *зѣеак*, са *леасица*, чи ни ти іе за хубаву, затува ку іе кабил воарни са.

11) Ф коашти га ти излеазе *змиіа* ни іоа за хубаву, умиралка штиш да видиш; пак ку іа прибииш, чи оште по-лошу станува.

12 *Змиіа* льу каква ту да іе лоша, поглеадаі слоанце-ту адноаш и ниможе да са скриіе; льоасну са прибива. Пак сьлеах да упьоаниш нах неіа, хатоа станува.

13) Ага миноваш прис *смети*, нимоі забуреава да пльуіниш чи струшеава и урадиева чилеак.

14) Га си не пивувал уд неаква *вода*, чи пиеш, са га реатку миноваш прис неіа, уставеаі неакву ут тебе за беалеашка на вудоа-та. Наі хубаву іе, да уставиш парица, пак ку немаш чеалум, чи откацаі адноа жичка ут поеасат, та остави.

15) Нимоі замита *трохи* ут еадьуву нах оганеат, нимоі хи тапта с нуги-те и нимоі ги фоарлеа на булашик меасту, чи іе греахута.

16) Га пусади чилеак *ореаг*, та га израсте и стане ф доану-ту дибел колкуту чилеашта шиіа, умира чилеака-т дету гу іе садил.

17) Га са излеае *тьутьун* ут кутиіа, іе за хубаву, пак га са излеае ракиіа, чи іе за лошу, та затува приварeат да реакоат „хаир джр".

18) *Стару доарву* нимоі сеак и листье нимоі коаца уд негу, чи ни іоа празну. Пак доарву, са листье-ту му, га утсеачеш дету іе ду параклиш, са на неаква свеатиноа, штиш да умреш, чи сиди ф негу свеатеца-т.

19) Ката *коашта* и ката *доарво* си имат пу адин ступан (змия съ двѣ глави) и коіту са лаха да прибие такоаф ступан, умира. Ага умре ступана-т, тугава сеачи доарво-ту, или вали коашта-та.

[1]) Случи. [2]) Нѣкого.

20) Колку-ту стареаіе адноа *биноа*, коашта ли, хан ли, тупавица ли, жинеасва[1]). И га измроат лiудье-те ф адноа коашта, та запустеаiе, жинеасва. Ф такава коашта га са лаха да приспи чилеак умира.

21) Нимоi круи *дрипи* ф Малькина, чи са смалеават деанье-те, коiту хи носи. И ф торник и ф пьоатак, коiту скруи, са ушие дрипа, льу га iа надеанье и увдувсава.

32) *Тьоашка жeана* га влачи воална на дарак, га руди, деатету-му излиза на гарбоат каракас (малки и остри косми). Леакоат му iе да гу набоарене чилеак, дету iе миновал приз море, или гу iе видьувал.

23) Га *пугармú* ф среадé *зима*, цала-та гудина ште да iе чурьук и млогу болеасте ште да има.

24) Га *гувьоада-та* играеат и реавоат, ште да са развали времьоа-ту, са на доаш, са на снеак.

25. Нимоi туреа *дарва* уд воархуве-те хми на оганеат, чи и деаца-та са раждат опаце.

26) Га зафане да са вари зéален *фасул*, аку сваpáш поарву на стара меасечина, чи цалуту леату га варúш ни увира.

27) Аку будно *деате* расте кроапу на боi, на Виликнiа чеатвоартак, га маiка му пудлага фурнити-те, да гу удрие с лупатата на триш пу худила-та на нуги-теа и прурастува. Пак ку варви еаце високу на боi, чи да гу удрие пу главоа-та, тугава ни расте.

28) Поарву га са фсеакне *меасеачина-та*, каквоту iе времьоа-ту, такова ште да е чеак ду нова меасеачина (цѣлъ мѣсецъ). Пак ку iе меасеачината ф облак (обиколена съ свѣтливи пари), чи ште да лити доаш.

29) Га настоаши чилеак *доаждувник*, пiснува и льу коiту гу чуе, углýхнува.

30) Аку иштиш да пузнáиш коi ти iе душмáнин, каквó штиш да прикàраш за пах-прéш, или пак мумá какоáф ште да зьоаме iунак, зьоами та рàступи *вóсак* ф оганеат че гу излеаi ф неакаф соат напоальнеан с вòда и нáреачи за каквó-ту иштиш да пузнàиш и какоаф-ту òмьес са састине вусакоат, пу нèгу штиш да пузнàиш. (Ако восакътъ вземе образъ приличенъ на овца, ако е мома, овчарь ще зема; ако е инакъ, овчарь ще ти е душманинъ, или отъ овце ще имашъ полза за въ бѫдѫще и пр.).

31) Акý са лáха *Гергьувдень* и *Кустадинувдень* ф среада, еа ф пьоатак, тó уфцé-теа са биз макеýл прие тувá леату.

32) На кр'теаш *меа:еачина* (пълнолуние) гьубрьоа са ни искàрува ф градини-те, дарвé за коашта са ни сеачé, ни урè са, ни шиiат са дрипи, ни стригоат са óфце, и сичку каквó-ту са прàви тугáф, на крàтеаш варви. (На пълнолуние нищо не се прави и никаква важна работа се не захваща тогава, защото не спори и днитѣ на ступанинътъ се свършватъ, т. е. умира).

33) Агá *меасеачина-та* излеазé коарвава, за хýбаву i е: коарвье шта са леаiоат, алá за хýбаву на христеанье-те. Пакъ га излеазé слоанцеа-ту коарваву, чи iе за лóшу. (Затмение на мѣсечината когато стане, мисли се, че е за лошо за турцитѣ: ще са проливатъ кръви, нъ за тѣхно зло; а ако са яви слънчово затмение, то е знакъ, че християнска кръвь ще се пролива и въ врѣда тѣмъ. Въобще мѣсечината е символъ за турцитѣ, а слънцето — за християнитѣ и каквито явления станѫтъ по тѣхъ, прѣдсказватъ злини за тия, които ги иматъ. Въ мѣсечно затмение, турцитѣ гърмѭтъ пушки срѣщу мѣсечината за да изгонѭтъ лошото бѫдѫще за тѣхъ).

34) На *нова меасеачина* каквó-ту зафаниш на прàвиш, за хýбаву iе и беареакéть има. (На първото появяване на новъ мѣсецъ, майкитѣ повдигатъ дѣцата срѣщу нея и казватъ: „канý са поальни меасечинка-на и (името на дѣтето) да са напоални кисьóата“).

[1]) Отъ *жинъ*, *джинъ* = зълъ духъ.

35) Кугáту са меатé *коашта* с мѐтла, ни бива да са убиграе буднó с мéтла-та, нитý да са удрие буднó с нéіа, чи іе за лошу. И дрипи са ни чистеат с мéтла.

36) Агá чýпи вéчеару да пеаіоат *мáмници*, óбизатвори коашти фсеакадеа и пýсни с пиштол да хи прупоадип. (Въ отколѣшно врѣме е имало обичай, женитѣ да носѭтъ яйце по 40 дни на редъ по голо въ пазухитѣ си, и което яйце по тоя искуственъ начинъ се излупвало на пиле; това пиле ставало толкова привязано къмъ стопанката си и имало такава вълшебна сила, щото стопанката му каквото поисквала отъ него, направяло. Напр. ако имала нѣкой душманинъ, пращала го да му причини нѣкоя смъртоносна болесть да умре. Такива пилета се казватъ „*мáмници*“ и каквото правѭтъ, правѭтъ го вечеръ, нощѣ, като прѣструватъ гласътъ си на разни мелодии за да измамѭтъ хората да излизатъ на прозорцитѣ да ги слушатъ и тогава имъ причинѭтъ злото. Тоя обичай е останѫлъ по настоящемъ въ селата Павелско, Фойна, и др. въ Рупчоската околия, но много тайно. Има го и у Помацитѣ въ поголѣмата часть на Ахж-Челеби, Рупчосъ и Даридерско. Затова, когато чуѭтъ вечеръ гласъ на птица, гръмватъ съ пушка, за да ѭ уплашѭтъ и пропѫдѭтъ, да не би да *примàми* нѣкого).

37) Вéчеару га грачеат *гарагáшки* (свраки) ште да има за нах-прéш болеастье и моруве.

38) Га будьнéк пригаси, та нема хич *глас* да лафóва, да иде пуд пеакаф мос и на триш да изрýка нéгувуту си іуме и гласоат ште си му доіде.

39) Ага *пугрѝбат* будьнек че залити[1]), четридеасте денье ут тýка сетьпе многу лити.

40) Га са фсеакне *меасеачина-тэ*, аку долнііат хи краі іе убоарнат на горе (къмъ сѣверъ) ште да іе суша прис цалііа месец; пак ку іе убоарнат горнііат хи краі на долу (къмъ югъ), чи ште да іе литишливу вреамьоату.

41) Га излеазѐ *бáбину-ту плáтну* (дѫгата казватъ въ Ахж-Челебийско *бáбину плáтну*. *риза*, *поіаса* на св. Богородица, *зьунка* и др.), коіту гу прикракне, станува женцку, акý іе моаску, и моаску, акý іе женцку. (Така лъжѫтъ малкитѣ дѣца).

42) Дету има *увошка* на поат, та уд неіа фсеак как мине, накýси, такава увошка си фсе ражда.

43) Уд *мьоасу* іе хубаву да са адоат *жили-те*, чи расте кусоата.

44) Ага видиш *кальманка*[2]), нимоі іа хала[3]), чи іе за лошу. Акý имаш мишки у дума ти, пóрукаі іа на свадба, да доіде да хи истреаби. (Пишиопоадийката, порътъ, казватъ въ Ахж-Челебийско „*кальмáнка*“. Тая животинка се счита като носитель на нещастия и злини и вѣрватъ, че всичко разбира и чувствова. За неѭ не даватъ да се приказва, и когато се случи да се говори за неѭ нѣщо, не споменуватъ името ѝ, защото ужъ чуяла, и причинявала злини на домашнитѣ. Неѭ не гонѭтъ и никой не смѣе да дързне да хвърли да ѭ удари, или разгнѣви за нѣщо. Когато въ нѣкоя кѫща мишкитѣ изобилуватъ, домакинята кога ѭ види, повиква ѭ съ гласъ: „*кальмáнко, іоала на мишкина свáдба у домá*“ и тя ужъ чува и отива и всичкитѣ мишки истрѣбва. Нъ ако се случи пакъ да ѭ излъжѫтъ, т. е. да не намѣри мишки, тогава влиза въ долапитѣ, сандѫцитѣ и всѣкѫде изъ кѫщи и изпояжда ужъ всичкитѣ дрѣхи на домашнитѣ. Помацитѣ ѭ казватъ *чумува сèстра*.)

[1]) Лити = вали дъждъ или снегъ.
[2]) Невѣстулка, батева булчица.
[3]) Закача.

45) *Жѐнцку сагне*, и *сарье* са ни коли, чи нѐма беарсакеть ф таіа коашта, коіту заколи. (Овчаритѣ по никакъвъ начинъ неприематъ въ живота си да заколжтъ женско ягне или яре).

46) Ага дуни *крѝва*, са друк дубитак, с не мити роаки, прифоаркнува хми млеаку-ту. И ф огань аку испуснаш капка млеаку, фата хи преафаркница.

Записани въ селата Устово, Левочово и Долно-Райково.

Отъ Хаджиелеската Околия.

Записалъ *Александъръ Поповъ.*

—

Прокобявание на бждни вечеръ.

На бждния вечеръ въ всѣка кжща прокобяватъ. До прѣди 10 год. тоя обичай се е вардилъ въ всичкитѣ села; сега се е изоставилъ въ повечето отъ тѣхъ.

Прокобяването се извършва по два начина:

1) Като си легнжтъ всичкитѣ домашни, домакинята разрѣзва една глава кормидъ лукъ на двѣ равни части и изважда дванадесеть курубки. Въ всѣка коруб а туря по 2—3 круха соль и послѣ ги оставя на кжщния покривъ, до прѣстоижтъ прѣзъ нощьта. Курубкитѣ се нареждатъ на редъ, като всѣка се прѣдназначава да прѣдставлява единъ мѣсецъ въ годината. Сутреньта гледатъ курубкитѣ и прокобяватъ за плодородието на мѣсецитѣ. Курубкитѣ, въ които се е стопила сольта, прѣдвѣщавали че мѣсецитѣ, които тѣ прѣдставляватъ щѣли да бждятъ дъждовни и каквото се посѣе прѣзъ тѣхъ, щѣло да даде изобиленъ плодъ; а мѣсецитѣ, прѣдставлявани отъ курубкитѣ съ нестопената соль, щѣли да бждятъ бездъждни.

2) По втория начинъ вмѣсто лучени курубки, домакинята нарежда дванадесеть неогаснжли вжгленя по реда на мѣсецитѣ. Сутреньта прокобяватъ. Пепелясалитѣ вжгленье прѣдсказвали дъждовно време за надлежнитѣ мѣсеци, а изгаснжлитѣ прѣдвѣщавали суша.

2. Баяния, врачувания, гледания и лѣкувания.

Отъ Хаджиеллеската Околия.

Записалъ *Александъръ Поповъ.*

—

Разнитѣ болести въ Хаджелеската околия се лѣкуватъ чрѣзъ баяния и чрѣзъ цѣрение. Бабитѣ разно баятъ. Има особени *басни* (баяния) за разнитѣ болести. Твърдѣ нарѣдко се случва, че двѣ баби да баятъ съ еднакви басни.

1. Баяния (басни) за урочасване.

Когато урочаса нѣкое дѣте или старъ човѣкъ, болниятъ отива при баячката (баснарката) баба, за да му бае за уроки. Бабата го извожда вънъ на двора и като почне да го трие по челото съ голѣмия пръстъ отъ дѣсната си ржка, бае му на умъ така:

„Ф името на света Божа̀ маіка да иде злото тамо, дето петли непеіат, дето кучета нелаіат, дето пилета неведжт, дето джрвета не никнат, дето вода нетече, тамо дето слжнце и месечина негреіат, в пусти гори, в пусти места и пусти каменаци“.

Тая басня се повтаря на три пжти, слѣдъ което бабата подемъркнува и умива лицето на урочасалия съ студена вода, надъ която е била изречена

по-напрѣдъ на три пѫти горнята басня. Освѣнъ това, на болния се дава да пийне отъ *обаяната* вода и тогава си отива у дома.

Втора басня за уроки: „От лев човек дошло, да иде в лева гора, дето растѫт лѐви коле и леви прѫте, леви прѫте и леви дѫби, дето се раждат леви дивьачи и се издигат леви камане; ако е дошло од лев мѫш, да му падне лева страна, а ако е дошло од лева жена, да ѝ падне лева буза“.

Третя басня за уроки: „Ас отидох при лев коемжиіа, та ми изльа лева брадва, та отидох ф лева гора, та отсекох лево дѫрво, та направих лева бѫклица, та іа напѫлних с лево вино, трѫгнах и срешнах лев човек, дадох му та пи од лево вино, за да испие леви уроки“.

Тѣзи двѣ басни се наричатъ *леви басни*. При баянието имъ се извършватъ сѫщитѣ обичаи, както и при първата басня.

2. Пàтрение на бобъ за уроки.

Ако ще патрѭтъ на урочáсало момиче, събиратъ се на едно мѣсто двѣ момичета и едно момче, а ако ще патрѭтъ на момче — двѣ момчета и едно момиче, и въ срѣда прѣди да е изгрѣло слънцето, едно отъ момичетата зема една зелена паница или едно гърне, та отива и налива отъ нѣкоя чешма *мълчешно вода*. Тая вода наричатъ тъй за това, защото кога се налива, момичето трѣба да мълчи, макаръ и да го запита нѣкой за нѣщо. Като донесе момичето водата, турятъ въ неѭ 40 зърна бобъ и 40 малки желѣзни парчета, та стоѭтъ прѣзъ деня въ водата. При захождането на слънцето, събиратъ се двѣтѣ момичета и момчето — или пъкъ двѣтѣ момчета и момичето — и съ по единъ ножъ бъркатъ едно по едно боба и желѣзнитѣ парченца въ водата, баящицъ съ гласъ така:

„Деветь патрьа, осем патрьа, седем патрьа, шест патрьа, петь патрьа, четири патрьа, три патрьа, два патрьа, едно патрьа безъ едно, на (името на урочасалия или урочáсалата) бóб патрьа“.

Като се изредѭтъ и тритѣ лица, повтарятъ и потретятъ едно по едно бъркането боба и желѣзнитѣ парченца и баянието горнята басня. Слѣдъ това паницата, или гърнето, се оставя на кѫщния покривъ, за да се освѣтлява прѣзъ нощьта отъ мѣсечината и звѣздитѣ.

На сутриньта по изгрѣването на слънцето, сѫщитѣ дѣтца се събиратъ и извършватъ сѫщото, каквото минѫлата вечерь, т. е. по на три пѫти наредъ, *патрятъ на бобъ* и сѫдътъ се оставя на сѫщото мѣсто, за да се освѣтлява прѣзъ деня отъ слънцето. Това се повтаря при всѣко изгрѣвание и захождание на слънцето до сѫбота сутриньта.

Въ сѫбота сутрень, тритѣ дѣца се събиратъ и слѣдъ като извършѭтъ още единъ пѫть патрението, изваждатъ отъ водата бобътъ и желѣзнитѣ парченца и 37 бобови зърна нанизватъ на една нишка като гердань, закачатъ на тоя нанизъ и три желѣзца и три скилидн чесновъ лукъ. Тоя гердань занасятъ на урчасалия, който го закача на шията си и го носи като гердань. Тритѣ бобови нанизани зърна опичатъ на огъня и ги даватъ на болния да ги изяде, а отъ ненанизанитѣ желѣзца исковаватъ нѣкое сѣчиво.

Болниятъ трѣба да носи гердания до понедѣлникъ сутреньта, когато при изгрѣванието на слънцето, отива при нѣкой кръстопѫть, раскѫсва бобовия гердань и расхвърля боба къмъ четиретѣ пѫтища, що се събиратъ на кръстопѫтя.

Баянието за уроки се извършва и надъ хора и надъ добитъци; а патрението само надъ хора. За по-легки уроки баѭтъ, а за по-тежки — патрѭтъ.

3. Прѣдпазвания отъ уроки.

а) Остригватъ отъ тила на бащата или майката малко коса, отчупватъ три трѣски отъ три доли кѫщни прага и зематъ три скилиди чесновъ лукъ. Всичкитѣ тия нѣща изгарятъ и изгорътъ се събира и стрива съ петата на левата нога. Отъ получения смѣсъ правятъ едно петно (бѣлѣгъ) на челото на онова лице, което иска да се прѣдпази отъ уроки. Това прѣдпазително срѣдство употрѣбяватъ всѣкога, когато има нѣкой да отиде на сборъ, хоро или друго каквото и да е събрание.

б) Когато ще отива нѣкой въ друго село, или на сборъ и се бои да не го хванѫтъ уроки, обърева си лицето съ рѫкава на горията си дрѣха и изговаря тъй:

„Когато силните очи можат да преброіат жиците на тоіа моі ракав, тогива и да ма удрьат с силните уроки".

Въ нѣкои села изговарятъ тъй:

„Когато твоите очи можат да преброіат жиците на този моі ракав, тогива и да ма фанат твоіте уроки".

в) Дългокосата мома вѣрва, че като ще ѭ гледатъ повече, може да урочаса; затова, тя си зашива на плиткитѣ (на косата) двѣ или три скилиди чесновъ лукъ, за да се вииватъ погледитѣ въ чесновия лукъ.

г) Когато нѣкой облече нови дрѣхи, натърква си дрѣхитѣ съ чесновъ лукъ и си пуща въ джеба една скилида, за да го нехващатъ уроки.

д) За да неурочасватъ пчелитѣ, поръсватъ ги съ обаяна вода и закача се на всѣкой кошъ по една глава чесновъ лукъ. Въ селата Бодурово и Читакъ, освѣнъ че закачатъ на кошоветѣ по една глава чесновъ лукъ, но още побиватъ на единъ колъ една кукла, която да привличала погледитѣ на лошитѣ хора.

е) За да неурочасватъ малки муленцета (сопи, гюрета), закачватъ имъ на челата герданчета съ лъжица и чесновъ лукъ.

ж) За да неурочаса нива, градина или ливада, побива се на срѣдата добича главина кость, за да привлича лошитѣ очи. Въ нѣкои села окачватъ кость отъ бедро.

Подобни кости, побити на колове, се срѣщатъ и по *саитѣ* и кошаритѣ за овци. Селянетѣ казватъ за тѣхъ, че не сѫ за прѣдпазвание отъ уроки, а за да се плашѫтъ вълцитѣ.

4. Баяние и цѣрение уплахата.

а) Прекарвание прѣзъ огънь. Както за урокитѣ, така и за *уплаха* (уплашвание) цѣрението бива два вида: за по-лека или по-бърза уплаха, и за по-тежка или закъснѣла уплаха.

Когато нѣкой ненадѣйно се уплаши отъ внезапенъ гърмежъ, отъ пожаръ, отъ сбивание на хора, или отъ какъвто и да е неочакванъ случай, завождатъ го при баячката баба, за да му бае за уплаха. Бабата зема *грѣбача* (машата) и истегльова на страна отъ огнището огорѣлъ пепелъ и като го изравни и изглади, туря връзъ него *крѫгътъ*, съ който мѣтатъ хлѣба въ пещьта. Слѣдъ това, бабата зема метла и кара уплашения да прѣмине прѣзъ крѫга. Когато той прѣминава, бабата го почуква съ метлата по задницата и сѫщевременно туря лѣвата си рѫка на главата му и бае:

„Сърце на мьасто, кокошки на легало, офце на егрище,[1]) трева на поле и риба ф море."

Уплашениятъ забикаля и пакъ ще прѣмине прѣзъ крѫга. Бабата си туря рѫката на сърцето му и слѣдъ като избъбря баснята си, удря го съ метлатъ. Това се извършва три пѫти. На третия пѫть, баячката-баба си

[1]) *Егрище* или *егрек* е сушина, гдѣто лѣтно време нощуватъ овцетѣ.

туря ржката върху пояса на уплашения и гледа да постави ржката си тъкмо надъ пжпа му и слѣдъ избъбрюването на баснята и удрянието съ метлата подемъркнува.

Подиръ това вдигать кржгътъ и гледатъ на пепельта, има ли нѣкакъвъ прѣдметъ, който е произвелъ уплахата. Често пжти, ако се случи да е имало въ пепельта недогорѣлъ въгленъ, образува се нѣкаква рѣзка и баячката веднага ж посочва на майката на уплашеното лице и извиква: „Ето, на, отъ (казва прѣдметътъ, отъ който ужъ е станжла уплахата) е уплахата."

Бабата косвенно узнава отъ лицето, което е довело при неж уплашения, като отъ какво се е уплашило и съобразно съ това казва: „Ето, на, отъ пушка е уплашенъ," или „Ето на, отъ куче е уплашено, гледайте на пепела кучето" или „гледайте на пепела коня."

Слѣдъ познаваньето отъ какво е послѣдвала уплахата, баячката-баба зема три дървени лъжици и съ опашкитѣ на двѣтѣ паринва по малко пепель отъ появения знакъ на него. Наринатата пепель се смѣсва съ вода въ третя лъжица и отъ тая пепеляна вода се дава на уплашения да пийне на три пжти. Слѣдъ това, и тритѣ лъжици се хвърлятъ надъ главата на уплашения, така щото да паднжтъ надъ него. Ако лъжицитѣ паднжтъ на лице, значило, че уплашениятъ ще оздравѣе и че уплахата била смѣсена и съ друга болесть; ако ли паднжтъ нахлупъ, значило, че малка надѣжда има за оздравяване.

б) Запояване за уплага. Въ село Кара-Аланъ баба Стаменица извършва освѣнъ горния старовремски обредъ и другъ единъ подобенъ нему по слѣдния начинъ.

Като заведжтъ уплашения при неж, тя изважда пепель отъ огнището и заповѣдва на уплашения да стжпи съ боса нога на пепельта. Отъ бѣлѣга на стжпката се зема пепель, размѣсва се съ вода и тази смѣсь се прѣсипва прѣзъ каналитѣ на три калама. Това се извършва съ помощьта на два сеждa ето какъ. Въ единия сеждъ се туря пепеляната смѣсь, а въ втория се исправя калама и прѣзъ канала му се изсипва смѣсьта; отъ втория сеждъ смѣсьта се изсипва прѣзъ втория каламъ въ първия сеждъ и най-послѣ пакъ отъ първия сеждъ се изсипва въ втория чрѣзъ третия каламъ. По тоя начинъ водата се изсипва прѣзъ тритѣ калама. Когато се върши това, бабата бае на три пжти отъ 9 до едно, т. е. при прѣсипването на водата прѣзъ всѣки каламъ, наброява отъ 9 до 1. Слѣдъ това, на уплашения се дава да пийне на три пжти отъ смѣсьта, а останжлото се хвърля при нѣкое дърво или камень.

в) Лѣяние куршумъ за уплага. Когато заминжтъ двѣ или три недѣли слѣдъ уплахата и уплашениятъ почне да вѣхне и да губи охота за ядение, той се цѣри чрѣзъ *лѣяние куршумъ*. Това цѣрение, което извършватъ и мжже и жени става тъй:

Уплашениятъ зема едно зърно куршумъ, хвърленъ отъ пушка и отива при нѣкого или при нѣкоя, за да му лѣе куршумъ за уплаха. Лѣячътъ стопява куршума, въ нарочния си за това сеждъ и щомъ се слѣе, започва да бае, надъ слѣтия куршумъ и надъ приготвената по-напрѣдъ въ една паница вода, слѣдната басня:

„Уплаха ли е, уроки ли е; ако е од уплаха, од уроки, аз причина, Господь цьар ште даде; Божа маіка напред, вие исносле и Господь дермань".

Тая басня баятъ и по турски:

„Корку му джр, назар му джр; егер куркуданса назарданса, бен себеп, аллах дерман вереджек; мехрем ана евел, биз сора, аллах дерман".

Слѣдъ баянието, куршумътъ се измива въ сеждътъ съ студената вода и се образуватъ разни частички и фигурки. Лѣячътъ разгледва тогава кур-

шуменитѣ частички и познава отъ какво е станѫла уплахата, слѣдъ което куршумътъ се изважда изъ водата и се обвива въ една кърпа. Тая кърпа ѭ носи уплашениятъ съ себе си или двадесеть и четире часа или три деня и подиръ се хвърля или на нѣкой кръстопѫть или въ рѣката на нѣкой бързей.

5. Баяние за Бабици.[1])

а) Като заведѫтъ болното дѣте при баячката, тя туря прѣдъ себе си една паница съ студена вода и три лъжици, и изважда отъ огнището пепель и като ѭ изглади съ машата, удря съ прѣшнель на нѣколко мѣста надъ пепельта, така че съ дупката на прѣшнеля се образуватъ нѣкакви бѣлѣзи. Когато бабата удря пепельта съ прѣшнеля, бае слѣдующата басня:

„Тѫрчи (името на болното) и плаче; де го срешна милинка Св. Богородица и го пита: — Што плачиш (името на болното)? — Оі милинка Св. Богородице, натиснали ма са живите бабици. — Мѫлчи (името на болното) неплачи, яс шта с прешнель да ги запрешнелья, с метла шта ги измета, с гребен шта ги исчеша и ф оган шта ги йзгорья“.

Отъ натискането на прѣшнеля върху пепельта, часть отъ послѣдната излиза възъ дупката ва прѣшнеля. Бабата зема по малко пепель съ наквасената опашка на едната лъжица, зема и съ втората лъжица — въ нѣкои села бабата зема пепель и съ третята лъжица. Земената по тоя начинъ пепель се хвърля въ водата и като се размѣси пепельта съ водата, бабата нагриба отъ смѣсьта съ тритѣ лъжици и дава на болния да пие. Лъжицитѣ хвърлятъ надъ главата на болното дѣте и ако паднѫтъ на лице, бабата познава, че дѣтето нестрада само отъ бабици а и отъ други болести; ако ли паднѫтъ съ издълбаната стра́на на земята, заключава се, че болното страда само отъ бабици. Въ всѣки случай, баячката баба казва: „Хайде, идете си; св. майка Богородица да е напомощь“.

б) Има още единъ начинъ за цѣрение дѣтската дияреа и той се нарича *баяние на варени бабици*. То става тъй:

Като заведѫтъ болното при бабата, тя зема една тава, въ която сипва нѣколко капки обаяна вода[2]). Зема и малко чистъ ленъ или коноплъ, приготвенъ за прѣдение и прави единъ крѫгъ, който поставя въ тавата и заграждa водата така, щото да се неокваси ленътъ или коноплътъ. Върху три точки на ленения или конопляния крѫгъ турятъ три незапалени кибритени клечки. Когато се приготви всичко това, бабата зема въ лѣвата си рѫка тавата, а въ дѣсната едно праздно гърне и като постави тавата надъ главата на болното дѣте, заповѣдва на майката или на друга нѣкоя жена, да запали изведнѫжь тритѣ кибритяни клечки. Щомъ се запалѭтъ клечкитѣ, коноплътъ или ленътъ пламва да гори и отъ тритѣ страни. Бабата похлупва запаления коноплъ или ленъ съ праздното гърне и го държи догдѣ изгори добрѣ коноплътъ. Това нѣщо, т. е. правянието крѫгъ и изгарянието му съ кибритени клечки се повтаря до три пѫти, безъ да се бае нѣкоя басня. Слѣдъ третето изгаряние на ленътъ или коноплътъ, бабата събира сгурията, размѣсва ѭ съ вода въ гърнето и дава на болното дѣте да пие. Отъ сѫщата вода, болното дѣте трѣба да пие всѣка зарань въ продължение на една седмица.

[1]) Подъ това име е извѣстна диарeята у дѣцата, при вадение зѫби.

[2]) Баячкитѣ иматъ всѣкога при себе си обаяна вода. Тѣ ѭ обайватъ така: броѭтъ на три пѫти отъ деветь до едно и при всѣка бройка изговарятъ и думата *бия*. На пр. 9 бая, 8 бая, 7 бая и т. н. т. до едно бая.

6. Баяние за вѣтъръ.[1])

Баячката баба зема едно яйце въ десната си ржка и го завърта на трижъ около главата на болния, като бае:

„Ако е дошло зло отъ дьавол, да иде по черен гарван и по черна мечка, дето ходьат по пусти гори, по пусти места; ако е дошло от хубавата и медена леличка, с мед ште го намажим, пчели с мед да го изнесат по джрветата, по лозьата, по дрените, по крушите, по цветьата; ако е дошло от всички светии, да го изрине Божа маіка, да го фжрли по дьаволи, по камене, по звездите, дето неможе човьак да иде, пиле да кацне и дивьач да живее“.

Понеже завъртванието на яйцето става три пжти, то и баснята се изрежда три пжти.

Слѣдъ това баячката счупва яйцето на едната страна, ожулва кората сжщо отъ едната страна, изсипва бѣлтъка и жълтъка и намазва болния членъ на болния човѣкъ. На испразнената чурупка пробива съ игла двѣ малки дупчици, прѣзъ които се прѣкарва нишка така, че чурупката да висне на нишката. Тая чурупка се дава на болния, да отиде съ нея на край и да се испикае въ нея прѣзъ прѣчупената страна. Напълнената съ пикочь чурупка се закача за нишката на куминьтъ въ кжщата на болния, за да се кади на димътъ до тогава, до гдѣто извѣтрѣе пикочьта и прѣгниятъ нишкитѣ. Като прогниятъ вече нишкитѣ и чурупката падне та се разбие, събиратъ парчетата отъ чурупката и ги хвърлятъ на нѣкой пжть.

7. Цѣрение кашлица и вкоренена болесть.

Когато се появи между дѣцата силна кашлица, извѣстна на много мѣста въ Тракия подъ името *заякница*,[2]) болнитѣ или кашличавитѣ дѣца ги цѣрятъ по този начинъ. Една жена ископва и раскрива пръстьта подъ единъ корень на брѣстово дърво, колкото да се провре 12 годишно дѣте подъ една отъ жилитѣ на кореня. Когато вече пръстьта се ископае и подъ жилата се приготви една полукржгла дупка, извѣстява се въ селото, та всички родители, които иматъ кашличави дѣца, да ги заведятъ при дървото. Слѣдъ трикратното провиране на всѣко дѣте, находещитѣ се тамъ баби отк͏жсватъ по една нишка отъ дрѣхитѣ имъ и ги завързватъ на брѣстовитѣ клонове. Въ замѣна на тѣзи откжснати отъ дѣцата нишки, една баба завързва на шията на всѣко дѣте по една нишка отъ остатъкъ[3]) на кросно, прeждата на което е снована и навивана въ сжбота и тъканието е било започнято и свършено въ сжбота.

Провиранието на всички дѣца отъ селото се извършва само въ единъ день, който трѣба да бжде сжбота.

Освѣнъ дѣцата, провиратъ се и възрастни хора — мжже и жени — вмѣсто подъ брѣстова, подъ джбова жила и то когато страдатъ отъ нѣкоя продължителна болесть. И въ тоя случай провиранието става трикратно и отъ дрѣхитѣ на болния се измъква една нишка и се завързва на джба.

Отъ нѣкои села въ Хаджиелеско, женитѣ отиватъ и се провиратъ между два камени, находещи се въ мѣстностьта Хисаръ въ землището на с. Исизляръ, Хасковска околия. И тамо провиранието се извършва по горе казания начинъ.

[1]) Подъ думата *вѣтъръ* въ Хаджиелеско и въ Родопскитѣ мѣста е извѣстна болестьта ревматизъмъ.

[2]) Магарешка кашлица.

[3]) Онази часть отъ основата на тканьото, която неможе да се истъкае, се отрѣзва. Тѣзи нишки въ нѣкои съсѣдни на Хаджиелесъ мѣстности се наричатъ *урезници*. Тѣхъ послѣ ги навързватъ една до друга и тъкжтъ торби.

Възрастнитѣ болни се провиратъ и прѣзъ шипкава и прѣзъ лозова прѫчка. Опрѣдѣлява се едно лице да помогне на болния да се провре прѣзъ прѫчката. Ако болникътъ е мѫжъ, ще му помага мѫжъ, а ако е жена — жена. Тогава провирането става по този начинъ. Помагачътъ или помагачката на болника, избира едно скрито мѣсто въ землището на съсѣдното село, но да е близо до границата на двѣтѣ села. Избира нѣкой храсталакъ, гдѣто рѣдко ходѭтъ хора. Въ избранното мѣсто трѣба да има дива шипка или кѫпина и помагачътъ на болния трѣба да избере една прѫчка и да ѭ разцѣпи на двѣ. Едната половина отъ разцѣпената прѫчка се отсича до земята и се хвърля, а на другата се подшилва горниятъ край, който се забива о земята и се образува единъ полукрѫгъ. Слѣдъ приготовлението на полукрѫга, лицето се врѫща въ селото и забира болника, тъкмо при захождането на слънцето, и го завежда на приготвеното мѣсто. Ако болника е жена, придружава ги и единъ мѫжъ, който се отдалечава малко на страна, щомъ приближѫтъ до мѣстото, за да не гледа какъ се извършва провирането.

Като отидѫтъ болниятъ и помагачътъ му на опрѣдѣленото мѣсто, първия си съблича дрѣхитѣ и голъ се провира на три пѫти подъ прѫчката, а другарьтъ му закача дрѣхитѣ по храстето. Слѣдъ провирането и двамата бѣгатъ отъ това мѣсто и като се отдалечѫтъ, болниятъ се облича въ други дрѣхи. Накаченитѣ по храстето дрѣхи си оставатъ и не се зематъ отъ никого. Слѣдъ облачанието, потеглюватъ да се врѫщатъ въ селото и ако болника е жена, тръгва заедно съ тѣхъ и отстранившия се понапрѣдъ мѫжъ. До пристиганието въ селото, болниятъ трѣба да се провре и подъ хомотя на нѣкое орало, оставено въ нива.

Въ нѣкои села, провирането се извършва и въ землището на сѫщото село и прѫчката се носи отъ селото; обаче, избранната мѣстность трѣба да е храсталакъ.

8. Ръсение съ блага вода за урама.

Подъ „урама“ въ Хаджиелеско разбиратъ внезапно разболѣвание, вслѣдствие сбивание на лицето отъ страна на *недѣвкитѣ* (русалкитѣ?) и *юдитѣ* (самодивитѣ.) Заради това, тѣзи невидими сѫщества, като зли духове, се тачатъ отъ хората, за да небѫдѫтъ разсърдювани и да не ги *сбъставатъ*. Бабитѣ приказватъ, че злитѣ духове незакачатъ човѣка, догдѣто небѫдѫтъ разгнѣвени; че тѣ се събирали по пладне, въ срѣднощь и по заходъ слънце по пепелницитѣ (сметитѣ) и заради това майкитѣ запрѣщаватъ на дѣцата си, да играѭтъ въ уреченото време по пепелницитѣ. А мѫжетѣ, които ходѭтъ нощно време по селата и полетата, пушѫтъ цигари, за да се плашѫтъ злитѣ духове отъ огъня. Когато да тръгва нѣкой на пѫть, чака да попѣѭтъ пѣтлитѣ и пропѫдѭтъ злитѣ духове, та да непадне пѫтникътъ въ урама.

Когато нѣкой *урадиса* на зло мѣсто, т. е. гдѣто сѫ играли недѣвкитѣ и юдитѣ, домашнитѣ му размѣсватъ въ едно бѣло котле медъ съ вода, или шекеръ съ вода. Като се облажи водата, една жена ѭ зима и отива на мѣстото, гдѣто се прѣдполага, че болниятъ е урадисалъ и съ босилкова китка поръсва мѣстото. Съ това се умилостивявали злитѣ духове. Послѣ ръсението, жената събира малко сметь отъ мѣстото и накадяватъ урадисалия.

Ако лицето е урадисало нощно време, тогава ръсението се извършва при разсъмнувание.

9. Цѣрение треската.

Тая болесть върлува най-много прѣзъ Августъ и Септемврий. Бабитѣ ѭ лѣкуватъ по три начина: а) съ вързвание, б) съ изваждание и в) съ кадение на мохамедански гробъ.

а) Вързанието се извършва и отъ мѫже и отъ жени по този начинъ. Вързачътъ зема нѣколко нишки отъ памучна прежда и като ги осуче, завързва три възела. При вързванието на възлитѣ, бае се една басня, която никой отъ вързачитѣ нерачи да искаже. Осуканата и вързана съ възли тънка памучна връвь се завързва на рѫката на болния като гривня и той ѭ носи нѣколко деня. Незамине ли трѣската, повтаря се вързванието или пъкъ се прибѣгва къмъ втория начинъ цѣрение.

б) Изваждането. Баячката-баба изважда на рѫката на трескавия единъ мѣхуръ, който ужъ съдържалъ трескината отрова. Мѣхурътъ се изважда ето какъ. Баячката изважа цилата отъ едно яйце, и съ нея обвива на болния кутрия прьсть[1]. Върху цилата се обвива едно тънко парцалче, което се завързва съ единъ конецъ, за да се неразвива. Нѣкои пѫть яйчната цила, произвежда мѣхурче на кожата и тогава вече се мисли, че трескага е извадена. Обаче въ много случаи, мѣхурче не се вдига, особенно комуто кожата е дебела. Непомогне ли и това цѣрение — защото въ повечето случаи и да излѣзе мѣхурче трескага си слѣдва — прибѣгва се къмъ послѣдния начинъ цѣрение на трескага, или

в) Кадение на мохамедански гробъ. Трескавиятъ се завежда до нѣкой мохамедански гробъ и надъ гроба го накадяватъ съ свинска сланина.

Въ селата Бодурово, Динсизъ-Гьолъ, Буково, Каялий, Кара-Аланъ и Новаково, трескавитѣ сѫ кадили надъ цигански гробища, вѣроятно за това, че сѫ се бояли отъ Турцитѣ.

Прѣди да отиде болниятъ до гроба, двама други занасятъ по-напрѣдъ единиятъ въ една паница огънь, а другиятъ малко сланина. Поставятъ паницата съ огъня, близо до гроба нарѣзватъ сланината върху огъня и като се раздими добрѣ прѣмѣстватъ паницата на гроба и тогава трескавиятъ се навежда надъ паницата, за да се накади.

10. Цѣрение бодежъ.

Ако бодежътъ е въ гърбнака, казва се *прясекъ*, а ако е въ гѫрдитѣ *бодешъ*.

а) Който страда отъ *прясекъ*, трѣба сутрень прѣди изгрѣванието на слънцето да го прѣкрачи на тришъ жена, която е раждала близнаци. Болниятъ лѣга на прага на кѫщната врата съ лицето си къмъ земята и жената го прѣкрачва три пѫти.

Ако бодежътъ е въ гѫрдитѣ, тогава той се цѣри съ боднувание болната часть на тѣлото съ единъ нарочно за тая цѣль направенъ желѣзенъ шишъ. Лицето, което ще бодне болника съ шиша трѣба да е *мезинецъ*. Кога боднува болния, мезинецътъ го пита: „шишъ ли искашъ или бодешъ?“ Болниятъ отговаря: „Не шта бодешъ, искамъ шишъ.“ Това се извършва три пѫти.

Шишътъ трѣба да е направенъ отъ желѣзни парченца, отъ разни счупени сѣчива и покѫщнини, които да сѫ събирани отъ кѫща, въ която сѫ измрѣли всичкитѣ домашни.

б) За бодежъ има още единъ начинъ цѣрение. Турятъ въ една зелена паница студена вода; въ водата пускатъ чурупкитѣ отъ голѣмъ крилатъ охлювъ, отъ голѣмото рогче и отъ огнено рогче.[2] Отъ тая вода, болниятъ пие по три пѫти на день.

[1] Бива на която и да е рѫка.

[2] Охлюви, които се въдятъ въ Индийския Океанъ и Червеното-Море. Чурупкитѣ отъ тия охлюви се донасятъ отъ хаджиитѣ отъ Мека и Ерусалимъ.

11. Цѣрение главоболъ.

Когато нѣкого боли половинъ глава, главоболието се нарича *зора*, защото утрѣшната зора ужъ влияела и произвождала тая болесть. Тая болесть цѣрѭтъ така. Прѣди разсъмнување, болниятъ зема три круха соль, излиза на срѣдъ двора и ги хвърля единъ по единъ срѣщу утренната звѣзда (зорницата) изговаряйки: „Зора искамъ, глава не шта“.

Въ нѣкои села (Кара-Аланъ, Козлукъ, Дипсизь-Гьоль, Бодурово Читакъ, Мюселимъ и Каялий) болниятъ отъ главоболъ отива въ черквата и ѭ измита до половина.

12. Сѣчение далакъ.

Болниятъ отъ далакъ отива сутрень рано на гладно сърце при нѣкое лице, за да му сѣче далака. Сѣкачътъ го отвежда при дърварника, заповѣдва му да седне на *сячника*[1] и дава му едно дръвце за да го постави на корема си. Тогава сѣкачътъ зема брадва въ дѣсната си рѫка ужъ да сѣче поставеното на далачения коремъ дръвце. Болниятъ го пита: „Какво ще сѣчешъ?“ — „Далакъ сѣча“, отговаря сѣкачътъ“. „Сѣчи та го отсѣчи“, отговаря болниятъ. Сѣкачътъ въ това време удря съ острото на брадвата дървото на корема. Това се повтаря на три пѫти, слѣдъ което болния си отива.

Има още единъ начинъ за сѣчение далакъ. Сѣкачътъ зема единъ остъръ бръсначъ и порѣзва ухото — долнята часть — на болния, за да потече малко кръвь. Това трѣба да се извърши на гладно сърдце.

13. Рѣзание жълтеница (саралѫкъ).

Когато нѣкому пожълтѣе лицето, отива при единъ рѣзачъ, който съ единъ остъръ бръсначъ му рѣже саралѫка по очитѣ[2].

14. Цѣрение струпи.

Цѣрители на струпи биватъ лица, които сѫ наближавали до море и сѫ пили морска вода съ хлътнатината, що се образува на рѫката между голѣмия пръстъ и рѫчната кость, кога се распервѭтъ пръститѣ.

При цѣрението на струпитѣ не се бае никаква басня. Като се яви болниятъ при цѣрителя, послѣдниятъ зема огнило и кремъкъ и всѣкнува къмъ болния на три пѫти, така че по нѣкоя искра да падне на болното мѣсто. Слѣдъ всичко всѣкнувание цѣрительтъ духнува по лицето на болния. Въ това се състои всичкото цѣрение на струпитѣ.

Когато струпкитѣ сѫ само въ устата, цѣрѭтъ ги съ печена стипца а по нѣкой пѫть съ мастило.

15. Цѣрение заушница (заушка).

Около болното мѣсто се направя крѫгъ съ мастило, и вѫтрѣ се исписва единъ кръсть. Въ нѣкои села, вѫтрѣ въ крѫгътъ исписватъ знаковетѣ Ис. Хр. Ни. Ка.

16. Цѣрение чеири (чубани).

Чеиритѣ се цѣрѭтъ по два начина. По първия начинъ баячката-баба зема въ десната си рѫка една ябълка и на три пѫти обикаля съ неѭ болното мѣсто, като бае една басня съ съдържание, че който изяде

[1] Дървото, на което цѣпѭтъ и сѣкѫтъ дърва.

[2] Съобщительтъ не е ималъ възможность да събере по-подробни свѣдения по цѣрението на тая болесть.

ябълката, на него да отиде чеирьтъ[1]). Ябълката се хвърля на пѫтя и вѣрватъ, който ѭ намѣри и изяде, ще земе и болестьта съ себе си.

По втория начинъ, намиратъ въ прѣсна конска торъ едно несмлѣно зърно ячмикъ и съ него боднуватъ на тришъ върхътъ на чеирьтъ. Зърното тоже се хвърля на пѫтя.

17. Цѣрение брадавици.

Брадавицитѣ тоже цѣрѭтъ по два начина. Първо, налагатъ ги съ сварени билки или ги горѭтъ съ кезапь. Второ, когато брадавичовия види да сѫ се покачили двама на едно магаре, обрѫща се къмъ тѣхъ и изговаря: „моитѣ брадавици нека идѫтъ на васъ двамата“.

18. Цѣрение кабусъ.

Цѣрительтъ удря болния на тришъ съ *Божигробска* или *Йорданска* прѫчка[2]) и го пита: „кабусъ ли искашъ или прѫчка“. Болния отговаря: „Прѫчка искамъ не шта кабусъ“.

19. Гонение на дѣтинския плачъ.

Когато едно дѣте много плаче, майка му проважда едно възрастно момче или момиче, да донесе отъ три разни дървета по една клечка. Момчето или момичето туря клечкитѣ на огъня и щомъ се запали единия имъ край, изважда ги, зема въ дѣсната си рѫка едната гурѣлка, а въ лѣвата двѣтѣ и започнува да гони изъ кѫщи майката и дѣтето. Майката бѣга носещицъ дѣтето си и като забиколи нѣколко пѫти, спира се и пита: „какво гонишъ“? „Плачъ гоня“ й се отговаря. — „Гони да го изгонишъ“, казва майката и пакъ бѣга съ дѣтето си. Слѣдъ трикратно гонение и бѣгание, момчето или момичето хвърля горѣлкитѣ отъ клечкитѣ на двора, за да изгаснѫтъ.

Гонението на плача се извършва и по слѣдния начинъ:

При изгрѣването на слънцето, майката зема дѣтето си и отива на отворено мѣсто, отъ гдѣто да се вижда изгрѣването на слънцето. Като се покаже слънцето, майката хваща детето съ двѣтѣ си рѫцѣ, повдига го къмъ слънцето и изговаря: „Цето ште плаче моето дете за слѫнцето, нека слѫнцето плаче за моето дете“. Това се извършва на три пѫти, както при изгрѣването, така и при захождането на слънцето.

Трети единъ начинъ гонение плачъ се извършва нощно време. Майката зема дѣтето си и излѣзва на двора или на такова мѣсто, отъ гдѣто да се вижда цѣлиятъ небосклонъ и гледа къмъ коя страна вънъ отъ селото има накладенъ огънь. Прѣдпочита се овчарски огънь. Щомъ съзре нѣкѫдѣ огънь сваля шапката на дѣтето, подава ѭ къмъ огъня и изговаря на тришъ: „Нека офцетѣ блеѭтъ за моето дете, а не то за офцетѣ и офчаровия огънь“. Слѣдъ това майката си влиза въ кѫщи.

Споредъ расказването на баба Павловица Гърковска отъ с. Козъ-Бунаръ, въ по-напрѣшно време, майката слѣдъ извършването на горнето е закачала дѣтинската шапка на кѫщната стрѣха, за да прѣстои прѣзъ нощьта и сутреньта при изгрѣването на слънцето ѭ сѫ земали и надѣвали на дѣтето.

За да изгонѭтъ плача отъ едно дѣте, вършѫтъ още едно нѣщо. Майката зема дѣтето си и отива при нѣкоя дупка, прѣзъ която се е провирало или пакъ е стояло куче, и тя отъ едната страна провира дѣтето, а отъ

[1]) И тая басня не е съобщена, по причина че баячкитѣ баби държѫтъ баснитѣ си въ тайна.

[2]) Тѣзи прѫчки хаджиитѣ ги донасятъ отъ Йорданскитѣ брѣгове.

другата страна го позима лице *мезинецъ* и го подава на майката, за да го провре изново. Това се извършва на трипъть и вѣрватъ, че плачътъ отивалъ на кучето.

Въ селата Козъ-Бунаръ, Буково, Кара-Аланъ и Каялий, майката оставя дѣтинския повой на селския пѫть, за да прѣминѫтъ прѣзъ него говедата, кога се врѫщатъ отъ паша. Повоятъ се оставя на длъжь по пѫтя, а не напрѣко.

Освѣнъ това, ако въ нѣкоя кѫща има гостянинъ, то за да неплаче дѣтето прѣзъ нощьта, когато да си отива гостянинътъ оставя една нижка отъ дрѣхата си. Ако нѣкой гостянинъ забрави да остави нижка, бабата му казва: „Остави на дѣтето сънъ".

20. Сваряние дѣте.

Болнитѣ и слабитѣ дѣца ги *сварятъ* по слѣдния начинъ, за да станѫтъ здрави и силни. Майка му свиква 10—20 души мѫже, жени и дѣца — по-долѣ отъ 10 души не бива да сѫ. Като да си отиватъ повиканитѣ, ако сѫ 40 души зематъ по една клечка, ако сѫ 20 — по двѣ, ако сѫ 10 — по четире, и ги занасятъ на срѣдъ двора, гдѣто ще се вари дѣтето. Майката изнася два въгленя огънь, поставя ги подъ клечкитѣ, туря и два каменя, надъ които поставя единъ празенъ мѣдникъ. Слѣдъ това събличатъ дѣтето, турятъ го голо въ мѣдника и подклаждатъ огъня така, че само да дими безъ да пламне и се стопли мѣдника. Дѣтето държѫтъ въ мѣдника до 4—5 минути и слѣдъ като го извадѭтъ, майка му го окѫпва съ топла вода.

Варението на дѣцата трѣба да се върши въ сѫбота.

21. Тегление съ пѣсъкъ.

Слабитѣ дѣца теглѭтъ и съ пѣсъкъ, за да станѫтъ здрави и ягки. Бащата прѣтеглюва дѣтето си съ кантарь въ сѫботенъ день и колкото оки тегне, толкозъ оки сухъ пѣсъкъ събира и свързва въ една торба и го оставя на сухо мѣсто. Слѣдната сѫбота направятъ кѫпони, на които отъ едната страна турятъ дѣтето, а отъ другата — торбата съ пѣсъка. Ако натегне дѣтето, вѣрва се, че е почнѫло да се оправя; ако ли натегне пѣсъка, вѣрватъ противното и тогава прибѣгватъ до *сваряние*. Теглението съ пѣсъкъ се извършва и третята сѫбота.

Нѣкои си, вмѣсто съ пѣсъкъ, сравняватъ дѣтинската тежина съ кости.

22. Кѫпание съ куче или коте.

Слабитѣ дѣца цѣрѭтъ още и така. Окѫпватъ въ едно корито куче или коте и въ сѫщата вода окѫпватъ дѣтето. Нѣкои пъкъ сѫщевременно турятъ въ коритото и дѣтето и животното и ги кѫпѭтъ заедно. Защото кучето или котето, като излѣзе отъ водата се отръсва, вѣрва се, че и дѣтето ще отръси отъ себе си болестьта или слабостьта.

23. Носение муска.

Като прѣдпазителна мѣрка противъ всѣкакви бѣди, нещастия и болести, селянетѣ носѭтъ на шиитѣ си *муски*. Муската е едно малко листче, на което се написва отъ свещенникъ или ходжа нѣкоя молитва и послѣ се свива и обшива въ една мушемица въ видъ на правиленъ трижгленникъ и се носи на шията. Свещенницитѣ написватъ на листчето или „Спаси господи," или „Апостоли святіи молите," или „Кресть хранитель всея вселенней" или другъ нѣкой тропарь. Ходжитѣ написватъ нѣкои стихове отъ корана. Срѣщатъ се обаче и такива турски муски, които несъдържѫтъ никакво писмо, а сѫ само нашарени съ различни черти.

Нѣкои хора отдаватъ доста голѣмо значение на мускитѣ и затова вмѣсто въ трижгленни мушемици, държжтъ ги въ сребърни трижгленни кутийки, които иматъ сюрмийка отъ едната страна, за да се туря и изважда муската.

Нѣкои хора, при написаното листче, въ муската турятъ и парченце отъ осветена владишка дрѣха при освещаване на новъ храмъ.

24. Извеждание на болестьта отъ едно село и завеждание въ друго.

Населението въ Хаджиелеската околия вѣрва, че *болесчицата* може да се изведе отъ едно село и да се заведе въ друго. Вѣрватъ още, че болесчицата може да се *посрѣщне* догдѣто още не е влѣзла въ селото и да се възвърне обратно въ селото, отъ гдѣто е идѣла.

Извежданието на болестьта отъ едно село и завежданието ѝ въ друго се извършва по заповѣдьта на нѣкоя врачка. Врачката поржчва на нѣкоя жена въ селото да направи една погача (пита) отъ чисто иченичено брашно и да ж намаже съ медъ. На друга жена поржчва да направи една китка отъ добри цвѣтя, вързана съ вълненъ червенъ конецъ, на краищата на който се нанизва нѣкое рунче (пара). На третя жена поржчва да ошие една нова торба. Тѣзи нѣща се поржчватъ да ги направжтъ нѣколко жени по икономически съображения.

Ако болестьта е само въ една кжща въ селото и само отъ тая кжща ще се завежда въ друго село, тогава всичко каквото е потрѣбно се натъкмява само отъ домакинята на речената кжща.

Щомъ всичко бжде готово, турятъ въ торбата погачата, китката и малко шекеръ, стафиди, орѣхи или ябълки. Торбата се дава на единъ селянинъ, който разбира отъ малко-малко врачувание и нощно време ж занася въ селото, въ което ще завождатъ болестьта. Торбата се занася нощно време, защото ако видятъ селянитѣ, наказватъ оногозъ, който занася торбата.[1])

Като стигне носачътъ на торбата до селото, отбива се въ една градина и окачва торбата о едно дърво или плетъ и бързо бързо се връща назадъ въ селото си. Вѣрватъ, че който сутреньта намѣри торбата и ж земе, съ него заедно отивала въ кжщата му и болестьта, доведена прѣзъ нощьта отъ другото село. Селянетѣ обаче знаятъ това и въ много случаи неоткачватъ торбитѣ, като вѣрватъ, че болестьта тогава сама ще влѣзе въ селото и ще захване да върлува, отъ гдѣто нека.

25. Извеждание на болестьта отъ една кжща и завеждание въ друга.

Това става приблизително по горѣказания начинъ, само че вмѣсто торба и погача врачката баба изисква отъ заразената съ болесть кжща, една нова кърпа, въ която увиватъ: три малки кравайчета намазани съ медъ, малко шекеръ или стафиди и една китка. Тѣзи нѣща се оставятъ при нѣкой кладенецъ или чешма, отъ гдѣто селянетѣ точжтъ вода. Вѣрва се, че болестьта ще си избере друго нѣкое лице, измежду *онѣзи, които* точжтъ вода и ще го слѣди до дома му, гдѣто го прихваща.

[1]) Има единъ примѣръ. Прѣзъ 1883 год. отъ с. Козъ-Бунаръ завеждали болесчицата въ с. Пранга (Конушка Околия). Врачката баба Мара проводила Дѣда Хубина да занесе торбата въ с. Пранга и да ж закачи на една круша. Но какво се случва? — Токо що дѣдо Хубинъ закачвалъ торбата, съзрѣли го селенитѣ пъдари, които слѣдъ като го набили, окачили му торбата на врата, закачили му китката на-глава и така огиденъ, развождали го изъ селото като мечка, за да го видятъ всичкитѣ селяне.

26. Посрѣщание болесчицата.

Болестьта може да се посрѣща, да се възблагодарява и умилостивява и да се възвраща тамъ, отъ гдѣто е тръгнѫла. Врачкитѣ на сѫнѣ ужъ били прѣдизвѣстявани отъ болесчицата, че била въ намѣрение да влѣзе въ селото. Болесчицата откривала намѣрението си на нѣкоя врачка въ селото, ала не всѣкога, но само когато не била много разгнѣвена на селото. За да върнѫтъ болестьта, врачкитѣ тръгватъ низъ селото и събиратъ отъ всѣка кѫща милостиня. Милостинята се продава и съ паритѣ се купува курбанъ и се черкува вънъ отъ селото на срѣдъ самия пѫть, прѣзъ който прѣдполагатъ, че щѣла да замине болесчицата.

Болесчицата приближавала до селото и слѣдъ като невидимо се нахранвала отъ курбаня, бивала умилостивявана и се връщала назадъ.

Отъ Широка-Лѫка (Колибакъ М. Сулища, Рупчоско).

Записалъ *С. С. Мирчуски*, прѣзъ 1883 год.

1. Баяние за уроки.

Излéла е змиіа
Уд éвурову[1]) коренье,
Ут скьанувиту[2]) каманье:
С едно оку вогьану[3]),
С другу оку огньану;
Пукна са вогьану
Угаси огньану.

Баилката се потретва и при всѣко избайвание бабата на три пѫти хухнува: „ху, ху, ху.“

2. Баяние за виявица.

Каква штиш маіка?
Близнакува или виіавица?
— Ни што виіавица,
Близнакува маіка што. } Три пѫти
Да ти ульокне,
Кату льоку перу,
Кату чисту сребру,
Кату рожен клас.

3. Баяние за струпи.

Излезал е чоран чилек
Уградил е чорна кушерьа,
Накарал е чорну стаду,
Издуил е чорну млеку,
Нагустил е струпите и буленкитѣ
Да си идат.

4. Баяние за изместену сорце.

Уплашил са е (името на уплашения).
Уд волчу виіанье,
Ут кукошу креканье,
Уд гувьожду рѫванье,
Уд мечкину рѫванье,
Ут кучешту лаіанье
Ут коньашту меканье,
Уд змиину фученье,
Ут пилешту пи̂канье,
Ут чилешту рьуканье,
Ут конску виштéнье,
Уд магарешту рева̂нье,
И уд волче ви̂іанье.
Сорце на месту,
Ангел на месту. } Три пѫти

5. Баяние за ермитикъ[4]).

Сьóднал е (името на уплашения)
На покь на крастумпокь,
Та си плаче и нарежда.
Уд де мино Госпукь и Света Бугурóдица,
Та пупи̂таха (името):

1) Яворово. 2) Стѣновито. 3) Водено.

4) Когато нѣкой се уплаши отъ кръвь и ваеме да го боли глава, казватъ „фатил гу е ермитик“.

Защто плачиш (името)?
— Какво да ниплачем,
Фанала ма са ерметичици,
Почудичици, мочурничици,
Глава ми пие,
Очи ми пие,
Сорце ми пие,
Мозак ми пие,
Жили ми смухте,
И ноги ми сече.
— Молчи (името)
Іа шта прувóди
Триста іунацѫ
С триста калоче,
И триста мумицѫ
С триста митлицѫ:
Іунацѫнѫ ште гу иссекот с калочѫнѫ,
Мумицѫнѫ ште гу изметот с митлицѫнѫ,
Та ште ти са учисти
И ште ти ольокнѫ,
Кату чисту сребру,
Кату рожан клас,
Кату льоку перу.

6. Баяние за вода[1].

Баячката като постави едно кросно на корема на болния, зема брадва и сече една пръчка изговарящицѫ на три пѫти:

Сеча вода, сеча суфро,
Сеча дерькь[2], сеча стут.

7. Баяние за придаф[3].

Царьа си сина женьаше,
Врьу булешките іе калесал,
И тебе іе с тех калесал,
Да идиш на царьуви куначѫ,
Пу царьуви гьушеци,
Да едеш и да пиеш.
Аку си чорна чарнйца,
Пу чорна гора;
Аку си синьа синица,
Пу синьу вирье;
Аку си чирвена чирвиница,
Пу чирвена іабалка;
Аку си жолта жалтица,
Пу жолту цветье.

Тая баилка се изрежда три пѫти, слѣдъ което баячката казва: „да побеліеиш кату снек".

8. Баяние за добрино.

Добро доброчко,
Суха добриничку,
Пусьекла са Добра
На суху дорву,
Та цвили и плаче.
Де іа срьошна Света Бугуродица, и свети Атанас,
Та пупитаха (името на болния):
— Оти плачиш, оти цвилиш!
(Името на болниятъ) му казва:
— Как да не плача, как да не цвельа,
Га са пусеког на сухуну дорву,
Та ми засохна здраваса нога.
Света Бугуродица хи казва:
— Молчи Добру Добричку,
Суха дубриничку;
Немоі плачи, немоі цвили,
Че ма і прувудила царькьатата,
С льоку перу, с чисту сребру, с строк бусильак,
Да зьома нош да гу иссѣка,
Да зьома игла да гу непишка,
Да зьома метла да гу измета,
Да зьома брадва да гу издела,
Да та метна на царски порти,
Таму да іадеш, таму да пиеш,
Да пуснищ (името) ут суха Добричка,
Ут суха Дубриничка.
Че него држи Света Бугуродица,
Че него е поп упел,
Че тоі е с корст карстосан,
Че тоі е с миру миросан.

(Бае се на трипъ).

[1] Когато нѣкому се подвие вода въ корема.
[2] Тур. *дертъ* = болесть.
[3] Когато струпитѣ придаватъ, т. е. плодыхтъ се.

Отъ с. Чепеларе (Рупчоско).

Записалъ *В. Кърстановъ.*

—

1. Баяние за добрина[1]).

Хубава дубрино,
Наі-хубава ут сички,
Уд дубра маіка, уд добар башта,
Уд дубри сестри, уд дубри братьа!
Аку е бела, пу белу цвете;
Аку е синьа, пу синьу цвете;
Аку е жолта, пу жолту цвете;
Аку е червена, пу червену цвете;
Та да ульокпе, кату льоку перу;
Да са учисти, кату чисту сребру;
Да са утроси, кату рожен клас;
Та да стане, кату машку детенце
На маічина биска;
Кату младу е́гне на летну слонце.

2. Баяние на изместено сорце[2]).

Изместилу са сорце
Ут пилешту фо̀ркане,
Ут кукошкини крѐкуть,
Уд гувьожди ре́вуть,
Ут козье вра́сак,
Ут конску вимште́нье,
Ут котешту меканье,
Ут кучешту лаіанье,
Уд мечкину рева́нье,
Уд волькуву виенье,
Уд лесиче жефканье.
Слонце на борце, | Три пѫти
Сорце на месту. |

Отъ г. Прилѣпъ.

Записалъ *Марко К. Цѣпенковъ.*

—

1. Баячки (баяния) отъ баба Петра.

На баба Петра, кога ке іе доідеше не́коіа жена да іе баит на некоіе дете, ке го пречекаше со овие зборои: „До́бре ми доіде, сестро! Како ти го викаат детенцето? Што му е нешто? Да не ти е болно?“ — „Ко́не ми го викаат, бабо Петро, туку ми е болно от уроци; ти са молам да му за̀баиш,“ ке му рѐчеше жената. Ке му речеше баба Петра: „Ете го Коне каі иди каі баба Петра, за да му забаи (кѫрс на глаа, кѫрс на чело до три пати ке му направи со рака) и го стрела[3]) убаа Богородица на пато, та го праша: каі ми одиш, чедо Коне, вака невѐсело? — Каі баба Петра одам Богородице маіко, за да ми забаит да оздравеам, оти баба Петра имала стребрено метленце, со него ке ми іа измети болеста, ке ми іа издуа од вѫрв глаа до петици, од очи и образи, од уши и уста, од гѫрло и іазик; од заби и машлец, од іагѫрци[4]) и небца, од под іазик и гѫрклан, од джигер и сѫрдце, од цревцье и од газече, од тило и од раменици, од плешки и полоіна[5]), од слабинье и бу̀тоі, од цинци и прасенца и петици, од раце и дланки, пѫрсти и нокти; од нозье, од стапала, пѫрсти и нокти; од уроци, што виделе лоши очи; од трески и огнеи, од сите лоши нагазу̀ачки. Да ми оздравеиш, чедо Коне, од жилни болести и од сите зглобои; болеста да излези и како топка да се збери, да се отѫркали од некоа ви̇шина на некоіе удолниште, да се стори парче по парче; само да земат орли, врани и цѫрните гарвани, да іе разнесат во гори зелени, пусти пустелии, каі што чоек непоідуат, каі што секира несечит, каі што овца неблеит, каі што петел непеіт, каі што куче нелаит, така од Конета болеста да поідит

[1]) Кога се разболѣе човѣкъ и му излѣжатъ пришки по лицето.
[2]) Когато нѣкой се уплаши, вѣрватъ че му се измѣствало сърдцето.
[3]) Срѣщнѫла. [4]) Слѣви. [5]) Кръстъ.

и назат веке да се невратит. Поможи и ти, ýбаа Богородице, да му се одимни болеста од малечок Конета".

И ке му дувнаше три пати во лицето: „пуф, пуф, пуф" и ке го испратеше.

2. Баячка од баба Ивана.

Спорет марта нокьта, во глуа доба, ке баит баба Ивана вака. Земат единъ конец отъ пусти ништи[1] (од некоја жена што е умрена) и ке застани во двор и ке го вýдвои конецо, та ке наслуша пжрво, за да нетропни или шумни некоі нешто, или некоі глас да се чуе. Тогаі ненавжрзуат кóнецот и небаит, чунки требало во глуа доба. Ако го вжрзала и го зáбаила, до пет іазли[2]), да речиме, и уште за еден останало, нечинело баеньето; се расипуало; требало ништо, да нечут, тогаі баеньето бидуало салам. Кога ке заватит да баит и да навжрзуат, на секоі чоек во кукьата, каі што му баит ке велит вака:

„Како што го вжрзаф іазолов на конецо од пустите ништи, така да се вжрзат сите болести, што ке му идат оваа година, на старио Марка. Треска да не го вакьа; жолтица, пришт и іаникара; чума, буица[3]), бодежи и пáоди во очите и ни една друга магиіа".

Така ке вели баба Ивана за сите луге, што се во некоіа кукьа, каі што ке баит и ке го закóпаат конецо пот праго од вратата, за да го чекорат.

3. Баячки отъ баба Бона.

а) Каі баба Бона, кога ке іе однесеа некое дете урочено, му баеше во зелен ваган[4]), во вода. Ке клаеше три крувци[5]) сол во водата и три угарки боринкои и ке скинеше белег од детето и ке го вжрлеше над водата. От кога ке го прекжрстеше три пати детето со белего вчело и ке ватеше да баит и да велит:

„Баба да ми ти бае, чедо, да ми ти понехае[6]); сета лоша болес да ти се одимни; сниче, ти небоі се, во баба ти пули се; вода, што ти баит, за да те оздравит, за да те оздравит, по вода да истеча сите твои уроци; сол и вода да биди болеста. Од мене баенье, од Бога здравье".

Вагано со баената вода ке іе го даеше на маіка іе, за да го измие три ýтринье детето прет сонце.

б) Кога ке іе донесеа некоі добиток, за да му баит баба Бона, ке земеше три крувци сол и ке го ватеше со рака от од кошýлата единот крушец сол, та ке го прекжрстеше фчело добитоко три пати и ке го вжрлеше во огон. Ако пукнеше крушецот сол, небеше ýрочен добитоко; ако пак непýкнеше, урочен бил. Така ке правеше со сите три крувци.

После ке земеше една сламка и ке іа ватеше со показалецо и малнот пжрст, преку три пжрсти, та ке го пресламчеше до три пати од каі глаата каі опашката и од каі опашката каі глаата.

в) Баба Бона знаеше и да навжрзиа и од треска. Ке го мереше чоекот со еден бубакерен[7]) конец, от теме до земи и ке го вжрзеше на неколку глуже[8]) во троен конецо и ке го клаеше во една бочва, кога ке іа задноса и ке муречеше: „Аі синко, оди си со здравье; ке ми оздравеиш; ич небери гаіле; іас ке іа зáдноіам треската во бочвата". Кога небеше времето, за бочви заднованье, му навжрзуаше бубакерен конец на рацете.

На éдни лýге му затвораше живó стребро[9]) во лешник и му нарачуаше да си го сошиіат во поіасот и ништо лошо од болес страна не ке можела да се приберит, чунки баба Бона му забáила со лешникот:

[1]) Нищелки. [2]) Вжзели. [3]) Тежка болесть.
[4]) Паница. [5]) Зрънца. [6]) Подобрѣе.
[7]) Памученъ. [8]) Възели. [9]) Живакъ.

„Во лешнико живó стребро,
На болнио здравье добро“,

ке му речеше и ке си го испратеше.

4. Баячки отъ баба Тема.

Баба Тема знаеше да баит за од *нáод*[1]) во око кої што имаше. Знаеше и от цървéница[2]):

„Баiам ти, óкце, дуам ти нáодо, да ти издуам бóлеста, да ти iа земам, од лук (чесан) здравье ти давам“.

Тоа ке рéчеше и ке сожвакаше еден чесен лук и ке му дуаше во óкото три девет пати[3]).

За цървеницата ке вжéштеше[4]) кациiата[5]) и ке iа óпнеше во лицето на болниот:

„Бегаi, цървéницо, от лицето от чóеко, оти со жéлезо изгóрено, ке ти го óткорнам корено“. За три пати така.

Баба Тема знаеше да върти рéшето, за да наiди коi му украл нешто на некого. Ке земеше еден клинец (мъхъ на конска петала), ама у́краден да бидит од налбáтница, ке го закачеше во лубот[6]) од решетото и ке го крéнеше[7]) на нóктите од двата покáзалца за крильата от клинецо и ке му кажеше нéколку иминьа, на кого што го боли сърдце и ке ватеше да и реди и да вели:

„Рéшето мéшето,
Ако не ми кажиш правото,
Коi го украде (названието на украдената вещь).
Да не е Коста?“

Ако се завърти решетото, тоi ет; ако не се завърти, не ет тоi. Тогаi ке вели за сите со рет. Ако не се завърти за сите, друзи иминьа ке нáречат за дури да се зáвърти решетото. И така баба Тема ке го нáiдеше чóекот што го украл (гердано на пр.) ѓьоа.

Ако немòжеше со въртенье решетото, да го наiди, ке гóреше от волк жили во огон и тоi што го украл, ке се собéреше од нозе и од раце, како што ке се собéреа жилите. И така ке го сéтеа коi го украл гéрдано.

Едни и тéраше да се óпулат со бóлното око во некоiа дупка од глуж[8]), паднат от некоiа штица[9]) чамоа.

5. Баячки отъ баба Евда.

Баба Евда ке го нáтера болниот да меси еден колак леп от три сéминьа брашно, голем колку да се испровира чоекот низ него, и ке го испечат во црепна[10]). Ке го земит баба Евда кòлакот и една кóшула од болниот у себе и ке и чуа една нокь во двоpo неiзин, за да му заку́шуат на звезди. После, другата нокь, ке го земит болниот и ке го òднесит на некоiа раскърсница[11]), во време глуа-доба[12]), ке го слечи[13]) болниот (припадничав, и ке го потурит со едно бардаче со вода, баена и таiа на дзвезди, и ке го проври три пати низ колако. После, ке го проври низ кошу́лата баена два пати и трекио пат. Ке го òблечи со таiа кошула за да iа носи до 40 дни; а ветвата, што ке iа слечи, ке iа óстаi на раскърсницата. На неiа ке го клаи и колако згора и ке вати да му баит и кушат вака:

„Пóможи му, Господи,
И си светци небесни,
И вие мои безстребрéници;

[1]) Пжика. [2]) Подутость тур. ширипендже. [3]) Три пжти по деветь. [4]) Нажеже. [5]) Желѣзна лопата за огънь. [6]) *Лубъ* се зове кржглата джска на решетото. [7]) Вдигнѣше [8]) Чепъ на дъска. [9]) Дъска борова. [10]) Пръстенъ съждъ за печенье хлѣбъ. [11]) Кръстопжть. [12]) Срѣдъ нощь. [13]) Съблече.

Да іа йспратам бо́леста,
Од ова мачна душа,
Со колак и ба́рдаче,
И со голем бакшиш ко́шула,
Да си оди на тугьа тугина,
Преку девет моринья,
И преку деведесет и девет планинья.
Да поіди дори во Тилимса,
Тамо да си напраі нова кукьа
Во другега чоека;
Доста веке го мачи овоі сиромаф
И мачен чо̀ечец". —

„Аі ми со здраве, брате, оі[1]) ми си и земи го бардачето, та го окжрши и вака речи: „како што ке го окжршам бардачево, така да се здробит во мене болеста, ако неизлезит". Оі ми си дома малче́іки, легни си, спи си и утре здрав биди си".

6. Вражанье (гледанье, врачуванье) от Кирица.

Кириц Заго́рлиа беше торба екими. Ф торбата носеше една ку́тиіа со то́лчен бо̀лиоч (лаікучка) и една раскапана гжрчка книга.

Се по́годив во Кадино̀ село, за да венчам прет триесет години. И доіде во таіа кукьа и тоі на свадба. Се прикажа оти знаит да баит и да ле́куват секакви болести. Про̀стите се́ланки му се нагжрва̀лиа[2]), за да му гледат и да му вражат. Отвори раскапа́ната книга на покапа́ната ентериіа од бу́рноот (емфе) и дури му вража, десет и дваесет пати што тжргна од ракаот от смоло̀саната антериіа, за да бриши пропуштените за гнасота мжреули, извапсани со бурноот.

От пжрвин му гледа на една чупа от 28 год. стара. Му даде едно ча́кмаче и еден нишан от косата и іа праша, како іа викаат. Чупа іа ви́каа *Мелано*. Требно е да знаете, оти Кир Кириц не знаеше да зборуа убао по бу́гарски. Сега за́вати да іе вража на простата Мелана вака:

„Хе е е Мелано, Мелано, ти си го имаш Мелано, ама хе е е Мелано, хубаво Мелано, ама хубаво кжсмут хубаво, на кажи меланомено, згурьазмено, ке катаризмено, афоризмено[3]) слусис на мене, Мелано Мелано, Меланоме́но ке катранизмено; арно големо арно, на скасис (да пукнеш) го имаш на кжсмут Мелано, Меланомено ке катраномено[4]); ерката сабаалан, кога го испаднис од одаіото го газис на хазна, ама не го знас, Мелано, да го откопис. На тоі село, Мелано, и от сито, сали ер колку момчина го има, сито тебе ти сакат, да го земит на невесто, Мелано, го слусис Мелано, сто ти го кази? Ха, аферим. Мелано меланомено, ке катраномено; ама ха, чеки тука да го видам но тоі нига, како ти го кажи. Ха а, тука, ти го кажи, Мелано меланомено ке катраномено, хем салам; ха іе, на а, каде го имаси едно душман, ногу лошо; ама Мелано, ногу лошо. Он ти направило хем салам магиіа, за да неможиш да го ужениє; разбирис Мелано? Хе е, іазжклароле̂ун на тоа душман, сто ти го зима на дуси: алабеленивурсун (анатема на ехи) ти го прави магиа́ да невиди хаир, Мелано меланомено ке кратономено. Тоі ти го чини на дуси. На, ще, тука дека ти се кази. На, на видис меланомено. Мене ма донеси Госпо за кжсмет на вас, за да ти излечам васото магиіа. Ха, како го велис, Мелано? Го сакам да го имис сельамет. Здраво, салам, ем да го зимас ено баш момче. Илья іас ки те мулам, зере ти несакис сельамет. Ти Мелано меланомено, жалиш пари: ено бешлжк; нежалиш здравіе и аірлиіа кжсметлиіа. Да го имас, ха, Мелано,

[1]) Оди, иди си. [2]) Начоголихж. [3]) Троскава проклета и афоресана. [4]) Дори и редеше овие зборои, со чакмачето туку прекжретуаше книгата и туку вжртеше лисье.

како го правис? Ке давас ено бешлѫк, да ти написам ено амаілиіа да ти го расипам магиіа? Разбирас на тебе, али неразбирас, Мелано, меланомено, катраномено, бугарско главо?"

„О о о, море стрико, ами оти лажиш и ти како сгьунките", му рече Мелана, от кога се изнасмеа и вати на страна. И іас смогнав на Мелана, оти право рече, оти лажаше Кириц. Арно ама простите чупи и жени му се навѫртоа на Кирица, како овците на страгата. От кога и дорече сите лажовни збори, Кириц вати да велит на едни: „не ти се гледа; іак ти е ангело."

7. Кушанье од Ангелета Мазгала.

Ангеле Мазгало, кога да му закущуаше на некоі припадничав[1]) чоек, ке му напраеше едно колце на земи, со едно ноже со цѫрна рачка и ке го курдисаше чоекот встреде да седни. После ке земеше една кациіа со огон и клаеше многу работи (нѣща), за да горат и да чадат. И ке го завѫртеше околу на околу, три пати. На секое вѫртенье ке го почадеше под носо и ке речеше:

„Бегаіте, надворштинѣе,
Од оваа мачна душа;
Оти секоаш ке ве чадам,
Со оваа лоша миризба;
Да поідите во гора зелена,
Каі Гьургьа самовила.
Пот таіа сенка ладовна,
До таіа вода студена,
Смилени китки да китите,
Венци на Гьургьа да праите.
Ако неките тамо да поідите,
Поідете во некоіа кукьа богата,
Тамо пала[2]) да праите,
И в душеци от пердуф да лежите."

Едни и носеше на некоі незнаеп гроб нокье во глуа доба, да му закушуа, да друзи му земаше кошулата и на дзвезди му баеше; под воденица едни и сикаше[3]), друзи носеше подупени[4]) каменье и испровираше. Едни и по некоа маска и провираше.

Ангеле Мазгал знаеше да закушуат и завѫрзани[5]) зет со невеста. Ке го натераше зето да оди нокье во некое гумно да провѫрти една дупка со свѫрдало во стожеро от краі ф краі и нис дупка да се измочат. Ето тоа било, испендек ке се одвѫрзел.

Друго, ке земеше девет клучеи турли турли и ке го натераше болниот, за да поідит под бука во некоіа пуста воденица за да и отклучит.

На друзи му велеше да поідат нокье по дукьаните и да намочаат девет клучеи.

Уште многу баіачки, вражачки и кушачки сум слушал, од освем овие, што испишав, туку мислиф да се доста за читатело; чунки, друзи што знам сет куски. От секоіа баба што суми се попрашуал, се по нешто ми кажуала, да што си рекоф аі ке іа слушам баба Тема, кога ми рече:

„Еіди море, Марко,
Дури невѫрзиш пѫре,
За да бараш лек;
Да коі како знаит,
Така ке ти баит".

[1]) Който пада отъ вънкашна болесть, наречена още *надворштина*.
[2]) Спокойствие. [3]) Вмясяше. [4]) Продупчени. [5]) Които не могѫтъ да се сходьѫтъ.

3. Прикаски за зли духове, мъртъвци и др.

Отъ гр. Прилѣпъ.

Записалъ Марко К. Цѣпенковъ.

—

1. Зерзевулот, коа го истерал Госпот од раіот.

Госпот го йстерал Зерзе́вулот со негои́те ангели од раіот и и про́колнал, да бидат цжрни и те́мни, а седеньето да им биди во вечна мука. Зерзевуло од вечна мука го гледал раіот и му беше многу мака. Мака му беше и на негоите ангели, и многу пати му велеа: „ах што стори ти, Зерзевуле, што му греши на Госпот и не истера од раіот, та не тури во вечна-ва мука.“ Многу му било мака, дека така му велеле ангелите на Зерзевула.

Думал,[1]) шестал[2],) како да праи да и скроти, и издумал, та и натерал гьаолите да напраат и тие еден раі. Го напраніа, го соградиіа, се како што беше раіот отъ Госпот. Зедоа от сите джрвьа и цвекинья што имаше во раіот од Госпот и тие изнасадиіа. От кога го бити́саа, му се опули Зерзевул от сите порти и многу го бендиса. „Е дружино, видофте оти и ние можиме да напраиме раі, како што можи и Госпот; аі сега влегуіте внатре, іадете, пиіте от се што има внатре; од ништо не ви забра́нуам, како Господ што му забра́нуваше на чоекот, што го кладе внатре да жи́веит со жена́та си; іас ви даам слобода, што ке ви текнит тоа да пра́ите. Така кажуіте на лугето: кої што сака, нека си праи и нека по́вели[3]). Во раіот моі іаденье, пиіанье, кеф теранье, колку да ми са́каат.

Поми́наа неколку дни и чуіа едни гла́сои од ангелите, што беа во раіо, кога му пе́еа на Госпот. „Ах, бре маісторе Зерзевуле, му рекле гьао́лите, го́лема мака и́маме, кога да слушаме онака да му пеат на Госпот анге́лите. Заошто го на́праи раіов толку близу до раіот от Госпот? Бараі[4]) некое чаре, да не слушаме овие убаи песни, што и пеат. Аман, бараі чаре, како да му се праит.“

Кога му слушал Зе́рзевул жалбите на гьаолите, голема мака му падна и веднаш[5]) и собра пред него сите. „Слу́шаіте вамо, му рекол, вие мои ангели; ако сте ми верни слуги, сакам да ме послушате што ке ви ре́чам. Заповед имате от мене Зерзевул, ваш главатар, и ве прекóлнуам во името мое и во кору́ната от двата рога, што ми се на гла́ава, сега да напра́ите една кула висока до небото, за да се качам и да го убиіам Господа, за да нема кому да пеат анге́лите.“ — „Поклонети еме на твоето име и чест ти дааме на твоіте рогои“. — „Честа чест носи, им рекол Зерзевул; и вам да ви никнат рогои, тие ви се венец на гла́ите.“ И веднаш му никнале рогои.

Во три дни іа созидаа кулата и за утрото ке се качеше Зерзевул, за да го бие Господа. Се раздени утрото и по заповет божа, кулата се свиткала како обрач и неможел Зерзевул да влези внатре Заповет дал да іа пре̂праат. Іа препраиле до три пати и се така се праела. На четвжр́тно пат му іа о́стаил Госпот и тоі се фкачил со сите гьаоли и зел стрелата да вжрли на Бога. Едно іа вжрлил и се вратила, та го удрила по́ глаа и му іа откинала. Спискал, свреекал. На сите му паднало жал, и ватиле та сите си скжршиле по една нога и от тогаі останало да се вели у лугето: *едноногио*.

От ко́га видоа оти неможеа, што да му напраат на Госпот, ватиіа да слегу́аат от кулата. Заповедал Госпот и кулата со се ниф пропаднала на дно в земи и се сторила вечна мука, како голем казан поли со катран и писа[6]), да вриет Зерзевул со негоите сите. Завреле внатре и от тогаі и ден де-

---

[1]) Мислѣлъ. [2]) Смѣталъ. [3]) Заповѣда, дойде. [4]) Търси. [5]) Веднжга, изведнжжъ. [6]) Черна боя за вапсване желѣзо и мѣдни сеждове.

неска вриеле. А раіо, што беіа го насадиле со секакви дҗрвьа и цвекиньа, сите се прѣсториле на тҗрнье и глогье и беслодни каменье. И се отворила една пропаст, помегьу раіот Господоф и помегьу тҗрпливио раі од Зерзевула (или вечната гьаолцка), што да летат да неможи да преиди ни од едната страна, ни од другата.

2. За фармасоните.

Веруат луге оти имало на зе́мньава фармасони, што потпишу́але луге под нив. Тие му даале троа[1]) пари на тоі, што ке се по́тпишел и ке му го земеле лицето на една книга, да ке да го обесат на зидот. Парите тоі што и имал, ер каі што да и даел, пак назат ке му доіделе. Ако сака некоаш да се одречит чоекот от нивната тебабиіа[2]), ке го сетат по лицето, што му го имале и ката ден се пулеле по сите лица, што имале земени потпишени. Ке го сетат лицето, чунки ке се припраело некако и веднаш ке го шибнат со един шиш ф сҗрдце во книгата и ер каі сака да ет чоекот, ке си умрел. Велат за фармасоните гьоа не биле луге, ами гьа́оли, за да и лажат лугето, да и носат во вечна.

Тука во Прилеп имало еден фурнаджия и анджиіа што го викаа: Тале Алавантиіа. Гьоа тоі беше фармасон, чунки в цҗрква ич не о́деше.

3. Гьаолот не знаел жените от каі го точат ножот.

Баба Ружа ми прикажа за гьаолот, оти незнаел се на векоф што правиле лугето, ако велаат светот оти знаел. Тоі незнаел жените от каі го точат ножот, што си сечат месо и кромит, кога да си готват манджа; чунки жените го точат от каі да му се вдаит: от стапчето, од гҗрнето, от пирустиіата, от кациіата, од машата, от плочата, од вратата, од жабката,[3]) от прагот и од наленот.

Многу пати ангелот го задевал гьаолот и му велел: „е де, коа знаш се, бре гьаоле, кажи одошто го точат жените ножот?“ Ке се подумал, натѐмаго гьаоло, гьоа да му кажит. Арно, ама не́знаел, за от каі да речит. Да речит од гҗрнето; ами ако точит от стапчето, му е страф да не непогоди и Ангело ке му се насмеит. И тоі коа се пукал, пукал, пукал, пукал, од лутинаке омодрел, ке оцҗрнел, ке се сторел, како некоі арап.

4. Чоекот што іа изьеде керка му од гьаолот како іаболко.

Е́ден чо̀ек многу лошо̀тии пра̀еше, ама мно̀го скришно и се препра̀аше за светец пред лу́гето. Гьаолот за да го изваит на ме́гдан да го видат лу́гето за по̀-здраво да ет за во ве́чната мука, еве како го на̀праи по̀ лош за да би́ди. Си па̀туал чо̀екот од гра̀дот своі за во е́дно се́ло и бе́ше го ватил е́ден мно̀гу силен до̀ж на стре́т пат. Гьаолот бе́ше му се пре́ставил, ич нена́топен от дож, на лице чо̀ечко. Го гле́дат чо́екот гьаола̀таго и се чу́дит, о̀ти да не му се навҗрнати[4]) алиштата бидеікьум и тоі пред него о̀деше во силнио дож. — Приіа̀теле́, му рече гьаолот, што се чудиш на мене, оти не́ сум на̀вҗрнат од до̀ш; ко̀га да зна̀ит чо̀ек ма̀ривет не́тҗргат за ништо ма̀ка. — Што̀ ма̀рифет имаш, приіателе, ако не ми кажиш, му рече чо̀екот, и гьаоло асли тоа чекаше. — Мари̇̀фето ет лесен, му рече гьаоло, его ка́ко да сто̀риш другаш. Е́дно те ва́ти некоі силен дож, сле́чи и али̇̀штата и се́дни на ниф, ду́ри да пре́вҗрни дождо и по̀сле облечи се, ето ти су̀и алиштата, а снагата како на́ банья ока́пана. Го вҗрза на́ум чо̀екот гьаолцкото поученье. Утрото на вракьанье пак ти го ватило дош и се слекол за да го о́биди мари́фето што му го казал добромислѐнно чоек, што го стрел в фчерашнио ден. И слекол и останала у̀ште кошу́лата, за да іа слечи.

[1]) Малко. [2]) Тур. дума = подданство. [3]) Мандало. [4]) Навалени, измокрени.

Гьаолот, што ти велаат „ни ора ни копа, само луге бжрка", одеикьум му по трагот от чоекот, беше бил зад него и му и украл алиштата. „Бре", си рекол со умо, „што ми се сторна алиштата"? Бара и тамо, бара и вамо, и нема. Гьаолот се престорил, гьоа иди од далеку со керка си заедно и алиштата негои, каі му и носи. „Што така, приіателе", му рече гьаолот, „си гол? Зер твои сет овие алишта што му и грабнаф од волко? Іе ли се твои на ти и, и ти се молам, подржи іа керка ми зарака, да поідам да си земам оружіето, за да го убиіам волко, оти сакаше да ми іа изеит керка ми".

Іа вати чоекот керка му од гьаолот и веднаш гьаолот го снема от пред него. При се што беше лош чоекот, но некоаш, кога да се віденше вузло, ке речеше: „во име оца". И тогаі, кога му загина гьаолот от пред него, рекол: „во име оца", и веднаш керка му од гьаоло исчезна од раката му. И кога гледат в рака му останало полна раката от праф. Іа отвори и іа дувна ветрот. Фтаса гьаолот и го праша: „Море чоече, камо ми іа керка ми, што іа стори? „Праф и пепел се стори", му рече тоі. „и ветрот од рака ми го одвеа". „Керко, керко", свика гьаолот. — „Еве сум, татко". И ете іа пред него. „На држи іа, приіателе, керка ми, оти таіа ке ти бидит за домакинка". Пак го снема от пред него и керката го грабна за рака. Одеіким со неіа малку, дошол покрај море и іа фжрлил ф море чупата за да се удаит. Си тжргна уплашен да си оди и го фтасал гьаолот. „Чоече, му рекол, камо іа керка ми, што іа стори, ако не ми кажиш?" — „Се удаи, приіателе, ф море керка ти". „Керко, керко", викнал гьаолот. — „Еве сум татко", и застанала пред чоекот. „Држ іа, чоече, керка ми за рака, оти куртулиіа немаш од неа", му рече гьаолот и си отиде. Думат, шестат чоек, како да іе праит на гьаолцкава чупа, за да не іа носит дома, да го уетрами од жената му и от свето. Му доіде на ум за да іа удаит и да іа умрит. Пжрвин іа терал со добро да си одит; таіа ништо живо не се нетаала[2]) од него. От како іа моли многу, наі-после іа грабнал за гуша за да іа удаи. Стискаікьум за гуша, туку чупата іа снемало[3]) и во раката му останало едно іаболко петрофко цжрвено како кжрф. Му се популил малку и одошто го бендисал, го изел.

Фтасал гьаолот и го прашал чоекот: „Камо ти іа керка ми, чоече?" — „Керка ти си побегна, приіателе", му рече чоеко. „Керко, керко, каі си?" свикал гьаолот. „Еве сум, татко, ф сжрце у чоекот" викнала от сжрцето чоечко. — „Седи, керко, внатре" іе рекол гьаолот „и іас тоа сакаф: ти однатре работи и іас од надвор, како да ет по-бжрго ке го донесиме каі нас."

Отъ с. Кара-Орманъ (Чирпанско).

Записалъ П. С. Бакаловъ.

—

Припирня между дявола и едно момче.

Царьат на дьаволити, който са казова Антехрис, повикал еднъж един от неговити си по малки дьаволи и му заповедал да иди да са припира с едно малко момче, та да го измами в думити. Дьаволат, като утишъл при момчето, казал му: „момченце, майка ти родила". А момчето му казало: „тьа беше желъ струдна". А дьаволат казал на момченцето: „добила тамам две". А момчето му отговорило: „ма тьа са надьаваше желъ за две". Дьаволат казал: „момче, едното умрьало!" А момчето отговорило: „че ни е кучка да ги храни и двете". Дьаволат казал на момчето: „и другото дете умрьало!" А момчето му казало: „че брат за брата утива". Дьаволат пак казал на

[1]) Отвънъ. [2]) Махнувала. [3]) *Іа снемало* = невидена станжла.

момчето: „башта ти заколи шеринніа вол за курбан на децата“. А момчето казало на дьаволат: „че два смрꙗтника без курбан исбиват“. „Дьаволат пак казал на момчето: „ами кучито завльакло главата на курбана“. А момчето му казало: „че кучето аслꙗ си посьагаше (имаши си този адет).“ — „Ами башта ти зел климиіата от колата че убил кучито!“ А момчето казало на дьавола: „че тати аслꙗ му са каниши да го убие.“ И дьаволат като ниможал да тꙗрпи вече хитрото дете, тос час са пукнал, станал невидем, и побьагнал. А момчето си казало в себе: „чи ази удавам ли са на дьавола хеле!“ И то си утишио у тьах.

Слушана отъ Петка Генчевъ.

Отъ с. Върбница (Софийско).

Записалъ *Ст. Ватйовъ.*

Халата.

Имáло едúн човѐк, разорáл еднá ливàда новинá. Катó іа разцапѝ, он насади лóзье. Товà лозье, заштó бѐше новина местóто, млогу рàждаше, та не мóжеше да му одвие да гу обéре. Като карá до нéкоіа година, станà тóіа човек с това лозье млогу богàт.

Като се научи еднà хáла, фанà да му обира грóздьето: тамꙗн озрѐе гроздьето за бранé, онá дóіде, обере гроздьето. Карà млогу години така. Купувá човек, та го работи, та го кóпа; като да узрее гроздьето, тáіа доіде, обере го. Засиромашé човеко. Зимà и чу̀жди пари и па го работи и заборчи се. Таіа хала сé обира гроздьето. Тогáі он кату̀ заборчи млогу, намисли да бéга. И като побегнá, оди, оди и отидѐ у еднó селó, там замꙗркна. И отиде на едно мéсто да спи. Попита едни човеци: „мóжем ли да преноштéвам?“ И они рéкоа: „мóже“. Катó седѐ на вечертò, тиіа бéа троица брàікьа и баштà іим беше жиф. Тоі бил халата штò обирал гроздьето. Като седнáа да вечéраіа, сичките седнáа на соврàта, а нéму надробиа чéтири вéдра млѐко башкà. Они сичките с едно ведрó се наручàа, а он четири изручá сам. Наі-напрéт му надробиа едно ведро зелéн леп, пóсле му надробиа две ведра цꙗрн леб, наі-после му надробиа едно ведро аслꙗ у̀бав леб. Тогáі като се наручаа, он рече: „иди нáточете винò од новото лозье.“ Като фанáа да пиіет, фана да кáзуе на човеко, што му беше госто, каже: „брáте, ти гледаш у мéне и се дзвѐриш, каков сꙗм, іа сꙗм хáла; тоіа леб што дробихме цꙗрнио, кога фáнат да орꙗт орачéте зàран, като падне маглá ниско по нивите, товá не е магла, но сꙗм самси іа: като се сложим по земьата, та сметем по нивите житото што сеіали орачите, та низ нéго ѝма зѐмьа, та затова е тоіа леб цꙗрн; а тоіа леп што е зеленио, него, ка цафтá житáта, тогáі іа сꙗм обирал житото, та за това е зелен лебо; а тоіа, што е наі-убáвио, него баш кога жꙗнат човеци, тогаі обирам. И това вино, што пиіеме, сега това вино — има един човек едно ново лозье, има у лозьето една кру̀ша, те стана млогу годин, ка обирам іа това лозье и тоіа човек засиромаше и наі-после че се растýри.“

А от синовéте му̀ един рече: „да знáе човѐко, кога оідеш да го обираш да се кàчи у кру̀шата да земе една пу̀шка, че те утепа.“

И оньа човек като чу това и се вꙗрна па назáде че д-іде да го работи оште една година. Заима пари пак чу̀жди и уработи лозьето пак, копа го. Като вече доіде да узрее лозьето, он везе една пу̀шка, се там седи. Като доіде замáн узре лозьето, те ти иде алáта, че го обира пак. Ка се задáде сас едни облаци, с едни ветришта, сас едни грамотеви, сичките бегáа, у село, он не сте да бега. Халата се претвори на един орел, та като

зафучà, та паднà у крỳшата, та се затжреп крỳшата; толко силно паднá. Што беше саібиіата на лозьето, като тжргнà пỳшката и іа утепа. Та като утепа халата у неговото лозье, колкото имаше берекет, опте два ката по берекет фана да ражда и за малко време човéко па стана богат.

Слушана отъ Вуче Ангелковъ.

Отъ Ахъръ-Челебийско.

Записалъ *Ст. Н. Шишковъ.*

---

1. Врагоат (дяволътъ) и дреаноат.

(Помашка прикаска).

„Дрỳгашь іегà врагоат хóдел като челéк по земьóа-са, ан'нò[1]) пролéтье вѝдел дреноат че са расцафтьé.л нѝі-напрéш, та си рекоал на іумоат: „ха, іеі сáзи овóшка нѝі-напрéш ште да родѝ, чéкаі да іе ѝзмамьа," та сьон'нал сас везньóа под нéга, да го чéка да роди и да го измàми. Чекал, чекал, дошлó лéто, врит овòшки-те прецафтéли, родили и озрéли и листé-то хми зьóало да желтé и да окàпова; дреноат штел и тоі да озре с дрỳги-те ван'ноашка, лéкин òти остáнал врагоат нéга да измами нѝі-напреш, та остáнал нѝі-сéтьие да озрé. Врагоат видьел, че го измамил дреноат, та са расардѝл и отьешóл та стáнал дьерменджѝе на ан'ноа водѐнца[2]). Прес зимоата лéі сѝі имèло на ан'ноа барчѝна борѝки, врагоат ги вѝдьел че са зельеньóт, та рекоал: „ха, іеі назѝ дарвьè іеі сьè[3]) се зельеньóт, чѐкаі да пóда тех да ѝзмаме. Шта да лье чекам под тех, до когà родьéт, озрьóт и окáпет и тагáва од земьóта шта ги збéрам." Отишòал под борики-те, чéкал, чекал, врит дар ьèто са лѝснова, цветѝ, рáда и озира, и листето мо окàпова, борѝката лье фсé седи зелѐна, ньетòі цвети, ньетóі рàда и врагоат и іеі сьé седѝ под борѝки-те, да ги чéка да мо родьéт.

Слушана отъ Исмаилъ Хралуватъ въ с. Подьвисъ.

2. Труица братье уфчеарье и Жугланъ.

Труица братье уфчеаре пасли овце на адноа планина и ф адноа моагла, забоаркали поатеат, та устанали адноа вечеар и ни моглѝ да си идат. На таіа планина ималу адно деавулище — Жуглан[4]), саце гулеаму и страшну и с адно оку на челуту. Веачеароа Жуглаништету утишло ду уфчеарьете и ги запиталу: „оти сте устанали тува". Уфчеарьете ф тьовнуту ни могли да гу пузнасат, ами си викали, че іе чилеак, та му рекли: „забоаркахме поатьа ф моагла-са, та нимужихме да си идим и замоаркнахме іеаі тува". Жуглаништету хми реакло: „хаідате да ва водьа нах моіана кулиба; тá іе іеаі тува утвоаде близу, та прѝкараіте саіа ноаш, да ни сидите на коарае". Уфчеареате са зарадвали, чи нашли хубаф чилеак да гичиндисат, та тоарнали с уфцете слеад негу. Варвеали, варвеали душли ф адно стеанье[5]). Жуглаништету махналу с адноата роака и адни гулеами камеанеани вратица са утворили, и реакло на уфчеарьете: „іеаі сувá іе моіата кулиба;

---

[1]) *Ан'нó, сьóн'ни* частицата ' (запетая, кавичка) е турена за означение, че първата прѣдъ нея съгласна *н* се произнася въ помашкия говоръ твърдо и липсова потрѣбната *ъ*. Затова тя е поставена като намѣсто *ъ*, напр. вмѣсто *анъно, сьóнъни* азъ употрѣбихъ кавичката.

[2]) *Водéнца* вм. воденица.

[3]) *Сьé* вмѣсто сега. У българитѣ *сеа́* и въ нѣкои помашки села *сеа́*, но повечето помаци въ Ахж-Челебийско, не произносятъ цѣлия слогъ *га*, както е по-горѣ.

[4]) *Жуглан* е името на чудовище, което ходи нощѣ и живѣе въ стръмнитѣ канари. Съ това име казватъ и на човѣкъ съ грозна външность, като за укоръ или присмѣхъ.

[5]) *Стеанье* = стръмни канари, каменисто мѣсто.

фкараіте уфцете напреш, че флеазите и віе". Уфчеареате са пушубеалеандісали малку, ала ни могли да са сеатеат хубаве, та фкарали уфцете, че флеали и тіе. Ага флеали воатре, Ӂуглаништету пак махналу с адноата роака и вратнитата са затвориле. Пештеареата била млогу гулеама и имаду и оган на адин краі наклàдеан. Ага душли ду оганеат, тугава уфчеарьете видеали Ӂуглаништету голу гольничичку, с адно оку, страшна страхута, и тугава чеак са сеатили на какво меасту са душли, та са іеаце исплашили. Ӂуглаништету хми реакло: „нимоіте да ва іе хич страх; вие са ра̀спусните, соабуіте царвулеате и са наспите на реахат соіа вечеар". Веачереали и душло вреаме да леагат. Уфчеарьете са фтресли ут страх, ала не има̀лу какво да правеат, та си реакли: „каквоту Госпут даде сига, такова ште да іе" и легнали та заспали. Адинніа уфчеар бил хем страшлиф, хем іуреаклиіа, та не заспавал, ами си сторил адноа машка дупчица и гльоадал пуд шеалат, доа̀ги ште зоа неакву да прави Ӂуглаништету. Е, пу среаде ноаш, Ӂуглаништету станалу пульоачка, наклалу оганеат іеаце гулеам, че зоалу адин гулеам шиш та гу турилу на оганеат. Ага са нажѐгал шишеат, и пучеарвеанеал уд нажѐжеану, утишло ду адинніа заспал уфчеар, та на саноат гу стиснала на шиіата та гу удавилу, че гу навреалу на шишеат и гу турилу на оганеат да гу пеачѐ. Ага са испекал, извадилу гу и гу турилу на адин краі, та че си турилу пак шишеат да са нажиза на оганеат. Уфчеареат дету не спал, видеал какво ште да прави Ӂуглаништету с теах, та са уплашил млогу и мислил, как ли ште да може да са куртулиса боаре тоі, ага доіде и ду негу рьоат. Ӂуглаништету испеклу и другиіа уфчеар и пак нажеглу шишеат, та че станалу да удави и разбудеанніа уфчеар. Уфчеареат га видеал каква іе рабутата, рипнал изваднoаш, грабнал шишеат и гу вжурил[1] Ӂуглаништетуму ф укоту, та му гу изгорял и Ӂуглаништету услеапналу, разрипкалу са, разцирикалу[2] са и зоалу да бара и да троаси уфчеареат, пак уфчеареат са скрил ф уфцете. Цала ноаш Ӂугла̀ништету троасилу уфчеареат, ала било слеапу, та ни моглу да гу наіде и реакло: „іа ти шта ка̀за утре, ага са соавне; іа та шта на̀ тугава". Утриноата Ӂуглаништету станалу, утворилу вратата и зоалу да испоада уфцете адноа пу адноа, та да ниможе да избеага уфчеареат. Пак уфчеареат са скрил пуд куремат на адин гулеам увен, фатил му са за шиіата и увенат гу извлеакал удвоан, та Ӂуглаништету нимо̀глу да гу фане. Ага си излеал уфчеареат та са куртулисал, изрукал са на Ӂуглаништету: „фати ли ми куцу̀льесе!" Ӂуглаништету уд іеат, пукналу и умреалу".

Слушана отъ Добра Маркова въ Устово.

3. Адин деавул и адин чилеак.

На адноа барчина имаду адин деавул, та льу кутриту чилеак миновал прис там, изидал гу. Никутри са ни наимал да мине и поатеат са утсеакал, пак цареат давал млогу пари, кутриту са наіоаме и мине. Адин чилеак са наіол, натуварил адин кон с каци и друг празан, че тоарнал. Ага гу видеали кумшиіете му, зоали да му са карат: „ти си лут, та си тоарнал приз наіа барчина. Ни видиш ли, чи льу кутриту мине и ни враща са никакаф". Чилеакат ни слушал ништу и тоарнал. Ага дуближил ду нува меасту, ду кутрину синур діеавулан ходил, фанал та влеал ф адноата каца, састранил[3] са с другата, че са затворил и пуснал коньете сами да си варвьоат. Излеалу деавулиште, фатилу коньете, чи зоалу да вика: „сі кон, сі

[1] *Вжурил* = затъкналъ.
[2] *Расцирикалу* = заквичало.
[3] *Састранил* = направилъ денковетѣ по равно, уравновѣсилъ товарътъ.

два, ами чеака[1] де? Чеаче бе-е-е-і!" Рукалу, рукалу, нема ни чилеак ни ништу. Наі-сетне виделу, чи нема чилеак, та си пуснал у коньету. Ага си миноали уд другата страна, чилеака си излеал уд кацата и са изрукал деавулутуму. „Деавулат уд іеат са пукнал и поатеат ут тука сетне са пуснал; пак чилеакат, дету миноал, зоал парите уд дареат бакшиш".

Слушана отъ Кирияка Йовкува въ с. Пещеря.

4. Адин деавул на адноа льувада.

Адин деавул чувал[2] адноа льувада и никутри ни можеал да иде да пасе дубитакат си, или да припáва ф неіа. Адноаш двамина іуреаклиіе сторили кауль да идат да пасоат ф неіа и да видеат, мок ли шт: деавулан да хми стори неакву. Утишли ф льувадата, воарзали кòньене, че легнали в дльоаш[3]: нугине нах две страни, пак главине нах адноа страна, кату адин чилеак. Га пу среде ноаш, душло деавулиштену, убиграва хи ут туф, ут там, гльоада адин чилеак, пак с две глави. Напикавалу хи, пцовалу хи, ни мужилу да хи уплаши. Тугава зоалу да хи убиграва[4] и да пеаіé: „адин чилеак с две глави; адин чилеак с две глави!" Льудьете ни моарднували уд ништу. Ага пупеали пеатлите, дьеавулат ут іеат пукнал, оти ни мужил да хи испоади".

Слушана отъ Таша Куцуту въ с. Левочово.

Отъ Горна-Баня (Софийско).

Записалъ *Хр. П. Константиновъ.*

—

Гьавол, макьа и син.

Една макьа дáвала детето си на млогу занаіáти; но товá сé бегáло и никаков занаіат не научило. Повела го пак да го дава на терзилък. Като се здало едно даждовито време, седнали да си отпочинат до един бунарь. Бабата, като била стара, кога да седне казала „ох леле". В бунаро имало един гьавол, който му билó името „*ох леле.*" Излéзал гьаволо и запитал бабата: „каде си повéла това дете?" Бабата казала: „давах го млогу пъти на занаіáт, се бега: сега че водим да го дадем на терзиіа." Гьаволо казал: даі гó мене іа да го учим и след три години да доідеш тýка да го искаш. Бабата като незнаіала какво че го учи, дала го.

Гьаволо земал детето и го пýснал в бунаро. Малко го поучил па си отишъл. Ф стаіата на гьаволо имало много детински глави. Жената на гьаволо казала на детето: „сичко какво те учи да слушаш и да прифаташ, но пред него на ништо да се не преправьаш; оти видиш ли тиіа детински глави, се са от такива деца като тебе, што зима да ги учи и като се преправьат и мóгат да работьат като гьаволо, он каскандúсува и ги убива: он сé че те учи и че те бие с тиіа камнни, што стоіа тук."

И детето като земало мераклъка си, сичко слушало и запазило, а пред гьаволо ништо не направило. Гьаволо пред детето се преправьал на заец, лесица, говедо, куче и всекакви работи правил. Детето сичко пом-

[1] *Чеака* = човѣка. — *Чеаче* човече, зват. пад. Тия думи сѫ съкратени, нѣкакъ умилителни. Вѣрва се, че всички чудовища, таласѫми, болѣсти и други суевѣрни одушевени тѣла, не могѫтъ да говорѭтъ както човѣкътъ, а му подражаватъ, затова и всѣкога когато се искаватъ като тѣхни ужь думи или нарѣчения, народътъ си ги искривява самъ по свое усмотрение, като че тѣ наистина тъй сѫ говорили.

[2] *Чувал* = вардилъ, пазилъ.

[3] *В дльоаш* = въ дължина.

[4] *Убиграва* = обикаля на около.

нило, но ништо неизвършвало пред него; а кога било само, и то така правило. Земало занаіато.

Като дошла трекьата година, дошла макьа му на бунаро и викнала „ох леле!“ Гьаволо като си знаіал името искокнал из бунаро. Детето като чуло на макьа си гласо и то искокнало. Гіаволо като видел че детето іе земало занаіат, молил макьа му да го даде оште за половина година, за да го убие; но детето никак не кандисало и отишло с макьа си. Като пошли да си вървіа, видели од далек един турски паша отивал на лоф. Детето казало на макьа си: „мале, іа че станем една хрътка, че искарам една лесица, че іа закарам право на пашáта да іа убие; пашата че да иска да ме купи, а ти да искаш за мене ильáда гроша; ама чуло од гърбо ми да не даваш; оти ако дадеш чуло, нема веке да да ме видиш.“ Детето се направило на хрътка, искарало една лесица, закарало іа право на пашата и пашата іа убил. И бабата стигнала това време на пъто. Пашата замолил бабата да му продаде хрътката. Бабата му казала: че ти іа продадéм за ильадо гроша, ама чуло си не давам, зашто имам у дома друга хрътка, та ми е пòтребен. Пашата іу дал ильадо гроша и казал: земи си чуло, іа че й̀ напрáвим от свила чул.“ Бабата си земала парите и тръгнàла.

Пашáта земал хрътката и іа пýштил да му искаруіа лоф. Хрътката се грабнала през едѝн чукáрь, спаднàла ф едно ниско место и се сторила пак на момче. Срешнàл пашата момчето и питал го: „виде ли хрътка на натам да мине?“ — „Видóх іа, прес тоіа и тоіа чукарь загна вълк.“ На това стигнало макьа си и отáждат си.

Когато дошле до пазаро, момчето казало на макьа си: „мале, іа че станем едѝн кон млогу хубаф ти да ме вързеш с една ремичка и да ме продадéш; да искаш за мен две ильади гроша, а синджимката да непродаваш, оти ако іа продадеш, нема да ме видиш“. Направило се на един зелен кон млогу хубаф. Макьа му го завела на пазаро. Като виделе коньо на пазаро, казале на садразамино че имало многу хубаф кон, та садразамино заповедал да го купьат. Купили го за две ильади гроша. Бабата зела парите и пак казала, че си недава синджимката, зашто іу требала, че имала и друк кон. „Тиіе казале: нам нетреба синджимката, ниіе че му направим железен оглавник.“

Завели кончето, фанале му веднъж двамина сеизи и отделили му іахър за да го чуват многу хубаво. Оно чекало та заспали сите сеизи, па станало та упуштило сите конье и бегало си. Сторило се пак на момче.

Другио пазáр казало на макьа си: „мале іа че станем едѝн вòл едар, сиф, голем; ти да ме водиш на пазаро и да искаш за мене пак ильадо гроша; за синджимката да ти дават и две ильади гроша, па да іа недаваш, оти ако іа дадеш нема да ме видиш. Сторило се детето на вол и макьа му като го завела на пазаро, дошел гьаволо што бил масторо му и питал бабата: „колко сакаш за тоіа вол?“ Бабата казала: ильадо гроша, ама синджимката си недавам!“ Гьаволо казал: „и ильадо гроша че ти дадем за синджимката.“ Бабата пак некандисала. Тоі казал: две ильади, три ильади че дадем. Момчето като видело какво гьаволо че надделеіе макьа му с пари, направило се на заіак и бегàло. Гьаволо като видел че бега момчето на заіак, тоі се справил на хрътка, за да го фане. Тогаі детето фърлило просо пред гьаволо, а он учинил да не іе станало оно на просо, та се сторил на квачка с двана́есе пилци за да збере просото — да изьаде детето. Гьаволо збрал просото и мислил че немало веке момчето, а оно утекло. Тогаі видел гьаволо че момчето станало сте пó-гьавол од него и од іат се пукнал като лешник.

Слушана отъ Никола Стефчовъ.

Отъ Пиротъ.

Записалъ *Л. Вацовъ.*

Гьавол и свиньар.

Помози Бог, свиньарко! — Дошжл си, рекжл си. — Одека си свиньарко? — Одека су на свиньете опашкете. — Мати ти две родила. — Две воі Бог дал, две родила. — Іедното умре. — Бог дал, Бог узел. — Умре и другото. — Брат по брата, та и двата. — Ништо іим задушу недадоше. — Ништо незарадела, ништо недали. — Заклаше шаренотога вола. — Он се нашжл, њег заклали. — Тебе ништо неоставише. — Не сжм бил там, неоставили. — Оставили ти главуту. — Главжн човек главу іеде. — Изела гьу шарената кучка. — Зла спастра — готова штета. — Кучкуту утепаше. — Што тражила, тов нашла. — Вжрльише гьу на буњиштето. — Она си там и жива лежеше. И гьаволжт пу́кжл; надвревил га свиньаржт.

4. Прикаски за черковни лица и явления.

Отъ Прилѣпъ.

Записалъ *Марко К. Цепенковъ.*

1. Создание небото и земньата.

Кога іа на́прал Госпот земньава, со пжрво била пло́ската. Поеле напрал не́бото и го кла́л на зе́мньата згo̕ра како вжршник над цре́пна[1]). Кога ви́дел, спола́і му на Господ, земньава била́ по го́лема од не́бото. Ду́мал, ду́мал и и́здумал. Іа ва́тил со о́бете ра́це земньата и іа притиснал от сите стра́ни за да іа збе́ри, за да до́ідит тжрка́леста. Іа притиснал од е́дна стра́на, а од друга страна іе го клал не́бото згo̕ра; до́шло тама́м и го о́станл како што си го гле́аме сега над нас. А пак сонцето, месечи̂ната и звездите и обе́сил Го́спот за не́бото, како не́коі кандила за некоі та́ван. И секогаш и па́лат анге́лите, како кандилона́фтите во цжрквата.

2. Пжрвото родуанье (ражданье) на веков (свѣтъть).

Жената и сите живо́тинки женцки, кога са родиле со пжрво, сите се родиле уло̀гав[2]), како што ет денеска малкото дете. Спо̀лаі му на Бога, му и зел сите малечка родени, да речиме іагнето од о́вцата, телето от кра́вата и ждре́бето от кобилата и друзьте, та и префжрлил преку една ричка[3]) и и блао́сол сите на нозе да застанат и да си про́одат. И от тоі саат секое животинче, што се рагьа, на нозе си пагьа.

По́сигна[4]) и од жената да іе го земит детето, за да іе го префжрли. Арно туку сирота жена го фчипчи[5]) со раце и некела да му го даит. Бре сполаі му на Бога, тоі тжргаі, таіа тжргаі, неможеше да іе го отми (не оти неможеше, туку сакаше сама таіа да ка́ндиса). Виде, невиде, іе го остаи и іа блао́сои: „Е, аі да си блаосо́ена, ти жено; лели не ми го даде детето, за да ти го префжрлам, како на сите животинки, ти да го гледаш од година поеке улогао; се в раце да го носиш, дури да ти про́одит.

[1]) Подница за печенье хлѣбъ.
[2]) Хроми. [3]) Малъкъ ридъ, рътлина.
[4]) Посѣгнж. [5]) Вчепка, хванж.

3. Госпот со орачо.

Со пжрво чо́екот кога ва́тил да ора земньата, Госпот помина покраі него пре́сторен на старец и за́станал да му се пули, како да се чуди на ора́ньето. „Што туку ја мавташ[1]) глаата, старче?“ му рече орачот, „да ли не те бендисуат ораньево мое?“ — „Туку-речи, синко, не ми бендисуат, кога се мачиш толку, и ти и воло́ите“, му рече Госпот. „Ами оти така да ораш, от каі ке за́ватиш браздата, назат празен се вракьаш, пак отаде[2]) да за́ватиш; ами види, іас како ке ти кажем: от каі ке іа за́ватиш браздата, исте́раі іа до краі и отаде врати го плуго и изораі друга бразда; така побжрго ке іа изораш нивата и не ке се ма́чиш; обиди[3]) да ке видиш.“ Завати така орачо и му се виде по-колаі и от тогаі денде́неска така си ораат.

По некоі ден поминал Госпот на друго лице, каі што ораше орачо и застана да му се пули. „Братенце, ако не ми кажиш, коі те научи“, му рече Госпот „вака да ораш . . . .“ — „Госпот ме научи, бре брате; каі можи друк вака да ме научи?“, му рече чоекот на Бога. „Е, лели лесно Госпот те научи вака да ораш“, му рече Госпот, „тоі ке ти го благосит и семето, што ке го сеиш; од едно зжрно, што ке посееш наі-малку четри́есет да ти пушти и, што е живо, от тебе да чека за да іади и да живеит.“

4. Госпот, кога шетал по земьава, видел жената, како ткаи и іа научи.

Една жена си ткаела во разбоі[4]) платно и кога вжрлала соа̀лката од една страна на друга, се ке го скинела конецо. Дошол Госпот како стар чоек, со бела брада како снек, и застанал да му се пули на жената и іе вели: „немоі така, а душко, а жено, некińни го конецот, ами вжрли іа соалката од десно на лево и пак врати іа од лево на десно.“ Кога обишла[5]) жената, како што му кажа Госпот, іе се виде арно и си ткаела се така.

По некоі ден пак дошол Госпот преправен на друк стар и іа прашал жената: „Коі те научи, жено, вака да ткаиш, за да некинеш конците?“ — „Ами коі ке ме научи? Іас сум си се сама научила. Зер толку не ке знам; зер сум шута[6]) ти велиш, море старо?“ му рече жената. — „Ако лажиш“ му рече Госпот „се едно[7]) да работиш и на рамо да некрениш; сета работа, што ке іа сработиш, под мишка саде да има да крениш.“ И затоа жените сега што ке сработеле се под мишка го носат, а не на рамо да кренат, чунки и колнал Госпот уште от старо време.

5. Моісе́а и ста̀рио сиромаф.

Си бил е́ден ста́р чо́ек мно́гу си́ромаф и си и́мал не́колку чу́пи, сите за іаденье и за но́сенье от кукьа на́двор (за ма́женье), а на ста́рио занаа́тот му бил джрвар. Джрвата бидѐіким скра̀іа не́можел се́ едно да о́ди да збі́рат и да и про́даат, за да си ра́ни че́латта со ле́п. Ватил да збира от по́близу тжрнье, глогье и смре́ки, за на гжрначарете да му и про́даат. Со́бери, чини колку да мо̀жи да носи и тоа̀ри се, чини, одне́си и в гра́т да и́ про́дава.

Како што си се́дел е́днаш в планина и се ду́мал како ке и̂ носи собра́ните тжрнье, еве ти го пророк Моісе́а, каі си о̀дел по планина, за да се молит Богу. Дал вик старнот по́ него и го молел да да го по́чека малку да му ре́чи нешто. Го по́чекал и старио со офканье големо, от тжрча́ньето му ре́кол: „ти се молам, пророче, моли се на Бога да ти ка́жи за̀ мене, до ко́га вака ке се ма́чам, со тжрнье на рамо да носам и со леп да не́можам да се на́ранам; мо́ли го нека ми на́вжрти не́коіа по́ лесна работа и да ва-

[1]) Махашъ, клатишъ. [2]) Отгамъ. [3]) Опитай. [4]) Станъ. [5]) Опитала. [6]) Шутъ=безрогъ, тукъ значи: безуменъ. [7]) Непрѣстайно.

дам поеке пари“. От како го йслушал Моисеа, му се таксал за да му речи на Бога.

Отишол Моисеа на планината, му се молил на Бога и за сиромаіот и Госпот беше му рекал на старио джрвар богаство и раатлжк ке му даел на тоі век. Вжрвеіким се вратил Моисеа при старио и му кажал, што му рекол Госпот.

По некое време, пак Моісеа ке одел при Бога, да се моли и поминал по краі старио, каі што си брал тжрнье. „Моисеа, Моисеа, постоі малку, нешту да ти речам“. Застанал Моисеа. „Сега, кога ке одиш каі Бога, да се молиш многу заради мене и да му речиш, оти іас за на тоі век[1]) некьум, ами за на овоі век да ми даит да поминам и со иманието што ке имам, ке се го добиіам и тоі век“. Поіде Моисеа, му се моли Бога и му се моли и за старио. „Аіде нека му биде богаството на овоі век на старио“, му рекал Госпот на Моісеа. Поминал Моисеа каі старио и му кажал, како што му кажа гласо Господоф.

Старио се благодарил на Бога и на Моісеа. Грабнал казмата[2]) и со сила голема мавал на еден голем тжрн да го откорнит. Се откорнал тжрнот и се іавила една врата. Влегол старио внатре и што да види: цел безистен со секакви турлии пари и друзи безценети работи. Си изваде колку што сакаше пари и вати маістори, та сгради едни големи сараи не местото. Согради и едни наі-големи двороі. На четирите кьошеи нpropaі четири кули, многу високи; на кулите кладе по еден чоек, за да гледаат со дьулбиіа в раце, што чоек ке иди, или ке вжрви покраі градо. Имало долу пот кулата чоек со конь да оди и да го врати виденио чоек у старио богаташ. Секоі што не го вратса, старио ке го наіадеше со наі-убаво іастиіе и ке му наполнеше една шамиіа[3]) пари.

Дошло редо и Моісеа ке го вратит. И нему му ставил іаденье и пиенье. Моісеа многу се отимал[4]) да не іади и да не пие; арно, туку старио му рекол оти тоа му ет закон; небило возможно да неіади и пари да не земи. Видел не видел Моисеа, каснал малко и зел една шамиіа од наі-скапите джеваири и си излегол. Оденким по пато Моісеа, до што[5]) чоек нашол, му дал од джеваирите и отишол на планина при Бога да му се молит. От кога се измолим, му се плакал за старио, што го натерал со сила да іади и пари да земи. „Ако е кабил, Господи, му се молил Моісеа, земи му іа стоката от старио, што те молиф да му даиш, оти незнаи, како да іа джржи и мене со сила ми даваше іаденье да ми расипи молитвата, што си іа носеф прет тебе“. — „Моісеа, Моісеа, твоіата молитва, што іа принесуаш пред мене, било гладен, било сит, чинит токмо со милостиньата, што прави стариот, што го обогатиф. Вистина, како што се такса старио, така и напраи: и на овоі век ке помини и за на тоі век што беф му приготвил сето му стоі“, Госпот му рекол. Си замолкна Моісеа и му се поклони на Бога, та си отиде. И старио си помина со богаство на овоі век и раі наіде на тоі век.

6. Давит и Соломон.

Коа царуал цар Давит водел деведесет и девет жени. Іа бендисал уште една, за да іа земи. Арно ама имала таіа маж и неможел ашикьаре да іа земи, ами што ти напраил тоі? Го зел мажот іе во своіте сараи, заедно да седат и да и гледат за раат да си живеат, гьоа за Бог да прости ке и гледат. Вистина и гледал, ама и жената му на бжрго іа викаше при себе. За таіа рабрта потсетил Соломон син му и многу му падна мака. „Чекаі, беше си рекол, да го одучам татка од овоі ум.“ Измудрил един тертип како да му напраи.

[1]) Онви свѣтъ. [2]) Копачката. [3]) Кърпа. [4]) Държалъ се, отказвалъ се. [5]) Колкото.

„Татко бре“ му вели една вечер „іас измудрив едно нешто, туку ми ет срам да ти речам.“ — „Вели, синко“, му рече тоі, „што ти е веле́ньето.“ — „Веленьето мое, татко“, му рече Соломон, „ет ова: све денеска ет царстото твое, во твоіте раце, каі го по́велаш и го уредуваш, ама Госпот да чуа, да е глуа земньа, што ке речам, лели сме со душа, може и да умриме и не ни се знаі умирачката, коі кога ке умриме. да затоа сум си рекол со умот, оти да ми даши нвим, дури си жив ти, да царуам іас три дни, за да видам да ли можам да по́велам, да ако грешам нешто, ти да ми го поправиш.“ — „Неки, синко“ му рече цар Давит, „еве од утре седни на столо и повелаі не три дни, ами три месеци.“

Се́дна Соло́мон на царскио стол. Зе́де у́здите ф ра́це и по не́колку дни тоі веке е цар. Дави́т си и́ди ката де́н каі Соломо́на, за да му кажуа, како да ца́руа. Еднаш беше се со́брал го́лем ме́злич и беше се о̀творил збор¹), за ко̀га ет по-арно да праит чоек добрина (задужбина). Едни велеіа: дури е жив чоек да праи задушбина — со нив беше Соломон; а други се крепеа со Давида, чунки тоі велеше: бидуаат задужбина и по умира́чката. Везден туку-речи што се препиньеа²). Вечерта што ти на́прави Пророк Соломон? Пушти луге за да гу зема цар Давида. Во таіа нокь беше многу темница. Прати четириесе души со четириесет фенери запалени и му рече да го земат со а́джеле и фене́рите беше му ре́кол да и носат назат неколку чекори³).

Сториіа така и го доне́соа прет Соломона оцапан, оплескан саде во кал. „Оти татко вака си се о̀бацал во кал?“ — „Еда⁴) лугеве што ми и прати неоде пред мене, а по мене, та неможеф да гледам, каі газам, да за́тоа се о̀бацав.“ — „Ете така сет добриньето“, му рече Соломон на татка си „што ке му се праат по смарта после.“ — „Ами зер за ова ме вика, бре синко“, му рече Давит „за да се изваљкам?“ — „Едно затоа, татко, те викаф“ му рече Соломон, „и друго ке те прашам за еден сут, што ми дошол си́нокьа за да пресудам и не ми текнуат утре, како да даам пресудбата, да за тоа те викав, за да те прашам да ми кажиш“. Баргo ба́рго натера Соломон да му и̇змиіат но̀зете и му рече: „Е татко, види сега оти на́прет сакаше да одат фене́рите за да ти светат и да гле́даш каі газиш. Ете така треба дури е жив чо̀ек да праит добриньe, за пред него да одат во раі божи и кога ке умрат, да му се на́ідат. То веке така си ет татко и неможиш да ре́чиш оти не ет така; ами за судов⁵) што ми е доіден сега, ке те прашам да ми кажиш, каков краі да дам. Си́нокьа ми доіде един сиромашец, ми се плака од еден многу бо̀гат чо̀ек; сиромаіот си имал една овца и со неіа си вартел кукьата. Му за́видел богатиот што имал 99 овци и му іа зел, за да му са сторат сто овци. Му плакал и му са жа́луал, за да не му іа земи; арно, ама каі сила, правина нема, му іа зел. Сега се молам, татко моі, да измислиш една пресудба што да има тежок канон за коі да чуе да се уплаши и друк да не́стори уште еднаш“. — „За таков чоек, синку Соломоне“, му рече Давит, „законот дава да се закопат четириесе стажни⁶) в земи и со каменье да се о̀тепат внатре“. — „Мили ми татко“, му рече Соломон, „сам коі што нагьат не́треби да плачит; да и ти, татко моі, сам си се присуди; ископаі си дупка 40 стажни и влези внатре, за да те прости Госпот за грео, што го чиниш со оваа жена, што му іа зеде од овоі маш, што го држиш овде во сараіте твои, за да со ка́менье да се о̀тепаш кабул не восприи́мам.“ Многу се устрами тоі, дека беше го сетил Соломон за таіа грешка. Си зеде царо очите в раце и си отиде, та ископа една дупка 40 стажни и си влезе внатре. ватил да плачит и да жалит и да пеит песни бо̀жевни.

¹) Разговоръ. ²) Прѣпирахѫ. ³) Раскрачи.
⁴) Нима, белкимъ. ⁵) Сѫдътъ. ⁶) Стѫжени.

Во пжрвио ден и нокь што пеіал, йспишал во псалтиро една кáтизма и така до четириесетте дни испишал 40 катизми и на сéкоіа му растеше земьата од дупката дури го вжрли нȁдвор.

Слушана отъ татка ми Коста М. Цѣпенковъ.

7. Христóс со áнгелот нéгоф.

Христóс го пратил áнгело некоаш, за да му зéми душата на една жена сирóмашка со пет машки деца. Влегол ангелот ф куки каі жената. Іа гледат некйната партал от партал[1]) во алйштата, дури месата іе се гледаа от снá-гата. Се нагжрвáлиле дéчиньата околу неа и тие ýгул[2]) гóли. Едното вика: „папо“, другото — „леп“. Краіо сирота нéможи да му го наіди. До óгниште беше сéднал еден гжргулав[3]) дедо. Беше клал две пеньушки и неколку іаглéнчиньа[4]). Туку дуаше со слабио си здиф[5]), за да го зáпалит и да се ȍгреит, ако беше лете, каі Пéтросн[6]). Беше си зáпалил чибýчето и туку тжргаше тутýнчок. Опна за да стáни сиромав дедо, неможаше, дури не му пóдаде снаа му рáка. Киниса да оди полека лека, како нéкоіа желка преку угар. Тжргна гьоа каі врата да оди, каі пондила[7]), от пусти очи, што не му глéдаа. о

Се чуди áнгело на тоі стар, како да биди толку жиф и Христос го прати, за да му іа земи дýшата на маіка му на пет дробни деца без татк. и да óстанат сираци и без татко и без маіка, да óстанат при един дедо што не е вреден сам за себе, за да гледа пет дробни дȅчиньа. Стóи ангело и се дума, како да праи. Си вели со умо: да не му земи дýшата на пжргáата и здраата жена, али на стариот, што дошол гробу на врата. Дума, шеста[8]), наіпосле издума, оти пó-мýнасип ет стариот да умри óдошто вдóіцата со пет деца. Тжргна ножот од нóжница и му зеде душата от стáрио. Падна нȁ-плеки[9]) умрен, како од веко да беше зȁумрен. Се рȁсчу по кȍмшиите и сите го порадýаа и рекоа оти Госпот го помйлуа, за да ýмри и да куртýлиса од гóлема старос, што беше и се мачеше стариот.

Áнгело му іа óднесе от стȁрио душата на Христа. „Оф, ангеле, ангеле моі“, му рече, сполаі му, „заошто ми преступи зборот моі? Іéли іас те пратиф на сиромȁшката жена, да му іа земиш душата, оти на старецов му іа зеде? Бжрго однеси іа на мȅстото и земи му іа на вдȍіцата!“ — Господи, некжі-діесуаі да іа умриш таіа вдȍіца, оти има пет дробни дéчиньа и ке ȍстанат како никоі нигде; а пак на стáриот му беше жйвотот здóдеан да пó-му-насип ет, тоі да умрит от таіа; илья[10]) пак пóвелата да іе твоіа; лели ме прȁкьаш да поідам.

Пóіде ȁнгело и му клáде душата на стáрио, а од жената му іа зеде. Ýмре сирота вдȍіца и коі што чу на гȍлемо чудо стана и си рече, оти Христóс нéпрао рȁботел. Спйскаа деца околу неа, коі што виде сжрцето од жал му премре. Многу му се нáжали на ангело од децата, ама друг го нивела, нéмаше што да чини. Іа óднесе при Христа и му кажа ȁнгело за се, како што се стори. „Многу ти се нáжали“, му рече Христос на áнгело, „за старецо и за петте мáлечки дéчиньа, ангеле? Ама іас ке ти дóкажам, оти моіте скрйшни работи сет чудни; за тоа да те ȕверам іас оти ништо лошо іас нéпраам, поіди на наі-високата плáнина и скжрши од наі-голȅмата стена едно парче кȁмен, от каі што никоі нéможи да се прйбери, и дȍнеси го вамо.

Поіде ангело и дȍнесе, та го ȍкжрши нȁ кжре на чéтири пáрчиньа и севе ти внатре една жаба, каі што стóіала кáмено ископан токмо за неа.

[1]) Парцалъ. [2]) Съвсѣмъ. [3]) Гърбавъ. [4]) Въгленчета. [5]) Дъхъ. [6]) Петровдень.
[7]) Срѣщуположенъ срѣщу огнището край въ стаята.
[8]) Дума, шеста=мисли, смѣта. [9]) На плещи, на гръба си. [10]) Ала, ама.

Вати жа̀бата да скока и да се радуа росна, како сега да влегна. „Виде, ангеле“?, му рече Христос, „коі іа раньаше оваа жаба во ка̀мено?“ — „Ти Господи,“ му рече а̀нгело, „прости ме оти ти грѐшив“.

— „Ете така да знаш, уште еднаш да не грѐшаш. Аі поіди каі оние петина чорбаджии и речи му во мислата да зѐмат по едно од дѐцата, што му іа умре маіка му, за да и по̀синат и да се сторат богати. Поради нив ке го гледат и ста̀рио, за да пожі̀веит, ра̀ат, дури да му доіде дѐно“. И вистина така се сто̀рило со децата.

Слушана отъ Перета Пангулета.

8. Свети Илиіа и наречници (орисници).

Кога о̀дел свѐти Илиіа по зѐмньава, му до̀шол па̀то за да по̀мини преку Стара-планина. Кога до̀шол на връф пла̀нината, фта̀сал три жѐни ста̀ри со о̀пинци на но̀зете и со по едно станче ф ра̀це. „Со здравье, сестри, му рѐкол свети Илиіа, ако да̀ет Госпот, ка̀де ва̀ка сте се за̀взеле, за да па-ту̀ате?“ — „Здравье да и̂маш, старче“, тиіа му одгоо̀риле, „ако сакаш биди ни другар, каі што о̀диш ти и ни̂е та̀мо о̀диме.“ — „Многу арно“, му рекол Св. Илиіа, и си тргнале другарски да си пату̀аат. Се чуди Св. Илиіа и сам сѐбе си вѐли: „Каква работа? Овие жѐни ста̀ри и тие како мѐне да ми рѐчат, каі што ке о̀дам іас и ти̂е ке о̀деле! За чудо, си рекол, іас каі што ке о̀дам, со първо нѐ ке му̀ кажам портата[1]) да ви̂дам, да ли ке зна̀ат ви̂стина.“

Поо̀диіа некоі ден па̀т и прелѐжале на едно̀ мѐсто. Утрото ста̀наа за да пату̀аат и дошле на некоа ви̂сока дру̀га пла̀нина. — Е е е! глѐдаш, ста̀рче, о̀наа ви̂сока пла̀нина, што іе се бели stèните от снек; та̀мо ет ку̀кьата каі што ке о̀диме ни̂е и ти̂“ тие му рекле. Се за̀чудил Св. Илиіа ка̀ко зна̀еа о̀ти та̀мо о̀дел и му пого̀диле ста̀рите. — Е, ко̀га зна̀ете, оти тамо іас о̀дам, колку дни и̂ма до̀ тамо?“ — „До̀ тамо има 5 – 6 дни па̀т“ му рѐкле старите. Па̀к Св. Илиіа се чу̀ди на стари̂чките. Оделе, оделе, и наі-после ста̀гнале каі плани̂ната со белите снѐгоі и под нѐа и̂мало едно гра̀тче со мно̀гу мана̀стири. Дошле до по̀ртата, каі што сакаше Св. Илиіа да влези и ведна̀ш и̂ снѐмало от пред нѐго, от ко̀га му рекле: „сѐди со здравье Св. Илиіа и но̀кьеска ние ке ти доіди̂ме, за да свършиме една ра̀бота“.

Клукнал на по̀ртата и и̂злегол дома̀кино да види коі ет. — „Што клукаш, ста̀рче?“ му рѐкол дома̀кино. — „Гостин сум ти, приіателе“, му рекол Св. Илиіа. Бърго бърго се вра̀тил до̀ма и іе ка̀жуат на жѐната си, оти ѐден ста̀р чо̀ек сака да му би̂ди го̀стин вѐчерта. Жена̀та му му рѐкла на ма̀жа си, за да не го при̂бира, чунки іа снѐімело за да роди: на ку̀кьата му била са̀дѐ ѐдна о̀даіа, тука требало да рагьа, да затоа̀ и нечинело за да чу̀е и да ра̀збери іаба̀нджиіа чо̀ек, ами друга вѐчер нѐка доіди̂т. Му рѐче та̀ка сто̀пано. Арно ама, Св. Илиіа му се стѐгнал: іа ке му о̀творат, іа ча̀ре нѐ іет. Ви̂де нѐвиде дома̀кино, му о̀твори и го внѐсе во ѐдната одаіа. Зеде едно вѐленце[2]) и го о̀беси пѐрде во ода̀іата, за да іа за̀крие жена̀та си.

По нѐкое време ро̀ди жѐната ма̀шко дѐте. На по̀лнокь чу Св. Илиіа ѐдиш збо̀рої, ка̀ко од жѐните што и̂деше со нив. Едната рѐкла: „Е мо̀ри сестри, што късмет да му вързиме на о̀ва дѐте?“ Трекьата рѐкла: „късметот на ова дѐте што не ма̀чи, да и̂диме от Църно-море, преку наі-ста̀рата планина до о̀ваа висока Белостенцка планина, нека му би̂ди по сто̀ пари на ден“. Повторила дру̀гата: „Не, не, по сто̀ пари, ами аі нека му би̂ди по пет гроша.“ Се ка̀ндисаа и така му го вързаа късмето.

Му се нажали на Св. Илиіа и му викна: „Нѐмоіте, сѐстри мои, толку ма̀лку късмет, чунки ви̂дете колку арен татку и маіка и̂мат: при сѐ што

[1]) Пътнитѣ врата. [2]) Постилка.

нѐмаа каі да се завжртат тие, ами и мене ме примаа и ме гостиіа со што им дал Госпот; да за тоа треба да му привжрзите кжемет, за да можи ова дете да живеит со пòраат на старос и да му поможит на татка си и на маіка си". Му привжрзале старѝчките кжемет ўште сто пàри. Св. Илиіа му се помолил и ўште сто пàри да му се привжрзат, и тие кандисале и така му се вжрзало кжемет десет грошеи. Се зачудил татко му на детето и незнаел каква чес да му стори на Св. Илиіа. Ўтрото от како го благосои Св. Илиіа детето, си ошол, каі што бил пратен од Бога.

От како порàснало детето и се ватило за работа, секи ден ке добѝеше по 10 грошеи. Си рѐкло со умо: „іас со еден дўкьан вадам по десет грошеи на ден, ами ако ватам ўште еден, или два, колку поѐке ке вадам?" Нашол еден ортак и отворил и дрўк дўкьан. Работиле шест месеци, една година, и преслагале[1]) да видат што кьар извàиле. Го остаил ўште една година него и ватил друк ортак со дрўк дўкьан и со него рабòтале една гóдина. Кога се преслагале и со него, ништо неизвàиле. Сѐдит ѐдна вечер и се мислит, се іадўкуат на сжрдце, боже недаі, не му се збòруат.

Приклука портата и ѝзлезе стариот му татко да отвори. Кога гледа старио Св. Ѝлиіа, што беше му дóшол, кога му се родил син му, го пречека убао, го чести од мерата на двор[2]). Го испрашал каі бил, каі шетал толкуа гóдини и ич не му дошол нагости. Тоі му рекол, оти не му било шетàньето саде, по земи, ами и по облаци. Детево при се што го пречекало Св. Илиіа, арно ама мислата го мачи, заради дукьаните, оти да нема добиф, толку гóдини да рàботи. От како се поразгоòриіа, го праша Св. Илиіа: „А бре чедо, зашто си толку замѝслено? Али дека іас ти доідоф на вечера, дали што? Кажи ми што ал имаш и іас како стар чоек, што сум видел и ўгорно и ўдолно[3]), како наталец што сум, можам да ти наідам некое чаре." Му прикажало момчето нешто. Арно ама, за оти недобивало со ортаците не му кажуат. „Право, право, кажи ми, му рекол Св. Илиіа, а чедо; и стрàми се од деда ти, оти іас овде ви беф нàгости, кога се рòди ти".

И тогаі му кажало момчето правото. — „Еі ди синко, му рекол Св. Илиіа, тебе кжеметот ти беше нàречен од наречнѝците, пжрво, петь гр. и после іас му се молиф и ти привжрзаа до десет гр. на ден; да затоа ти кажуам да работиш во твоіот дукьан и ке си вадиш што ти е наречѐното од наречнѝците. Десет дукьани да факьаш, бре синко, и пак десет грошеи ке вадиш; ама ако неработиш и десетте ке изгубиш. Еве вака ти ет твоіата работа, затоа немоі да се іадуаш, ами тераі си рабòтата во твоіот дукьан и ке си живееш многу арно." От како дозбòруа Св. Илиіа, веднага се ѝзгуби от пред ниф. Тогаі се зачўдиіа и поверўаа оти ет некоі свѐтец и си рекоа помеѓу татка си, за да ет Св. Илиіа, чунки му вѐлеше, оти не саде наземи шетал, ами и по òблаци.

Ўтрото поіде момчето и се делило со ортаците. От тоі саат си рабòтело во своіот дукьан и кжеметот што му било наречен си го вадел.

9. Светиіата со Госпот што се здружиле.

Еден светиіа многу му се молел на Бога, за да бидат сите луѓе прави. Госпот, сполаі му, му се престорил на чоек и седнал на един пат, каі што се одило на еден манастир. Секоі што поминуал за да оди на манастир, го помòлуал Госпот, за да го кренат на рамо, за да го однесат на манастир, чунки беше болен Госпот и стар препраен, гьоа неможеше. Секого што помоли, никоі неприма за да го носи. Светецо застана за да се пули и Госпот не му велеше нему за да го крени[4]). Се чуди и дўри му се нажали, оти мнозина помоли Госпот и никоі не го крена. „Старче," му рече све-

[1]) Видѣли смѣткитѣ. [2]) Извънмѣрно. [3]) И добро, и зло. [4]) Вдигне.

тиіата, „ако сакаш сла качи ми се мене, за да те однесам на манастир.“ — „Сполаі ти брате“, му рече Госпот, „што ке ми сториш едно добро, за да ме однесиш на манастир“. Му се вкачи на рамо Госпот и му се стори лесен[1]), како пердув[2]). Гледаат калугерите од манастир, оти носит сила голема на рамо светиіата и излегоа со сите литиі за да го пречекаат. Слезе Госпот от светиіата и му рече: „Ей чоече, ти ми се молиш мене се едно, за да и напраам прави како тебе; арно ама како твоето сърдце ретко има. И за да познаиш какви луге, има на овоі век богати и сиромаси, да станиш и да поідиш во големло град, каі што седи крало и патрико, да застаниш на мосто, каі што ке вървaт, кога ке одат во църква на велигден, да и покануаш со една чаша вино и после ке поідиш в църква да поминиш помегъу нив и да не му се поклонуаш — чунки сите луге што ке влезат в църква, първин ке се поклонат на крало и на патрико, после пред иконите“. Стори така светиіата, и от кога се испушти светиіата, прати крало та го викнаа светиіата и му рече: „А бре чоече, заошто неприпознааш ти крал и патрик, кога влезе ф църква преесска[3]), за да се поклониш, како што сите, што ет адето?“ — Како неприпознаам, честити крале, крал и патрик? Іас припознаам, туку вие и патрико небевте ф църква; ти беше во големата бавча до наі убаіте трендафили, ручаше от тие и от тие убаи манджи; а патрико беше каі таіа лубовница, и ако невеpуаш, прати во овоі час да го наідиш, оти тамо ет“. Кога чу царо тие збороі, се зачуди на чоекот, како му погодил, оти како да беше знаел, како што си мислеше крало до църквата, оти ручеко така ке го іадел помегъу трендавилите. Станал сам крало и пошол во таіа кукьа, каі што му кажа светиіата и вистина го наіде патрико каі една бесчесна жена. Тогаі поверуа крало, оти чоекот бил светиіа.

Паднал крало на молба на светиіата, за да му кажит, како да угоди на Бога, за греоите што имал. Светиіата му рекол да раздава три тоари пари по сиромаси. Крало го молил светиіата парите да и раздаит заедно со него, чунки незнаел крало на кои сиромаси да дава. Примал светиіата и тоарил крало три тоари пари, та търгнале заедно да и раздаат. Се напраил крало тебдил и вървеікьум по един сокак, стретиле един питач[4]), каі си седи на едно бу́ниште и си викат: „даруіте ме“. „Еве сиромаф“, му рече крило, „колку пари да му даиме?“ — „Една пара ке му даиш, честити крале, оти оваі не ет сиромав, ами скържав[5]). Ако сакаш да поверуаш, копаі под него и ке наідиш еден гърнец пари.“ Кога виде крало, — вистина еден гърнец пол со пари.

По друк сокак стретиіа една жена со парталаи алишта[6]) и со неколку деца. Викат, пискат: „даруіте ми, Боже чуаі, брани.“ „Ха, еве сега“, рече крало, „еве сиромашка, на оваа колку пари да іе даам?“ — „На оваа една пара да іе даиш, му рече светиіата, оти и оваа іет скържаа, а не іет сиромашка.“ За да го увери кралатаго, поідоа дома каі жената и му наіде во іеден зид една шутка[7]) пари.

Поминаа по друк сокак и еве едно момче вьават еден кон, со една апа арна и момчето со чиста промена. „Ха“, му рече светиіата на крало, „еве на овега да му даиш голема милостина.“ — „Бре аман,“ му рече крало, „на овега ич се дава милостина?“ Го запрел светиіата момчето и го преколнал право да му кажи. Арно ама наі-после кажало, оти биле многу богати и чесни търговци; арно туку и ватила голема штета и испаднале до толку, што домашните търпеле за леп и останале многу борчліі, да сега оди ф море да се удаі. Тогаі крало се зачуди и извади та му даде многу пари, за да се врати дома и пак да биди домакин чесен.

[1]) Лекъ. [2]) Перушина. [3]) Прѣди нѣколко врѣме. [4]) Просякъ. [5]) Скжперникъ.
[6]) Скжсани дрѣхи. [7]) Стомна *шута*, т. е. съ счупени дръжки отъ странитѣ.

Шета три дни и три ноки крало со светиіата по сите испаднати домáкини чесни, што и било страм да пропи́таат, умирале од гла́ди дома затворени, и ѝ подари со многу пари за да можат пак со напре́жната сермиіа да поте́раат работа и да бидат домакини.

10. Св. Илиіа со пците.

Си бѝл е́ден цар, одо̀што кро̀ток, да дури бу̀дала бил. Ко́лку луге да се ва́теа во лошо́тиіа, во те́пачка[1]) и во преда́вачка[2]), туку ке му го донѐсеа, за да го пресуди и да го накажи со те́панье, или со друго нешто, не́му ке му се нажѐлеше и ке го про̀стеше. Дека така и прошта́аше ло́шите луге, о̀т ден на́ден туку се мно̀жеа ара́мии (крадци) и те́пачи. Не́маше но́кь што да не со оте́паат де́сет, два́исемина луге и да му се о́пленат кукиte и дукьа̀ните на светот[3]). Во го́лема ма́ка бил тоі народ, про́пиште мало и го́лемо од арамии. Молат Бо́га да се нестемни, оти вечерта секоі си мислеше, за да пѐдоідат у него ара́миите. Едни се плачат на царо, дру̀зи на Бога и наі-послѐжното беше им помо́гнало.

Го пратил Го́спод Св. Илиіа за да клаі еден рет тамо. Си зеде измѐкеро сò себе и му дошол каі царо. Зеде изим за да и̇̀злези пред не́го. Дале, зеле збороі Св. Илкiа со царо и іа донесле рабо̀тата: за три дни цар да биди Св. Илиіа, за да му іа у̀мири царшти́ната. Му дал царо столот за три дни да царуа Св. Илиіа, туку да види: али вистина ке умири тоі старец іаба̀нджиіа. От кога седна Св. Илиіа на столо, дал абер по се́та чаршиіа: никоі ду̀кьанот, да не го затвора, оти со голема глоба ке го накажи новио цар, што ке царуа три дни. Инсано се чудат. „Каква работа ке бидит оваа, си велѐле, што се запове́дуа да не се за́твора чарши́іата; со затворена ча̀ршиіа не се живеит, да со отво̀рена како ке не раздени[4]) од арамиіте; се ке ни плѐнат, Господ да ни е на̀ помош!“ Вистина така ве́леле, ама нѐмаат што да чинат. Цар им запове́дуал: каі сила, пра̀вина нема[5]). И останіа дукьа̀ните отво́рени.

Кога ра̀збраа арами́ите, оти чаршиіата се оста̀ила отворена, многу се израду̀але, оти не ке сѐ мачат да кършат дукьаните, ами отворени готои ке му биле за краденье.

От како се дало заповет от Св. Илиіа за чаршиіата да останит отворена се уплашил царо и се стори пишман; ама зборо му и̇́злегол од у̀стата, а пак царски збор назад не се вракьа. Видел не́видел, закьутел, и што сака нека било, ке траіало за три дни.

Св. Илиіа се за́ватил на работа. Го пуштил измѐкьаро каі касапни́ците за да го викни еден стар пес со четири очи[6]), за нешто да му речи. Пошол измекьаро и го нашол каі си лежи под еден пешкин. — „Слушаш, ти песу, му рекол измѐкьаро, здраво и живо имаш от Св. Илиіа да доідиш еден час до него, нешто те сакат за да ти речит“. — Арно, му рекол песо, и клал ногата предна на чело, за да по́кажи оти му се покло̀нуа на запо́ветта от Св. Илиіа. Го однесол песо пред Св. Илиіа и му се поклонил. — „Знаеш што сум те викнал, верна слуго на стопана, али незнаш? — „Незнам“, рекол песо. — „Сум те викнал да поідиш за да и собериш дошто пес има во градов и да и наредиш по кьуши́ньата, за да вардат до три ноки, без да каснат еден залак леп; и дошто арамиіа ке видат, на па́рчиньа да го сторат“. Му се поклони песо и со голема бързина и собра сите пци од градот и нареди по кьошиньата. Та што туку се стемни арно, наизлѐгоа арамиите по сокаците, за да пленуаат дукьа̀ните. Кога и познаа пците, оти

[1]) Убийство. [2]) Прѣдателство. [3]) *Светот* = народътъ, хората. [4]) Съвне. [5]) Кждѣто има сила, правда нѣма, т. е. силата не оставя да се търси правда. [6]) Т. е. кучета, които иматъ надъ очитѣ две бенки (дъмги), прилични на очи. Такива кучета, по народното вѣрване, можали да виждатъ и вампиритѣ.

тие беа арамии, едно пуштанье и сите на парчинья и искинаа. Утрото кога видоа граґаните, се зачудиіа на марифетот од новио цар и сам старио цар се зачуди.

Го моли царо Св. Илиіа, за да заповеда и по друзите градои, и тамо да искинат арамиите. Го пушти Св. Илиіа песо и по друзите градои и и тамо така беше се сторило. По трекио ден Св. Илиіа от пред царо му загина[1]). Царо тогаі рекол, оти тоі чоек бил светец и од Бога пратен, за да му покаже, како сака да накажуа лошите, а не да и жали како напрет. И така си го попраил царо царството.

11. Чоекот што назре во раі и во вечна.[2])

Светците кога шетале по земи и кърштаале луге, за да ѝ напраат Рисьани, му кажуале на лугето, оти коі ке се кърсти и се остаи од греот, во раі ке поіди, а коі не ке се кърсти, во вечна ке одел.

Еден чоек сакал да се кърсти. Арно, ама първо сакал да го види раіот и вечна, да после да се кърсти. Така му велел на еден светиіа чоекот. На светецо многу му беше мило да се кърсти тоі чоек, чунки беше разбрал арно за верата; арно, ама неможел да го кандиса, дури не му покажи раіот и вечна. Голема мака му беше на светецо и му легна да се моли на Бога, за Госпот да му кажи раіот и вечна. Молеікьум се му доіде глас од облаци да го земи чоекот и да поідат на планина, за да го видит раіот и вечна.

Го зеде и поідоа на връф планина и се уморііа. Седнаа под едно дърво за да се отморат и вати да го праша чоекот светецо, за какви луге има во раіот. Светецо му велел, оти от сите іазици има. Така разговараікьум се и ватила дремка пот сенката на едно дърво. И веднаш се наідоа при раіо, како на сон. Доідоа близу до портата од раіо и светецо го помоли Св. Петра, за да отвори портата и да назри во раіо чоекот што го носел, за да види какви луге ке имат. — „Пек и“, рекал Св. Петър, и му отворил. Назрел во раіот, што да види! Од убаина по убаина, полно луге, се во бели алишта облечени и со венци на глаа си шетаа низ раіот и со свирки си песа. Се пулит чоекот и туку се думат и си вели со умо: „Какви лугье овие ке бидат? а чекаі да прашам да ли имат евреи!“ „Св. Петре! Ке те прашам нещо, ако не ми кажиш: има евреи во раіов? Оти іас неможам да и видам. — „Нема евреи, чоече, му рече Св. Петър“. — „Ами има ерменци?“ — „Нема ерменци.“ — „Ами френци има?“ — „Нема френци.“ — „Ами ингилизи има?“ — „Нема ингилизи.“ — „Ами има тальани“? — „Нема тальани“. —, ,Ами гърци барем нема“? — „И гърци нема.“ — „Ами коа така, што луге влегуаат овде, ако не ми кажиш? — „Овде влегуаат, приіателе, саде луге, што се Рисьани ас“, му рече св. Петър.

Поідоа до вечна и тамо праша за какви луге има. Зерзевулот му кажал, оти во вечната мака имало от сите іазици и милети, саде немало Рисьани. Кога виде така чоекот, малку се позамислил и си рекол со умот, за да се кърсти и да биди праф Рисьанин, за да си поіди во раіо еден саат по-бърго. Си тргнаа да си бегаат отаде и веднаш се разбудиіа. Светецот му кажал, како што видел и чоекот му го казал истото, и веднаш се кърстил.

12. Търгоецо со светецо.

Еден търгоец купил едно момче, за слуга да му биди. Од денот што го купил, ватило търговиіата се за назат да му оди. Еден ден како што мерел со аршино, прао на среде му се скършил. Затворил мааза̀та и си отишол от тоі град во друг за дури да му се попраит късметот. Іе кажал

[1]) Изгуби се. [2]) Вѣчна мжка, адъ.

на жената си, оти ке бега и іе го остаил момчето, за да му пригодуа во кукьата што іе треба и маазата да не іа отвара, дури не си доіди тоі.

Отишол во еден град далечен и се главил при еден господар, за да му работи лозето со многуто овошки. За ругата[1]) тоі посакал да му отдели стопано на лозето едно ремче[2]) од лозето со джрвьата, што ке му роди негоо да биди. Работил целото лето и дошло во здреенье на грозьето и овошката. Како даде Госпот еден ден еден силен град и саде во негоото ремче му го столчи сето. Околу него нигде град непадна и никому зиіан не му се стори, ами само нему. Сите се чудеа каква работа: да се задени гратта саде во ремчето од аргатино.

Другата година и дури до седмата се така му се праеше и виде оти кжсметот не му работи, си стана и си доіде дома, та си отвори маазата и почна пак да си продава. От кога отвори маазата, нестигна годината и праф и пепел се стори. Остана сиромаф страден за една корка леп. Се созборуа со жената за да го продаат слугата и да се ранат со парите. Го изнесоа слугата напазар и се завати едеп богат селанец и го купил.

Го зеде селанецо и го однесе дома му; од дома го однесе во едно поле и му кажа еден голем булук офци. — „Еве момче, му рекол, овоі булук офци сет мои; ката ден ке тоараш млекото, сиреньето и маста, та заедно со овчарите ке ми го носиш дома; таіа работа ке ти биди твоіа". Му се поклони момчето и му рече: „Господаре моі, еден сбор сакам да ти речам, ама атжр да не ти остани. Госпот да чуа ошто ке речам: туку да стечеше некоіа си силна река и да однесеше сиве офци со се бачило, што би рекол ти?" — „Море, аі гледаі си работата бре момче; ич, бидуат тоа што небило? Каі имало место од река овде да што ке стечело и офците ке ми и однесло?" Си замолче слугата, и си работал неколку месеци.

Еден ден іасен от сите страни како беше се задале едни силни облаци, та кога беше ти бликнало еден силен дош, како со ракав да тураа, стекле едни силни реке, како некои зидои и беше збрале офци, офчаритжрло и се што имаше стопанско не се виде, каі вати — сето праф и пепел. Кога разбра и виде богатио, многу мака му падна, оти да му и заречит робот офците и да му и однеси река, от каі што никоі неверуа. Се налути и го однесе та го препродаде на еден бакал.

Бакало му вели на момчето: „момче, еве овоі дукьан ет моі, со оваа стока ти го остаам на твоіата рака; ама гледаі вамо, еве ти две оканици; со по-големава ке купуаш, а со по-малата ке продааш, оти така синко, стока се печали". — „Арно господаре, така се печали, ама бжрго ке истечи. Те молам да не ми се лутиш, што ти рекоф и што ке ти речам. Госпот да чуа, туку некоіа нокь дукьанов да пропадни в земи, што би ми рекол?" — „Море аіде бре момче, гледаі си работа, тоа што небило, ни ке биди, ми кажуаш". Си закьуте момчево и поработи некоі месец. Туку една нокь зинала земньа и го голтнала дукьано. Кога идат масторо и момчево да отвораат дукьано се чудат, оти го снемало дукьано. — Ах, си рекол бакалот, и го зел момчето та го препродал на еден дуовник

Дуовнико, бидеіким старец, му требаше за да му слугуа момчето. Го однесе дома и му кажа сите измети што ке му и чинеше. — „Сите измети ке ти и праам, ама ке те молам во сабота, от кога ке си легниш, да ме пушташ да се прошетам троа", му рекло момчето. Му дал изим дуовнико и секоіа вечер изметот му го чинеше и во сабота вечер си одеше момчето. Неколку месеци така оди момчето сабота вечер. Дуовникот се думал една сабота вечер и си рекол со умо за да говарди каі оди, да не би одит по некои лоши работи и да му донеси некоі голем страм.

[1]) *Руга*=цѣна. плата. [2]) *Ремче* отъ ремикъ=ивица.

Е́дна сабота вечер, што туку́ тжргнало од вра́тата на двор, а по него дуо́внико; то̀а оди, тоі по него и колку за ѐден са́ат се на́іде во една планина го́лема, близу до ѐдна чѐшма, при ѐдна цжрква расту́рена. За́стана момчето прет цжрквата и се поклони. Кау́герот ту̀ку седи та се чу̀ди, како доіде на та́іа пла́нина ни видена ни чуена, чу̀нки ту̀ка околу него́іот грат та́ква планина нѐвидел, от кога бѐше се родил. Се за̀цкрил зад еден ка́мен дуовнико и глѐдат што ке пра̀нт момчето. Посто́іало троа, ѐто ти у̀ште едно момче, каі дошло од друга страна и уште малку уште едно, се ставиле три момчинья; во лицата како анге́лчинья му се глѐдале на дуо̀внико. От кога се здраву̀але, па̀днале на ли́цата и се покло̀ниле.

Во тоа време се поклону́але и джрвьата. Се за́чудил дуовникот и си рѐкол со умо: „Лелех, іас грѐшен чоек, да заповедуам светец да ми слу̀гуа".

От кога се измолиле триве момчинья, сѐднале краі чѐшмата и се мало поразгоуо́риле. Во тоа време дуо̀внико за̀спал и от кога го огрѐіало сонце се ра̀збудил. Глѐдал вамо тамо, нигде нѐможи да по́знаи пато от каі дошол, за да си о̀ди. Тжргна нис планина да оди, преку́-трупа[1]) и си вѐли со у̀мо, оти ке го іадат о̀рлите во тие пустѐлии; до каі што очи му глѐдаа се планинье му се глѐдаа. Одит и офкат. Ру̀чек по̀мина, у̀жина фта́са, лѐбец си нема да си ка̀сни, а страо му бѐше голем, за да не го изеит некоі звер. Ето ти еден о́фчар каі оди да си залеи бу̀каро вода от каі цжркви̇штето от чѐшмата. — „Каі шѐташ, оче", го пра̀шал офчарот духовнико, „вака во оваа пусте́лиіа, от каі си прѐпаднал?" — Оф бре чѐдо, ке ти кажам, ту̀ку те молам, ако не ми даш еден залак леп да заголнам ду̀ша. Изваил о́фчаро и му дал троа лѐп и му іа казал се́та работа, како што би. — „Еі ди дуовниче, дѐдо ми нѐкоаш ми го ка́жуал, оти ет три дни скраіа. Ти за да можиш сам да си одиш преку о̀вие планинье, не кѐ можиш, ту̀ку аі е́ла си со́ мене на ба̀чило и да сѐдиш до друга са̀бота, оти тогаі ке доідит пак света тро́ица, храмот на цжркиштето, да ке вардиш да неза̀спиеш, и кога ке си о́ди момчето от света троица, тжргни му по трагo и така вѐднаш ке си поідиш".

Така на̀праи духо̀внико и си поіде дома. Зѐде момчето да му потура вода на духовнико да си мие раце, и духовнико нѐкеше вѐке, за да му слу̀жи. Тога се се́ти момчето, оти дуовнико го познал, оти ет светиіа. Поіде во одаіа и се спружи[2]) спорет сонце и си умре.

Отъ Ахъръ-Челебийско.

Записалъ *Ст. Н. Шишковъ.*

1. Троица братье и адин старчеак[3]).

Троица братье тоарнали да казаньдисват наадно. Ф поать ги стигнал адин старчеак и варвеал с теах. Тоі бил Госпуть, ала тиеа гу не пузнавали. Ага варвеали, варвеали, стигнали ду адноа чеашмьоа, запреали са, та пили и утпучинали. Адиніеа уд теьх рекоал: „Ах, сига іеаі саіа чеашмьоа да теачеаше ракиіа, іеа вину, та шта да служеа за хаир фсеакеак, коіту мине прис соіа поать". Льу кану си думал и чеашмьоа-та зоала да теаче вину, и тоі устанал да сиди да іа чува. Варвеали, варвеали други-те, стигнали на адноа барчина; там ималу млогу камеанье. Среадниіеа брат реакоал: „сига да станеаха іеаі сеаіе камеанье офце, та шта да стореам мандра іеаі тува и шта да хранеам фсеакеак, коіту мине прис тува". Ка-

[1]) *Прекутрупа*=не изъ пжтя. [2]) Прострѣ.

[3]) Тави е прикаската, за която се споменува въ бѣлѣжката отъ редакцията къмъ статията: „Славянскитѣ сказания за пожертвувание собствено дѣте" стр. 95.

Редакцията.

меанье-те льу іеаі тугава станали офце, та и тоі устанал там. Малкиіа брат сас старчеака варвеали, варвеали и душли веачсароа ф адно селу. Ага чи малкиіа реакоал: „іеа пак ништу другу ништоа, ами да ми дадеаше Госпуть жеана на адно соарце да сме“. Ф тува селу ималу адноа мума, та утриноа-та штеали да іа веанчеават за аднек. Старчеака му реакоал: „іа шта ти наіда жеана на адно соарцеа да стеа, аку рачиш“. Тоі утишоал у таіа мума, та нашіол братьеа-теа хи и хми реакоал: „сестра ви іеа касмет на іеаі ноеа чилеак, да іеа дадетеа нему“. Тиеа са нарукали старчкутуму и му реакли: „как штé да іе касмет другеаму удеалена[1]) ниveаста; ти си лут, иди си уд дету си душоал“. Старчеака хми реакоал: „іеа ви казвам, чи іе касмет іеаі номува и виеа треава да пуслушеате. На, іеа шта да посадьа на двора с лоза, и ду утреа аку са фане, лиснеа, расцвеати и руди та узреаіе гроздеа, чи да пувеарувате, чи іе тоаі“. Пусадил лозата и не ду утриноа-та, ами за адин сахат са и фанала и узреала и сичку. Тугава тиеа пувеарували, та іа дали тóмува чилеаку. Ага са ужèнили, чи било истина да са на адно соарцеа: какво-ту адиниа викал и другиа приставувал. Старчеака си утишоал и слеат неаква гудина се воарнал теаптил наі напреш прис гулеамиіеа брат, дету бил устанал на чешмьоа-та. Ага душоал на чешмьоа-та, пуискал му да гу пуслужи. Пак тоі му реакоал: „аку имаш пари, чи дà ти сипіа“. Тугава чишмьоа-та си пак затекла вода, кату и напреш. Старчеака варвеал, варвеал и дошоал на мандра-та та нашоал среадниіа; пуискал и нему да гу нахрани и тоі му пуискал пари. Тугава и негуви-теа офцеа станали камеанье, кату и напреш. Ага душоал ф селу-ту, приправил са на парталиф[2]), крастаф, харлиф[3]), да та іеа гнус да гу гльоадаш, чеа душьоал ф коашта-та на наі-малкиіа. Пучукал на врата-та и тиеа му утворили. Ага флеал воатреа пуискал да му дадоат хлеабеац и хми реакоал: „молеам ви са, даітеа ми да прилижеа на двора-с, чи ни пузнавам никутреак ф сува селу“. Тиеа му реавли и двамина-та (и жеана-та и мажоа-т): „как штем да та уставим на двора-с? хаіда нах коашти, коашта-са іеа затува“ „Ала іеа ни соам за ф коашти, виштеа какоаф сам, дá си сам на дворас“ реакоал старчеака. Ала тиеа гу не уставили, ами гу фавели воатре, курдисали гу ф бужеака, и гу удгреали, та чеа гу запитали, какво да му стореат да коаснеа и аку има кулаі, чи и да му намажеат неакву снага-та, та да му умине. Старчеака хми реакоал: „моса-са болька іеа лошеа, туф ф сува селу неможеа са нá леак. Менеа са сичку примоачили и ми са реакли, чи уд другу ниште да ми умине, ами деатеа моаску да ѝспеакам, да гу изеам и скармоа-на[4]) да са намажеам“. Ага чул тува мажоат, руκнал на жеаната: „Мари, че ми ниіеа имамеа. Тоарчи боаржеа извади деатеа-ну уд льулка-на, та гу тури да са испеаче ф пеаштоан, соіа чилеак да излеаковамеа, пак ниеа смеа млади та штим руди и другу деатеа“. Старчеака енкас тоаі правил, да хми испитува іумоа. Пак тиеа имали адничку деатеанцеа моаску, то хми било поарву-ту, ага били и двамина-та на адно соарце и іеацеа милуж иви. Ага реакли да пекоат деатеа-ту, старчеака не рачил, та че по сетнеа хи видеал, какви соарца имат, та пристанал. Жеана-та утишла ф друга-та коашта, пудпалила пеаштоа и фарлила деатеа-ту да са пеаче, та чеа са воарнала да прави друк изметь пу коашти. Ага пубилу малку, мажоат пруводил жеана-та да идеа да види фтасалу ли еа. Ага утишла, какво да види, деатеа-ту станалу на петнадеастеа гудини іунак,

---

[1]) *Удеалена.* Въ Ахъръ-Челебийско, когато отсѣкѫтъ свадбата за въ недѣлята, още въ петъкъ отдѣлятъ момата съ вестрата въ отдѣлна стая, отъ която неможе да излѣве до въ недѣля. Тогава каквото и да бива, неможе да ѭ земе, или да ѭ дадѫтъ другигу.

[2]) *Парталиф*=скъсанъ, парцаливъ съ сѫдрани дрѣхи.

[3]) *Харлиф*=съ нечистота на носътъ.

[4]) *Скармоа*=чорбата на печено месо.

сидеалу на стол ф пештоа и пеалу сребарна кинига. Старчеака льу іеаі тоіа сахат са загубил, тугава са сеатили, чи іеа бил Госпут. Пак дету тиіа били толкува милужливи, Госпут сторил да си имат кату испис син на пеатнадеастеа гудини, и хми дал гулеаму бугатству.

Слушана отъ Добра Маркова въ Устово.

2. Св. Георги.

Дру́гуш га бил свеати Гьорги чилеак на зеамьо-са имал двамина братье и тоі труи́ца. Свеати̇ Гьо́рги билъ еацеа теафичеак[1]), варвеал си пу Госпудьуф поат, пак бил уфчеар и еацеа еак, кату́ арсла́нин. Тоі има́л еацеа ка́матна жеана́, та бра́тье-теа му гу нина́видили ут іеат и троасили му кула́еат да гу загу́беат, та да уста́неа жеана́-та му теам.

На́близу укулу́ теахну-ту сѐлу има́лу адноа ду́пка ф зеамьо́а-та кату́ буна́рь, та ни́куі са ни наймал каквѐ и́ма ф не́гу, пак га мѐтьнеали будьне́к, ни излизал никакаф — ни жиф, ни умреал. На доа́ну-ту буна́рьуву има́лу два увни, адин чѐаран и адин беал. И́мѐлу и двѐ ду́пки сас врата́ же́леазни: адноата изви́дала нах тьо́авна диньо́а, пак дру́га-та нах беала. Ага́ ме́тьнеали будьне́ка, аку́ па́днувал варх чоарнеа-т уве́н, изнисал гу на чоарна-та диньоа и там гу уста́веал; пак ку па́днувал варх беальеа-т уве́н, чи гу изни́сал на беала-та диньоа.

Адноаш свеати Гьорги, кату́ си па́сал уфчи́ци-теа на́близу укулу́ тоіа буна́рь, заспа́л пут адноа сеанка. Братьа-теа му утко̀леа му троасили кула́іеат и сига́ гу нашли́. Тиеа зоали свеате́к Гьоргьа пульоачка льоачка на саноа-т и гу бубо̀тнали ф буна́реа-т. Чеак га па́днал на доану-ту, са разбу́дил свеати Гьорги и са хем уплашил, хем са сеатил, чи то́іа дуслу́к му іе сто́реан ут бра́тье-теа. Ла́халу са та свеати Гьорги па́днал на чоарниеат уве́н и уве́нат гу изнел на чоарна диньоа.

На та́іа диньоа има́лу ади́н цар; си́чку-ту било́ чоарну: и льудеа, и живина, та и ца́реа-т бил чоаран. Свеати Гьорги и туф си нашоал чоарни о̀фцеа и зоал да си пасе́ кату́ и напре́ш. Ду царьувиіа сараі имѐлу адноа чеашмьоа ут деале́чеа дуре́деана и на маіка-та хи ималу одноа ламьоа, та льу с льудье са хра́нила: аку́ изи́дила адин чилеак, чи адин день те́кла чеашмьоата; два ку изи́дила ф деаньоат чи два денья те́кла вудоата, васпирала іеа ламьоата. Изеала диньоата льудьеа, та ца́реат ве́ікеа нимо̀гал да на́іде чилеак да гу даде ламье́тухи да гу изеаде́, та да теаче вудоата, пак ни́ідичьчку не има́лу ф та̀іа диньоа во́да, ут таіа башка́. Ца́реа-т троасил, троасил да наідеа будьне́к да гу изеаде ламьоа-та, нимужи́л да наідеа, та тугава пру̀водил даштеарьоата си да іеа изеаде, та да те́кнеа вудоата. Друг кула́і нимогли да наідат ламье́-тухи и феак са страхо́вал да іеа пугльоадьнеа, та не́ дру́гу.

Ца́рьувата доаштеареа утишла де́ту маіка-та чеашме́-тухи, да чеака да излеаза́ ламьоа-та, да іеа изеаде́. Сьоаднала та́ еаі соаі пуд адно̀ доарву и плачеа и чеака. Свеати Гьорги бил на о̀кулу, та видеал мума-та чи сиди самичка пуд дарво̀-ту и плачеа, та утишоал та іеа наближил и іеа пупи̇тал, заштоk плачеа. Мума-та му исказала сичку-ту и свеате́му Гьоргьу са смилилу, та хи реакоал да іеа не́ страх, тоі штеа да пумоачи да іеа куртулиса. Мумата му заплакала и замо̀лила са да са ни уви́да, ами да сиди́ де́ну не́іа. Свеате́му Гьоргьу са приспалу, та хи ле́гнал на ску́тат да пуспи и хи реакоал, га са зададе ламьоа-та да гу разбу́ди.

Свеати Гьорги заспал на ску́тат хи и пу адно вреамеа са зада́ла ламьоата и га видеала и свеатек Гьоргьа, реакла: „ха-а, іеа иштеах адьне́к;

[1]) „*Теафичеак*“ отъ мѣстното прилагателно „*теафка*“, което ще каже таенъ, мълчаливъ, но многознаещъ човѣкъ.

пак сига двамина шта да іеам". Мума-та заплáкала, пак нé каідисувала да разбýди свеатек Гьоргеа. Га чи кáпнала адноа соалза ут учитеа хи варх лицеа ту му и свеати Гьорги рíпнал и видеал ламьоа-та, чи хи наближила. Свеати Гьорги зансачил мума-та зад гарбоат му, пак ламьéтухи пудáл кулеану-ту и хи реакоал: „іеа видеам, нíеа смеа ф твои роаки сига, ами нò хубаву. еаш на ут кулеану-су напрéш, чи га іе инак, та штеа да на іе еацеа страх". Ламьоа-та лáпнала свеатéму Гьоргьу кулеану-ту и свеати Гьорги исправил нугоата, та хи рахчоапил уста-та и ламьоа-та умреала. Мума-та га видеала чи свеати Гьорги іеа куртулисáл, реакла му: „ти ménea стана брат сига и еа га си ӥда у бубаіка, штеа да ма пита, как іоà станала саіа рабута, та сам устанала жíва и са шта да му кажеам как моа куртулиса, та штеа да та троаси. Ами нéкаі да ти ýдреа ут карфтоа-с дангоа, та да та пòзнам чи си ти, зеарса тоі штеа свика льу кòлку-су льудье íма ф саіа зèмьа" и зьоала та намòкрила плеасница ракоата си, та чеа му залеапила ут ламьова-та коарф на гьусеат варх дрипи-теа му и си утищлá. И чеашмьоа-та ут тýка сéтьнеа ни арнисала; льу фсé си тéкла.

Свеати Гьорги са удмáхнал ут там, та си утишоал с уфцè-теа. На аднò меасту, пуд аднò еацеа дибелу бучíште, свеати Гьорги сьоаднал на сеанка да си пуутпучíнеа. Га чи видеал на воарх дарвó-ту имáлу аднò гнеазду іеацеа гулеаму и воатреа пíкали пильчковеа. Пак тó тувá гнеазду било на аднò гулеаму пíлеатиштеа и кòльчиш си извеадé пíлеанцеата ф гнеазду-ту, изíдала му ги адноа змиіа, та нíкуга нимужíлу да си нехрáни пíлеанцеа-та, пак змиеа-та са наýчила да ги изíда, та чеа да са скрíва, та пилеа-ту низнáсалу какво му хи адé. Свеати Гьорги катý си лижеáл пуд дарвó-ту, чи льу вíдеал аднó гулеаму змиíштеа чи са кáчи на дарвóту за нах гнеаздуну и пилеанцеатата гу вíдеали, та са распíкали. Свеати Гьорги са сеатил чи змиіата варви нах пилцéтеа да ги адé, та льу вдíгнал гéгата и прибíл змиіата, та пáднала на куп ду букоат и свеати Гьорги си сидеал пуд дарвòту. Га душлò пíлеату, та видеалу свеатéк Гьоргьа пуд дарвòту, навоасило са и хоа-хоа да са стреальнеа нах нèгу да гу прибíіе, (тò реакло чи свеатí Гьóрги му изíда пилцé-теа), и льу тамáнь да са фарлí, и пилцé-теа му запíкали: пи-пи-пи, и му кáзали, чи тоіа чилеак хи іе куртулíсал и да нé прибíл змиіа-та, штеала да хи изеадé. Га вíдеала мáіка хми каквá іе билá рáбута-та, душлá ду свеатèк Гьòргьа и му реаклá: „іеаі сóлкува гудíни стáнува как извíдам пíлцеа и саіа змиіа фсé ми хи изíда, пак ти да са лáхаш и да ми стóриш сувá дубрó и да ма куртулíсаш и стóриш сас деацá, іеа ништоа мок с нíшту да ти са íсплатеа. Молеам ти са, кáжи ми какво íштиш ут мèнеа? „Нíшту ти ништоа, амí шта ти са молеам да си ма извеадéш на беала-та диньоа, чи іеа ни соам ут сáіа зèмьа" хи реакоал свеатí Гьорги. „Бíва, извé та шта, алá беала-та динььо іе іеацеа деалéчеа. Амí дá іе деалèчеа, ти íспеачи пет пèшта хлеап, пет крáви салуви и нáпални адíн меах вода, та чеа ги донеаси и іоала самíчеак на сувá си меасту, та да си та одьвеадам", му реакло пíлеа-ту.

Цáрьува-та даштеареа га си са воарнала у думá хи, та іа вíдеал бубáіку хи, збоаркал са и іа пупíтал: „чи каквá іе сáіа рáбута, доаштеарьу, та си йдиш жíва, пак чеашмьоа-са си теачé." Тá му искáзала сичку-ту и цáреат распрувóдил льудье да збеароат врут моаскитеа и да му хи дувеадоат, льу колку-ту има ф земьоа-та му. Збрáли ги врут, удьвéли и свеатéк Гьоргьа и га хи цáреат заприреадал адин пу адин, мумá-та пузнáла свеатèк Гьоргьа, та гу кáзала бубáіку си и му кáзала и дангоата на дрипитеа му ут ламьова-та коарф, та да извеарува. Тугáва цáреат му са пуклунíл и гу пупитал: „иште сигá, льу какво-ту иштиш и шта да ти дам?" — „Ништу ти ништоа, цáрьу, мéнеа си стига хапреат, ами ми даі пет пèшта испéчеан хлеап, пет іеалуви крáви испéчеани и адин меах с вода". реакоал свеати

Гьорги. Ца́реа-т му дал тува́, чеа му зада́вал и пари, ала́ свеати Гьорги нихтеал да хи зоамеа.

Свеати Гьорги зоал хлеабат, меасоту и меахоат с вудоата и утишоал пуд тува доарву, де́ту било гнеаздуту. Пилеату тугава му реакло: „За́качи ми сига на гарбоас хлеабас, меасосу, водоаса, та чеа ма іеахни и ти. Чеа га ти рѐкам: меахци, уд меасосу ми даваі да еам; га ти рѐкам: хлеабеац, уд хлеабас ми даваі, и га ти по́иштам вудица, даваі ми, ала нимоі пу млогу, чи ку са кра́ти дуде подим, лошу іе се́тьнеа, чи ништем да стигним на беала диньоа гла́дни". Свеати Гьорги сторил, каквоту му насоадилу пилеату, та чеа са пукачил и тоі на гарбоат му и пилеату фоаркналу ф о́блацитеа. Фоаркналу день, два, три, меасеаци и нидеали са миновали и то фоаркалу. Га му пуискувалу мьоасу, еа хлеап, еа вода, давал му свеати Гьорги, га пу адно вреамеа, кра́тилу са меасоту. Пилеату пуіскалу мьоасу; не́ма. Свеатек Гьоргьа било страх да ни пуста́неа, та да ни можеа да фоарка, та фатил та му удреазал ут худила́та на нугитеа си, ут средоата пу а дноа парчоа, тек да ни іоа гладну, чеа му гу дал. Пилеату пузналу меасоту, чи си іе удреазал свеати Гьорги ут негувата снага, та хи не пугоалналу, ами хи испльулу. Затува сига, ут тука се́тьнеа льудеамитеам худилата на нугитеа са кату куритцеа изгалбати меажду поарстеатеа и пеатоата. Пу адно вреамеа си стигнали на беалата диньоа и пилеату уставилу свеатек Гьоргьа и си са воарналу ф задна дирьа.

Свеати Гьорги тугава си душола у дума му и удьвел братьеатеа си ф адноа гора за дарва́. Свеати Гьорги рахсеакал адно ста́ру бучиштеа ут воархат на долу, та са рахзиналу, та чеа нагуди́л братеатеа му да му́шнат ф цеапката му ракитеа, та да гу раздеальоат. Га му́шнали ракитеа, свеати Гьорги пуснал пульвинитеа букуви, та си са слеапили и припитили ракитеа хми. Ду тугава ракитеа льудеамитеам, викат, били, кату іумру́ци и ут тугава сетьнеа станали плеасници, каквису са сига́.

Слушана отъ Марина Марковъ.

3. Попъ мори недоумрѣлитѣ.

Ф адно се́лу имало адин поп не уд селу-ту си, ами бил душоал уд дру́гадеа и льудьетеа гу знаеали за поп. Тоіа поп фсе ага имало умреалу да гу упеава, фсе са закльучеал ф чоарква-та самичеак да гу упеава и испоадал врут льудьетеа нах воан. Адноаш било, дваш било, фсе тоаі правил и льудьетеа са чудили какоаф іе тоіа поп. Адин уфчеар реакоал: „чеакаітеа да видимеа какоаф еа соіа поп; іеа шта да стана на умреал, та ма одьнеаситеа ф чорква-на да видим, какво прави тоі с умреалитеа". Уфчеареат са приправил на умреал, турили гу ф нусильки и с плачувеа гу удьнели ф чоарквана. Попат пак испоадил вруть льудьетеа нах воан, чеа са закльучил самичеак да гу упеава. Зьоал кандилката и заубигравал гу и викал: „е! чи га си умреал какво да ти стореа іеа? Да си не умирал; чи какво да ти стореа, га си умреал". Фсеакакву думал и пцовал гу. Уфчеариштеа-ту тугава льу рипналу уд нусилкитеа и нагреблу попиштеа-ту: „чеакаі да ти кажеа, соаі ли ти упеаваш умреали-сеа". Замоакнали са двамина-та, ала попиштеа-ту било по іеаку, та надьвилу уфчерреат, удавил гу та умреал, чеа си гу истьогналу пак ф нусилкитеа, чеа ага излеалу уд воан изрукалу са льудьеамитеам: „Благуслуве́ни христеанье, оштеа адноаш да ми стеа не дунели недумреали да ги упеавам, чи притьоаглих с еаі со́іа умреал дуде гу нагудьа да умре хубавеа". Тугава са сеатили льудьетеа, какоаф іе попат, та гу исфи́рили од селуту.

Слушана отъ Добра Маркова въ Устово.

4. Попъ излъганъ отъ попадията си.

Аднему попу пупадіеата била іеацеа штарвник, та фсе льу та́ изидала воархат[1]) прасникуф[2]) и убилоагувала попатук, чи котеату гу изида. Адноаш било, дваш било, попат фсе зарицал пупадьеатухи да гу скрива и кльучи, да гу ни находа котеату, и льу фсе не могал да іеаде прасникуф воарх. Адноаш му са артак расоардилу, та зоал самичеак та си сварил прасникат, чеа гу удьнел та гу закльучил ф чоарквата, та утриноата, га излеазе уд льутьургиіа, тугава да гу іеаде. Приз наштоа, турил отклъучеатеа пуд воазлавницата, пак пупадьеата ага заспал попат, измоакнала му пульоакичка отклучеатеа, чеа утишла ф чоарквана, та изеала воархан и намазала на куньузмата[3]) свеатему Ивану мустакитеа и пак си закльучила чоарквана и си турила откльучеатеа пуд попатук. Утриноата попат станал, зарадувал са артак, чи штеа адноаш да іеаде и тоі воарх, зьоал откльучеатеа и утишоал ф чоарква и льу правеа нах хаідимуну[4]) да льутьургиса на́двеа[5]) натри, та ни згльодал хич пу куньузмитеа. Излеали уд льутьургиіа, распреамеанил са и правеа нах харкумана[6]) утишоал, дену іеа бил скрил. Утхлупил іеа, какво да види! воархат пак изеадеан. Од балностеа попат са убоарнал нах куньузмитеа да са коарсти, га чи видеал свеатему Ивану мустакитеа намазани. Попат изва́дил куньузмата и у думаму правеа ф оганеат іеа фарли́л, чеа реакоал пупадіеату хи: „уд сига да ми си не спумеаноала свеатек Ивана, іеа свеаш да му запалиш іеа, зеареа тоі да ми изида воархат, пак іеа да збирам греах, чи котеану гу изида“. И фанал, та изгуреал куньузмата.

Слушана отъ Добра Марковъ въ Устово.

5. Госпуть и попъ.

Госпуть са фтасал[7]) аднеаму попу да даде адин шиник пари ако испоади[8]) льутьургиіа, ала да ни пумисли ништо дьуньофску.[9]) Попат са старпеал и нипумислил ништу другу, ами са измамил, та помислил: „шиникан с паринеа, да ли ште да іе сас купен или ра̀ван?“ Затва Госпут му ни дал пари̇неа.

Слушена отъ Радя Кехая въ с. Петково.

---

5. Прикаски изъ челядния и обществень животъ.

Записалъ *П. Р. Славейковъ*.

1. Работницата.

Некоіа си работница жена все прела, мо́тала, сновала, тѫкала, и едвам за три години истѫкала, та ошила на мѫжа си един рѫкав и му го пришила на ветата риза та му іа дала да іа облече. Тьа била турила да вари штир, и тоі штьал да трѫгва на некаде, а тья чакала да трѫгне и като отиде

[1]) *Воарх*=смѣтаната на млѣкото. [2]) *Прасник* казватъ на прѣсното млѣко.
[3]) *Куньузма*=икона, изображение.
[4]) *Хаідиму*=олтарьтъ въ черквата.
[5]) *Надве натри*=криво лѣво.
[6]) *Харкума*=бакърчето.
[7]) Обѣщалъ.
[8]) Искара, извърши.
[9]) Свѣтовно, свѣтско. *Дьуньофску* е произв. отъ турската дума: *дьуньоа* (свѣтъ).

далеч хе, тогаз да го повика уж да го попита за нешто и тоі да махне с ржка уж да ѝ расправи, та да се преметне ржкава, а тьа тогаз да види прилича ли му нов ржкав. И тжі като излезал тоі, та трягнал и то заминал на далечко, тьа му повикала: ржкавиче! Сичкото ли іаіце да турьа в чорбата? А тоі повикал: „сичкото, сичкото, да знаі душа, кога е благо іала“ и помахал с ржка да подтвжрди, та са преметнал ржкава. А тьа като видела да са белнал ржкава то било и драго и подумала: Боже, е боже, че каде било хубаво с нов ржкав, ште ли да сжм жива да му искарам и другиіа ржкав.

2. Какви са джрпат като кучета.

Стари ньакои дьадо и бабя оженили сина си да доведжт снжха да им шета. Но те попаднали на една твжрде хаілаз булка. Седнала в кжта и не мжрда на никаде. Свекжр ѝ и свекжрва ѝ чакали, чакали да хване булката да шета, и гледат че тьа са не наканва. Те зели та са наглсасили: Стани ти, бабо, рекал дедо, да зѐмеш менците, да идиш за вода, пак аз ша стана ужка да искам да ида да не ходиш ти, ша ти джрпам кобилицата, и дано тжі като фаним да са преппрами, дано са осети булката да грабни кобилицата, та да иде тьа на вода. Тжі и направили; ама като зели да са джрпат за кобилицата, уж коі да иде за вода, булката си стоіала спокоіно в кжта и ги гледала, а наі-подир рекла: Ела Боже, мари, стари хора, какви са джрпат като кучета. За туі санким много ли ум иска: един да иде днеска, па другиіа утре.

Отъ Софийско.

Записалъ *Хр. П. Константиновъ.*

Хитра снаха.

Един богат човек дал на сіна си триста овна. Наредил го да зимува и напролет да му ги докара. Пак ги сака триста без да му даде пет пари. Сина бил ахмак, закарал ги на едно село, хванало сніег и немал сос што да купи храна. Земал да плаче. Като го видела една мома, зашто плаче, попитала го: „зашто плачеш?“ Тоі іу казал: „башта ми ми даде триста овна, триста ги сака напролет, а пари недаде да ги раним; іа нема со што да ги раним.“ Тьа го научила: „земи пари на заіем и израни овните до пролет; на́пролет острижи вӯната, продаі іа и закараі на башта ти овните.“ Тоі направил така.

Като зака́рал напролет на башта си овните башта му му казал: „Коі те научи? Ф те́бе тоіа акжл не́маше“. Тоі казал на башта си: „научи ме една мома на това и това село.“ Башта му казал: „чеш ли да іа зѐмеш да идем да іа сакам? Он казал: Иди іа сакаі че іа зѐма. Като отишел баштата да иска момата, разгеле башта іу немало дома. Попитал момата: „каде іе башта ти?“ Момата казала: „оідѐ на воденица.“ — „Чѐ ли да доіде скоро?“ попитал баштата. Она казала: „ако иде по кривите пжтишта, че доіде скоро; ако иде по правите, че се забави“.

Подир малко дошол од воденицата и му дал момата, но да доіде со сватове. Кога дошол со сватовете и седнали у удаіата излаіали цѐтата. Свекоро излезнал да види коі заминуе. Като се вжрнал питале го: Коі Мина? Он им казал: мина нерода и води неплода и носи неница. Никоі не се сетил што било това. Питаха се сите сватове: што е това. Никоі незнае. Свекоро казал да питам момата знае ли. Она рекла: „зная.“ — „Е што е минало моме?“ Она рекла: „минал е калугер, водил е мжска и е карала сол.“

На іу̀тринта като свжршиле венчаваньето и тржгнале, казал свѐкоро: вие вжрвете, іа че седим тука да ловим лоф и че ви стигнем; а вие да ме чекате при сухите пжтишта, што пуштаа вода. И като вжрвеха никоі незнаіаше дека да го чѐкат. Като оідоха до лозьето невестата казала: чекаіте тука; свекро ми е заржчал тука да го чекаме. Попитале сватовете невестата: „он што че да работи там?“ Она им отказала: че лови лоф и колкото фане че убие, колкото утечѐ че донесе.“ Слѣд малко врѐме, стигнал ги свекоро и отидоха си.

Подир малко време аідуци фанале свекоро, закарали го у горята и засакале пари. Свекоро казал на аідуците: идете всички у дома и да кажете на снаха ми да ви уготви, да ви напои, да ви нагости и да ви заведе в зимника, дето стоіа парите и да си земете, колкото сакате; и че ви молим да кажете на снаха ми: укучила ни се е кучката и упрасила ни се е свинкьата, та да тури кутраците под свинкьата а прасчиньата под кучката — да ги размести. Аідуците като се не сетили што казвал свекоро, отишли и казали на снахата всичко какво ги наредил свекрос. Тьа рекла: „всичко че извжрша“. Земала тогаі уготвила, наранила ги, напоила ги па им казала: „елате сега да ви дам и пари колкото сакате.“ Отворила зимнико. Они като лакоми за пари, улезнале всичките. Снахата потеглила вратніата, затворила ги и збрала сельанете та им казали: те ви прасчиньата на кучката и кутраците на свинкьата. Убиват ги. Отваждат си тогаі сельанете и пуштили свекро.

Слушава отъ Никола Стефчовъ, въ с. Горня-Баня.

Отъ г. Прилѣпъ.

Записалъ *Марко К. Цѣпенковъ.*

—

1. Крадачка (кражба) от терзиіа.

Некое време си имало еден терзиіа. На секоі чоек што да му скроел некое алиште[1]), се ке му у̀крадел по едно парче от тоа, што да му скро́іал. Една нокь, на сонот му се іавила една уру̀глица[2]) и на нѐа извжрзано се што беше искрал до тоі час, и како Ангел Божи да му рече: „Еі терзио, терзио, гледаш та̀іа уру̀глица? Се што виси на неа, ти си го у̀крал от светот. И еве ва̀ка на тоі вѐк, кога Госпот ке и суди лугето, прет тебе ке бидит прѐставен баірако, за да си вѝдиш се што си у̀крал и тоа ке те пресуди и ке те у̀страми прет сите луге, што ке бидат на су̀дот; туку ако са̀каш да се неустрамиш, арни́саі се от сега вамо“.

Кога се разбуди сѝромаф терзиіа, многу уплашен и му кажи на калфите за се што беше му се рѐкло. И му рече на калфите, за от тогаі на̀пред, кога ке кро́ит нѐкое алиште, ако фати да крадѝ — чунки раката му беше у̀чена — да му на̀умат за баірако, за да нѐ крадѝ; оти от кога го виде со̀нот, стори ниет да се по̀каит.

До̀шло дѐпот за да кроит нешто от скап ку̀маш и ватил да си о̀става некое ендезе за̀ себе. Калфите гледале, оти пак маісторот фати да крадѝ, и ватиле да му наумуаат и да му вѐлат: „маісторе, ба̀іракот!“ Тоі се чини гьоа неслуша. Пак му повто̀риіа: „маісторе, баіракот; маісторе баірако!“ Четвжрти пжт му свикале арно: „маісторе, уру̀глицата од ангело!“ Тоі се се препра̀аше, како да неслушат и тоа што стори ниет, от *кумашот* го у̀краде и си биде. От како си отиде муштѐриіата, му велат калфите: „оти, маісторе, пак украде? Лели ти нау̀мифме за баірако, како што беше ни на̀рачал?“ Тоі им рече: „е, бре калфи; каі іунчето[3]) и іа̀жето[4])“. Уште од

[1]) Дрѣха. Въ Охридъ и Струга казватъ на дрѣхитѣ *ритишча*. [2]) Знаме, байракъ хоржгвица. [3]) Младо добиче. [4]) Вжже.

овоі кумаш нѐмаше обéсено на баірако, да от сéга вамо, бéлким ке се пóкаіам; вие кóга ке ме глéдате дрýгош да зéмам од другега, ви се молам само наумете ми за баірако, да и́шала, ако ми прòджлжи Госпот жи́вот, можи да се àрнисам. Еве, вáка да знаите, им рече терзиіата и пак си крàдеше.

2. Дѣлътъ на разнитѣ народноста.

Кога делел Госпот кжсмéтите на лýгето, со пжрво óтишле тýрците при Бога, за да сáкаат некоі дар од Бога. Госпот от свое саканье им дал агалжкот. Чуле бугáрите оти Госпот дава на милстите и отжрчале за да земат и тие. „Что доідофте, вие бýгари“ іи праша Госпот, сполаі му. — Ние, Господи, чýфме оти си дáруал милетите со дароі, та и нам да ни даруаш некоі дар, те молиме. — Е, што сакате да ве даруам? им рече Госпот. — Ние сакаме да ни даруаш со агалжк, рекоха бугарите. — Агалжко им го дадоф на турците; друго нешто сакаіте, им рече Госпот. — Каква работа оваа работа си іа напраил ти, Господи? Што си го дал агалжкот на други? Ние него сакаме, ако ет кабил да ни го даиш, рекоа му бугарите. — Тоа, се стори, да сте ми благосоени вие, бугари, іас зборот назат не си го земам; туку іас дар ке ви дам вам: работата; идѐте ми со здраве, му рече Госпот.

Чуж евреите. Ошле и тие при Бога. И праша Госпот: што доідофте вие, евреи? — Доідофме, Господи, да ни даіш дар. — Што дар сакате? им рече Госпот. — Е, агалжкот го сакаме, му рекле евреите. — Агалжко го зедоа други. — Какоф éсап си направил, Господи? Што си го дал на друзи? Лели ние го сакаме? рекле евреите. — Аіде есáпите да сет ваши, им рече Госпот.

Чуле Френците. И тие óшле при Бога да сакаат дар. И праша Госпот: што доідофте, вие френци, при мене? Тие му рекоа: да ни даиш некоі дар. — Што дар сакате, им рече Госпот. — Е, агалжко го сакаме, Господи, му рекле френците. — Е, агалжко го зедоа друзи. — Какоф марифет си напраил? Што си го дал на други, Господи? му рекле френците. — Аіде марифетот нека іет ваш, му рече Госпот.

Доідоа егъупците при Бога. Што доідофте вие егъупци? и праша Госпот. — Доідофме, Господи, да ни даіш некоі бакшиш, му рекоа егъупците. — Е, што бакшиш сакате да ви даам? му рече Госпот. — Бакшиш сакаме: агалжк. — Е, агалжко го зедоа друзи, му рече Госпот. — Е, лели ние сме сирóмаси, со тугьо ке си поминýаме, му рекле егъупците на Бога. — Аіде сиромаси да бидите и со тугьо да питате и да си живеете, му рече Госпот.

Доідоа наі после и гжрците при Бога. Што доідофте вие, гжрци? и праша Госпот. — Доідофме, Господи, да ни даиш нам еден дар от сите наі-голем, му рекоа гжрците. — Што дар сакате да ви даам? им рече Госпот. — Агалжкот го сакаме, му рекоа гжрците. — Е, бре гжрци! Многу доцна доідофте; сите бакшиши и раздадоф; за вас туку-речи не ке има што да ви подарам. Агалжко го зедоа турците, работата — бугарите, есапот — евреите, марѝветот — френците, сиромашиіата — егъупците. Еве, за вас неостана што да ви даам, му рече Госпот. — Коі беше што го направи тоі музевирлжк, за да не разберим ние, за по-бжрго да доідиме, за да земиме некоі бакшиш? свикаа гжрците налутено. — Еіде еіде, нелутете се, им рече Госпот, и вам ке ви дам некоі бакшиш; не ве пуштам празни да си оіте. Аіде, нека іет музевирлжко ваш, му рече Госпот.

6. Прѣдания за лица и мѣста.

Отъ гр. Прилѣпъ.

Записалъ *Марко К. Цѣпенковъ.*

1. Маркои кули и Кукул.

Маркоите кули сет напраени на краіот от левата страна на Златовжрвската планина; на свáршекот от планйната и пот планината или до планината от с. Варош. За тие изурнати денешни кули се прикажуа от стари, оти со голем зулум сет праени гьоа отъ Марка Кралета[1]) Еве како: собрал Марко мало големо луге, що имало в Прилепцко и и донесол да носат каменье, и наредил чòек до чòек от Маркои кули дури до другиот краі на деспата гранка от планината Кукул, за да подават каменье от рака на рака. На Кукул имало гьоа и тарапана што се сечело пари, чунки мнозина нашли тамо по некіа обакжрна антика, како и на Маркои кули. И сега се познава, оти како да се работело железни работи, чунки има каменье дупени како да стоіало накоална и друзи работи.

Помегьу друзите жени имало и доіници с мали деца, и тие требало да подаваат каменье, а децата им плакале сите што биле. Нашле една стара баба за да му и лулат и пошле та іа измолиле од Марка за да не носит бабата каменье, ами таа на сите да му и лула децата. Одваі ти го измолиле Марка,.и іа простил и му донесле со стотници деца в крошни[2]), му и курдисале пред баба да му и лулат. Кога ти ватила баба да ти лула, брате мило, душа в неа не остáнало, чунки многу деца и сакале да си цицнат боска. Арно, туку зулумот каі те òстаат, брате, жена да си надоі дете, пóочи пó глаа удри да подáват от рака на рака каменье. От како помйнале многу дни, така и изýмреле многу деца. На баба іе се нажалило и от сжрдце сама себе се проколнала.

Старите велат, оти чоек не требит да се зáречит в умйрачка, или во друго нешто, оти Господ, сполаі му, го послýшуа чòека и му дават лошото што го сака. Така и сирота баба сама себе си се проколнала и се скáмнила, та секоі да іа гледа, каі си седи клекната на Кукула скамнета. И за по гóлемо чудо и скамнил Господ сите дечинья што и лулала бабата и сите стоіат пред баба наредени, како што си биле в крошни со стотници Секоі чоек кога вжрвит тука, по предание ке речит: „Лулаі, бабо, лулаі, скамнети деца.“ Велат стари, оти кога видел Марко, оти се скамнила баба и децата мали, ич не му се нажалило за да и пушти жените, ами пак и тераше за да подаваат каменье. От жал на доінйците, што им било за малките дечинья прокóлнале кáлето што го праел Марко, за да не траи многу години напрáата од калето, камен на камено да не останит, само името да му се славит и него да го нема.

За вйстина, кáі се слави изурнатото кале и него го нема. На вратата от манастир св. Арангела сет изображени Волкашин и син му Марко в владически одежди, и тоа само сжс глаіте и до грáдите, а другото обрисано от дождеіте.

Се велит от старите, оти во с. Вáрош имало в старо време 77 цжркви; сите со зулум биле праени, и за тоа само неколку има здрави: св. Димитріа, св. Никола, св. Петжр, и света Пречиста. Една има урната и недоурната, а друзите до 71 сет изурнати до сàмо земи. На многу места ку-

---

[1]) На Крали Марко въ Прилѣпъ винжги казватъ *Марко Крале.* Отъ тази форм: *крале* е станжла, види се, източнобългарската *крали. Редакцията.*

[2]) Люлки.

лишта има от зградените каменье и тули, на многу каменье имат изобра-жени светци, како за антика стоіат и сега и отоа се познаат, оти тука близу имало некоаш цжркви. Од десно от Варош и од лево има траги от куки, како да имало некоаш. Велат стари, оти град Прилеп бил от десно и от лево на с. Варош. Зад Маркои кули има село што се вика: *Заград*, демек: задград било некоаш.

Стари Варошани и Прилепчани се страшат от потоп. Потопо ке бил от Маркои кули. Имат една бина, коіа што се гледат, от градо. Пжрвото лице ет многу водено и тука била стерната со водата на калето. От краіот на стерната течит малку вода и велат стари, оти таа стерна била страшна вода некоаш; туку іа затнале в старо време со многу арари бу-бакъ[1]) и со големиджрвьа іа искоале; да от тоа стоела. Али некоаш, кога ке се скапел бубакьо и джрвьата, ке се отпуштала стерна и ке го однесло пжрво Варош и после Прилеп и сето поле.

2. Село Манастирец.

До село Манастирец имат еден манастир. Еве што се прикажуа за тоі манастир. Си биле двоіца бракьа: едниo го зáватил да го праит манастиро, а другио повел от скраіа место една вода за да течит пред манастир и нис село. За малку работа останала реката за да доіди пред манастиро. Іа остаил да течит пред една спила реката и пошол каі брата си за да види дали го направил манастиро. „Море што стори, брате бре, дали го напраи манастиро, али неет уште?"

— „Еве коі го праат, брате," му рекол тоі, „со Господ напред за бжрго ке го биттисам, туку вие што сторифте со реката? Дали ке іа донесите со Господ по бжрго, а ли ке се забаіте?"

„Их, брате, реката каі туку си іа водам, како некоіа млада невестица."

И на тоі збор што рече, за чудо реката се налутила, зер дека ѝ оста-нало атжр и пукнала спилата от другата страна, та си протекла, каі што ни манастиро аир да види нито селото.

Коі не верува за ова прикажуачка, нека поіди и нека види.

3. Дреноскио манастир и Подлошкио.

Кога се праиле тие два манастира, се ставиле двата стопана и се прашале, еден други: „Како, како, приіателе, му рекол дреноскио, дали го напраи манастирот барем здраф за да траит за век?" „Ех, го напраиф со Госпот напред, туку за толку здрав и іак не ке го напраиф. Ами ти како, приіателе, го напраифте вие барем троа по-арен от моіов?"

„Еі море, приіателе, што манастир іас сум ти напраил, сам св. Илиіа да слези и неможи да го турнит."[2])

Зер беше го чул, споплаіму на св. Илиіа, и оти се повалил праачот на манастирот и за чуденье беше, та згжрготело еднашка силно, што да може и беше го удрило ровьата[3]) прао преку среде, и от тогаі така стоит мана-стирот расцепен прао преку среде.

4. Скопцио мост на Вардар.

Кога се праил стариo мост во Скопье, го праеле маістор и калфа. Маісторо го ватил от едниo краі, а калфата от другата страна. Го прив-тасале за да го вжрзат и му рекол калфата на маісторо: „тих, маісторе, што іако іас сум ти го напраил полоінава от место, сам св. Илиіа да слези неможи да го турни: таков іак сум ти го напраил, маісторе."

[1]) Памукъ. [2]) Събори. [3]) Гръмъ.

И ту́ку бе́ше се за́дало е́ден о́блак, та како бе́ше вѫрнало, вѫрнало, и до́шол Ва́рдар мно́гу си́лен, ту́ку бе́ше го отко́рнал мо́сто от ка́лфата и бе́ше го пре́вѫртел со по́дзете на у́горе. За да се прика́жуа и ден де́неска сто́ел.

Отъ Ахъръ-Челебийско.

Записалъ *С. Н. Шишковъ.*

1. Прѣдание за Караджа войвода, споменуванъ устно и възхваленъ въ народнитѣ пѣсни.

Нѣщо прѣди 100 и повече, може бити, години, въспѣванииятъ Караджа войвода е билъ родемъ отъ Ахъръ-Челебийско, но неизвѣстно отъ кое село. Въ първитѣ времена на животътъ си, той е билъ богатъ скотовъдецъ — кехая — и е ималъ подъ надзорътъ си 4.000 овци, отъ които половината сѫ били на една богата вдовица, българка, отъ с. Чепеларе. Прѣзъ една люта зима въ Гюмюрджунското поле, гдѣто мѣстнитѣ дребни добитъци зимоватъ зиме на паша, по причина че не държи снѣгъ, Караджому измрѣли всичкитѣ овци. Вдовицата не искала и да знае за това, та стегнѫла Караджа за своитѣ овци. Той като не ималъ друго срѣдство за да ѝ заплати, испродалъ все що ималъ, на отъ ядъ и отчаянность, Караджа отишълъ въ Неврокопско, събралъ нѣщо около 20 момчета дружина и сталъ войвода, хайдутинъ изъ туканшнитѣ мѣста.

Въ това време въ Пашмаклѫ живѣлъ единъ богатъ помакъ, Кара-Кадия, единъ отъ тогавашнитѣ деребеевци въ Ахъръ-Челебийско. Караджа се побратимилъ съ него (станали харатлици) и за побратимството си подарилъ Кара-кехаьому една много добра, кременлия, пушка. Кара-кадия кой знае по какви причини, отъ фанатизъмъ ли къмъ такъвъ тогава българинъ войвода, или по други нѣкои причини, накаралъ единъ юначенъ помакъ, неговъ човѣкъ, тайно да прѣслѣдва Караджа и гдѣто го намѣри, да го убие. За да може по вѣрно да испълни цѣльта си, Кадията далъ помакутуму сѫщата пушка, която му била подарена отъ Караджа, като най-добра пушка.

Помакътъ като дирилъ Караджата изъ планинитѣ, едно време го сполетѣлъ въ една гора че спи. Помакътъ му гръмнѫлъ отъ далече и избѣгалъ да не би да го уловѭтъ Караджовитѣ другари, но не сполучилъ да го убие. Караджа безъ да знае нѣщо за такова вѣроломство на побратимътъ му, позналъ своята си пушка по гърмежътъ и разбралъ каква е работата. Тогава за да си отмъсти, Караджата отишълъ на день на пладнина въ Пашмаклѫ въ кѫщата на Кара-кадия, та му уловилъ двамата синове, завелъ ги въ гората и слѣдъ като зелъ доволно голѣмъ откупъ пари отъ баща имъ за тѣхѣ, убилъ ги. Има и една юнашка пѣсень за Караджа войвода.

Много мѣстности, чешми, извори, пѫтища и др. п. сѫществуватъ на негово име днесь, като: *Караждфъ байръ, Каражови друмьс, Каражо́ву, Каражова вода* и пр. изъ Ахъръ-Челебийско и Рупчоско.

2. Прѣдание за изворитѣ на Бѣла и Черна рѣки въ Устово.

Сѣверната часть на Ахъръ-Челебийската кааза, която граничи съ Рупчоската околия, гдѣто е самата граница между Турция и Южна България, е рѫтътъ планински, въ срѣдната часть на Родопитѣ, който е и водораздѣлната чърта на двата улея, къмъ коритото Маричино и срѣдния улей въ Родопитѣ, притоцитѣ на Арда къмъ истокъ. На $1 \frac{1}{2}$ часъ растояние въ северо-западна посока отъ селото Пашмаклѫ се нахожда главния изворъ, отъ когото води началото си Черна-Рѣка, която тече къмъ истокъ прѣзъ

селата Пашмаклж, Горно и Долно Райково и Устово; подъ послѣднето се събира съ другата, Бѣла-Рѣка и двѣтѣ заедно образуватъ единъ отъ лѣвитѣ (най-първия) притоци на р. Арда. Наричаната Бѣла-Рѣка, води началото си на $1^1/_4$ часъ разстояние въ сѣверозападна посока отъ Устово, въ мѣстностьта *Хупча*, гдѣто и самий изворъ на това мѣсто се именува така. Изворътъ е подъ самото бърдо *Сакáрха*, на върхътъ на което се намиратъ развалини на единъ дрѣвенъ манастирь. За тая мѣстность сжществуватъ въ населението разни баснословни прѣдания. По коритото на Бѣла-Рѣка е главния пжть отъ Ксанти, прѣзъ Устово, за Пловдивъ и Станимака. Населението вѣрва, че и двѣтѣ казани по-горѣ *езерá*, извори, иматъ едно водно вмѣстилище, за което главното прѣдание е слѣдующето:

Дрýгуш укулý Пашмаклѝцку-ту ѐзеару адѝн уфчѐар пàсал уфчѝци, нéгуви си, укулý трѝдеастеа билѝ. Вас пòдзимеа, агá душлò врѐамеа да са марльóат уфцѐ-теа, уфчéареат си нé имàл кóчувеа да хи марльóат. Адноа вýтрина уфчеареат льу вѝдеал, чи излéал ут ѐзеару-ту адин чьòаран увéн, и адноа пу адноа примарлѝл вруть уфчѝцитеа уфчéарьуви, та чеа си са скрил ф éзеару-ту. На прòлеатье-ту вруть уфцé-теа са изéагнили чòарни ѐагнеанцета. Прис лéату-ту, адноа вýтрина пак излéал тòіа си чоаран увéн публѐал и вруть уфце-теа са шѝкнали с éагнеата-та нах езеару-ту. Уфчеареат нимужѝл да прифтàса да хи васпрѐ, амѝ си фарлѝл гегата да хи уплàши и да хи воарнеа. Ни мужѝл, и уфце-теа са загýбили ф езеару-ту, та чеа и гѐгата са лáхаі та пàдьни ф езеару-ту, та са и тá загýбила. Уфчеареат имàл алтоанкувеа, парици, та му били ф гегата тýрени. (Гегата іе билá бурмалиіа, воатреа прудýпчеана, та билá катý кеамѐрь, хич да ни іóа пóзнá, чи іе еаклеадѝсана). Уфчеареа-тук зувàли Стуéан и бил кóпеалеа; тоі устáнал нѝідеа нѝкакаф, нитò òфцеа, нито парѝ да си кýпи дрýги, чеа отишьòл та са пазарѝл у адьнéк кеахеаіá ут Деарéкеа, да му пасé óвцеа.

Слеад гудѝна ли било, кугá било, адно мòмеачеанце ут Деарéкьеа, брáлу дарвá укулу дрýгу-су ѐзеару ф Хýпчеа и нашлó гегата исфарлéна. Зоалу и іеа удьнéлу мáіциму, пак мáіка му билá вдувѝчка, мéтнала іеа на тавàнат да са нахòда. Дé дг знáе тà каквó іеа имáлу ф гéгата.

Баеá вреáмеа, гудѝни, изминоалу у тýка сѐтнеа и уфчеáреат са лáхаі, та зáгали тувá мóмеачеа, углавѝл са и са ужéнили. Адноаш затроасил гéга и бáба му му казала, чи ѝма замѐтната на тавáнат адноа уткòлеашна туѐага, уфчéарцка гéга, та іеа свалѝла и му іеа дáла. Льу га іеа зоал и пузнàл іеа. Искáзал хми каквá іе рàбута-та сас тáіа гéга, утврóрил іеа и си нашóал парѝци-теа. (Други казватъ, че тоя овчарь му се случило пжть прѣзъ Дере-кюй и прѣнощувалъ у тая вдовица, която му дала гегата за душата на умрѣлия си стопанъ. Овчарьтъ ж позналъ, извадилъ си паритѣ и половината далъ на вдовицата).

Слушана отъ Марина Марковъ въ Устово.

7. Басни (аполози).

Отъ Ахъръ-Челебийско.

Записалъ *Ст. И. Шишковъ.*

1. Дивината на ловъ.

Адноаш са збрáли врут дѝвината[1]) и са спѝтували, коі уд тех ште да мòже да украдé браф да гу згòтвеат и да са пушеановат[2]). Нѝкутри са

[1]) *Дѝвина* = дивечьтъ. [2]) *Пушенóват* = повеселжтъ.

ни наймал уд валькоат башка́, ала́ и тоі не приста́нувал сами́чеак да и́де, ами́ с мѐчката да и́дат и двамината. Утишли́ та укра́ли и гу зго́тьвили, че гу ту̀рили да ври на адно̀ ме́сту, пак тиіе сто̀рили хо́ру на адноа барчи́на, та че пруво́дили лесицата да и́де да ви́ди увре́алу ли іе. Лесицата хо́дила и ви́дела, чи било̀ фта̀салу, таче ага́ са воарнала рекла́ хми чи ни іе уврѐалу о̀ште. Ага̀ пусиде́али ма̀личку, чи са изру̀кала: „о-о-і!" „Коі та ру́ка, куми́це?", іеа запитали дру́гите; пак та́ рекла́: „У-у-ух, ух! Рудила ми іе кумицата, та ма ру̀кат да ида да карштавам. Чѐакаі да и́да боаре да гу коарстеам, че га са воарна да адем туга̀ва". Лесицата утишла́ на месоту, та прибра́ла вруть резните[1]), че са воарнала. „Как гу коарсти, кумице?" іеа пупитали; пак та хми рекла́: „коарстих гу резнич приберич". Пусидѐала оште ма̀личку и пак са изру̀кала и рекла́: „у-у-у́, дано іеа ку̀чета; рудила ми іе и дру́гата кумица, че́каіте оште ма̀личку, да ида да гу коарстеа". Лесицата отишла́ и иссоарбала скармоата, че ага́ са воарнала, рекла̀ чи гу коарстила „скрамле́ц думета́ч". Ага́ пусидѐала оште никутьку[2]), пак са изру́кала и рекла́: „іеі соаі сига́, рудила іе и дру̀гана пу̀штина, чѐакаіте да ида да коарстеа и не́гу, іеа шта льоі сяга да си до́тарчеам". Ага́ утишла̀, думѐла каза́неат ху̀бавичку, че гу нахлу̀пила и си са воарнала. Ага́ іеа запитали: „как гу коарсти, кумице?" „Ех, нимоіте пита; коарстих гу казанчич нахлупач". Туга́ва рекли дру̀гите: „ха́ідате сига́ да идим да аде́м, то би ште увре́лу ду сига́", и тоарнали. Ага́ душли, какво да видеат, кру̀пка[3]) ни іе уста́налу и каза́неат нахлу̀пен. Запитали, коі гу іе изе́л, никуі ни вика: іеа сам. Туга́ва сторили, да сьоаднат и да са с . . . т вру̀тьчекан и коіту са у . . . ѐ гла́тку, тоі гу іе изе́л. Наредили са адин ду друк, лесицата си ижде́глу; ага̀ чи са у . . . . а та гла́тку. Льу кану̀ са у . . . . а, ду нѐіа бил за̀ічеака, изру̀кала са: „о-о-о! виште какво има на іеі на́іа барчина!" И врут са загльоадали, пак та боаршку, боаршку, зоала нѐхинуту си г . . . у, та гу ту̀рила за́ічеатуму, пак не́гувуту зьоала и гу турила нѐхи си, че рекла́ дру̀гем-тем: „о-о-о! за́ічека гу іе изѐл!" Ага́ пугльоадали, чи напстина за̀ічека са бил у . . . л гла́тку. Туга́ва врут рекли, чи гу іе за́ічека изе́л, та гу кле́пнали[4]) да гу стигнат. Фи́рили гу, фирили, нимужили да гу стигнат; за̀ічека прива́рил, та са му̀шнал ф адноа ду̀пка. Утишли́ врут, ага̀ ду̀пката била́ тѐсанка, та ни́кутру ни мужилу да флеазе́, ами имáлу адин кореан, та рекли да гу упинат[5]), сторило хми са, чи іе за́ічувата нужинка. За́ічеака хи видел, та зоал да ру̀ка уд воатре: „ох си! утиде ми нужинката", и тиіе упинали, упинали, ду́ри са искроатилу ко́реништету, та хи измамилу и уд там врут са наставра́ньчили[6]) нис у̀рувиштету на до̀лу.

Слушана отъ Руса Йовкува въ Устово.

2. Живинитеа на сиреан.

Дру́гуш, ка́зват, са збра́ли врут живинитеа на сиреан да са пушеановат. Кале́сали мра́фкитеа, пак льу тиеа нихтеали да идат на сиреанат, ами си уста́нали да си рабутеат, оти боарзали да си приготьвуват зимовиште.

Дру́гитеа курдисали суфри на адноа пулеана, та готвили іеадьува и садьува́, льу колкуту тьурлии има́лу на свеатоаѕ. Сьоаднали да адоат и га са пунаеали, ужеадьнеали, пак си забу́рили да си зоамат вода ут напре́шка. Сига̀ зоали да са зду̀мuват, коі ут теах наі ма́лечку іе пра́вил изме́т, та

[1]) *Резни́* = мръвкитѣ, частитѣ на сдробено месо.
[2]) *Ни́кутьку, никутку* = мънинко, малко.
[3]) *Кру́пка* = много малка частица.
[4]) *Кле́пнали* = погнѫли го.
[5]) *Упи́нат* = теглятъ. „*Упаноа*"=човѣкъ опоритъ, твърдъ, вирнѫгъ.
[6]) *Наставра́ньчили* = единъ връвъ другъ са истъркаляли.

нéгу, да пруводеат на вода. Спитували са, здýмували са и нашли мунасип жоальвата, неіа да прувóдеат на вода. И та какво да стори, нарамила боакалат и тоарнала, алà как варвеала, катý си варьви жоальва, пульоачка — льоачка.

Утишлà жоалвата на вудоата, напоальнила боакалат и си тоарнала назать. Ништé ли са лáха, та еа срьоашнитеа мрáфкитеа, ут рáбута идеали іеацеа умурèни, и еа пупитали: „какво носиш, стричинку?“ — Их, миличкитеа, имамеа сиреан, та ма са пруводили да хми одьнеасам вода. „Жеанум, стричинку, идимеа ут жоатва, та смеа еацеа умурéни и зажеадьнеали; дьоа да та измолим да ни дадèш льу пу адьничка кáпчица да піінім, чи смеа замоаркнали, та нéма кугá да троасим вода“, хи реакли мрáфкитеа. Жоальвата хми дáла боакалат, и мрáфкитеа са насосали адноа пу адноа льу врут дéту били там. И наистипа, льу пу адничка кáпчица піінала фсеака, алá тувá са без бруеа мрáфки, та за адин чеахчоак испрáзнили боакалат.

Жоальвата са воарнала пак изнуву да напоальни боакалат и льу тамáн гу напоальнила, ништé ли са лáха пýсту жоадну магареа да доіде на чучурат, та от жеадностеа тоакни боакалат, та са излеаі вруть вудоата, та чеа льу ка шté вудоата, ами са строши и адноту даржеалеа на боакалат. Жоалвата, кату мужила, напоальнила пак боакалат инибаштáн и си тоарнала. Сигá адно са забáвила, та іеа било стрáх да хи са ни кàрат, другу да іеа ни срьоашнеа пак неаква сколупа[1]), та са гьоі пу набарзйла. Пýста и беальоата, ут боарзанье припьоанува са ф адно кáмеанса, та стрýшеава пароа-парчоа боакалат. Изблеадеала катý платну Госпудьову от страха и треасаштим душлá на пулеаната чеак слеат три гудини. Ага іеа видеали, чи идеа бис боакал, пупитали іеа: „че ми какво стори боакалат?“ — „С боарзанье рáбута іеаі солкува стáнува“, хми реаклà тá.

Слушана отъ Василя Николовъ въ Устово.

3. Стар воальк.

Адно вреамеа адин стар воальк убикáлеал укулý адноа мáндра да моачи да излуви неакаф кеалеапир. Адноа офца излеала ут кушеареата и на адноа пулеана пáсла треава. Валькоат іеа излувил и іеа наближил, та хи реакоал: „е-е-е! офцу, шта та іеам!“ Уфцоата са уплáшила и фтресла òт страха, та чеа хи душло нá іум, та му реаклá: „іе видеа, чи штиш да ма адéш, ами хоа да сторим да ми дадеш изин боареа да са понáиграм на гиздаваса треавица, та и ти да ма пугльоадаш и да ми са пунарáдваш. — „Бива“, хи реакоал волькоат. Уфцоата пузарипкала пу мáличку, пу мáличку, та чеа льу пузагльоадал ли са валькоат, рипнала льу колкуту мужила и нимужила и валькоат дудé нах туф, дудé нах там, да са сеати и фрипнала си ф кушеареата. Волькоат са кусил[2]) ут іеат, оти да му флеазе самичка офца ф ракитеа, та чеа да гу измами.

Уд іеат, тоарнал приз адноа гора да варьви. Га ф адно ýсудеа, нашоал адноа коза на адин доап чи аде листеа и желать. „Ха-ха!, си реакоал тоі, уфцоана ма измáми, алá кóзаса ниште да можеа.“ Козу'дьоа боарьжеа, наближеаі ма, шта та еам“, хи реакоал. Кóзата са нашлá ф теасну и никакаф кулàі не имáлу да са куртулиса; та чеа хи душло никаквó си на іумоат, та му реаклá: „е-е-е, жеанум воальчу, ти штиш да ма адеш, ф ракйтеа ти сам, ами хоа да та измулеам да ми дадеш изин да пóдрипна на іеаі ноіа камеан и да ти пòпеам, та и тебеа благу да са адé и іа да си са понàрадувам на свеатоас, доде сам жива“. Валькоат хи пристàнал. Кáмеанеат бил ф адноа ýсуда, не валькоат, ами пилеа, га реакоат, да ни можеа да

[1]) *Сколупа* = бѣда, нещастие.

[2]) *Кусй са ут іеат* = пука се отъ ядъ.

фоаркнеа прис там. Козата пудрипнала кату деавул на кáмеанеат, ут каманеат прис ýсудата на утвоадната страна и ут там си пубеагнала и тá.

Валькоат сигá óштеа пó ieáцеа са ieадóсал и си тоарнал. Га еаі соаі, на адноа пулеáна вархлитеáл аднó мýлеа чи пáслу сам самó. „Е-е-е, мýлеа! Примирам óд-гладеа, дваш ма измáмеат, сигá шта тéбеа да ieáм", му реакоал валькоат „Iá сам упáтилу, жеáнум стрику воальчу, ут адин лош саібиіа, ут накáзванье ма, ми ie стòрил гарбоа-с кату дармòнь[1]), та сам и ieá бактисал ут живòтеа-с, та уткòлеа троасеам неáкаф кулаі да са кòртулисам. Еá шта самичку да ти са нáгудеа да ма адéш, бирдас сам и рáньуфку, алá да пруштáваш, ами нéкаі боареа да ти кажеам аднò нòву: фчéра разнисаха феармáнье мýлеатам-сеам ут цáреа-нук, та залеапиха и мéнеа адин узáт на пéтала-са, пак гу ни пузнàвам, каквò пеаié. Та чеа рéкаха, чи са за воалькувеа-теа феармáнье-су", му реаклò мýлеа-ту. „Избарни са да гу видеам", реакоал валькоат. Мýлеа-ту са избоарналу и пупувдигнувалу тý адноата, тý друга-та нòга. Валькоат пугльоадал, пуфтикал са и вé нипузнáва, та му забруил гуздé теа и завикал: „Гòспут ie дал на стáри воалькувеа млáди еáгнеата, на по млáди пò стáрки офчици; тувá ie пéтала, сувá ie адин гос, два гòзда, три . . . . ." Дудé валькоат са загльоадувал узáть, мýлеа ту са пунабрáлу, пунабрáлу, та чеа льу с кòлку-ту кувéть имáлу, му закатанчилу[2]) адноа чифтлеамьòа ф главоата и вальчиштеа са льу врáтналу засамéну[3]) на зеамьòа-та, и мýлеа-ту си утишлò пу рáбута.

Пу аднò времеа валькоат са пу саживил, стáнал и зоал да са мисли за патилу-ту му и самичеак да си са кáра: „чи ми іá нáідах òфца, измáми ма, пубеáгна ми; нáідах кòза, и тá ма льýхна[4]), тачеа ни стига тò, ами и аднò доартаву мýлеа да ма измáми и да ми разбиié главоа-са. Заштòк ми беашеа мéнеа да ми пеаіòт и игрáсат, треавашеа ли ми феармáнье да пеáеам? Моі бубáіку ни бьòа ни хуружиіа, ни кеатипин, алá глáдан ни умреа. Да има сигá адин да ма пеарé, да ма пеарé, та чеа да ми ни кáзва òти". Дудé си дýмал еаі соаі валькот, чи льу изрипналу уфчеáриштеа скриту ут храстьé-ту с адноа манéла[5]), та пу гарбоат му и валькоат силумичка пубеáгнал сас струшéну кòкалье. „Каквò-ту троасих, такоф и нáідах", си реакоал по сéтьнеа.

Слушана отъ сѫщия.

Отъ г. Прилѣпъ.

Записалъ *Марко К. Цѣпенковъ.*

1. Змиіата и Чкрапьата.

Пáднале на рáзгоор змиіата и чкрáпьата (скорпиіата), и го дòнесле разгòорот до препирање. Чкрáпьата му вéли на змиіата, òти тáіа ет мнòгу лòша за лугето, а змиіата му рéче, òти чкрáпите сет пòлоши от змиите, — чунки кòга ке го ужилýаат нéкого чоека, со вѫрвот от опáшката не сáмо еднаж ке го дýпнат, áми кòлку пàти ке очéкарат, тòлку и ке го дýпнат во мéсото чòека. „И нéли се пòлоши скорпиите?" му рéче змиіата. Чкрàпьата, от кàко се чòмисли мàлку, му отговори на змиіата: „Вистина, многу пати го дýпнуам чòека со опàшката, чýнки тàков ми е и àдетот, àма éдно ке ме види чоекот, оти іас сум го клýкнала, вéднаж ке го ишмука со ýста мéстото и ке му оздравит, чýнки не ке се ýплаши от мéне, при

[1]) *Дармóнь*=много рѣдко, съ голѣми дупки, решето, прѣзъ което прѣсѣватъ кѫклицата, плевелитѣ и други нелишни вещества въ житото.

[2]) *Закатáнчилу* = лепнѫло му, удрило го ягката.

[3]) *Засамéнь* = полумрътво, отъ болесть прѣмрѣлъ.

[4]) *Льýхна* = хитро измами. [5]) *Манéла* = дебела тояга.

се што сум по зеѐрлиіа[1]) от тебе и при се што ке го клу̀кнам поеке пати, ама вие змиіте едно криво запче ке му закачите на чоека и ке го у̀мрите, при се што ке ишмука местото, што сте му го ужилиле, чу̀нки чоекот многу ке се у̀плаши от вас, дека сте дљлзи и големи и ви излегло името лошо помегљу лу̀гето".

От како се попрепирале баеги време, іа донесле работата до опит.

— „Ела, му рече чкрапіата на змиіата, да се скриеме во една ду̀пка, от некоіа врата и со пљрво, кога ке доідит некоі чоек, за да отворит мандалото со рака, іас ке го клу̀кнам за рака и да видиш, али ке у̀мри чоекот, али не; после ти да клукниш[2]) дру̀гега — и да видиме како ке биди".

Сто̀риіа та̀ка и се пикнаа (бутнаха) во е́дни дупки до манда̀лото. От е́дна гра̀динцка вра̀та до̀шол не́коі чо́ек за да отвори вра̀тата, бу̀цнал[3]) манда̀лото со ра̀ка и чкра̀пьата го клу̀кнала неколку па̀ти. „Аі натема̀ти, (проклета) чкра̀пьа" ре́кол и іа пла̀снал от ра̀ката до̀лу и без да іе се у̀плаши, ишмука[4]) ме́стото и ни̇̀кому ништо си о̀здраве. — „Е́, виде? му ре́че чкра̀пьата на змиіата, о̀ти не у̀мре чо́екот; аі се́га да по̀ідеме во дру̀га вра̀та и ти да клу̀книш дру̀гега чоека, за да видиме а̀ли ке у̀мрит а̀ли не".

Пошле во е́дна дру̀га вра̀та и та̀мо змиіата клу̀кнала е́ден чоек за̀ рака, кога се превљ́ртила от ра̀ката за да си отка̀чи за̀пчето прообе́сена[5]), ка̀ко не̇̀кое студено црѐво, и па̀днала на земи. Спискал чоекот от стра̀оите нѐзини до нѐбеси: „Ов! лѐле іас сиромаф, змиіа проклета ме клукна, болѐштина до сљрце". Па̀дна чоекот и без да му тѐкнит за да шму̀книт мѐстото со у̀ста, по некоі час му влѐзе отруа́чката в сљрдце и си у̀мре.

„Е, посѐстримо змиіо, а̀ли виде оти от тѐбе поеке лу̀ге уми́рaат, при се што со ѐдно запче и клу̀кнуаш, а од мѐне по малку и при се што многу пати и клу̀кнуам, ама чункім сум мала и цљрна на вид, како рак, сѐкоі нѐ се страши од мене, како што се страши от тѐбе, чу̀нки донѐкаде си колната и от Бога, за сѐкоі што да те види, да се плаши и да вика со повик по тебе". Така му рѐкла чкрапьата на змиіата. Тогаі змиіата се у̀вери, оти вистина от страо нѐзин умирале лугето поеке, а не толку от клукнуа̀ньето.

2. Волко, Лисицата и Камилата.

Волко и лисицата се здружиле за да лоіат лов по пла̀нина. Шетале, шетале и ништо не могле да наідат за да улоіат.

Слегле от планината в поле. Оде́іким по пат, нашле една зобница[6]) со леб полна. Ватил волко да іади, и лисицата му го грабна лебо от уста. „Што ми го грабаш, мори лисо, от уста лебо?" му рече волко.

„Како што ти го грабам, бре волчко, лели сме ортаци (другари), што да наідиме брацки да си го делиме", му рече лиса.

Вати волко и го раздели лебо: троа му даде на лисицата, а поекето си го остаи за него. Се налути лиса и го кошна[7]) лебо от пред неа. „Бре, да зер толку малце ке ми дааш ти мене"? му рече налутена лиса. Се закар̀аа лисицата и волкот, не можат да се спо̀годат. На тоа згора ето ти една камила му дошла. — „Іа стоіте, стоіте, да видам іас што се карате", му рекла камилата. От кога виде камилата, оти волко делеше неправо и даде помош за да го дели таіа лебо, ама и незе да и даат дел. Го зеде лисицата лебо, та го дели на сите троіца по такмо. Виде камилата оти и лисицата не прао го дели, го грабна таіа да го дели. „Нито волко, рекла камилата, го дели лебо прао, нито пак ти, кума лисо, іа чекаі: да го кренам угоре, да што ке ви падни тоа грабнете си".

---

[1]) Отровна. [2]) Да ужилишъ. [3]) Бутналъ. [4]) Исмукалъ съ уста ужиленото. [5]) Прѣвиснатa. [6]) Коньска торба. [7]) Ритна.

Го лапна сио леб в уста и ia крена глаата на угоре на долгио врат и вати да си го iади лебо. Волко и лисицата останаа бели во очите[1]). Камилата iади си, тиia подголтнуi си и по некоia трошка, што ке му паднеше от камилата от уста, волко и лисицата ia збираа, и на неа се тепаа. Бре рипаа, бре скакаа, за да и откинат некое парче леб от устата на камилата; арно, ама вратот от камилата iе беше долг, колку една топола. „Ете така друг печали, а друг ке iади", рекла лисицата.

---

8. Прикаски фантастически и смѣшни.

а) Фантастически.

Отъ Софийско.

Записалъ *Ст. Ватйовъ.*

1. Дѣца съ златна коса и сребърни зѫби.

Имало един цар у един грат. Он заповедал да нема видело у градо — да гаса виделото. И сичките го послушаа и не смеа видело да запала. Па имаше две момй — тиа беа много богати. Като си седеа на чардако, тиа никак виделото не гасеа. Царо пращаше неговите слуги да iим кажа да угаса виделото. И тиа нестеа да ги послушат. Като казуваа слугите на царо, защто ги не слушат — царо се расѫрди. Самси стана и он дiиде да iим каже, да ли не че да го послушат. Като прiиде при чардаците, дека седеа момите, тиia си двете зборуваха. Старата думаше: „царо прати да си угасиме виделото, а да знае да ме земе, да знае бари, че царица че да води". А младата казуваше: „тебе незнам да те земе, ама да знае царо мене да земе, да знае барем че царица че води, че му родим един син сас златна коса, сас сребѫрни зѫби". Царо, като беше пошол, чу што сборуват и се вѫрна на назат, а не сте да iим се обажда; нѫ веднага прати негови човеци: „да идете да сакате по младата мома да iа сакате, царица че бѫде". И они отидоха. Като посакаха по младата мома, и она веднѫга пристанала царица да бѫде и на царо веднѫга нишан запратила. Сестра iи се млогу расѫрдила, заштото везеха по младата сестра, везеха iа царица да бѫде.

Като поiде царицата тешка, таiа се уплаши наистина да не роди дете сас златна коса, сас сребѫрни зѫби. Штото беше бабата при царицата, таiа iи много иманье заплашташе, като да се добие детето, а она да го украдне, да тури кутре под неia: „детето мене да даде".

Като дошло време, добила царицата и бабата украдна детето — а детето беше истина сас златна коса, сас златна коса, сас сребѫрни зѫби — и тогаiа тури кутре под неia.

Като виде царо, че му царицата кутре добила, везе та iа затвори, декато кокошките лежеа; четириесе дена леп iи не дава, нито iи па вода даваше; даваше iи, колку сал да живее. Тогаi çе сбраа негови човеци и му се молеа: „хаде белки од Бога станало, да iи простиш сега". И царо iи тогаi прости. Тоi iа пушти, дето беше затворена и па си стана царица. А бабата даде детето на сестра iу. Таiа се чудом чудеше, какво да прави с детето. Тiа везе та скова един сандѫк, па тури детето у сандѫко, па го фѫрли у морето.

У морето имаше една гора, у гората имаше една пештера. Там живееше един посник. Като подухна един ветѫр низ морето, закара сандѫка

---

[1]) Останахѫ съ празни рѫцѣ.

код старецо и он фанà санджко сас детето. Дека живееше он, млогу имаше безцàни камене у таіа пештера. Поснико живееше от тиіа камене и като лижеше от безцаните камене и он си живееше. Като фана детето, и му даваше от тиіа камене и си изчувá детéто.

Като доде време, па поіде царицата тешка. Сестра іи, што беше, па застанà на таіа баба, што стоеше при царицата. Голема іи плата заплашташе, като да роди царицата, егá да украдне па детето. И бабата іа послушáла. Като доби царицата, тогаі добила момльáче и оно било сас златна коса и сребжрни зжби. И таіа па украдна детето и турѝла кутре па под неіа; детето запратила на сестра іу. Тогаі като видé царо, че зашто па кутре родила царицата, тоіа се млогу разсждѝ, везé, та іа затворѝ, дека кокошките лежéа. Четириесе дена іа држжá, нито іи леб давà, нито іи па вòда дава, само іи дáваше колко да живее. Па се сжбрáа негови човеци и се на царо молеа: „аіде, царо, па да іи простиме, белки од Бога дадено; трекиіо пжт такá àко па стане, веднжг че іа погубиш, таіа неможе да іе царица". И тогаі царо іи па простѝ, па си опушти царицата, декато беше затворена и па іа опушти. И царицата вече друго детé немá да добие. Тѝіа си іи двéте бéха.

А што беше сестра іу, таіа што везе детето, пак се чудеше кадé да го дéне. Сжщто се самà дзвéреше, че каквó рече сестра іу, че че да ража сас златна коса сас сребжрни зжби, а онò ѝстина билò. Тогаі па сковà един сандж и турѝ детето ча у санджко и го фжрлѝ у морето. Па духнá един ветжр закарà санджко при пештерата дето беше поснико. Тоі като видé санджко, он фана и него из морето и нему дава от безцаните камене. Като лижеше детето, и него си исчува. Тѝіа децá като беа от царско колено и като лѝжеа от безцáните камене, за пет годѝни станáа на двàесе годѝни.

Тогàі поснико доіде му врéмето да се посвéти и они го окаха: „тате!" Тогаі он на децàта казуваше: „дéца, да ме слушате, што чем да ви кажем". Тоі като беше на Бога угодил, сам му Госпот казуваше, че са тиіа царски деца; нж са крáднати от царицата, та са фжрлени у морето а под неіа іе кутрé тýрено и іе млогу мжка видéла. Тогаі старецо на децата казуваше: „деца, послушаіте ме, што чем да ви кажем: виіе сте царски деца, нж сте били крадвати и сте у морето фжрлени, под вашата маікьа кутре іе турено, та она іе голема мжка видела; нж като іа че умрем, виіе немоі да се боите". И си бжркнá у десната пазува, та извадѝ един безцан кàмик и у камико кжрс и на детету думаше: „деца мои, да се прекржстите и да цалѝвате тоіа кжрс и што намислите, Госпот че ви даде, че си òідете па на вашиіо грат и че намéрите вашиіо баштá и вашата маікьа".

И тогаі станá старецо у друга пештера и се посветѝ. Тогаі децáта, катó играìаха и се сетѝа, та си двете продумáа: „нали рече тате, че че умрé и ни рече да се не боеме, а д-иіме да видеме." Като оідòа у другата пештера, поснико се посветѝл и две кандила му горà над главáта и тиа се не боіáха, нж везéха та го закопàа. И тогаі рече мжжкото: „каквò ни учѝ тàте?" Извадѝ безцанни камик, што имаше кжрс на него и се прекржсти и го цаливà и рече: „Боже мили, да ми дадеш един кон да испливам низ морето." И штом продума даде му Госпот един конь се у злато облечен. Тогаі детето на сестра си думаше: „Тизе сéстро, немоі, да се боиш іа че излезнем да видим дека земьа има, а тизе тука седи и іа че доідем и тебе че изведéм низ морето." И тогаі нагрáбе от безцáните камени и сестра му го испрати. Самá останà у пештерата и па се не боіеше.

Като пливнá мжжкото с коньо у морето, излезнá на едно скеле у сжштиіо грат, дето баштá му бил цар. И тоі не знаеше, че е тоіа грат. Като поідé низ тоіа грат и като седнá на едно место да прави обет и тоі пари немаше, ама извади един камик безцан та даде. Тиіа се почудиа сичките,

што че му назат повжрна, тоі се качи на коньо и си поіде през градо́. Като светеше, като сжлцето, тиі се уплашиа, зашто им даде тоіа камик да не прави некоіа изпитиа, веднжг при царо утжрчаа и на царо казуваха: „царо ле честити, един іунак исплива из морето и свети, като іасно сжлнце; коньа му сжс злато облечен, а косата му нему златна, а зжбите му сребжрни. И като прави обет, извади та ни даде тоіа камик, ниіа се почудихме, што назат да му вжрнем; нж он ни ништо не рече, нало си іахна коньо и си отиде.“ Царо се млого зарадува и им продума: у коіа е чаршиа д-ім да го видим, че мене ми беше казано да ми даде Госпот таков син, а ми не даде сжщто, какво гу казувате, нж баре нали іе дошжл, д-ім баре да го видим, та макжр, че не іе моі син, штогот че ми мине од жалбите, че іа си се жалим за таков син.“ И тогаі слезна царо от чардаците и самси поіде през градо и го сретна у сокаците. Ка го виде, че свети, като сжлнцето, коньа му сас злато облечен, косата му нему златна, зжбите му сребжрни, тогаі си царо продума: „хеі Боже мили, мене беше казано, че таков син че ми се роди сас златна коса, сас сребжрни зжби; нали Госпот не даде, нали бих жив та видох, сжщто како ми се казуваше, та макжр та не іе моі син.“ И го заведе у сараіете си и го поі и го гости, а не смеіа да го пита от коіа іе земьа и чиі іе син царев. Тоі го позна че іе от цареко колено и го види, че че цар да бжде И като си поіде детето, извади две шжпи от камането и ги даде на царо. Царо го тогаі попита: „тиа цана немаіа, што да ти дадем за них, ти мош сичкио грат да ми земеш“ А детето му каза: „іа не сакам да ти земем градо, нало да ми дадеш іедин сараі; имам си сестра, та чем да іа доведем и неіа, та да си имам готов сараі, ка доідем. Ниіе дека живееме, у нашио грат, нашата іе земьа се безцани камене.“ Тогаі се царо чудеше и си мислеше, зашто царштините се знае, а нема земьа да знае сас безцано камене; това іе за чудо големо, коі знае од дека іе тоіа іунак и пот коіа земьа че да іе. Тогаі му царо думаше: — срешта царевите сарае имаше оште сарае, други по добри от царевите — тогаі на детето казуваше: „аку да доідеш сас сестра ти у тиіа сарае да доідеш, тиіа че ти дадем за безцаните камене.“ И тогаі си отиде детето.

Като пливна на у морето, сичкиіо грат гледаше и царо го до там испрати и он се тогаі почуди и се пак уплаши, какоов іе іунак тоіа. „И като рече да доіде у моіа грат, тоіа царстото че ми земе.“ И оньа си заплива през морето и отиде кот сестра си. И тогаі на сестра си казуваше, каже: „сестро, многу били чинили пари нашите камене; у един грат отидох та код един цар идох, та му дадох две шжпи от каменето, а он се почуди и ми рече, зашто да му не земе сичкио грат за них. Па іа му саках само един сараі, че като заведем тебе, право там че д-ідеме.“ Тогаі нагребе от каменето много и се качиа сас сетра си. И като пливнаа у морето и излезнаа на скелето, веднжг на царо сториа абжр, зашто па доде тоіа іунак и води мома сас него, сжщто на неговото лице и ноі златна косата и сребжрни зжбите. Царо іим тогаі думаше: „скороте да го сретнеме, че он ка поіде, каза ми, че си има сестра и то дека живеіа, нихната іе земьа се безцани камене, та че доіде у нашио грат и че тука да живее срешта моите сарае“.

Сичкио го грат посретна и царицата излезна сас царо срешта да бжда. Като ги видела царицата и она продумала: „хе Боже мили, іа сжм си казувала, че чем да родим такова чедо сас златна коса, сас сребжрни зжби; нж ми Госпот не даде мене, нж баре даде Госпот да видох таквиа деца сас златна коса и сас сребжрни зжби, та макжр че не са мои синове.“ Они си отидоха право у сараіо. И като заран излазаше мжжкото и си проіаздуваше коньа низ градо, та го поеше вода краі градо, сичкио се грат чу-

деше. Тогаі царо распратѝ писма, че не смеіеше д-иде до го попита, зашто беше многу іунак — да го пита от коіа іе земьа; а он распрати писма та сѫбрà кральовете и царовете и низ неговио грат учените и главните му човеци.

Тогáі се заговóриха и цáро іим казýваше: „іа сѫм ви покли́кнал, сас каквó да ме наýчите; доідé едѝн іунáк, низ морéто изпливувá, косáта му злáтна, зѫбѝте му срéбѫрни и сестрá си довéде, сѫщо и она такваіа: косата іу златна, а зѫбите іу сребѫрни. Коньа му сѫс злато облечен и тоі многу іунак. Тиіа са деца царски, ама се не знаіе, от коіа сѫ земьа; казýват, дека сѫ живеіáли, нихната земьа сé безцани камене, та сѫм ви покликнал да іидеме код него; нѫ какво че ми кажете, сас какво да го попитаме от коіа іе земьа?“ Кральовете и неговите човеци дýмаха: „цару честити, товà веднѫга не може да го попитаме, от коіа іе земьа, нáло можеме да му идеме на честито и веднѫга да го наречѐме, като на цар на место, да му кажеме: честито ти царство, че тоі като іе многу̑ іунак, тоі може да іе дошѫл, че тизе си чуен, зашто деца немаш, като за наслéдник, царството да му дадéм. И може да му го дадем, ти вече остарéваш и нема от такова царско колено царството да оставиш. Тоі, като го казуваш, такá сас златна коса, сас сребѫрни зѫби и коньа му сас злато облечен и като іе многу па іунак и като има безцани камене, тоіа прилега за цар; сас такваіа дума можеме да го попитаме и он тогаі че ни каже, от коіа іе земьа и зашто іе дошѫл, и нече се расѫрди; а инак туку̑ веднѫг да го попитаме: от коіа си земьа, и може да се расѫрди и може нещто пакос да стори.

Като зговориа, и царо стана каил. И тогаі поідòа сичките да му ида на честито; нѫ царицата жалеше и ги попитаха: зашто многу ги бегендиса, та д іиде па да ги види и на царо казуваше: „царо честити, прости ми и іа д-іим сас вас.“ И они като продумаха, рекоха: „аіде нека иде сас нас, че многу жалеше од време за неіните си деца, нека да иде да ги погледа, та макѫр че не са ноіви.“ И като оідóа сичките и царицата сас них, отидòха му на честито и веднѫг му продумал: „честито ти царство; че ниіа, какво што те гледаме, тизе си от царско колено и прилéга ти цар да бѫдеш, че какво че ти іе косата златна и зѫбите ти сребѫрни, коньа ти сас злато облечен, та сме ниíа дошлé на честито и че те попитаме: „от коіа си земьа, на коі си цар син тизе, че зашто приличаш на царски син?“ И он іим тогаі казуваше: „нели ме питате, да ви кажем: іистина сѫм царски син, нало не знам от коі сѫм грат, ни па знам на коі сѫм цар; нас ни іе краднала една баба та іе турала пот маікьа ни кутрé, а нас са ни у сѫндѫк турили и са ни фѫрлили у морето и ни іе фѫрлила тетка ни, на маікьа ни пó старата сестра. И тогаі ни духнал един ветѫр и ни закарал у една пещера; тамо имаше един посник; пещера іе се безцани камени, и он ни учува сас безцаните камени. Нѫ като доіде време да се посвéти, тогаі ни каза: деца, іа че умрем, ама да се не боите; виіа сте царски деца, нѫ сте украднати, под маікьа ви іе кутре тýрано, и вие сте украднати и сте у морето фѫрлени и ми даде един безцан камик и на камико кѫрс и ми нареди да се прекрѫстим и да цаливам кѫрсто и на Бога да се помолим, што сакам Господ че ми даде. И като се посвети поснико у друга пещера, две кандила му горéа и ниіа го закопахме, и. като цаливах іа кѫрсто и се помолих на Бога: даі ми, Боже един кон да изпливам из морето да видим на кѫде има земьа, и тоіа кон веднѫга доідé, низ морето исплива и іа го іахнàх и на тоіа град сѫм излѐл и сестра си изведòх и многу безцани камене сѫм нагрѐбѫл. Та ниіа сме от таіа земьа, а на друго место царство немаме, коі ни баща, не знаеме“.

Тогаі се сети царо и сичките негови човеци, че защо́ са тиіа него́вите деца́ и се зарадува́ и стана́ та го цалива́ и са приказа́: „виие сте моі деца, под вашата маіка кутрета находи́ме и нам беше казано, че че ни даде Госпот такива деца сас златна коса, сас сребжрни зжби. И като си наіде́ царо децата, голема веселба започе́ да прави. А бабата, што ги беше украднáла и тетка им, што ги беше у морето фжрли́ла, доде́ да ги затра́жа да ги испитат и они како се научи́ха, че са си дошли децата и сами рипа́ха у морето.

Та кої што чи̂ни — се́ си за него́вата гла́ва.

Слушана отъ Вуче Ангелковъ изъ село Върбница (Софийско).

2. Царьтъ, щерка му и терзията.

Има́ло еди̂н цар. Он имал една́ че́рка, та́іа била́ мло̀гу іуна́к и ветрови́та, млогу оди́ла — за една нош идеше у дру́га ца̀риштина код един ца̀рски син и па се надза̀т вра̀шташе; през море́то мину́ваше сжс кжрпата си. Като́ іи купу̀ваше башта́ іи обу̀шта ве́чер, таіа ги през ношта̀ здѐреше и за̀ран здра́ни обуштата. До не́колко вре́ме така́ купува́ іи и іа не зна́е, каде́ иде. Тогаі фана да ре́ди човеци да іа ва́рда и кої може да іа фане, казу̀ваше, зашто́ че му іа даде́; а като да не може да іа фане, сабахле че го гу́би. Млогу човеци излазна́а да іа вардат и не може́а да іа фана, да іа знаіа де́ка иде. Кої ка варди о́д вечер, царо заран го погу́би. Тогаіа млогу човеци изгуби̂ и не може́а да іа фанат.

Нае́ се един терзиа, рече: „чекаі іа че идем да іа вардим, іа да ме погу́би, іа да іа зема. И он беше млогу іунак и бжрз. Като легна́ на пра́го, дека мину́ваше и таіа излезна́, поіде́ да го прекрокне и му продума́: „млодзина изедоа баштините ми тсе́та, добжр Господ и за тебе“. Тогаі она́ като това́ продума́, он іи одреза̀л сас ножниците од фистано, таіа го не усети; нж като вжрвеше млогу силно, одеше и тоіа спроти неіа одеше, сал колку да го не види. Като приідо́а при море́то, она тури кжрпата — мина́ през морето, а он нема дека да мине. Като заслуша́ на едно место, кавга му се чу̀е. И он като оіде тамо, намери троица гья̀воле. Тиіа се делили, па не може да се раздела, та се караіа. И тогаіа караіа се за един фес и за едно рештѐ сребжрно, за един топу̀з и за една златна іабжлка и за един тас златен и тоіа ги тогаі попита: „кажѐте ми, кое зашто е, іа че ви лесно разде́лим“. Они му тогаі ка́зуваха: „тоіа фес да го ту́риш на глава́та ти, ништо те не види, а тасо да ли нешш и да наречеш, че се напжлни сас жжлтици, а топу̀зо да речеш: ра́зби таіа планина и он че іа разбие, а рештото: да се качиш на него, че минеш през морето“. „Чекаі, іа че ви разде́лим лесно — беше на едно место високо — іа че фжрлем іабжлката, кої ва̀рне да іа земе негова че е“. И като фжрли іабжлката, колкото можѐ вече на надо́ле и беше местото на надолу, та она се оште толку тжркальа̀. Тиіа като затжрча̀а по іа̀бжлката и се скара̀а пак, а тоіа се качи у решто́то и везе́ топу̀зо и фесо и тасо и тури фесо на главата си, стигна̀ мома̀та, заедно излезна̀а из морето. Она го не види.

Мина̀а през една го́ра, ништо не іа сече́ше. Он като откжрши едно́ стебло́ и гора̀та се заехта и момата чека̀, доде́ се не умири гората, не смеа́ да мине през неіа. Като оідо́а кот ца̀ревиа син, улезна̀а у сараіете. Царевиа син попита́ мома́та: „Зашто се толко́ забави?“ Она му казуваше: „заехта гората, та не смеіа́х да минем“. И тогаіа рече: „нали си дошла има време, а́ку си се забавила“. И тоіа седи при них, ама̀ го не вида. Седна̀а да вече́раіа, везе́а да пиіа ракиіа, като пиха сжс златна чаша. Като пи ца̀ревиа син и даде на момата, тоіа, што седеше при них, везе́ чашата испи ракиата, тури си чашата у джепо. Тражиа чашата, дзвериа

се и нема іа, нема; после като не намериа чашата, седна́а да вечерат — запиха вино́. Па везеха са̀с златна чаша да пиіа. Като пи царевиа син, наточи и ноі и остави чашата на совра́та; оньа, като седеше, украдна́ испи и таіа чаша, испи вино́то и тури чашата у джеп. Тиіа го не вида. Тие се чудиа: „каква е таіа рабо́та, коі ни везе чашите?“ Тражиа ги и, като ги нема́, махна́а се. Като превечера̀а, везе́а да играіа сас златна іабъ̂лка. Като се тъ̂рколи іабъ̂лката, тоіа іа везе, тури си іа у па̀звата. Тогаі се дзверѐа, какво да права. Царевиа син рече: „іа имам оште една іабъ̂лка.“ Като донесе оште една́ іабъ̂лка, фана̀а па да играіа. Като се тъ̂рколи іабъ̂лката, тоіа везе и неіа. Тиі си помислиа: таіа работа не е читава. Рече момата: „хаде да си идем сега, че ме сѐ вардат на врата́та, додѐ не са стана̀ли да ме затеча́.“ И като іа испрашташе, царевиа син думаше: „не іадосваі се, а̀ку са се загубили чашите, на іу̀тро доіди по-рано.“

И тогаі си поіде́ момата и оньа си поіде сас неіа. Мина́а през гора́та, оідо́а при морето. Она тури къ̂рпата, мина̀ през морето, и он тури решто́то, и он мина през морето. Тогаі он стана́ пред неіа и ва̀рна тьа та оідѐ на портите, дека іа вардеше и легна́ та спи там и таіа го па прекрокна̀ и му продума́: „мнодзина изедоха баштините ми тсета и тебе че изеда́“ и си улезна́ у сараете и легна̀ да спи.

Като се съ̂вна́ло, стана царо да види да ли іе здрала па обу̀штата. Като ги виде́, таіа ги па здрала. Тогаі рече на терзиіата: „на ли ти казувам сношти, че че земем и тебе глава̀та, а кашчече іа фанеш.“ Тогаі он рече: „іа сам іа фана́л.“ И она рече: „дека си ме фанал?“ Рече: „какво не сам те фанал, хо́кни, царо, твои човеци, нека гледат да ли не съ̂м іа фанал.“ Тогаі царо хокна̀ неговите си човеци и тогаі го питу̀ваше: „какво си іа фанал, казуі“. Он думаше на момата: „Знаеш ли сношти ка ме прекрокна́, кога рече: „мнодзина изедоха баштините ми тсета, добъ̂р Госпот и за тебека.“ А іа ти одреза́х од фистано, а́ку не веруеш, те парче́то.“ Тогаі като извади парчето, истина от фистано. После іа па пита: „знаеш ли ка мина́хме през морето іа сѐ с тебе идех, та като настана́хме през гора́та, іа като откъ̂рших од гората едно стебло и гората заехта сичката, ти един сахат стоіа̀, та не смеіа̀ да минеш; а́ку не веруете, ете и стеблото.“ Извади и стеблото. Тогаі думаше па на момата: „знаеш ли ка отиде́ код царевиа син у тоіа град и у тоіа, он те пита, зашто се забави, а ти рече: гората заехта, та не смеіах да минем. Като седнахте да вечерате, нали зехте да служите ракиіа сас златна чаша. Като пи царевиа син и даде тебе, іазе зех чашата; аку не веруете, те ча̀шата. После като повечера̀хте, фана́хте да пиете вино; като пи царскио син и даде тебе, іа зех и онаіа чаша, те и неіа, аку не веруете. После фанахте да играете сас златна іабъ̂лка; като тъ̂рколихте іабъ̂лката, іа іа веза́х и впіе іа млогу тражихте и се расъ̂рди царевиа зет, та донесе оште една іабъ̂лка. Като фанахте да играете, іа везех и неіа; аку не веруете, те и таіа іабъ̂лка.“

Като им даде шес нишане́ што зел през ношта́ од неіа: един нишан от фистано, други нишан малата чаша, трекио нишан винската чаша, четвъ̂ртио нишан стеблото од горатa, петио нишан, па златна іабъ̂лка, шести нишан па оште една златна іабъ̂лка и тогаі поверуваха, зашто іа е истина фанал. Тогаі рекоа: „на ли беше обрекъ̂л момата, коі фане, да му іа даде́ш“.

Тогаі се царо чу̀деше, какво́ че даде черка си на тако́в ахмак, (глупав). Па дека седеше тоіа цар, имаше срешта палата му една планина, та не можеше съ̂лнцето да му грее у палато. Тогаі се сети та му казува: „че ти даде́м мувле́т четириисе дена да разбиеш таіа планина, и тогаіа може мома да ти дадем; аку да не можеш да іа разбиеш, че ти земем главата“. Тогаі

онва като стана̀ не идѐ да разбива планина́та, нѫ си оди по градо́ на гезме[1]). Като приблизи̇̀а вече дните, царо си дума: „оште малко че те изеда́ моите тцета“. Тоі като доідѐ три дена ваадето вече, он отиде царо напротив каза: „царо честити, кадѐ да стегаме за свадба“. Царо му ду́маше: „нека се мине оште три дни, па іа че ти кажем свадба, нали чеше планина́та да разбиваш“. А он му каже: „оште два дни нема да іа разбивам, трекио ден че іа разбием“. И си оди́ оште два дни по градо́. Трекио ден на вечерта́ като нареди топузо, каза на топузо: „дур се сѫвни да сравниш таіа пла́нина се; штом угрее сѫлнцето, право у царевите палати да огрее“. Тогаі топузо като о̀двечер фана́ да бие планина́та и през ношта́ іа се уравни́.

Като спеше царо и мислеше да хока жела́те да му зема глава́та и като стана́ та погледа, сѫлнцето му у палата огреіа̀ло. Тоіа се почуди́ тогаі, каква работа, толко сѫрчено за една нош сравни̇̀ планината. Тогаі он доідѐ, та на царо казува: „Цару честити, ха да стегаме за свадба, планината сравни̇̀х“. Царо му думаше: „че ти дадем мома, аку мош да ми раниш три месеци воіна́та: зоб да даваш, леб да даваш, дреи да іим даваш, аілѫк да им плашташ, што потреба за тиіа три месеци, се ти че даваш и тогаі чем мома да ти дадем“. А он тогаі продума́: „до три годин можем да іа раним, а не до три месеци“. Като везѐ тасо, фана́ да нарича за пари — за един ден една одаіа́ жѫлтици насипа̀ с тасо. Тогаі накупи́ на воіната руба на сичките, какво сака, сичките воіна му премени и ги ранеше наі болье. Царо един ден не можеше да ги рани, както тоіа за́ман ги ранеше; тогаіа на сичките аілѫцитѣ двоіно заплати. Като се мина́ло три месеца, он іим остави рана́ оште за шес месеца да руча воіна̀та му.

Тогаі се сѫбра́а на царо, што бѐа по главнита човеци и му каза̀ха, зашто „че му дадеш момата; што му каза и тоі ти свѫрши“. И царо тогаі му каза: „че ти дадем мома, ама іа сѫм цар, іа че свадба да правим голе́ма, да идеш да натовариш девет мѫски иманье и че ти дадем момата“. И он стана та отидѐ у една одаіа дето седеше, зе златнио тас. Като нарича за жѫлтици една одаіа напѫлни па натовари девет мѫски и закара на царо. Царо тогаі нема какво̀, даде му момата.

Направиа свадба и іа води една година, две, стана царев зет; нѫ таіа сѐ мислеше, какво да направи да земе царскио син. Млогу пѫти питува, какво толко сѫрчено пари спечали. Нѫ тоіа не сте да іи каже. Като се водиа две години време и тоіа іи каза: „нали питаш, че ти кажем: іа кога те фанах, таіа нош намерих три гьаволе на краі море́то, та ми дадоа един тас, сас него іазека печалим пари“. Таіа, като іи каза, она гледа да украдне тасо и да бега. И украдна тасо и бега.

Штом іа нема́, саба́хле ца́ро го фана́ и го затвори и му ка́зуваше, зашто „са́кам че́рка си от те́бе, или глава́та че ти зе́мем“. Дѫржа́ го четириесе де́на затворен и тога́і го пушти и го питаше: „или че наідеш черка ми, или че окам джела́ти да ти зе́мат глава́та“. Тога́і тоі ка́зуваше: „пусти ми три де́на да одим по земьа́та и че іа наме́рим“. Он му рече: „де́вет дена че ти простим, не три дена, сал да іа намериш, тука да іа дока́раш“. И он тога́і като стана́, везе топузо и си тури фесо и везе решто́то. Като оідѐ при морето, качи се и мина́ през морето. Ка отидѐ та́мо код царскио син и она та́мо; нѫ он беше турил фесо, та го не виде. Тога́і рече он на топузо: „да земеш ца̀рскио син три пѫти да го уда̀риш и да го уте́паш, тога̀і да забереш ца̀ревата черка до дома, се да іа биеш и да іа зака̀раме до́ма“. Като везе топузо, като забра̀ ца̀ревиіо син, като го удри три пѫти и го утепа̀ и забра̀ ца̀ревата черка, та іа ка́раше и се іа биеше и іа закара̀ха на ца̀рскио дом. Като іа закара̀, ца̀рскио зет и рече: „те ти, ца̀ро, черка ти“.

---

[1]) На расходка.

Тогаі цàро ін заповедá: „штом побегнеш оште еднѫж, дека да те наіде моіа зет, главáта че ти земе". И тогаі си стана на цàро зет до вéка. Немà да бéга чéрка му.

Раскавана отъ сѫщия.

б) Смѣшни.

Отъ Ахъръ-Челебийско.

Записалъ *Ст. Н. Шишковъ.*

1. Будалоа.

Адѝн чилеак имáл двамѝна сѝнувеа; адѝньеа бил млóгу будалоа, пак пó-гулеамьеа бил еацеа хѝтар. Ага умреал бубáіку хми, устàнали хми двè коашти, адноа нова, пак нé воаршеана, дрýга стáра, алá сѝчькадеа увоаршеана, дрýга стáра, алá сѝчкадеа увоаршеана. Имáли и адноа крàва, и аднò вольчеа. Ут бубаіка хми имáли веасеаіеат сѝчкуту да си раздеальот пу барабàр, да ни надьминова колкуту косам неакву, ни нах аднéтук, ни нах дрýгеатук.

Нèиса, ага льу пугрéбли бубаіка хми, и раздеалѝли си иманеату: хитреат зьол старата увоаршеана коашта и кравата, пак будаломуту дал нòвата льу чèтри дуварьеа и вòльчеату. Веачеароат, будалоата нахрàнил вольчеату, чеа лèгнал ду нéгу, та са пригоанали. Прис наштоа вольчеату запришѝвеалу и млàскалу[1]) сас устàта, пак будалоата мѝслилу чи вольчеату му са кривѝ[2]), та му рýкалу: „нимòі ми са кривѝ зеареа льоі сига та закольувам" и вольчеату си льу млáскалу. Будалоата му рýкалу, пцовалу, наі сетнеа гу и бахтáлу, и вольчеату пак си прижѝвеалу. Артак му са расоардилу, та фàналу, та гу закòлилу, удрàлу гу и меасòту уднéлу еаі сѝі, ф адѝн баірь, вѝдеалу адноа паньчьуга[3]) чи са чеарньаіеа, та реакло чи іе поп. Фарнѝлу му меасòту и реакло паньчугеату хи: „пòпеа, ду ýтреа та чеакам за парѝсеа; ýтреа шта да дòіда да си ми платѝш меасòсу." Вутриноата гу запѝтал брат му: „дé ти іе кравата, бре?" — Остави са, цала нош ми са іе кривѝла. Моачих іа моачих да ма пузнàва за ступàнин нимужих, та іа заколих и меасòту хи прудàдах на адѝн поп ф байреан; утреа шта да ѝдам да си ми плати," реаклоа будалоата.

Другьеа ден, òште ф тьоавни зори, будалоата утишло и заискалу паньчугеату хи паритеа; пак паньчуга нитý са пумоардувала ут меастуту. „Бреа, пóпеа! даі си ми парицисеа, лошу штеа да стàнеа" викалу, пак паньчугата ништу ни вика. Расоардилу му са, та зьоал адно доарву, завартеал гу ф паньчугата, и паньчужиштеа са искроатилу ут кореанеат. Га паднала паньчугата, чи са пуказалу адно казаништеа алтоанеа ф кореанеат хи. „Поареан нихтеа да ми ги дадèш сас хýбаву, леаким сига хи дàдеа врьут" реакло будалоата и нарамилу казанеат с паритеа и хи уднèлу у думà му, та чеа утишло у брàта му и му реаклò: „аксѝ поп било беа братеа! Мòлих гу и мòлих с хýбаву да си ми хи дадè, нихтеа, ами ги пудсеадашеа пут газоан. Хелеа ми са расоарди, та му дàдоах адин кьутéк и зьоах му хи врьут." Агà утишьол брат му у дума му, чи видеал поалну казàништеа алтоанеа и іумоат му са занèл ф теах.

Слушяна отъ Куртювица Хубанкуска въ с. Левочово.

---

[1]) *Млáштеа* = движи устнитѣ си и челюститѣ си съ шумъ, като че яде нѣщо.
[2]) *Кривѝ* = Ако нѣкой за присмѣхъ се прѣструва въ движенията си, или въ говорътъ на другиго, казватъ че му са *кривѝ*.
[3]) *Паньчуга* = гнила или суха часть, кореньтъ отъ изсъхнѫло дърво.

2. Двама лъжци.

Ф адно се́лу има̀лу адин хинеае́тин чилеак, та гичиньме́ка му бил да лоажеа льудье́те. Адноаш туварил адин тувар треаски на адно магареа и тоарнал на дру́гу се́лу да лоажеа и да хи прудава за іабальки. Ф поат срьоашнал дру́геак чилеака, ут дру́гу се́лу, и тоі кату́ не́гу лоагал и карал адин тувар шума, да іа пру̀да̀ва за воална. Сига се низнаеат адин друк, та са измамили и двамината, та си трампили туварьеату: адиньеа дал треаскитеа за іабальки дру́геату му, пак дру́гьеа му дал шумата за воална. Ага сторили пазарлъ́к, чи и двамината вѝдеали туварьеату чиса са излоагали адин дру́к. Закарали са тугава адин друк и ве́ікеа ду бахтаница гу дукарали, нимужили да са згудьоат. И адинья си искал іабальките, и другьеа си искал воалната и наі сетнеа видеали чи и двамината са кабахаттьлиеа, та са згудили и са зду́мали, да станат уртаци и на адно̀ да лоажат и каквоту испоадьеат, да гу деальоат пу барабарь.

Утишли сига ф адно се́лу, флеали ф адин дьукеань, имаду млогу льудьеа, селцкиеат поп бил там. Пак тоіа поп бил адин акси чилеак. Здравовали ги льудье́теа и ги запитал неакву нову имали пу теахнуту. Адиньеа реакоал: „іа видеах адноа фудеаница, ут веатеароат са вартеашеа, ала ни флизах воатреа да іа видеам.“ Дру́гьеа реакоал: „іа ни видеах фудеаницата, леаким видеах адно брашниву палеа, излизашеа уд нѐіа.“ Утишли ф друк дьукеань и там адиньеа реакоал: „іа видеах адьнен киреажиен са спуснаха облаци, та ги фдигнаха ф облацитеа сас мулеатата вадноаш.“ Другьеа реакоал: „іа ни видеах киражиеатеа, га хи фдигнаха облацитеа, ами видеах самарьувитеа доаски га падаха ут небону.“ Попат хи видеал какви аланьжиеа, та хи пазарил за аргатье, да му пасоат волувеатеа, варвеаштим и да му таркалеат гувноту, та чеа га нимужили да му правеат тоіа изме́ть, своарзал хи ф адин чувал на саноат и хи фарлил ф адин бунарь.

Слушана отъ Куртювица Хубанкуска въ с. Левочово.

3. Шопье ф Стамбол.

Адни шопьеа адношь уткарали ф Стамбол овцеа и увни да хи прудават, пак не били ходили и другуш. Адноа вечеарь пупиінали, та си испузаспали врьу', пак адни хаідутеа приз ноштоа по̀дитеа, хми окрадитеа льу врьу' уфце́теа. Вутриноата станали шопьеатеа, пугльоадали, не́ма ни адноа овца. Троасили ги туф, там, не́ма ги; сеатили са тііа, хми украли уфцеатеа, та флеали и воатреа ф Стамбол да хи троасеат, таман било икиньдііа и хожувеатеа са пукачили на минареатеа да рукат. Шопьеатеа не били видьували жеамии и минаре́, чи ф теахнуту не́ма, та са льу васпреали ду адноа минароа и зару́кали хожьутуму: „ту́рцки попеа-еа-еаі! каму наши о̀вьни?“ и хожеата ниту ги чьуеа, ами си льу ру́ка: „аллах итьбер, аллах итьбе-е-ерь!“ Шопеатеа низнаеат какво вика, ами реакли, чи хожата ру́ка за уфце́теа пипе́рь, та си реакли: „а беа братку! не видитеа ли, наши овьни са заколили и приставили да варьот, та попас и за пиперь ру́ка. Хаідатеа да си идим, каквѐ да хи троасим, тііа ги са нареадили, пак дуде́ да хи на̀ідим, чи щат да ги изеадоат,“ и са развуили[1]) да хи троасеат. Сига тиеа са загльодали ф минароата, та іа льу убигравали да хи са чьудеат и думали си адин друк: „а беа братку! как гу са изваргулу́щили![2]) Остави как гу са изваргулу́штили, ами как гу са васправуштили?“ хми ду́мал друк.

Слушана отъ Гела Ясува въ с. Долно-Дерекюю.

[1]) *Развуили* = оставили се отъ мисъльта да ги търсьжтъ, прѣстанали.

[2]) *Изваргулуштили* = или „*изваргулили*“ т. е. оваляли за да стане обло, изоблили.

[3]) *Васпривуштили* = въсправили право. Тия думи съ притурката слогъ *ущ* нѣма въ говорътъ. Притурката е за подражание и присмѣхъ на говорътъ на шопетѣ.

9. Пословици.

Отъ Пиротъ.

(Слушани отъ Симионка П. Мишакова на 1885 год.

Записалъ *Любомиръ Вацовъ.*

1. Крушка под крушку пада.
2. Сжг суну́[1]) сжг совѐлькьа[2]) нема.
3. Па́рен ка́шу дува.
4. Кога́ іе змиіа̀ іёла, он се боій и од гу̑штера.
5. Вол се вжрзу̑іе за̀ рог, човѐк — за іезѝк.
6. Белѐ па̀ре за црнѝ дни.
7. На паре́те: добро́ іу́тро! на паре́те: добро вечер!
8. Од лоше — лоше, без лоше — по́ лоше.
9. Како́ ме о́кнеш[3]), тека́ ти си одзове́м.
10. Што неіѐ мѝло те́бе, неправѝ га дру̑гому.
11. Ми смо деца́ од ста́ри љугье.
12. С вжрзанога ржта лов се не лови.
13. Зло куче ни кошчѝну[4]) гло́дже, ни гьу другому дава.
14. Бог дава, ама у кошàру ненака̀руіе.
15. Оте́ло[5]) се и од цигански ара́ч.
16. Никому ништо непра̀іим, што се укра́дне у мен се наіде — па́ лоше!
17. Гладна коко́шка про́со сжньуіе.
18. Кара́ли се тѝчичи[6]) за чуждо просо.
19. Невикаі[7]) на чужда гробишта: бранѝ си му̀іе[8]) пред сво́іете о́чи.
20. Замину̑л ми брат, остал ми кома́т.
21. Ковѝ железото, догдѐ іе жешко.
22. Од старо джрво обруч се невиіе.
23. Зло лжено доіде, мучно си отіде.
24. Невиди греду̑ту, види иглу́ту.
25. Гледаі му памет, кроі му ка́пу.
26. Спроти гла̀ву и брич[9]).
27. Поджрш ми, курво, копилето, дим[10]) да се посмеіе́м на другу̑ту.
28. По[11]) лоше време слжнце огрева.
29. Род рода нера́ни: тешко то̀му, коі га нема.
30. Брат за брата, сиренье за паре.
31. Тебе думам, черко: ти се сечаі, снао.
32. Што ли мисли камѝлата, што ли камила́ржт.
33. Коі тражи ро́гове, изгу̑би и ушіти.
34. Ти га караш у раі, оно́ иде у вара́і.
35. Коі што тражи, он си га и наіде.
36. Како́ дошло, тека́ и отишло́.
37. Вода́ доне́ла, вода одне́ла.
38. Куде́ іе вода текла, пак че потече́.
39. Свака коза́ за своі крак виси.
40. Каква́і му верата, такваі му вече́рата.
41. Лжжата іе дебела а кратка, пра̀вицата тжнка а джлга.
42. На накладену вурньу о́гжнь малко требе.

[1]) *Сже суну́* = сега подхвърли. (*Суни́ се, та си узни́ лебжц* = посѣгни, та си земи хлѣбецъ). [2]) *Совелькьа* = сопалка. [3]) *Окнеш* = викнешъ. [4]) *Кошчина* = кость. [5]) *Оте́ло* = отъмижло. [6]) *Тичичи* = врабци. (Казва се и врабжц). [7]) *Викам* = плачемъ. [8]) *Муіе* = мухи. *Муа́* = муха. [9]) *Брич* = бръсначъ. [10]) *Дим* = да отидж. [11]) *По* = слѣдъ. *Узо́ по пет па̀ре оку́ту* = взехъ по петь пари оката.

43. Іезик кости нема, ама кости троши.
44. Зла реч. како зла стрела.
45. Од повише глава неболи.
46. Много збор[1]) на панаіир.
47. У панаіир „помагаі Бог"! Кої да те чуіе?
48. Лани баба пжрдла, сжг засмжрдело.
49. Од влакно руно (станьуіе).
50. Комкел, попе, низ дупкел: сваки сжм празник изпразнувала[2]).
51. Мелье, мелье како празна воденица.
52. Кої се рано стедза, доцна пооди[3]).
53. Рано ручаі, немаі се; млад се жени, некаі се.
54. Льуто се руча, смжрдливо никжга.
55. Каква га льулькьа зальульала, такваі га и дольульала.
56. На одсечену главу лек нема.
57. Луд од пиіанога бега.
58. Кьел, кьел — па се напел.
59. Нестело куче сало па се облизало.
60. Вреви[4]) си, што ни псета с масло да га неіеду.
61. Видело се циганче у покровжц[5]) па рекло кавтан іе.
62. Лозье нече молитву, нело сака мотику.
63. Гладна мечка оро неиграіе.
64. Неіе како знаіеш, ама како можеш.
65. Изпружуі си ногьете спроти цжргуту.
66. Спроти свеца и тжвньан.
67. Кої слуша, он окуша[6]).
68. Ти му кажеш косено, оно — стрижено.
69. Напел се како попарена вжшка.
70. Прекриіено млеко мачке нелочу.
71. Сваки іе кука, а неіе лопата.
72. Потишльиву жену вжшкье гьу іеду.
73. Подсмеіала се кука на криво джрво.
74. Познава се времето од сабале.
75. Гледаі на-Бога: проси за-Бога.
76. Пенил, непенил — паре сжм дал.
77. Кови железото, догде іе жешко.
78. Кжда се превжрну колата — путове триста.
79. Како имаш шугу[7]), да имаш и нокти — нешто би било.
80. Врана на врану очи невади.
81. Невидо аир од очити, та оди[8]) трепкьете[9]) ли.
82. Таврата ме напинья, голочата сжпинья[10]).
83. Покланьаі се лудому, како светому.
84. Варди се од потил (потиі) угльен.
85. Кої ниско гледа, високо види.
86. Коіа кокошка млого затака, малечко іаіце снесе.
87. Од Бога іе све добро, од човеци лоше.
88. Што работиш Бог види.
89. Бог дал, Бог узел.
90. Джнжс бил, іутре небил.
91. Гузжн негоньен бега.
92. Огжнь сжс сламу се негаси.

---

[1]) *Збор* = разговоръ. [2]) Значи: комкай ме, попе, прѣзъ дупка, защото съмъ безработна та не съмъ се прѣмѣнила. [3]) *Доцна пооди* = кжсно похаждя. [4]) *Вревим* = говорѭ. [5]) *Покровжц* = чул. [6]) *Окуша* = вкусва. [7]) *Шуга* = краста. [8]) *Оди* = отъ. [9]) *Трепке* = клепки. [10]) *Сжпинья* = сцъва.

93. Добрá реч иде далéко, лоша пóдалеко.
94. Нужда закон изменьава.
95. За̀луду работи́, залуду неседи́.
96. Рекло́ куче да налоче море, да га омурдари.
97. Свак се биіе да добйіе.
98. Има срам, како̀ у вълкá сълзе.
99 Къдá види коньа̀ — болу га ногье.
100. Къда иде кьиша, на кокошкьете се вода не сипуіе.
101. И миш[1]) пáкос[2]) праіи.
102. Коіе дете млого бабе ба̀бу, оно кьилаво излази.
103. Ма̀зън[3]) како тераіеж[4]).
104. Маджиіете се вачаіу[5]) како чичък[6]) за іаіце.
105. Змиіче се у пазуку нетура.
106. Наступи́ решето и оно сърце има.
107. Пиіане сълзе Бог неприйма.
108. Къда мреш, неритаі.
109. Ем умира, ем у гърне надзира.
110. Луд изида два качама́ка, тиіа по́луд коі му дава.
111 Петни́ вра̀га до пра́га.
112. Немала си баба врага, та си купила пра̀се, да воі[7]) гъртка.
113. Вързан поп мирно село.
114. Што требе до́ма у църкву неиде.
115. Сваки дън леп на добър дън слеп.
116. На делник зелник на празник попа̀ра.
117. Търпи́ло има, дави́ло нема.
118. Бoі се од мечкьете па се боі и од мечетиіата.
119. Би лудо — оно по́лудо, би паметно — оно по̀па̀метно.
120. Ем шуто̀, ем бодѐ.
121. Рекли́ на кучето, кучето — на опа́шкуту.
122. На кьоравити штърци и Бог гньѐздала праіи.
123. Разбира како̀ мага̀ре у канта̀р.
124. Прилега (приличе) му како на кочину катанъц[8]).
125. Кудѐ сви турци тува и го̀ли Аса̀н.
126. Вълк домазлък недържи.
127. И од броіено вълк носи.
128. Бежанова маіка невика, нело Стоянова.
129. Два ручка̀[9]) се некараіу, два се зли караіу.
130. Сарп оцът на кьупът си докундисуіе.
131. Нѐзван дошъл, непо̀штен си ошъл[10]).
132. Зван до̀му несу́ди.
133. Итра мачка у празън ко̀вчег нема што да чини.
134. Върбо̀во угльенье — и зѐтньова рана!
135. Зет роднина — и магаре стока.
136. На чиіа̀ се ко̀ла возиш, ньему пѐсън че поіеш.
137. Нашъл миш дупку за себе, влачи тикву по себе.
138. Додумни калугерье и усреду мéсо іеду́.
139. Неіе бельа од турцити, нело од потурньацити.
140. Неградѝ се с аржн плот, нело с арнога комшиіу.
141. С ложицу те закусуіе с дършкуту ти о̀чи вади.
142. Коі види вълка и о̀ка и нео̀ка; коі га невиди, он се и одéре.

[1]) *Миш* = мишка. [2]) *Пакóс* = вреда (пакость). [3]) *Мазън* = мазенъ, гладъкъ [4]) *Тераіеж* = таралежъ. [5]) *Вачаіу* = хващатъ. [6]) *Чичък* = бутракъ, репей, лепкачъ. [7]) *Воі* = й. [8]) Катанъц = куфаръ. — [9]) *Ручък* = обѣдъ; мн. числ: *ручкове*. — [10]) *Непоштен си ошъл* = непочетенъ си отишълъ.

143. Чуждото іаіцѐ іе с два жѫлткà.
144. Скỳпога даваш боли.
145. Кѫдà зарипа свраката, онà се и надене.
146. Кої пита, нескита.
147. Тупанѫт іе голѐм, ама іе празѫн.
148. Свѫрча се дòма како пра на тупáн.
149. Две се рибе пекле: іедна другу неверуіе.
150. Арѫн конь се и под лош покровѫц се познава.
151. Непитаі старога, нело патилога.
152. Пàтило усрéд бега.
153. Процѫвтело како липа на пожáр.
154. Поваркал како желькьа през угáр.
155. Слага глáву како гуска у ан.
156. Доброто се заборавльа, а зло — никѫда.
157. Од злога дѫлжника и кош плева.
158. Живỳіу си браікьата како рáци у торбỳ.
159. Кротко іагнье две матере сиса.
160. Два óстра кàмика брашно немельу.

Отъ Панагюрище.

Записалъ *Г. Панчевъ.*

1. Вѫрти са като пате в решето. — Казватъ за слисанъ човѣкъ.
2. Гаргата не поште бивола да е опоскан, ами го поште да са наеде.
3. Изьала му е котка салото. — Казватъ за угриженъ и умълчанъ човѣкъ, безъ да има важни причини за да бѫде такъвъ.
4. Кoі пита, тоі не пипа.
5. Мухата не бьага от медж[1]), ами бьага от димж[2]).
6. Надува са като куче во фасул. — Казватъ за оня, който се много гордѣе.
7. Нама ми е в клин[3]) или в рѫкав. — Казватъ за такъвъ, който иска, отъ нѣкого, да му даде нѣщо или да му направи нѣкоя услуга, безъ да му дължи това.
8. Преварьа, като пѫрле маікьа си.
9. Сее му на корена просо. (На нещо си). — Казватъ за такъвъ, който се втурачи въ нѣщо си и всѣкога приказва за него.
10. Сее на чуждо гувно[4]) скивале[5]). — Казватъ за оня, който се меси въ чуждитѣ работи.
11. Ходи като кихавица.
12. Ходи като прозьавка.
13. Хубавата іабулка свинья огризва.
14. Хубав, като прасе ф помиіа.
15. Шава, като вѫрбов клин.
16. Іала гѫска лет и пила гѫска вода. — Казватъ за оня, който върши все едно и сѫщо нѣщо и мисли, че върши разни работи.

[1]) *Медж* вмѣсто *Медъть*. — [2]) *Димж* вмѣсто *Димъть*. — [3]) Клинъ на дрѣха.
[4]) *Гувно* вмѣсто *гумно* (харманъ). — [5]) *Скивале* наричатъ плѣвата, която се набира по повърхностьта на житото, когато го прѣсѣватъ съ решето.

10. Гатанки.

Отъ Дебърско.

Записалъ *В. Икономовъ.*

1 Сите турци во зелено, сам цар во цжрвено. (Глогъ).
2 Осушен, досушен, три девет кожушен. (Кромитъ).
3 Фи у горе, фи у долу, сви глава, псовисаі. (Искра отъ огънь).
4 Кинисала куса Календина, да ми одит на гости; іа пресрети препечен кула. — Коде одиш, кусо Календино? — Іа ке ида у тебе на гости. (Искра въ ожакъ).
5 Цжрвено мало царьа от коньа соневат. (Поготка = ягода).
6 Жжлти правци в тиньа лежит. (Зелки).
7 Напжрчам го, вдуіам го. (Чорапъ).
8 Сето внатра, главата надвор. (Брутъ=гвоздъ).
9 Кусо рече дрен тресет. (Чешалка=четка).
10 Вуіко вуньа годичкаше, вуньа му се кикотеше. (Катанецъ=куфаръ).
11 Коде лежит цжрвен пес, тамо трева не растет. (Огънь).
12 Деньа пушчено, нокьа напреку. (Резе на врата).
13 Копам дупка до колена. (Скорни или ботуши).
14 Джлго, джлго, како іоже, да е іоже, не е іоже; праскат, праскат, како мачка, да е мачка, не е мачка; уши тулит, како зоек, да е зоек, не е зоек. (Копина=кжпина).
15 Вар варосано, зис зиздосано, ни зирка, ни прозирка. (Яйце).
16 Калинино вино, масленино масло во една бжчва стоит, а не се мешает. (Жълтъкъ и бѣлтъкъ на яйцето).
17 Сиво прасе по рид пасет. (Чешелъ=гребенъ).
18 Болен неолен, наплот навален. (Тиква).
19 Іа удри, іа тжлчи, това чини: талили! талили! (Сукало=чекръкъ).
20 Урдено меше по поле се тжркалат. (Могла).
21 Егъуптин се топорит, егъупка се чекорит. (Сахъ и черепна).
22 Цвитит цвитка зад пенушка. (Сокай).
23 Викат Вида от голема рида: подаіте ми го шандалото, бандалото, да пошанда, да побанда, пак кьа ви го донеса. (Сито).
24 Викат Вида от голема рида: поземите ме, не ме страх от кучиньата, ток ми е страх от кокошките. (Глиста).
25 Хвжрли му и алишчата, хвати му се за доброто. (Цабланъ=кочанъ отъ кукурузъ).
26 Си имах дваіца бракьа, и дваіцата слепи; дури бее слепи, ми бее мили; се опулие, ми отмилее. (Опинци или цървули).
27 Кусо прасе по рид пасет. (Бричъ).
28 Свиньа одит изгора, свини терат пред неа. (Чешланье).
29 Джлга Неда сенка немат. (Рѣка).
30 Кусо мече плешчи печет. (Гърне на огънь).
31 Виено, плетено, на судни моки кладено. (Синжиръ).
32 Ут! магаре в кошара, ушите му не влагает. (Свърделъ).
33 А-дардан татко, а-дардана маіка, шеберести деца. (Вьртелка).
34 Льута кучка в кланик лежит. (Киселина=оцетъ).
35 Калеш татко, калеш маіка и дечиньа калешчиньа. (Грахъ).
36 Шар шарено, вез везано, на джрво е тафралиіа. (Знаме).
37 Посегнах в дупка, извадих егъупка. (Соалка).
38 Висит висулка на трепетулка: така ти песна, даі ми да косна. (Грозье на лоза).

39 Си и́мах една се́стрица; ко́і по̀мини ба́ци іа; и іа поминах си іа бацих. (Стомна).
40 Жжлта ду́нья Де́спина, ро̀ди си́на ма́імуна; болен неолен, на пло̀т на вален. (Тиква).
41 Іа го ма́зна, то̀ва се кре́ват. (Кантаръ).
42 За́творих, за́кльучих, до̀ма наідох арамиіа. (Сълнце).
43 Си и́мах едно магаренце, се́то се́нце ми го и́зеде, и ни́шчо не ми о́стави. (Вила).
44 Си́в ко́н жрзна, се мо́ре смжрзна. (Вѣтъръ).
45 Цжрн ка́угер плѐшчи пе́чет. (Черепъ).
46 Чу́ро мо̀ре преплйвало, ни чу̀ре се удавило, ни море се мо́тило. (Паякъ).
47 На́і-сла̀тко, наі-бла̀го на со̀фра се нѐклават. (Сонъ).
48 Околу цжрква дѐчинья. (Мранзули=мразулци, шушулки отъ ледъ).
49 Ти́р, тир свйреше, Ма̀ра му играше. (Чекръкъ).
50 Пжлна ка́мара те́слички. (Уста со зжби).
51 Цжрвено висит, о̀штраво се мислит. (Мачка по месо).
52 Пжлна ку̀кьа де́чинья. (Тиква со семето іе).
53 Смо̀к свирит, ла̀мья играт, бла̀зе си му, кої іа имат. (Воденица).
54 Една де́воіка два а́рапа іа глѐдает, де́сет ду̀ши іа распашу̀вает и іа опашу̀вает. (Снага човечка).
55 Пушчиле се пѐтима бра̀кья, го хва̀тиле Кузу́мана ца̀рья, го хвжрлиле в Алту́мана гра̀да. (Пжрсти на роцето со хлѐбъ).
56 Наро̀чуват цу̀цубан: како зно̀ет льубовьан, да доет да ме видит. (Разбоіи).
57 Пушчила се са́ма шика де́воіка, хватила ми арнаута Ту̀та, го хвжрлила в Алту̀мана града. (Ко̀тка со мишка).
58 Клу̀кна о̀рел на планина, го дочуе лисиците, напжрчие опа́шките. (Камбана).
59 Четири ми четирьаци, петої шѐсто лумбу̀раци, седмої осмо лопа̀тица, деве́тото размаалче. (Кра́ва).
60 Пе́тима бра̀кья, един о̀мбар правит. (Игли и чорабъ).
61 Помегьу две сѐстрици имат един рид; де́нья и но̀кья тжрчает, пак не́может да се видит. (Очитѣ со носотъ).
62 Ни тка́но, ни пре́дено, прѐку грѐди префжрлено. (Кожухъ).
63 Ефѐнди, фѐнди бу̀клиіа, тѐгни, под стрѐіа лѐгни. (Пѣтелъ).
64 Два о̀рла се тѐпает, бе́ли пѐни пу̀шчает. (Гребени со вълни).
65 Ка̀та ко̀лец жу̀нжелец, а на̀ среде песно̀поец. (Звънецъ).
66 Цжрно, цжрно ка̀ко ка̀тран, ама ско̀кат како шеітан. (Бълха).
67 Фжрк ку̀чка из лѐска. (Ткаячка).
68 Пу̀шчи спица по̀море, по спицата лу̀мбата, по лу̀мбата тру̀мбата, се по̀ море о̀деше, а не се да̀ваше. (Дива тиква [кратуна] по во̀да).
69 Мото́вило вило, за̀д го̀ра си било, зад вра́та се скрило. (Овчарска тояга).
70 Викат со́іка о́т о̀соіка: пода̀іте ми го мо̀его Сто̀іка; кья му да̀да чѐтири тжрно-сливи. (Кра̀вата по те́лето).
71 На вжрх бу́ка власе́ника. (Космитѣ на човѣка).
72 Іо̀же до іо̀же до̀ри в Ца̀ри-град (Мра̀ви).
73 На срѐт бу́ка две іа́бжлка. (Цицкитѣ на жена).
74 Чу́к, чу́к, бѐл-чу́к, цжрно мо̀ре та́лтар. (Пищолъ).
75 На срѐд мо́ре о́гон го̀рит. (Кандило).
76 Чу́дна ми чу́дна де́воіка, на чу́ден ка̀мен се́деше, чу́дна ми пѐсна пѐеше. (Пчела).
77 На вжрх бу́ка за́стжлка. (Ка́лпакъ на гла̀ва).
78 Чѐста го̀рица, по̀д го̀рица по̀лица, по̀д по̀лица вит гаітан, под вит га̀ітан зжрцала, под зжрцала мжрцала, под мжрцала па̀стра. (Човѣчка глава).

79 Пѫлна плѐмна со сла́ма; сла́мата изгоре, плѐмната ѐстана. (Фурна).
80 На се́кое ричле и пло́чле. (Нѐкти отъ пърсти).
81 Две змии се готвее, и двѐте на еднуш прекину̀вае. (Ножици).
82 Се ткàі, се пре́ди, се гѐли пàк гѐли. (Роце).
83 Ңа срѐд мѐре кàчунка. (Пѫпътъ).
84 Е́дна ба́ба со три влàкна на гѐзот (Столъ).

---

11. Скоропоговорки.

Отъ г. Прилѣпъ.

Записалъ *Марко К. Цѣпенковъ.*

1. Снесла страчка[1]) на прачка,[2]) дванаесет іаіца.

Поминав	зедов	едно	и	го	изедов
„	„	две	„	и	„
„	„	три	„	„	„
„	„	четири	„	„	„
„	„	пет	„	„	„
„	„	шест	„	„	„
„	„	седум	„	„	„
„	„	осум	„	„	„
„	„	девет	„	„	„
„	„	десет	„	„	„
„	„	единаесет	„	„	„
„	„	дванаесет	„	„	„

2. Мравьалник цѫрн мравльалник (3).
3. Кантар катран тегнит (3).
4. Каче сирсиренарче (3).
5. Пепел пот поклопка (3).
6. Расол лош расол. (3)
7. Плетвар[3]) бел плетвар, (3)
8. Мара мала, Мара голема.
9. Лажичник и солинарник обесени сет на тланик.
10. Цѫрно пѫрче, цѫрно роже цѫрн тѫрн гризеше.
11. Мое цѫрно пѫрче, мое цѫрно роже, негризи ми мое цѫрно тѫрнче.
12. Поминаа тару̀нари,[4]) останіа мали тарунàрчиньа.
13. Клу̀кнахме, поткл̀укнахме, потклукну̀ахме.
14. Гарван моджр (синь) клун.
15. Іадоф пет педи дебела погача, за маікина мипизма (умраза).
16. Потплуснат зелник го изедов во дѐлник.
17. Носи, гѫрбелко прегѫрбен, кѫрблото.[5])
18. Поминаф нис попоа лака, тополов изострен кол дѫржеф в рака.
19. Лимон кисел на тѫрнов корен вѝсел.
20. Гѫргуле[6]) мое сол солярниче.

---

[1]) Сврачка. [2]) Прѫчка.

[3]) Название на едно село 2 часа на истокъ отъ Прилѣпъ. [4]) Крѫгъ, на който се носи хлѣбътъ.

[5]) Малка каца долу тѣсна, отгорѣ широка. [6]) Кратунка.

12. Дѣтски залъгалки, игри и др.

а) Залъгалки.

Отъ Ахъръ-Челебийско.

Записалъ *Ст. Н. Шишковъ.*

1.

Ра́ствури, Ке́рму, врата̀-на,
Та испади теалце́-неа,
Чи згъоапихмеа[1]) кунце́-неа.
Ра́страси[2]) ба̀бу зе́льника-н,
Да ви́димеа шту̀ има:
Деадуви-неа царву̀леа
С козинеави сука̀рье.

Слушана отъ Неделя Саввова въ Устово

2.

Теантеану момеа, Теантеану,
Напре́ла ли си вреате́ну?
Пуеала ли си капиньки
Фаф попуви-неа падиньки?

Слушана отъ Муда С. Мажерюва въ Устово.

3.

Кольу, Кольу кулеалец,
Воартни котеа за кунец.
Откараі гу ф дольнеа-н краі,
Да видимеа коі іе крал,
Попу коашта путкупал,
Каца маслу умутал[3]),
Меах сирсанье натапта̀л.

Слушана отъ Андонъ Ю. Чешмеджиевъ въ Устово.

4.

Сьоаднал старчеак на чу̀чка[4]),
Ду зеалена бу̀чка,
Да си куве иглички.
Зашток му са иглички?
Да си шиіе турбичка.
Зашток му іе турбичка?
Да си збира желатьчеак.
Зашток му іе желатьчеак?
Да си храни свинеанцеа.
Зашток му іе свинеанцеа?
Да си храни бабичка.
Зашток му іе бабичка?
Да му руди деачинки.
Зашток му са деачинки?
Да му збират клечици.
Зашток му са клечици?
Да си вари кашица.
Зашток му іе кашица?
Да си храни деачинки.
Зашток му са деачинки?
Да му поштат[5]) брадица.
Зашток му іе брадица?
Да гу слага[6]) снашица.
Зашток му іе снашица?
Да му вари чурбица.

Слушана отъ Никола Анастасовъ въ с. Долно-Дерекюю.

5. Кога слънцето залѣзе въ облакъ.

Огреаіни ми слоанчицеа,
Да ти кажеа маічица,
Ф ореахова лу̀спица[7]),
Ф кучеаньува[8]) зельчица.
Шту̀ правеашеа маічица?
На беал камеань сидеашеа,
Две деачинки даржеашеа,
Адно-ту беа пувиту,
Дру̀гу-ту беа развиту.

Слушана отъ Пантелеимонъ Стоевъ въ Устово.

[1]) *Згъо̀апихмеа*=загелпирме, набъркарме. [2]) *Ра̀страси*=растръси, по стръси го.
[3]) *Умута̀л*=лакомо изялъ, омелъ го до шюшка.
[4]) *Чучка* казватъ когато сѣди съ кръстосани нозе, като чукица.
[5]) *Поштат*=когато нѣкой си разгърнова дрѣхитѣ на себе си, или другиму за да трѣби въшкитѣ, или бълхитѣ, казватъ: *поштеа са, пуноска гу* и пр.
[6]) *Сла̀га*=отдава му почеть, има му честьта.
[7]) *Луспица*=чурюпката отъ орѣхъ [8]) *Кучеань*=рѣпа.

6. Кога махатъ крачката на дѣте.

Туп, туп, тупавичка,
Ти си моеа ступаничка;
Мели, мели, фудеаничка,
Ти си моіа главеаничка.

Слушана отъ Тудора Кисьова въ с. Чокманово.

7.

Каде, Воалчу,
С ку́цу магареа?
Ти гу тувареаш,
То са таркалеа;
Маіка му преаде
Сини шеалвареа[1]),
Кака му плеате
Сини журапеа.

Слушана отъ Мария Стоева въ Устово.

8. Кога падне зѫбъ на нѣкое дѣте.

Штарбулатка латка,
Голабова ду́пка,
Донеаситеа гсарнеа,
Да варимеа шуплеа,
Да густимеа штоарбьа[2]).

Слушана отъ Ташю Куцуту въ Левочово.

9. Кога хвърка щъркелътъ.

Леаіле́к[3]) бубеале́к[4]),
Кана-мана жувеалек,
Печи пита да аде́ш,
Леа ку менеа ни даде́ш,
Утреа вѐчеар да умре́ш.

Слушана отъ Анастасъ А. Чешмеджиевъ въ Устово.

10. При поправяние свирка.

Свири, свири, пискуньу,
Ага пода на пазарь,
Ӗшта ти купеа ноф самарь,
Тебеа ноф менеа стар.

Слушана отъ Христю Дечевъ въ Устово.

11.

Мару, Мару марамиш,
Обарни са, та са виш,
Какоаф си балтамиш[5]).

Слушана отъ Хараламшие Ивановъ въ Устово.

12.

Кустадинеа диву свинеа,
Фдигни уши, бруснп[6]) круши,
Та нахрани дѐвеат души,
Даі маіци ти да накуси,
Да хи види благи ли са.

Слушана отъ Попъ Янковица въ Горно-Райково.

13.

Коста, Коста карица,
Шту ти баба нарица?
— Нарица ми убрица,
Сребарянка паничка,
С пузлатена лажичка,
Поальничичка с чурбичка,
За деадува душичка.

Слушана отъ Никола Анастасовъ въ с. Долно-Деркюю.

14. Като играятъ съ едната нога.

Куц, куц Маринеа,
Провуди баба ти да ринеа,
На коашта-на куминеа,
Да уринеа пари-неа.

Слушана отъ Илия Сивковъ въ Левочово.

---

1) *Шеалвареа*=потури, връхни мѫжки вълнени гащи.
2) *Штоарбьу* казватъ на човѣкъ безъ зѫби. *Ущарбеал*=останѫлъ безъ зѫби.
3) Съ това име казватъ щъркелътъ. 4) *Бубеалек* яде бубулечки, змии „*бабулъки*“
5) *Балтамиш*=дърварь, укорно име.
6) *Брусни*=свали, отбруси отъ дървото плодове. Инакъ удри наведнѫжъ.

15.

Зоан Мару, зоан кальу[1]),
Шту ти гора завнеашеа?
Заіу тоапан чукашеа,
Мечка пита плѐштеашеа,
Воальку сина женеашеа
За мечкина даштеареа.

Слушана отъ Стяна Кирякова въ Устово.

16.

Дроан дроан деавулеа,
Дроан деавуличку,
Утидеа маіка му
Нах фудеаничка
С крива магаричка;
Да доідеа, да доідеа,
Горку да хи доідеа.

Слушана отъ стара Белювица въ Устово.

17. Прѣсмивало на дрипаво дѣте.

Таралеш тоапан чукаше,
Жоалта еагупка галеашеа.

Слушана отъ Дойкья Стоева въ Устово.

18. Дѣтинско прѣсмивало, когато шептѫтъ нѣщо.

Ширили мирили
На тикла марудьници.[2])

Слушана отъ Никола Щиновъ въ Устово.

19. Дѣтинска пѣсница, когато намѣрьѫтъ охлювъ.

Пусни ми пачу рóгувеа
Чѐтеари пачу пѐтеари

Слушана отъ Христя Дечевъ въ Устово.

20. Дѣтинско прѣсмивало на турчинъ.

Турчинеа бурчинеа,
Деалаі доаски, печи воашки.

Слушана отъ Дука Колюва въ с. Бостина.

б) Дѣтински игри.

Отъ Прилѣпъ.

Записалъ *Марко К. Цѣпенковъ.*

---

1. Слатко месо.

Слаткотó месо се игра така. Ке се òдберат една дружина од деца и едно от помегьу децата ке лежит за бабинá душа, а друго ке го вардит. Тоі што ке лежит, ке седнит нá-земи или на трева в кжрс нозье. И тоі, што ке го варди, ке клаі рака на седнáтио за бабина душа на глаата му и ке застанит, та ке викнит: „аіде де, коі сака слатко месо, аіте муштѐриі стари, нóсете пари, да ви продаам слаткó месо“. Сета дружина ке се нагжрвалат околу слаткотó месо и секоі пазари, за колко пари óката ке им се даат. Тек чиф, ке уідисаат цената и секоі от купуáчите ке посáкаат месо, коі од глáа, коі од рáка, коі од нóга, коі от плѐшка и од друго место. И така, от како ке се изнапáзарат, секоі от каі што сака ке си пресечи месо с едно мавнуанье с рака слаткото месо и ако го боли, ама ке траит

[1]) *Кальу* е умалително отъ калецъ, отъ калцуни.
[2]) *Марудьник* ед. ч. печени колачета на нажежена плоча.

чунки за бабина душа лежит. С пжрво и ако удри неќого с нога, не се слагна, чунки нерекол уште „слагам". Што туку рече „слагам", и секоі ке се варди за да не го удри с нога. И така ке го запашкаат едни отаде, друзи отаде. Едни пати други го шашжрдисуаат, тики тешко на слаткото месо; ке го скинат от кьутек. А пак едни пати се погодуаат браначот ербап, тики не е чаре де можат да каснат от слаткото месо и бжрго ке удри некого другега. Сега што туку удри вардачот и ке стани лежачот, тоі ке биде вардач, на тоі што го удриіа. Пжрвиот вардач едни пати биДуат квачка. Него и ако го удрит не се слага. Едни пати квачката ке го іавнит вардачот, друк — ке го грабнит зá рака и ке го отмит од глаата на сладкотó месо и ке го истаит по нá страна, после от кога ке останит без вардач. Кога ке му се пуштат дрỳгите да го биіат со тупáници, туку така пукот ке одит от смеа[1]). Сиромаф вардач ке се отимат от што можит, за да поідит при слаткотó месо. Ако видит слаткото месо оти неможит да се отмит от квачката, ке станит и ке му поідит до него за да клаі рáката на вардатот на глаата и да удрит на купуачите. Што туку удрит некого и ке станит слаткотò месо, за да го вардит. И така се свжршуат дури да му се здодеит на дéцата.

2. Кош капа.[2])

Кош капа се игра така. В една дружина деца, ке се наідит едно, што да си іа клаі капата, за да іа вардит за бабинá душа. Ке се напраит едно колце бележано на земи, колку едно решето, и ке іа клаіт капата. Стреде околу колце ке се вжртит и ке си іа бранит капата, за да не му іа кошнат. Сите ке тжрчаат и ке се бранат за да не и удрит со нóга. Удрỳаньето биДуат, за да држжит едната нога до белешка и со другата до каі ке дóсигнит, до тамо да удрит некого. Никоі нема право да іа грабит со раце, ами со нога да іа кошнит. Што туку іа кошнит некоі, ако му се пòгоди, сите ке тжрчаат по неіа за да іа кóшкаат; а пак вардачот ке тжрчит за да іа фатит. Што туку іа фати во раце, ке вжрли со неіа за да удрит некого. Ако удрит, удрениот ке лежи, а пак ако неудрит, пак тоі ке си лежит, за да си іа вардит капата.

3. Цареo буниште.

Цареo бỳниште се игра така. Од еден куп деца сóбрани ке се вкачи едно на вжрф буниште и ке викни: „іас сум цар на буништево, іас сум цар на буништево". Кога ке чуіат друзите деца, каі се воцарило на вжрф буниште, ке му се пуштат от сите страни на буништето за да го турнат. Тоа ке се бранит с колку да можит да и туркат[3]) од вжрф буништето и што туку се допри некоіе по-іако и веднаш ке го тỳрнит и ке го истжркалил ỳ долу. Така праеікьум іа доигрỳаат играчката дури да му се здодеит.

4. Слепотó коло со ортома.

Слепотó коло се игра така. Ке се вжрзат двата краіа од ортóмата и ке влезат сите внáтре, ке му вжрзат на едно дете очите за бабинá душа и ке тжрчат по ортома слепеікьум[4]) за да фати нèкоіе дете. Што туку се загнит тоі, сите ке бéгаат нис коло околу ортóмата молчеікьум. Тоі што му вжрзале очите само дéмнит[5]) и слушат по тжрчáньето на друзите. Што туку ватит некого, и нему ке му и вжрзат очите, а другиот ке бидит квачка околу него.

---

[1]) Ще се пукатъ отъ смѣхъ.
[2]) Ритка шапка.
[3]) Блъска, сваля.
[4]) Слѣпешкомъ. [5]) Дебне.

5. Мижита́тарка.

Сите деца што ке играат, ке клаат еден да мижит на некое определено место и друзите че се искриіат. Што туку му викнит некоі: „доста“ и тоі ке тжрчат за да и бфрат. Тоі ке барат на една страна, а друзи од друга страна ке дотжрчат на бележаното место и секоі треба да плукнит[1]) на местото. Ако удрит лежачот со рака на пато тжрчаікьум за на нишано да плукнит некое от децата, тоі ке лежит.

6. Чими чимичаіре.

Децата ке се фатат два и два другари. Од двоіки ке има една двоіка, што се викаат *баша́рні*[2]). Тие ке пречекўаат двоіките со деца и ке им покажўаат на башариіте два пжрста за факьанье. Тие двете деца си фатиле од двата пжрста еднио — еднио пжрст показалец, а другиот странииот; Башариіте ке незнаат коі пжрс фатил и така еднııот од башариіте ке ватит коі да ет от пжрстите и коі си го назначил фатенио пжрст, тоі ке си поідит каі тоі башариіа што го фатил тоі пжрст; а другио ке си застанит от каі другио башариіа. Сите двоіки ке се изразделат едни от каі еднио башариіа, а друзи от каі другио башариіа. Сега се сториа два тарафа, секоі тараф с по еден башариіа.

В оваа играчка небидуат за да лежат за бабина̀ душа, ами с Господ кому ке поможит. Ке се земит едно парче гра́мида и ке се наплукнит од едната страна, та ке речат едните: „суо“, друзите: „водено“. И́ така ке іа вжрлат на угоре силно и ке викаат сите, колку им гжрло течи: „суо, суо, суо“, а друзите: „водено, водено, водено!“ и на чие ке паднит на лице тие ке вьа̀ваат на друзите. После ке напраат едно место на тжркало и паднатата страна ке се наведат, како коньчиньа и друзите ке им се качат. Башариіата ке почнит да галати[3]) нешто за да вели така: „е, другари, іавнафте сите; гледаіте вамо што ке велам іас; слушаіте: чими чимичаіре, ана баба аіре, аічин, маічин . . . . , ирина, бирана . . . . , од лисица опашка . . . . “. И ке фатит да го судит башариіата другио башариіа и да му вели: „е, море Петко, е, море душко, тебе татко ти те пракьаше на занаат, ти неодеше; те пракьаше на даскал, кога беше мал, ти неодеше. „Море, оди синче бре“, ти велеше татко „оти на старос амал ке бидиш, како магаре ке те тоарачт;“ и вистина, бре Петче, еве каі се стори магаре; іас каі те вьа̀ам; ете клетвата от татка ти каі те вати . . . . . стоі, не туку мжрдаі“. И ке му и затни очите с едната рака. Со дрўгата ке го почука по теме и ке му свика: чими чимичаіре . . . . И ке му забележи од пжрстите неколку и ке му речи: „колку сет“. Ако погоди, сета дружина ке искриват самарат и ке и одфжрлат іавнатите од ниф; а пак ако непогодат, секоі ке размени магаренцето од едното на другото, околу на околу дури да погоди некоі од ниф. Ако неможат бжрго да погодат, ке фатат да им се биіат шега горните на долните и ке им велат: „море, викаіте еден самарджиіа, бре бракьа, за да им затегнит садно[4]) на магариньава, оти каі туку се ребрат[5]) от тоарот.

7. Подаі камче.

Ке се соберат един куп деца. Едно по-старо от помегьу децата, што го мжрзи да тжрчат ке седни по-краі некоі зит на некоі камен и ке и собери околу него децата. Секое ке джржи обете раце дланка со дланка затворени. И после тоі, што седи, ке земит едно камче по мегьу своите дланки и со рет на секое ке му го подава ф раце без да види друго некое. И што

[1]) Плюйте. [2]) Тур. значи *главатари*. [3]) Да говори гнусни думи. [4]) Рана. [5]) Плашжтъ

туку го земит некое веднаш ке сторит с пжрво гьоа ке бега. Ке подлажуа дури еднаш да побегни до определеното место, каі што си рекли. Сега подаачот на камчето ке и прашат сите деца, коі што сака да си речит. После тоі, што побегнал с камчето, си стои и чекат да доідит и да го вьавнит, за да го однесит дури каі подаачот, и тоі ке му го даит камчето и пак ке подаат после така. От кога ке и прашат подавачот сите деца, кое што сакат да си нагоди, едно ке речит: „іас сакам кочніа", други — „петел", третио „заіак", четвжртиот „курешница",[1]) петио „крастав пес", шестиот „конче" и другите, коі што ке му текнит. Подаачот ке му и гагьат[2]) на тоі што побегнал с камчето така: „еі море Мирче, слушаі вамо! Што сакаш? Али кочніа, али петел, али заіак, али курешница?" Тоа, от кога ке ислуша сите овие, кое ке си бендиса, тоа ке си речит. Да речиме, „курешница сакам", ке речит и ке поідит тоа што си рекло „сакам курешница" за да го вьавнит отаде, дури до подаачо да го носи.

8. Прескакулица.

Една дружина од деца ке се наредат еден танец едно до друго, колку на поеден чекор,[3]) поведени како мостеи со прекжрстени раце. Испжрво едно ке се опри с двете раце на полуината[4]) на секое дете и така ке и прерипат сите до краі. На краіо и тоі ке си легнит. Пжрвото, што остана, тоа ке станит и ке и прерипа сите до краі, и тоа ке си легнит на краіо. Така ке се испоредат сите дури да им се здодеи.

9. Амбар с топка

Една дружина деца ке забележат едно тжркало, колку едно гумно на земьата и едно дете ке се турит фсреде за да лежи за бабина́ душа. Друзите деца ке се истаат по от ускраіа и ке іа скриіат топката пот пола. Секое дете ке си држжит раката гьоа іа има топката и ке доідат сите околу бележаното гумно и секое ке намаа на тоа што е фстрет коло. Тоа ке се ребри, чунки незнаі у кого е топката, ке го плашат, ке му намавнат с рака, дури му доідит нарачно на тоі што іа има топката, за да вжрлит и да го удрит. Ако го удрит, арно; ако не го удрит, ке си лежит тоі фстреде и на него така ке маваат. Секоі, што можит да іа улои топката, има право да удри на тоі, што лежи фстреде.

10. Со стомна в раце.

Ке се наредат едно коло деца наседнати и ке се исфатат на другари. Секоі своіот другар ке си го знаи и требит за да се бранат еден други. С пжрво ке се земит стомната од едната двоіка и еднио ке іа крени в раце. Другарот негоф ке прашат еден, коі да сака, вака: „оти да іа држжит стомната овоі бре?" Другарот на тоі што се прашат, требно е тоі да одгоорит вака: „ами коі да іа држжи бре?" Пжрвиот ке рече за некого: „нека іа држжит оноі, зер е мал во вратот?" Другарот на вториот, што се праша, и тоі требно е да си го бранит другарот си, и тоі вака ке му одгоара: „ами оти тоі да іа држжи бре?" — „Ами коі бре? „— "Нека іа држжи оноі бре", ке речит за трекио или за пжрвио. Така ке се праша секого и секоі, што се праша, ке молчит, а другарот му ке отгоорат и ке бранит. Ако некоі от прашените отгоорит, тоі си іа зема веке стомната, и другарот негоф ке почнит да прашат некого. А пак ако се итри сите за да можат да одгоорат, како што ет редот, тешко на тоі што іа зеде стомната с пжрво за бабина душа. Ке се скини држжеікьум.

[1] Кокоше лайно. [2] Отгатватъ.
[3]) Раскрачъ. [4]) Кръстъ.

11. Куса магарица.

Ќе застанит едно дете по краі некоі зит просто и ќе легнит некое дете за бабинà душа со главата ф скутат на тоа, што е просто, за гьоа зоп ќе му даат на тоа што лежит. Треби да не гледат с очи. Друзите деца ќе го вьават едно по едно молчаікьум и ќе го прашат тоа, што му дава зоп: „Коі ет? Коі те вьава?“ Кусата магарица ќе велит за некого по име. Ако погоди тоа ќе лежи, ако не погоди, другото ќе лежит пак.

12. Кутур капа.

Колку деца ќе имат за да играат, секое ќе си имат по едно кусо стапче. С пжрво едно ќе удрит со стапчето со вжрвот в зе́ми колку да можит и до каі ќе поідит стапчето тамо ќе стоит. Сите колку што сет деца, ќе вжрлат со стапчиньата кутуркапа и коі ќе останит наі-близу од вжрлачката, тоі ќе лежит. Лежењето ќе бидит вака. Детето што ќе лежи, ќе удрит со стапчето кутуркапата и от каі што ќе удрит со стапчето, ќе се поредат сите друзи деца; а пак коі што ќе застанит стапчето, ќе си іа клаит капата и со рет секое ќе вжрлат за да му іа удрит. Ако іа удрит, пак ќе куцкат и пак ќе си іа клаит, за да му іа биіат. На едни му се погодуа, за да му іа дупнат и от тоа после излегуа „играчка плачка.“ Ако не му іа удри никоі, от пжрвин ќе закуту́ркаат со стапчиньата дури да па̀днит некоі.

13. Куцана со чевли.

Куцана со чевли се игра мнози и малцина. Секое од децата ќе си наредат чевлите едно до друго, на по една нога скраіа. Ќе почнит едно од децата за да куцка околу наредените чевли, околу на околу до три пати и еднаш ќе и прескочит сите чевли надниф, дури да ги прескочи сите со рет по мегьу чевли. Што туку и прерипа до краі сите, ама без да се омжрсит с ногата или да задигнит некоі от чевлите. Свжршил работа и ќе си седнит на страна. Коі ќе неможит така да іа истера работата, нему ќе се скриіат чевлите и ќе се пуштит за да си и барат и сите друзите деца ќе одаат по него и ќе му викаат: „Квачко, квачко, ти загина пилето; бараі си го, квачко!“

14. Со копиле.

Ќе поседнат на широко тжркало деца и ќе напраат едно алиште како дете рулче.[1]) Еден од децата ќе тжрчат за бабинà душа околу на околу по децата, а пак децата ќе вжрлаат копилето од дете на дете с голема бжрзина и тоа, што тжрчат, ќе се пѐчали[2]) да го вати и да го отми од некое дете и от кое ќе го отми, тоа ќе си лежи за бабинà душа. Демек ќе тжрчат за и тоа да го отмит. И ќе му викат на тоа што ќе тжрчи: „джрш си, жено, копилево, джрш си, жено, копилево.“

13. Народни обичаи.

Правни обичаи.

Отъ Хаджиеллесво.

Записалъ *Ал. Поповъ.*

1. Отнасяние на нашия селянинъ спрямо съсѣда си и на жителитѣ отъ едно село къмъ друго.

По насъ селянитѣ гледатъ да живѣжтъ въ съгласие, особенно за грѣхота се счита, да се каратъ двама съсѣди единъ съ другъ. Ако случайно

[1]) Пеленаче. [2]) Труди, мжчи.

нѣкакви причини и обстоятелства прѣдизвикатъ крамола помежду двама или повече съсѣди, другитѣ съсѣди прѣбързватъ да ги спогодьтъ. Въ спогодбата често се слушатъ думитѣ: *„комшии (съсѣди), така да се карате е грѣхота отъ Бога и срамота отъ хората, така не прилича на комшии и комшулукъ така да се върши; утрѣ какъ ще се срѣшнете и да си раздадете коматъ"*.

Съсѣдитѣ се спогаждатъ и крамолата прѣстава и се забравя.

Помежду братия става крамола, повечето пѫти, когато дѣлѭтъ имущество, което имъ остава въ наслѣдство послѣ смъртьта на баща имъ, но и тѣхъ комшиитѣ имъ ги спогадатъ, като раздѣлѭтъ бащиното имъ имущество всѣкиму по колкото се пада. Когато братието покажѫтъ упорство противъ своитѣ комшии, тогава взема намѣса и кметството и старшинския съвѣтъ за спогодянието имъ по миролюбивъ начинъ.

Тѫжба, повдигнѫта отъ братъ противъ брата, да да земе намѣса сѫдилището да имъ раздѣли бащиното имущество, е много рѣдъкъ случай. И въ цѣлата ни околия отъ освобождението ни насамъ, на-да-ли въ околийското или гражданското окрѫж. сѫдилище е постѫпило поне едно дѣло.

Женитѣ обикновенно вдигатъ повече крамола, отколкото мѫжетѣ и често ставатъ причина за скарвание братъ съ брата или съсѣдъ съ съсѣда.

Отъ казаното ни до тукъ се вижда, че помежду нашитѣ селяни се почита съсѣдството и помежду тѣхъ царува извѣстна любовь. Обаче не е такова отнасянието на едно село къмъ друго съсѣдно и не е такъвъ селянинътъ въ отнасянието си къмъ селянина отъ съсѣднитѣ села. Селянитѣ отъ едно село съ селянитѣ отъ друго постоянно се каратъ и токоречи постоянно се намиратъ въ расправа. Ний ще споменемъ, че само отъ освобождението ни всѣко село има да е похарчило по двѣстѣ тур. лири по процесси, повдигнѫти отъ едно село къмъ друго. Напр. Бодровци противъ Сосамци (Хасковска околия). За единъ процесъ и двѣтѣ общини има да похарчихѫ по сто т. л. Дипсизь-Гьоль противъ Мосаджикларъ и Буково сѫ похарчили повече отъ 150 т. л. Козлукъ противъ Кара-Аланъ, Кара-Аланъ противъ Карджиларъ и Козлукъ въ тѣзи расправи сѫ похарчили повече отъ по 300 т. лири. Послѣ Кетенликъ съ Иоваково, Козбунаръ съ Дерекюй, Дервентъ (Енимахла) съ Дерекюй, Хаджи-Елесъ съ Бадарлий (Конушска околия), Татарево съ Конушь (Конушка околия), Каялий съ Караджалово и пр. Всички тѣзи разправи, до колкото узнахъ, сѫ прѣдизвиквани отъ зависть или по причина на селски интереси, но тѣ все сѫ се водѣли съ такава распаленность, щото всѣко село е гледало да разсипва материялно противната си страна, при всичко че спорното дѣло не отговаря за прахосваното количество пари. Слушахъ да се оплаква Кара-Аланскиятъ кметъ и нѣкои селяни отъ сѫщото село за спорътъ имъ съ с. Карджиларъ, който споръ се отнася за нѣкой си лѣсъ, че колкото пари сѫ похарчили по адвокати и сѫдилища за речения споръ бихѫ си купили съ тѣхъ два такива лѣсове, а като запитахъ до колко може да сѫ похарчили, отговори ми се, че похарчили до 300 т. л. и още не билъ рѣшенъ спорътъ имъ. Ако прѣсмѣтнемъ, че и Карджиларъ е похарчило до толкова, ще се увѣримъ, че нашитѣ селяни не живѣѭтъ въ съгласие и любовь съ съсѣднитѣ си села.

2. Дѣлба.

Подъ име дѣлба ний разбираме дѣлението на бащино имущество помежду синоветѣ и дъщеритѣ послѣ смъртьта му на бащата.

Дѣлението на бащиното имущество помежду братие по насъ се извършва по равно, нъ все съ крамола. Рѣдкость е, щото братие да се не скаратъ, когато раздѣлятъ бащиното си имущество.

Селянитѣ знаѭтъ, че сестрата има равно право съ братието си отъ бащиното ѝ притежание, но па въ дѣлението на сестрата се не дава по равно дѣлъ, а много малка часть, т. е. една нива и нѣкой добитъкъ отъ живата стока.

Дѣлението на бащиното имущество бива всѣкога слѣдъ смъртьта, но има и такива случаи, щото бащата още докле е живъ, отдѣля дѣлътъ на най-голѣмия си синъ, купупа му единъ чифтъ (паръ) волове, направи му кѫща, орало, кола и пр. Останѫлото имущество задържа за себе си, което послѣ смъртьта му ще раздѣлѭтъ другитѣ му синове. Освѣнъ горниятъ случай, нѣкой пѫть бащата още прѣзъ животътъ си раздѣля имуществото си на синоветѣ си, като остави за себе си твърдѣ малка часть. Послѣ дѣлението си всѣкой отъ синоветѣ му си направя особна кѫща, а бащата остава да живѣе при най-малкия си синъ. Въ такъвъ случай, т. е. когато бащата още въ животътъ си раздѣли имуществото на синоветѣ си, слѣдъ смъртьта му, дѣлътъ, когото е задържалъ за себе си, остава у сина му, въ чиято кѫща е живѣлъ послѣ раздѣлението. Този синъ, като взима бащиния си дѣлъ, длъженъ е да харчи отъ себе си за погрѣбението на усопшия си баща и за поменъ[1]).

Ако майката е жива послѣ смъртьта на мѫжа си, и тя остава да живѣе въ домътъ на най-малкия си синъ.

Когато бащата не е раздѣлилъ имуществото на синоветѣ си прѣзъ живота си, послѣ смъртьта му като го дѣлѭтъ, оставятъ една малка часть на майка си, която часть остава на синътъ, у когото умре[2])

Патриархалностьта у насъ взе да се губи, особенно отъ освобождението ни. За да се избѣгва ужъ отъ военната служба, бащитѣ сѫ почнѫли да дѣлѭтъ своитѣ синове още прѣзъ живота си.

По нашитѣ села бащата е господарь на всичкото си имущество. Отъ синоветѣ му никой нѣма свое имущество, а всички работѭтъ изобщо.

Слѣдъ оженванието на синоветѣ му, женитѣ имъ иматъ по нѣщо свое имущество, било движимо или недвижимо, находеще се въ дѣдовото ѝ (мѫжовиятъ баща) имущество. Послѣ смъртьта на бащата, то остава недѣлимо и си принадлежи на своята господарка. Това имущество се състои въ разни подарки и впивъ (оброкъ), дадени още на свадбата, както за това ще кажемъ въ свадбенскитѣ обичаи, и отъ имущество, купено отъ кепинътъ[3]) Това имущество мѫжътъ може да продава и замѣнява съ съгласието на жената си; може да го продаде и безъ съгласието ѝ, но продажбата се счита противозаконна. Нашитѣ селяни знаѭтъ това, но пакъ съ това имущество постѫпватъ, както си щѫтъ, даже ако е и противъ волята

[1]) Подъ име поменъ се разбира правение хлѣбъ за усопшия, плащание за служба (литургия) и парастасъ.

[2]) Такъва часть по насъ се казва *старнина*, защото служи за прѣхраната въ старость. Който баща или майка нѣма такъво имущество, казва се, че тѣ нѣматъ старнини.

„*Петко не щѣше да кѫди баща си или майка си да отидѫтъ въ другитѣ си синове ако да имасѫ старнина*“, казватъ селянитѣ.

Старнина бива и въ пари.

„*Баба Мария има старнина въ парици, но тѣ ще останѫтъ у най-малкия ѝ синъ*“.

Такива разговори се често слушатъ помежду селенитѣ.

[3]) Кепинъ се нарича жълтици, които се даватъ на жената отъ мѫжътъ, още когато се згодѭтъ. Тѣзи жълтици ги дава бащата на синътъ си, който отъ своя страна ги дава на годеницата си.

Даването жълтици по този начинъ се счита като законъ.

Жълтицитѣ се нижѫтъ наредъ и се носятъ на шията като герданъ или на главата като вѣнецъ и защото се нанизватъ наредъ, казватъ се още и *нанизъ*.

на жена му, защото жената не смѣе да повдига тѫжба прѣдъ сѫдилище за оспоряване на правото си. Когато жената е втора, тогава мѫжътъ не може тъй рѣшително да се располага съ имуществото на жената си.

Подирь смъртьта на жената имуществото остава на синоветѣ и дъщеритѣ и, а ако нѣма наслѣдници остава притежание на мѫжътъ, безъ да претендиратъ братието ѝ[1]).

Нивитѣ, ливадитѣ, градинитѣ и юртътъ се дѣлѫтъ отъ братята на равни части и послѣ хвъргатъ жребие, коя часть на кого ще се падне. Покѫщнината или се оцѣнява съ пари и послѣ са уравнява равносмѣтка парично или отъ общото имущество се купува и на другитѣ братие подобна покѫщнина. На пр. Петко зелъ единъ столъ, а на неговитѣ братие, нема столове; тогава столътъ се оцѣнява съ пари и Петко дава на своитѣ братя, каквото имъ се пада — или Петко зелъ столъ, трѣбва отъ обществото да се купи и на неговитѣ братие, или повече пари по за единъ столъ. Често въ дѣлението на покѫщнина и сѫдове една вещь се заменява съ друга. На пр. Петко зелъ столъ, а на Ивана и Стояна, като нема столове, дава имъ се единъ бакѫръ повече.

Отъ живата стока овцетѣ се дѣлѫтъ поравно, а едриятъ добитъкъ се оцѣнява съ пари и послѣ, като се направи равносмѣтка единъ зима волъ, другъ крава, а на трети се дава пари и пр.

Освѣнъ жълтицитѣ подъ името *кенанъ* се наричатъ и единъ видъ пари, състоещи отъ турски алталѫци и австрийски цванци и крайцери. Тѣ се нижѫтъ на гайтанъ и гайтанътъ за плиткитѣ, та руповетѣ висѫтъ на долѣ и като се чукатъ по гърба издаватъ тропотъ.

Носението на рупове въ нѣкои села отъ околията ни е вече вдигнѫто, но въ нѣкои като въ Буково, Караалангъ, Коалукъ и отъ части въ Ковъ-Бунарь си сѫществува.

[1]) Колкото и да се мѫчихъ да испитамъ отъ по-старитѣ селачи: случвало ли се е нѣкой пѫть жена да повдигне процесъ противъ мѫжътъ си за подобно имущество и сѫдилището да ли е признавало такъво имущество за законно на жената, все ми се е отговаряло, че тѣ сѫ тъй запомнили както е днесъ.